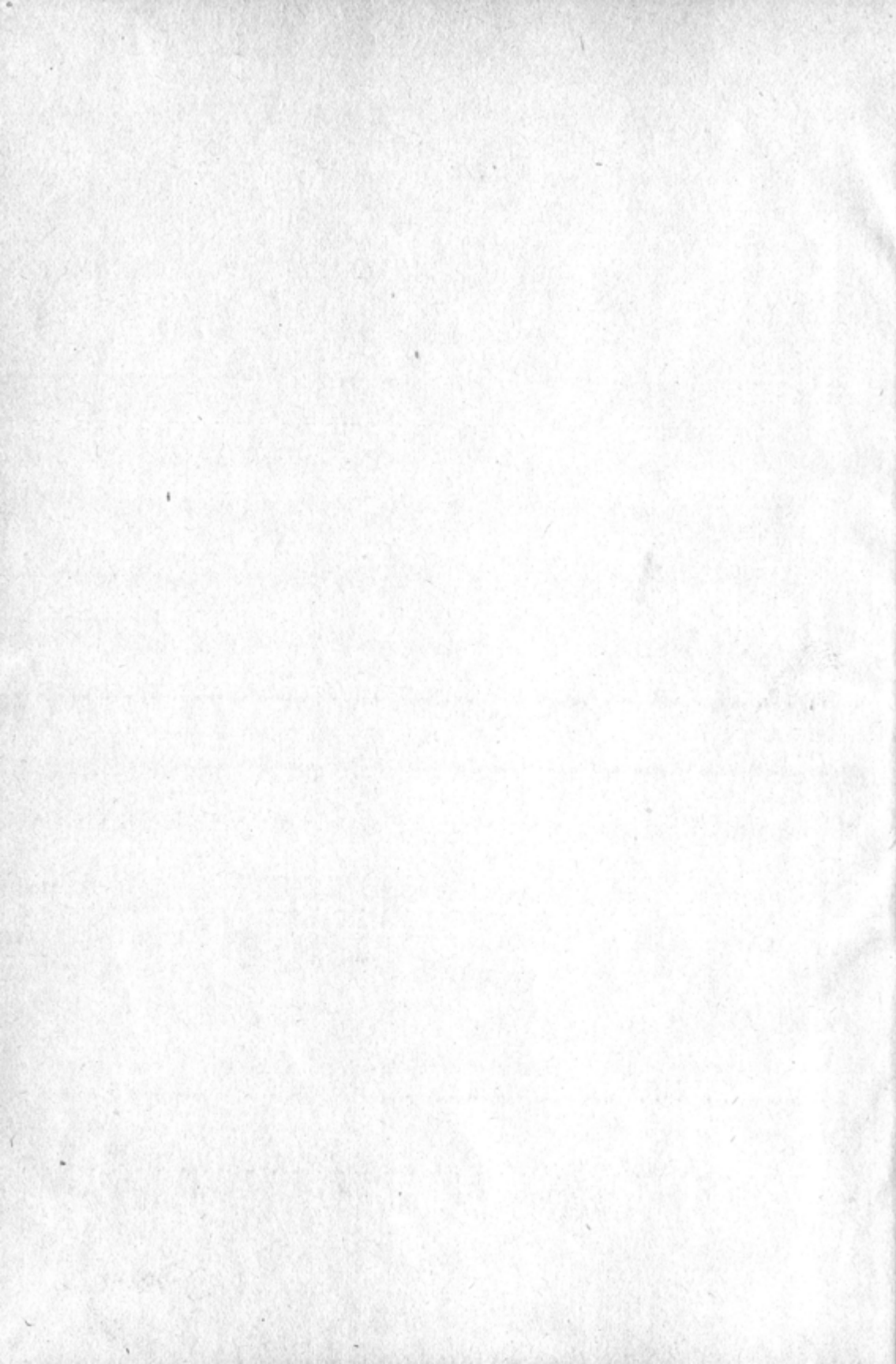
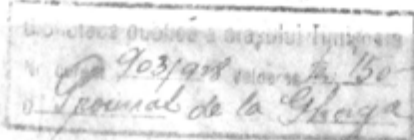

P
III 1030
1486

~~65786~~

P. 372

NUMER JUBILAR
PENTRU ÎNPLINIREA A 25

CONVORBIRI LIT

No. 11 și 12. București, 1 Martie 18

IACOB NEGRUZZI

ÎNFIINȚAREA SOCIETĂȚII „J

(Cap. I din volumul inedit „Amintiri din

La banchetul anual prin care se serboia înființării societății Junimea, secretarul eram eu — avea obiceiul să ție un discurs cepea totdeauna cu următoarele cuvinte: se perde în noaptea timpurilor...” Tot așa fără giumă, și astăzi când mi-a venit în gând să scriu aceste amintiri despre această societate, care a trecut sfert de secol din viața mea și cu care am avut atât de multe plăcute aduceri aminte ale tinereții mele, mă gândesc că originea Junimii se perde în noaptea timpurilor. de vreme ce ar fi foarte greu a-i fixa cu precizie înființării.

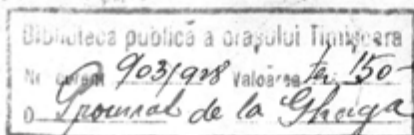
Mulți membrii ai Junimii cred că s-a înființat din toamna anului 1868, însă această dată este greșită. În vremea aceea eu, unul din cei cinci fondatori, eram în străinătate în Iași, după săvârșirea studiilor. În Octombrie 1863, ear T. Maiorescu, altul din fondatori,

C. L. An. XXV. No. 11 și 12. — 35, 36.

P. 1439

P. 5. 228

P. 372

NUMÉR JUBILAR
PENTRU IMPLINIREA A 25 ANI

CONVORBIRI LITERARE

No. 11 şi 12. Bucureşti, 1 Martie 1892. Anul XXV.

IACOB NEGRUZZI

INFINTĂREA SOCIETĂȚII „JUNIMEA“

(Cap. I din volumul inedit „Amintiri din Junimea“.)

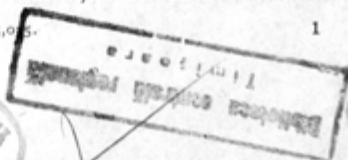
La banchetul anual prin care se serba aniversarea infintării societății Junimea, secretarul perpetuu, — acela eram eu — avea obiceiul să ție un discurs glumeț, care începea totdeauna cu următoarele cuvinte: „Originea Junimii se perde în noaptea timpurilor...“ Tot așa aş pute începe, fără glumă, şi astăzi când mi-a venit în gând să scriu oarecare amintiri despre această societate, care a ocupat un sfert de secul din viața mea şi cu care se leagă multe şi plăcute aduceri aminte ale tinereții mele. Se poate în adevăr zice că originea Junimii se perde în noaptea timpurilor, de vreme ce ar fi foarte greu a-i fixa cu exactitate epoca infintării.

Multi membrii ai Junimii cred că societatea lor datează din toamna anului 1863, însă aceasta nu poate fi, de vreme ce eu, unul din cei cinci fondatori, m'am intors din străinătate în Iași, după săvîrșirea studiilor, în seara de 25 Octomvrie 1863, ear T. Maiorescu, altul dintre fondatori,

C. L. An. XXV. No. 11 şi 12. — 35,95.

1

P. 1439

plecase cu o zi înainte din Iași la Berlin și amândoi ne-am încrucișat la Botoșani, unde petrecurăm noaptea în acelaș han, fără să ne facem cunoștința și fără măcar să ne întrevădem.

Imi părû foarte rău de absența lui Maiorescu din Iași, căci mi se vorbise mult despre dînsul în timpurile din urmă ale șederii mele la Berlin, unde eu studiasem dreptul și el filosofia. Apoi tatăl meu imi scrisese că Maiorescu, venit în Iași ca director al liceului național, se deosebește foarte mult prin conferențele sale publice, și că mai ales acele care aveau de obiect estetica el le asculta cu un viu interes. Tatăl meu insista în scrisorile sale asupra deosebirii dintre Maiorescu și mulți din ceilalți profesori tineri, cari își dedeau aerul de învățați, pe când în realitate erau numai niște oameni mediocri ca învățătura, dar foarte ambițioși și destul de interesați. Toate aceste și cele ce mai auzii despre Maiorescu la Iași, între altele și de la o rudă a mea, bătrânul Neculai Bibiri, care îi lăuda știința și talentul, imi produsere multă părere de rău, de-a nu-i fi făcut încă cunoștința și de-a fi silit să aștept pentru aceasta câteva luni.

În cele dintâi săptămâni după întoarcerea mea în țară, tatăl meu mă conduse pe la toate rudele și pe la toți prietenii săi, precum și pe la alți bărbați influenți, a căror prietenie sau bunăvoință putea să-mi fie de folos. În zioa Sf. Mihail și Gavril, 8 Noemvrie 1863, merserăm să felicităm mai multe persoane cu aceste nume, și între altele făcurăm o vizită și căpitanului Mihail Christodulo Cerchez, care pe departe se înrudea cu noi. Acest tînăr ofițer cu care m'am împrietenit mai tîrziu așa de mult, ale cărui succese militare în războiul din 1877, mi-au făcut așa de mare mulțumire, și al cărui nenorocit sfîrșit m'au măhnit foarte adînc, imi făcû o prea bună impresiune și din întăiul moment a început prietenia noastră. Abia ne oprisem vre un sfert de cîas la Cerchez cînd veni în vizită la dînsul un personaj ce-mi produse efectul cel mai curios. Mic de stat, cu umerii cam ridicați, cu ochii mari și vii, vorbind despre

lucrurile care mie imi păreau cele mai importante, cu ușurință și nepăsare, luând pe toată lumea în zeflema, stând strimb pe scaun, părăsind convorbirea în mijlocul vizitei, și deschizând cărți din bibliotecă pentru a rida de Cerchez care le citea, luând peste picior toate obiceiurile sociale, acest om, Vasile Pogor, trebuia, fără îndoială, să pară foarte ciudat, unui tânăru ca mine, abia venit din Germania unde mă deprinsesem cu un respect poate exagerat, pentru formele și conveniențele sociale. Eu rămăsei uimit și pot zice că impresiunea întâia a lui Pogor mi-a fost puțin simpatică, de nu chiar displăcută.

— „Curios om e acesta“ zisei către tatăl meu, la plecare, mi s'a părut și obraznic și cam într'o doagă. — Nu te uita la apucăturile aceste ale sale, e un tânăru inteligent, s'a deosebit ca judecător, printr'un mare sentiment de dreptate, ceea ce la noi este rar, are și avere, păcat însă că e cam leneș — nu-i prea place să lucreze și în aceasta se deosebește de tatăl său cu care am fost prieten.

Auzind laudându-se astfel calitățile lui Pogor, abia am lăsat să treacă o săptămână și m'am dus să-l văd acasă la el. Voiam să-i propun ca împreună să facem un șir de prelegeri publice cum le inaugurase Maiorescu la începutul aceluiaș an. Eram doritor să mă fac cunoscut, să dau semne de viață, să fac ca lumea să vorbească de mine... Fie că dorința de-a se deosebi este naturală tinereții, fie că eram eu pe atunci plin de asemenea aspirații și m'am schimbat foarte mult mai târziu în această privință, nici imi puteam închipui că un tânăru inteligent și cu învățătură să nu împărtășească simțirile acelea. Care fû însă disamăgirea mea, când Pogor imi răspunse nu cu entuziasmu, precum mă așteptam eu, dar cu cea mai desăvârșită nepăsare: „a început asemenea cursuri Maiorescu, să așteptăm întoarcerea sa din străinătate.“ Dece să perdem vreme, întimpinai eu, cam necăjit; când va reveni Maiorescu, el va putea urma cursurile începute; până atunci să facem noi; sunt și alte chestiuni interesante de tratat, nu este numai filo-

sofia..... — „Să vie Maiorescu“, răspunse încă odată Pogor scurt, rece, și schimbă vorba.

După această dușă, nu m'am mai gândit la prelegeri populare. Dealtminteri, balurile și petrecerile de tot felul mă luaseră pe dinainte așa de mult, încât nu mai aveam timp să cuget la ocupațiuni de natură mai serioasă.

Cam tot pe atunci am reînnoit și cunoștința cu Carp. Ultima dată îl văzusem, cu vre-o cinci, șase ani înainte, la o întrunire a studenților români din Berlin.

Prințul Jérôme Napoleon venise în vizită la Regele Prusiei, și tinerii români cari studiau în Berlin, aducându-și aminte de binele ce vărul său, împăratul Napoleon III, făcuse patriei lor, se adunase în casa unuia din studenți, convocați de răposatul I. Strat și de Grig. Lahovari, acum președinte la Curtea de Casație, ca să delege o deputație către prințul Napoleon, pentru a-i transmite sentimentele de grațitudine ale Românilor. Foarte curios efect imi făcù mie împrejurarea că se improvisase o tribună în mijlocul odăiei, ca și când nici n'ar putea fi o întrunire de români fără discursuri de la tribună. Au vorbit succesiv Strat, Lahovari, și alți câțiva. În această adunare compusă poate din vre-o treizeci de persoane, țin minte că se găseau: Carp, Muți Balș, Tache Giani și Nicolaus Racoviță. După discursurile inflăcărâte și umflate ale oratorilor, Carp zise de la locul său câteva vorbe foarte reci, care puseră ceva apă în vinul entuziasmulor. Cumpătarea și lipsa de sentimentalismu cu care Carp privi situația, imi plăcù foarte mult. Atunci în cercul studenților, întocmai ca și acum în adunările și sfaturile politice, el își spuse întreg gândul său limpede și fără șovăire și prin aceasta se deosebi de camarazii săi, de studii, precum se deosebește astăzi de cei mai mulți bărbați politici ai noștri.

Deaceea când se aleseră cu vot secret două persoane care trebuiau să înmăneze prințului Napoleon adresa noastră de mulțumire și mai toți votară pentru Strat și Lahovari, eu singur imi dădui votul pentru Carp și Balș, acei doi ce-mi erau mai simpatici. Imi aduc bine aminte că,

auzindu-și pe neașteptate numele eșind din urnă, Carp întrebă tare de mai multe ori, cine și-a bătut joc de dinsul? Ear eu care mă știam vinovat, am tăcut pitic, ferindu-mă de-a mă da pe față.

Reintilnindu-ne în Iași, în toamna anului 1863 în saloanele doamnei Didița Mavrocordat, Carp și eu ne-am împrietenit în curând și în tot cursul vieții nu am avut nicio neînțelegere, afară decât în discuțiuni teoretice, în special în chestiunea Evreilor.

Curând după aceea, pe la sfârșitul anului 1863, sau pe la începutul anului 1864 se întoarse și Maiorescu din Berlin și eu m'am grăbit să mă duc să-l ved. Acum încă după aproape 26 de ani, acea întilnire mi-a rămas foarte vie în memorie.

Maiorescu ocupa un apartament într'o casă, astăzi dărmată, de la intrarea Bisericii Trei Erarhi. L'am găsit în cabinetul său de lucru, înaintea unei mese lungi plină de cărți și manuscrise, foarte ocupat cu afaceri de administrație ale școlilor din Iași, căci făcea parte din comitetul de inspecție școlară.

Visita mea nu părû a-i fi plăcută, poate fiindcă-l turbura în ocupațiile sale. Maiorescu îmi vorbi cum se vorbește cu un ténér fără importanță; la întrebările mele despre cele ce se petrec în Berlin unde era pe atunci o mare agitație politică din cauza conflictului dintre guvernul lui Bismark și parlamentul progresist, Maiorescu răspunse foarte scurt, cu indiferență, și schimbă vorba. Efectul pe care mi-l făcû, era foarte departe de ceea ce mă așteptam; eu îmi scurtai visita și eșii nemulțumit cu încredințarea că laudatul profesor este un pedant și cu sentimentul că acest om nu-mi va fi niciodată prieten și nici chiar simpatic. Dar lucrurile se schimbă foarte răpede. Peste câteva zile Maiorescu întorcându-mi visita, se întinse cu mine în lungi convorbiri, apoi ne puserăm să jucăm șah, pe urmă reîncepurăm a discuta, așa încât el uită alte visite ce vrea să facă și petrecurăm împreună mai multe ciasuri. Din acel minut am

inceput să-i fiu prieten, cele dintâi sentimente ale mele pentru dinsul schimbându-se cu totul.

Astfel efectul ce-mi făcuse la început și Maiorescu și Pogor — acei cu care mai târziu m'am imprietenit atât de mult — a fost fără indoială reu, ori-ce s'ar zice că întâia impresiune este cea hotăritoare!

După mai multe întâlniri cu Carp, Pogor și Maiorescu, primii odată un mic răvășel de la acest din urmă, prin care mă invita să vin seara la dinsul unde Carp avea să facă o lectură. El trebuia să ne cetească traducerea tragediei *Macbeth* în versuri. Față erau cinci tineri: Maiorescu, Carp, N. Burgheli, acum secretar al consiliului de miniștri, eu și Teodor Rosetti, pe care mi se pare că în acea seară l'am văzut pentru întâia dată. Deși Pogor, pe care toți îl așteptau, fusese impiedecat de-a veni, lectura se urmă și, lucru ciudat, traducerea a fost găsită bună și plăcută la toți. Se făcure câteva observații, mai mult de detaliu și eu m'am întors acasă foarte mulțumit de acea serată. Mai târziu, de câte ori am rectit acea traducere, m'am mirat de lipsa de critică ce a domnit atunci în întrunirea noastră. Cum de nu ne-a lovit limba prosaică a traducătorului, în care reproduce pasajele cele mai poetice ale lui Shakespeare, cum de am trecut cu ușurință deasupra greșelilor ritmice care nu se mai pot număra, însfirșit cum de am fost atât de indulgenți pentru toate neajunsurile lucrării. Poate că ceea ce mai ales a contribuit ca traducerea să câștige aprobarea noastră, a fost limba curat română în care e scrisă și în special lipsa neologismelor, cu care mai toți autorii de pe atunci, desfigurau limba noastră; poate asemenea că spiritul critic s'a dezvoltat mai târziu și treptat în societatea noastră literară.

Ori-cum ar fi, în acea seară, se poate zice că a fost întâia ședință a Junimii, fără ca cei prezenți să se fi gândit încă la înființarea unei societăți literare.

Mai pe urmă ne-am mai întrunit a doua oară pentru a vorbi despre prelegeri populare. Cu un an înainte Maiorescu începuse cursurile sale, în ultima Duminecă din car-

naval sau in cea întâi din postul mare, nu țin minte bine, in sala Băncei Moldovei, pe care directorul acestei instituții, i-o pusese la dispoziție. Acum însă se hotărî ca conferințele să se facă in unul din saloanele Universității și ca, afară de Maiorescu, să mai ia parte și alții dintre noi și anume: Pogor, Carp și Rosetti. Ear eu, fie că nu mi s'a propus, neavându-se încă destulă încredere in mine, ca unul ce-mi sfinșesem studiile cel din urmă, fie că insumi, după cunoștința mai intimă ce făcusem cu acei tineri, nu m'am bizuit să mă infățșez publicului, fără a vedea mai întâi cum se primesc prelegerile celorlalți, am rămas de acea dată simplu ascultător.

Prelegerile au început in 9 Fevruarie și au urmat până in luna lui Mai. Pogor a făcut două conferințe: „Despre înriurirea revoluției franceze asupra ideilor moderne“; Carp asemenea două: „Asupra tragediei antice și moderne“ și „despre 3 Cesari“, (Cesar, Carol cel Mare și Napoleon), ear Maiorescu singur a ținut zece. Negreșit, Pogor a vorbit bine și cu mare succes; Carp deasemenea a vorbit foarte frumos, dar cursurile lui Maiorescu au fost admirabile. Era pentru mine ceva neașteptat! Vorba lui Maiorescu, limpede și ușoară, limba sa română atât de frumoasă, de care nu imi dam seamă unde o găsisse, claritatea espunerii, care contrasta așa de mult cu cursurile celor mai mulți profesori ce ascultasem in Germania, materia cea interesantă a prelegerilor, cunoștințele variate și bogate ale oratorului, intr'un cuvânt strălucita sa eloquență, imi făcură efectul cel mai adânc. De la cea dintâi prelegere introductivă, intitulată „Ce scop au cursurile populare?“ am fost cuprins de o admirație care a mers tot crescând, la prelegerile: „despre religiunea in popor“, „despre sunete și colori“ și a culminat in cea de pe urmă „despre minte și inimă.“ Eu care in intervalul acesta mă făcusem profesor și coleg al lui Maiorescu la Universitate, devenii cel mai infocat entusiast al său, eram sub farmecul eloquenței sale, așa încât chiar câțiva ani mai târziu, prieteni de-ai mei, între cari Nicu Gane, își băteau joc de mine, din această cauză, zi-

cându-mi că eu nu recunosc decât doi oameni mari în lume, pe Shakespeare și pe Maiorescu.

Cursurile din anul 1864, au dat loc și la un incident destul de neplăcut. Precum am zis, T. Rosetti trebuia să vorbească și el, „despre societatea modernă.” El veni în duminica hotărîtă la Universitate, unde se adunase lume peste măsură de multă, printre care se găsea și d-șoara Profira Beldiman, cu care era tocmai să se logodească și cu care s'a și însurat puțin timp după aceea. Bine pregătit, precum mi s'a zis, Rosetti tocmai era să înceapă, când în momentul suirii sale la tribună, sau mai bine, după ce se dădù în dosul mesei care reprezenta tribuna și rosti cuvintele obicnuite și devenite în urmă tradiționale; „Onorat auditoriu!”, el perdù deodată cu desăvîrșire prezența sa de spirit. Tot întorcînd împrejurul unui deget o hărtiuță pe care avea scrise câteva note și tot zicînd: „Societatea modernă, societatea modernă.....” nicio idee nu-i mai veni în minte, par'că toate i-ar fi fost smulse din cap deodată.... Două sau trei minute nesfîrșit de lungi au trecut așa.

Pentru public, situația era foarte penibilă, ear pentru noi, prietenii lui Rosetti, era grozavă, o adevărată suferință. Cel mai indiferent din toți părea a fi Rosetti însuș, care cu două vorbe de scuză, se dădù jos de la tribună și se depărtă liniștit. Publicul se împrăștiă nemulțumit, comentînd foarte defavorabil această intimplare neplăcută a cumnatului Domnitorului, ear noi ne strinserăm răpede acasă la Pogor.

Cine ar fi putut crede atunci că acelaș Rosetti va deveni mulți ani mai târziu, în situațiuni neasemănat mai grele, fiind president al consiliului de miniștri, un orator așa de bun, așa de interesant și atât de sigur pe sine!

Se făcuse obiceiul ca duminica după sfîrșirea prelegerii, Maiorescu, Rosetti, Carp, Eu și Pogor, să ne adunăm la acest din urmă pentru a discuta asupra obiectului prelegerii ce se țînuse. Erau o mare plăcere pentru noi oarele aceste petrecute în discuții filosofice și literare. Pogor, Carp și Rosetti, care nu puteau sta altfel decât tologiți pe ca-

napele, Maiorescu pe scaun, ear eu totdeauna impresionat, plimbându-mă agitat prin odaie, petreceam astfel făcând teorii de tot soiul, amestecate pe ici, pe colo, cu glume și impunsături ce ne aruncam unii altora.

În duminica în care T. Rosetti făcù marele său fiasco, eu sosii trist și cu inima strinsă, dar care fù mirarea mea când găsii pe Teodor așa de liniștit, par'că nimic nu s'ar fi întâmplat și pe Pogor rîzînd mai mult decît ori-cînd și zicînd că în momentele de zăpăceală ale lui Rosetti, el nu simțea alta nimic decît o dorință grozavă să-i trîntească cîți-va pumni în spate.

Fericită natură aceea a lui Pogor, cu nepăsarea sa deplină pentru ceea ce se numește „viața reală!“ Ocupându-se de tot ce se petrece în domeniul închipuirii și cetînd cu interes mai toate operele însemnate ce s'au scris de la cea mai depărtată antichitate pînă la romanele cele mai nouă, el lunecă ușor peste întîmplările contemporane de tot soiul, ca și cum aceste nici n'ar privi persoana lui!

Un exemplu caracteristic despre această nepăsare, cîte odată naivă, este următorul fapt: Eram odată împreună candidați la deputăție și eu alergam și imi dam multă osteneală să isbutim, pe cînd el nici se mișca din casă și lăsa pe adversarii noștri să lucreze și să ne ponegrească pe lângă alegători în toată voia. Pasionat precum eram, eu îl mustrai supărat, în comitetul electoral, de această culpabilă nepăsare, ear el imi răspunse foarte liniștit: „Cum vrei să lucrez cînd nu știu unde și cum se poate căpăta o listă de alegători!“ El uitase cu totul că, fiind atunci primar, lucrase însuș în consiliul său comunal listele electorale de care nu avea nici o idee, și că acele liste ce i se păreau așa greu de găsit, se aflau cu teancurile în cancelaria primăriei sale!

În una din acele după amieze, de care am vorbit mai sus, s'a hotărît înființarea în regulă a unei Societăți literare, care de fapt și exista. Mai multe dumineci de-a rîndul am discutat numele ce trebuia să-i dăm. Tot felul de propuneri și serioase și glumețe se făcură și se respinseră de-a rîndul. Un moment numele care dobîndi aprobarea

celor mai mulți, fû *Ulpia* sau' poate chiar *Ulpia Traiana*. Însă în Dumineca următoare toți cinci venim cu gândul ascuns de-a propune adoptarea altei numiri, căci după reflecțiile făcute acasă, numele *Ulpia* ni se părû din cale afară pretențios. Ce avem noi a face cu împăratul Traian? S'apoi atât se abusa atunci de latinisme în literatură, în limbă, în nume proprii și chiar în teorii de drept public, încât o reacțiune se produsese pe nesimțite, fără chiar să ne dăm seamă, în fle-care din noi. Deaceea, când Maiorescu, mi se pare, propuse revenirea asupra hotărîrii noastre, și schimbarea numelui *Ulpia*, toți am împărțășit la moment părerea aceasta. După multă discuție, Teodor Rosetti ne zise de pe patul unde era culcat: „Măi băeți, vreți să vă dau eu un nume fără pretenție, care are să vă placă la toți, fiindcă nu zice mare lucru?“ — Vorbește! — „Hai s'o botezăm *Junimea*, zise Teodor Rosetti. — Foarte bine găsit! strigărem cu toții. Atunci Pogor, ridicându-se de pe canapeaoa pe care se aruncase, începû să cânte ca un preot pe nas, și întrebă de trei ori: „S'a lepădat copilul de Satana pedantismului?“ De trei ori răspunserăm cu toții rîzînd: „S'a lepădat.“ — În numele Domnului, boteze-se dar *Junimea* esclamă Pogor, și *Junimea* a rămas până în zioa de azi!

Trifești, 1889.

TEODOR ROSETTI

SCEPTICISMUL LA NOI

•

Multe flori sunt, dar puține
Rod în lume o să poarte
Toate bat la poarta vieții
Dar se scutur multe moarte.

M. Eminescu.

Unul din fenomenele cele mai intristătoare ale dezvoltării noastre intelectuale, este un fel de scepticismu ușor și superficial care lățindu-se din ce în ce, cuprinde tot straturi mai adânci ale societății noastre. Prea leneși pentru a se supune cugetării proprii, prea ușori pentru a pătrunde sub vëlul înșălător al aparenței, la adâncimile sufletești de unde numai isvoresc gândurile roditoare, cei mulți se dedau la critica faptelor și a gândurilor altora, înainte de-a fi făcut sau gândit ei înșii ceva. Ce mirare că judecata lor are atât de puțină greutate încât se deszic pe fiecare zi. Sclavi orbi ai succesului, dar sclavi turbulenți și nerăbdători, îi vedem schimbându-și părerile și legăturile sociale și sufletești cu o ușurință care dovedește cât de puțin temei au unele, cât de puțină rădăcină celelalte. Prin saloane și cafenele fac și desfac astăzi trebile țării, mâne până și viața cea mai intimă și simțirile sau relațiunile cele mai sacre ale oricui. Fără răutate adâncă, dar fără milă, ei dărâma totul în jurul lor, și surprinși de-a se găsi tot atât de jos precum erau la început, reîncep pe fiecare zi opera lor cu aceiași stăruință și de multe ori cu aceeași isbândă.

Orice direcțiune a spiritului care tinde a deveni ge-

nerală, are o cauză adâncă și fie ea bună, fie rea, cauza ei merită toată băgarea de seamă a acelor care se gândesc la dezvoltarea societății în care trăesc. Viața intelectuală a acesteia, ca și cea a individului, este cu toate incoerențele și contradicțiile aparente, un șir logic în care cele de astăzi produc firește pe cele de mâine, în care după frumoasele cuvinte ale poetului, o mișcare provoacă, ca în războiul de țesut mii de legături. De aci datorită de-a fi cu mare luare aminte la aceste direcțiuni simptomatice.

Scepticismul societății noastre actuale este efectul firesc al prea răpedei dezvoltări prin care a trecut țara noastră. Silită de-a ajunge popoarele civilizate, în rândul cărora rivnea să intre în scurt timp, și având deci a percurge în o generațiune fazele de dezvoltare pe care alte societăți le a parcurs în secole, generațiunea care a întemeiat de 50 ani încoace noua stare de lucruri la noi, a găsit în toate așă-zămintele și obiceiurile străvechi, o pedică care trebuia înlăturată cu orice preț. Timpul scurt ce-i era dat și lipsa de pregătire îndestulătoare pentru o operă de reformă atât de însemnată, a silit-o să proceadă, nu cu creațiuni proprii, rezultatul gândirii conștiințioase și al experienței îndelungate a lucrurilor, ci cu imitații sau copieri a unor așă-zămintele și moravuri născute în alte medii sociale și care aveau acolo rădăcini ce lipseau la noi. Restornarea această obștească a tuturor bazelor sociale, a trebuit să aibă de rezultat deklasarea tuturor agenților sociali. Funcționarea acestor agenți sau a încetat de tot, sau a devenit nesigură și schimbătoare în efectele ei, din cauza slabului temei pe care îl aveau încă formațiunile nouă. La această greutate s'a adăogit de la început alta, provenită din lipsa unui personal pregătit în destul pentru noile condițiuni sociale ce se crease. Spre a umplea cadrele statului major intelectual pe care țara trebuia să i-l dea, mulți au fost chemați pe care nimic nu-i îndrituia a juca rolul la care împrejurările mai mult decât destoinicia lor îi împinsese. Din acești mulți chemați au rămas dar puțini, foarte puțini aleși, și aceștia dispărând mai în numărul cel mare, care fără pri-

cepere și mai totdeauna fără caracter, ajunsese la cele mai înalte trepte sociale, s'a putut acredita credința că reușita individului în lume nu are nevoie să se întemeieze pe aceste două baze solide ale individualității; că ea se poate obține numai și numai prin urmărirea îndrăzneată a țelului ce și-l pune fie-care. Astfel reformele sociale au avut de efect o deslănțuire nemărginită a individualismului. De câte ori se slăbesc legăturile sociale, individul simțindu-se desfăcut de piedicele care îl apăsau până acum și-l conțineau în multe, își ia un avânt mai puternic. În lupta zilnică pentru existență el se deprinde a se crede mai mult în propriile sale puteri, a nu cere decât de la ele măsura aspirațiilor și a dorințelor sale. Fără un frâu care să i se impue din afară, purtarea sa cu semenii săi nu va fi restrinsă decât prin propria măsură; această măsură lipsea și trebuia să lipsească celor mulți, întrucât putința lor de acțiune nu fusese încercată într-o luptă continuă cu alți factori sociali, întrucât ei reușise în viață fără merit și fără trudă. Ei își credeau totul permis, pentrucă isbutise în toate și luând succesul drept măsură a valorii, ei se socoteau importanți pentru că isbutise. Dar dacă suntem indulgenți pentru noi înșine, nu pierdem pentru aceasta vederea chiară a defectelor și slăbiciunilor altora, și deaceea, cu cât individul se socotea în noua noastră societate mai important, cu atât ceilalți vedeau mai mult slăbiciunile, ridiculele sale; deci sporirea simțului propriu în individ, nefiind decât rareori întemeiată pe ceva, a avut ca efect total necunoașterea și a părților bune ale unora și adorațiunea de sine a fiecăruia a condus la disprețul și clevetirea tuturor.

O asemenea stare a spiritelor, constituie când se înrădăcinează un adevărat pericol social, care ar putea conduce la disoluțiune societatea ce nu ar ști din timp să înfrângă tendința obștească de denigrare, disprețul absolut a toate și a tuturor. Pe cât critica serioasă, întemeiată pe cercetarea severă și conștiințioasă este un factor folositor și chiar neapărat al oricărei propășiri, pe atât scepticismul ușor și superficial e o pedică a aceleiași propășiri. Pe când

cea dintăi înlătura spre binele obștesc lucrurile și formele care învechindu-se au încetat de-a da roadele pe care le purta odinioară, acest din urmă înăbusește mișcarea și gândirea la chiar nașterea lor. Departe de-a se asemena, ca critica sănătoasă, cu vântul binefăcător care curăță atmosfera de miasmele cu care o umple procesul neconținut al descompunerii vitale și a pregăti tărâmul formațiunilor și ideilor nouă, scepticismul de care vorbim, se aseamănă cu izul otrăvitor și greu care apasă fără mișcare pe mlaștina socială, împiedicând orice dezvoltare organică. El este negațiunea viitorului nu a trecutului, produsul descompunerii fără cheazășia renașterii. Societățile însă ca și indivizii, nu pot trăi din negațiuni. Produse ale vieții, nu ale gândirii abstracte, ele au trebuință de-a simți pururea bătând în peptul lor forța creatrice căreia dătoresc existența și a se opri în cale este pentru ele ca și pentru individ începutul morții.

Din toți factorii care intrunesc puterile individuale spre scopuri comune doi formează mai ales cimentul puternic care încheagă moleculele sociale în un corp solid și în stare să reziste forțelor destructive pe care le întâlnim pretutindenea ca un corelat necesar al acelor constructive. Acești doi factori cari constituie însăși temelia oricărei societăți sunt credința și munca, acești termeni luați în înțelesul lor cel mai larg.

Din zioa în care omul, trecând peste faza satisfacțiunii esclusive a instinctelor sale pur animale, a început a se cunoaște pe sine însuș ca fiind un ce distins de lumea cel înconjoară, cu dualismul născut între el și lume s'a născut în pieptul lui și setea arzătoare de a rezolvi acel dualismu. Tălmăcirea enigmei lumii și a vieții a devenit preocuparea constantă a întregii omeniri și problema fiind cu mult prea grea pentru puterile, nu numai ale individului dar chiar ale generațiunilor succesive de indivizi, căutarea soluțiunii care interesa pe toți, a devenit una din cele mai puternice legături de la om la om. Conștiința de multe ori obscură dar totdeauna vie despre neajunsul puterilor individuale spre rezolvirea vecniciei enigme, simțământul fiecăruia că și se-

menul lui e împins de aceeași trebuință de-a rezolvă aceeași enigmă a întărit simțul de solidaritate umană care este baza oricărei grupări sociale. Problema însă neputând fi rezolvită și acțiunea omenească având nevoie la individ ca și la grupele de indivizi de un directiv, s'a născut trebuința de a substitui priceperii clare a lumii și a vieții, ca un fel de icoană intuitivă care, luată drept tălmăcire a enigmei, făcea cu puțință punerea unui țel atât pentru activitatea flecăriuă cât și pentru conlucrarea tuturor. Dacă această icoană intuitivă o vedem schimbându-se adese ori, trebuința existenței ei a rămas vecinic vie în pieptul omenirii, și de aceea o vedem pe aceasta substituind credinței de ieri, recunoscută ca o eroare, poate altă eroare mai mare, dar care servind câtva timp de direcție, mănține vie în noi forța creatice, trebuința și rivna de a găsi soluțiunea vecinicei probleme.

Toate aceste credințe diverse cari se succed în lanțul infinit al istoriei, toate aceste idealuri la a căror realizare omenirea lucrează neconținut, datorează existența lor convingerii implantate în fiecare piept omenesc că și în afară de individ cu puterile și scopurile lui mărginite și mai presus de el există alte organisme care deși nu incorporate în un trup vizibil, nu sunt mai puțin reale, nu formează mai puțin un tot complet și însuflețit de o viață proprie. A fi membru conștiinței sau neconștiinței al acestor organisme de un ordin mai înalt e adevărata menire a individului și numai în ele și prin ele viața sa proprie merită de a fi trăită, căci ceea ce întrece puterile sale mărginite e cu puțință numai muncii consecutive și coordonate a generațiunilor ce se succed. Consequența și coordonarea nu se pot însă obține fără credința comună în realitatea țelului urmărit, și de la intensitatea și căldura acestei credințe va atârna adevărata valoare a indivizilor ca și tăria și vitalitatea societăților pe cari le formează.

Dar oricât de intensivă ar fi această credință, oricât de puternic avântul ideal pe care îl căpătăm din ea, mișcarea individuală ca și cea socială vor rămănea zadarnice și

sterpe dacă pe lângă acest factor nu se va adăoga și acel al muncii. Pus în lumea pe tot locul mărginită a materiei, omul cu aspirațiunile, simțirile și tendințele sale infinite, a simțit de la prima sa deșteptare, că existența chiar, necum dezvoltarea individului și a genului său nu pot fi obținute decât prin o luptă continuă și fără răgaz între el și ea. Impins prin cerința fundamentală a oricărei individualități de a-și asimila cele în afară de el, de a-și susține viața sa proprie, prin subjugarea și identificarea cu el însuși a celor ce-l înconjoară, omul în această luptă de mii și mii de ani a creat în lumea materială ca a doua lume a sa, în care obiectele firești supuse acțiunii sale s'au schimbat din obiecte inerte și fără scop, în obiecte supuse unei voințe, având o destinațiune ce le este dată prin elementul intelectual venind din afară de ele. De la instrumentul cel mai grosolan datorit primului strămoș sălbatic până la producțiunea artistică sau literară cea mai delicată, tot ce este sau a fost în lume ca manifestațiune a omenirii, nu e decât produsul acestei continue și neobosite transferări în lumea externă, a mișcărilor, a concepțiunilor ei interne. Fără această transpozițiune, fără această incorporare a gândirii în afară de ea, toate aceste mișcări și concepțiuni nu au nici o valoare pentru individ și pentru societate. Asemănate cu florile cari rod în lume n'or să dea, ele cad de timpuriu de pe arborele vieții, și fenomene intimplătoare și fără viitor, ele nu apar un moment pe suprafață decât pentru a dispărea pentru totdeauna în noianul uitării. Această transpozițiune perpetuă a celor din năuntrul nostru în lumea din afară de noi, această creațiune perpetuă e munca în înțelesul cel mai larg al cuvântului. Ei și numai ei, individul ca și societatea datoresc existența și propășirea lor; de la ea numai putem aștepta îmbunătățirea soartei noastre, integrarea tot mai apropiată a equațiunii lumii. A munci este astfel prima datorie morală precum este și cea mai de căpetenie putere socială.

Deci spre îndeplinirea acestei datorii morale, spre câștigarea acestei puteri sociale, se cuvine a ne îndrepta toate

stăruințele. Când vom fi trecut prin fazele anevoioase și adesea dureroase ale creațiunii propriie pe care le descrie poetul așa de frumos :

Dar când inima-ți framântă
Doruri vii și patimi multe
Ș'a lor glasuri a ta minte
Stă pe toate să le-asculte,

Ca și flori in poarta vieței
Bat la porțile gândirii,
Toate cer intrarea 'n lume
Cer vestmintele vorbirii.

Pentru-a tale proprii patimi,
Pentru propria viață,
Unde ai judecătorii,
Nendurații ochi de ghiață?

când știind ce vrea să zică a crea, vom putea mai bine și mai just aprecia creațiunile altora, și judecata noastră va avea greutatea ce-i lipsește acum. Ea va fi o critică nu o denigrare, căci pe lângă negațiunea activității altuia va pune fapta propriei vieți.

VASILIE POGOR

POESII

MAGNITUDO PARVI

Trecuse noaptea vesel in jocuri și cântare
In zori de zioă oaspeții voios se despărțeau,
Pe fruntea dragei mele pusei o sărutare
Și'ncet plecai și eu.

Deșert era orașul, in somn adâncit încă
Și pasul meu pe pietre departe răsuna,
A clopotului voace, in liniștea adâncă
Pe credincioși chema.

Dar nimenea in lume la ruga dimineții
Să plece capul, nimeni pe lume nu venea;
Străin, de mulți ani încă in mijlocul cetății,
In van bronzul gemea.

Și singur eram martur la jalnica trădare,
Eu trecătorul sceptic cu suflet neinvins,
Ș'atunci o nenteasă ș'adâncă intristare
Deodată m'a cuprins.

Era intunecoasă biserica vecină
Și greu pe temelie sta turnul așăzat,
Cu capul plecat însă sub bolta bizantină
Tăcut eu am intrat.

Făclii de ceară două, clipind în depărtare
În mijlocul tenebrelor lugubru lumineau,
Bătrânul preot, dascălul, plecați pe-o carte mare
O rugă murmurau.

Imaginile sfinte de trupuri inegrite
De arta cea barbară totuș mărturisesc,
Departe de natură în linii convenite
Ele se'nțețenesc.

Luminile incerte în noaptea 'ntunecoasă
Reliefuri aurite pe-alocuri ridicau,
Dar toate erau triste în forma monstruoasă,
De tremur mă umpleau.

Peste-un mormânt piciorul deodată eată trece;
De la mormânt spre ceruri am vrut a mă uita,
Simții pe-a mele spete a bolții mantă rece
Cu greu că m'apăsa.

Cuprins de-un miros straniu de colb și putrejune,
Un aer de cavernă, un ce nedefinit,
Uitasem lumea vie, uitasem că sunt june,
Eșii înădușit. —

Sub streșina bisericeii o biată rândunică
Făcuse cuibul tainic, cu artă rotunjit

Și pui scoteau capul pe borta mititică
C'un dulce ciripit.

Și muma sbura vesel în cercuri variate
Măncarea dimineții ea urmărea ușor
Și tot era lumină și totul vietate
Și tot era amor!

Cântarea păsăruiceii e ruga cea divină!
Religiuni, popoare pot a se nimici;
Lipsească chiar credința sub bolta bizantină —
Altarul e aci!

Aci în cuibul vesel se șterge-orice eroare!
A oamenilor visuri în timp se risipesc,
Dar „glorie natură!“ la răsărit de soare
Toți pui ciripesc!

(Conv. Lit. 1 Noemb. 1867).

TITU MAIORESCU

A S U P R A

PERSONALITĂȚII ȘI IMPERSONALITĂȚII POETULUI

In „Voința națională”, ziarul unui însemnat partid politic din România, s’au publicat multe articole de polemică violentă. Firește: un organ de luptă trebuie să atace pe adversari. Mai ales când propriile idei sunt puține, combaterea ideilor altora ajunge a fi indeletnicirea de căpetenie și este atunci ademenită să fie și violentă: tăria cuvintelor caută să acopere slăbiciunea argumentelor.

Multe articole s’au publicat și în contra subscrisului, și pe unul din ele, unul mai lung, l’a crezut onorabila redacție așa de important, încât l’a scos și în broșură. Titlul „Contrazicerile d-lui T. Maiorescu”, coperta roșie (se înțelege roșie), tipografia Dorotea Cucu, prețul 10 bani (eftin de tot).

Tema broșurei cu coperta roșie este următoarea :

Ne-am propus să facem astăzi un studiu mai interesant, nu asupra contrazicerii în purtarea grupului junimist, ... ci asupra acelei în părerile unuia din cei doi luceferi ai junimei — *par nobile fratrum*, — d. T. Maiorescu. Aceste contraziceri au ajuns așa de caracteristice, încât merită fără îndoială o cercetare patologico-psihologică.

Și acum se analizează cele trei contraziceri „patologice” ale noastre, două descoperite de broșura roșie, ear a treia împrumutată din revista socialistă „Contimporanul” și descoperită de d. Gherea.

Din capul locului ne permitem o mică observare asu-

pra procederii literare. În rândurile citate se vede un fel de imitare a unor frase, inversiuni și cuvinte, de care ne-am servit mai ales noi în criticele publicate. Și justificarea polemică *au ajuns așa de caracteristice, încât merită fără îndoială* (Conv. II, p. 301, III, p. 210, etc.), și ironica parentesă *par nobile fratrum* (Conv. VI. p. 221) și mai ales cuvântul *cercetare patologico-psihologică* (Conv. VII, p. 79) sunt arme din arsenalul nostru. — Se vede, că autorul sau autorii broșurei (unul a fost demascât mai pe urmă) și-au făcut școala literară în cercul „Junimii” și acum vin să ne plătească, după vorba francesă, cu aceeași monetă.

A plăti cu aceeași monetă este o greșală de polemică literară. Moneta poartă semnul suveranității celui ce a introdus-o în circulație; cine o întrebuințează, pare a recunoaște această suveranitate și prin chiar aceasta devine inferior; cine o contraface, are aerul de a se isbi de un articol din codul penal și prin chiar aceasta devine suspect. În orice cas imitarea este o dovadă de mediocritate.

Trecând la contrazicerile, în număr de patru, închipuie de broșura roșie, vom reduce îndată discuția la limitele, în care poate să fie primită de „Convorbirile Literare.” Căci trei din aceste contraziceri se țin de situația politică de pe atunci—lucrul se petrece în 1886—, și de oarece „Convorbirile” au păzit buna regulă de a nu se ocupa de politica zilei, am răspuns la acea parte politică în „România Liberă” de la 7 Noemvrie 1886. Dar a patra din contrazicerile imputate se ține de sfera curat estetic-literară. Și în privința ei scrisesem la sfârșitul aceluși articol din „România Liberă” de la Noemvrie 1886: „Terminăm aci articolul nostru și lă-săm nediscutată a patra „contrazicere” ce ne-o relevă „Voința Națională.” Ea privește o teorie estetică (!) și se rapoartă la deosebirea între impersonalitatea și totuși individualitatea poetului. Descoperirea „contrazicerii” nu este făcută de „Voința Națională,” o citisem cu vre-o trei luni mai înainte în revista unor tineri din Iași, care se joacă de-a socialismul în Țara Românească. Când vom mai avea „răgaz pentru discuții curat literare, poate vom mai scrie

„ceva în privința acelei teorii estetice, acolo unde îi este „locul, adică în „Convorbiri Literare.“

Revista acestor tineri din Iași, care se joacă de-a Socialismul în țara românească, este „Contemporanul“ (acum dispărut), în al cărui vol. V se află descoperirea contrazicerii estetice, descoperire făcută și semnată de d. Gherea. Deatunci incoace acea pretinsă contrazicere, publicată în „Contemporanul“, după ce a fost reprodusă în „Voința Națională“ și retipărită în broșura roșie, se vede astăzi republicată și în vol. II al „Studiilor Critice“ ale d-lui Gherea.

Să ne ocupăm în fine și de ea, fiindcă avem astăzi câteva momente de răgaz.

Eacă de ce este vorba.

În două articole, scrise cu un interval de câteva luni în „Convorbirile“ de la Septembrie 1885 și de la Aprilie 1886, am atins chestia personalității și impersonalității, sau mai bine a impersonalității și totuși individualității artistului, în special a poetului.

În cel dintâi articol, pentru a apăra Comediile d-lui Caragiale în contra imputării de imoralitate, accentuam impersonalitatea ca o condiție etică a oricărei lucrări de adevărată artă; în articolul al doilea, pentru a apăra pe Alexandri în contra criticelor d-lor Vlahuță și Ștefănescu (de la Vrancea), accentuam personalitatea sau individualitatea ca o condiție estetică a oricărui adevărat poet.

Țocmai aici vede broșura roșie după d. Gherea o contrazicere, și pentru ca să facem pe cititori să înțeleagă înșii ceea ce a înțeles d. Gherea și.... ceea ce n'a înțeles, se cuvine să-i lăsăm mai întâi d-sale cuvântul, ear noi vom adăoga la început câteva întimpinări secundare și la sfârșit întimpinarea principală asupra inchipuitei contraziceri.

D. Gherea scrie și ne citează așa :

D. Maiorescu vrea să apere lucrările d-lui Caragiali împotriva învinuirii de nemoralitate și pentru atare sfârșit d-sa își pune întrebare dacă arta are ori nu misiune moralizatoare, și răspunde : „da, „arta a avut totdeauna o misiune moralizatoare, și orce adevărată „operă artistică o îndeplinește.“ Remâne dar să înțelegem în ce stă

moralitatea artei. La această întrebare ni se dă următorul răspuns: „Orice emoțiune estetică, fie deșteptată prin sculptură, poezie, fie prin celelalte arte, face pe omul stăpânit de ea, pe câtă vreme este stăpânit, să se uite pe sine ca persoană și să se înalțe în lumea ficțiunilor ideale.” „Numai o puternică emoțiune impersonală poate face pe om să se uite pe sine și să aibă prin urmare o stare sufletească inaccesibilă egoismului, care este rădăcina oricărui rău”.

Am reprodus o fasă întreagă din articolul d-lui M., pentru că ea caracterizează modul d-sale de a scrie; pe de altă parte atare impletire metafisică nici nu poate fi spusă cu cuvintele noastre și într-o limbă lămurită. (Studii, pag. 53, 55).

Cum „cu cuvintele noastre?” Adecă cu cuvintele d-lui Gherea? Aceasta e probabil; rămâne numai să vedem, ce rezultă de aici, și o vom vedea îndată. Căci d-nul Gherea continuă:

Aceste expresii grele, metafisice, mai sunt și neesacte. Să luăm vorba „emoțiune impersonală.” Emoțiunile sunt în general cât se poate de personale, fiindcă sunt urmarea unei ațitări nervoase, care se petrece într'un organism individual, într'o persoană (Pag. 56).

Ce curioasă observare face aici d. Gherea! De ce adecă ar fi neexactă expresia „emoțiune impersonală?” Fiindcă toate emoțiunile se petrec într'o persoană și prin urmare nu pot fi decât personale? Dar după acest soi de vorbă, tot ce gândește un om, tot cuvântul ce-l rostește, ar trebui numai decât să fie numit personal, fiindcă se petrece „în organismul lui individual.” Și prin urmare nu s'ar mai putea zice în bună și lămurită limbă românească d. e.: opinia ce o arată domnul X nu este personală a lui, ci a luat-o orbește din cutare carte sau de la cutare om? Căci ar avea cineva dreptul să intimpine: nu este exact, fiindcă orce exprimare a unei opinii se petrece cu necesitate în organismul individual al celui ce o exprimă, și prin urmare este personală a lui?! Și deacum înainte nu s'ar mai putea zice despre Eminescu, cum s'a zis cu o așa de bună caracterizare etică a lui: Eminescu era omul cel mai impersonal, fiindcă ar veni numai decât cineva care să intimpine: nu

e adevărat, Eminescu nu a putut fi impersonal, fiindcă a fost o persoană!

Dacă ar fi să răspundem d-lui Gherea „cu cuvintele” d-sale ar trebui să-i imputăm de ce întrebuițează și d-sa pe aceeași pagină expresia *altruism* în opoziție cu egoism, și să-i zicem după același calapod: tot ce simt eu, este un act al egoismului meu, fiindcă se petrece în mine, prin urmare și când simt o curată compătimire pentru altul și când fac ceva numai pentru binele altuia, este o expresie neexactă să mi se atribue un simțiment altruist, fiindcă simțimentul este al meu, *ego*, *meus*, așa dar egoist.

Ce mai ceartă de cuvinte!

Tot ce se poate cere de la cel ce introduce asemenea expresii, care trec peste nivelul conversațiilor de rând, este să le precizeze mai înainte înțelesul. Odată înțelesul bine precizat, întrebuițarea este îndreptățită, și tocmai partea cea mai importantă a discuțiilor științifice, etice, estetice ar fi deadreptul imposibilă, dacă limbajul ar fi osindit să se restrângă în cercul „cuvintelor noastre” de rând. *Altruist* este o expresie bine precisată în înțelesul ei încă de A. Comte și prin urmare legitimată, precum și este astăzi indispensabilă în discuțiile etice. *Impersonal* este o altă expresie bine precisată și indispensabilă în discuțiile estetice. De altminteri i s'a amintit înțelesul precis tocmai în pasagiul ce ni-l citează d. Gherea: „numai o emoțiune impersonală face pe om să se uite pe sine”, de aceea se și numește impersonală.

Am insistat asupra acestei prime obiecțiuni a d-lui Gherea, fiindcă este din capul locului hotăritoare și fiindcă de la confuzia ce și-o crează însuș prin neobservarea nuanțelor înțelesului din expresia *impersonal*, derivă și contracizarea ce ne-o atribue nouă.

Dar înainte de a veni la aceasta, să mai urmărim puțin felul intimpinărilor d-lui Gherea.

Nu e adevărată nici frasa, că „egoismul e rădăcina oricărui rău”, continuă d-sa în contra noastră la pag. 56.

Să relevăm mai întâi imprudenta întrebuintare a cuvântului *adevărat* în acest caz. Teoriile etice sunt încă astăzi și probabil pentru mult timp așa de controversate, așa de nesigure din punctul de vedere al evidenței științifice, așa de puțin „positive”, cum ar zice școala lui A. Comte, încât expresia *nu este adevărat* dovedește puțină familiarizare cu materia în chestie. Nu este dovedit, e contestabil, e exagerat, sunt expresiile întrebuintate în asemenea discuții din partea oamenilor competenți.

Și imprudența domnului Gherea se pedepsește îndată, fiindcă primul argument al d-sale pentru a stabili neadevărul acelei fraze, devine un adevărat instrument de pedeapsă încontra d-sale. Eată'l:

Dacă simțimentele și faptele altruiste sunt trebuitoare pentru păstrarea neamului omenesc, prin urmare și a individului, apoi simțimentele și faptele egoiste sunt trebuitoare pentru păstrarea individului și prin urmare și a speciei, care e formată din indivizi. Așa dar și unele și altele pot fi morale. (Pag. 56).

Dar ce are a face această obiecție (chiar dacă ar fi exactă, ceea ce nu credem) cu frasa în chestie? Este așa de puțin deprins d-nu Gherea cu operațiile argumentării, încât nu-și poate da îndată seamă de raportul extensiunii sau sferei de aplicare a noțiunilor?

Eu zic: egoismul e rădăcina oricărui rău. Generalitatea este aici în cuvintele „orcare rău”, și propoziția redusă la paradigmele obicnuite în manualele de școală (toți *s* sunt *p*) glăsuște: tot răul este din egoism. Aceasta înseamnă că întreaga sferă a noțiunii rău este legată de sfera egoismu, dar nu înseamnă că și întreaga sferă a noțiunii egoism este legată de rău, ci dincontră numai o parte. Când zic: toți lei sunt animale, aceasta nu înseamnă că și toate animalele sunt lei, ci numai că unele animale sunt lei; celelalte pot fi cum vor voi: vulpi, papagai sau alte animale mai puțin citabile. (Vezi: Maiorescu, Logica, pag. 47).

A înțeles d. Gherea această mică explicare elementară?—Dacă-i este prea abstractă, să-i mai dăm un exemplu

concret dintr'o știință materială. Cine-va afirmă: microorganismele sunt cauza oricărei boale infecțioase. Vine altul și vrea să-l combată zicând: nu este adevărat, căci microorganismele sunt și cauza multor fenomene folositoare, d. e.: a fermentațiunii.

Poate va zice acum și d. Gherea, în orice cas o vor zice cei deprinși cu argumentările juste: n'are a face una cu alta.

Prin urmare, când d. Gherea se încearcă să combată frasa noastră, că egosmul este rădăcina oricărui rău, prin arătarea că egoismul este și rădăcina multor lucruri bune, nu o combate întru nimic, și opinia ce o are, că afirmarea dintr'o parte a sferei unei noțiuni se poate dovedi neadevărată prin o constatare din altă parte a sferei aceleiași noțiuni, este o eroare de Logică.

Și în sfârșit tot la pag. 56 ne mai spune d. Gherea:

De asemenea și „lume impersonală“, „inspirare nepersonală a ficțiunilor“ ar fi trebuit mai bine lăsate Nemților, cărora le plac atât de mult vorbe și frase nebuloase.

Cum „lăsate Nemților, cărora le plac fare nebuloase?“ Dar teoria ficțiunii ideale, care idealitate dă obiectului tratat de artist caracterul *tipic* (prin chiar aceasta artistul se înalță în lumea impersonală), este teoria lui Platon; aceste sunt așa numitele „idei platonice“, foarte clar reproduse cu acel caracter al lor în Estetica lui Schopenhauer, care Schopenhauer, deși fără îndoială german, se întemeiază în partea citată a filosofiei lui tocmai și anume pe Platon.

Faptul este știut și trebuie să fie știut de cei ce se ocupă de Estetică în cunoștință de cauză, fie numai în lăuntrul micii noastre literaturi. Noi înșine am tradus în românește și am dat publicității toată această explicare a Platonismului ca element fundamental de Estetică (vezi „Convorbiri“ vol. 19, care cuprinde și articolul asupra d-lui Caragiale, pe care ni-l citează d. Gherea; vezi mai ales „România Liberă“ într'un șir consecutiv de numere de la 12 Aprilie 1885 înainte).

Biblioteca centrală regională

Timișoara

Și d. Gherea este așa de inocent în materie, încât crede că ideile Platonice sunt nemțești și vorbește de plăcerea Nemților pentru frase nebuloase? — Multe se vor fi zis despre arta și filosofia grecească; dar (cu excepția lui Heraclit) nimeni nu le-a tăgăduit până acum claritatea senină.

Însă totuși idea Pl tonică îi pare d-lui Gherea nebuloasă și confusă? — Se poate și se vede; dar a cui e vina?

Ne aducem aminte din vremea, când eram student la Universitate, că un compatriot de-ai noștri discuta cu un alt compatriot despre valoarea lui Shakespeare, pe care o tăgăduia cu violență, și după vre-o două ore de discuție se constată deodată, că aprigul critic își inchipuia că Shakespeare este un poet spaniol.

Ne aducem aminte, că acum vr'o 8 ani, când am început prelegerile de Logică la Universitatea din București, un ziar din capitală ne imputa în citarea Analiticelor lui Aristotel, de ce am zis *pars prior* și nu *pars priora*, închipuindu-și acest ziarist erudit, că singularul feminin de la *prior* este *priora*.

Ce poți să faci cu asemenea lucruri? Le constăți, și treci mai departe.

Să trecem și noi mai departe și să ajungem la sfârșit, adică la însăși contrazicerea descoperită de d. Gherea și produsă de broșura roșie.

Tot d. Maiorescu bate pe d. Maiorescu,

continuă d. Gherea la pag. 67,

un tablou curios, dar adevărat.

Și în contra pasagiului nostru citat mai sus din apărarea d-lui Caragiale cu esențiala impersonalitate a poetului, care îl înalță în lumea ideală, ne opune un alt pasagiu al nostru, scris după câteva luni în apărarea lui Alecsandri, (chiar această scurtă de interval ar fi trebuit să facă pe d. Gherea mai prudent), și care zice:

Poetul este mai întâi de toate o individualitate; de la aceleași

obiecte chiar, despre care noi toți avem o simțire obicnuită, el primește o simțire așa deosebit de puternică și așa de personală în gradul și în felul ei, încât în el nu numai se acumulează simțirea până a sparge limitele unei simple impresii și a se revărsa în forma estetică a manifestării, dar însăși această manifestare reproduce caracterul personal, fără de care nu poate exista un adevărat poet. Din multe părți ale lumii primește poetul razele de lumină, dar prin mintea lui ele nu trec pentru a fi stinse, sau pentru a eși cum au intrat, ci se resfrâng în prisma, cu care l-a inzestrat natura, și es numai cu această resfrângere și coloare individuală.

Apoi care din două este adevărat, întreabă broșura roșie: poetul impersonal sau cel personal?

Amëndouă, răspundem noi.

Așa dar cuvântul personal, ca și contrarul său impersonal, are două înțelesuri?

Evident, și amëndouă înțelesurile sunt clar expuse în pasagele citate, adică clar pentru cine poate și vrea să înțeleagă. Tot așa are două înțelesuri cuvântul inductiv (Aristotelic și Baconian), cuvântul sintetic (*a priori* și *a posteriori*), etc.

Poetul adevărat este impersonal în perceperea lumii, intrucât în actul perceperei obiectului trebuie să se uite pe sine și să-și concentreze toată privirea în obiect, prin aceasta numai obiectul incetează acum de a fi individual mărginit și devine tip, se infățișează *sub specie aeternitatis*, cum zice Spinoza, este o „idee Pl tonică.”—Shylock nu este un Ovreu isolat, ci este Ovreimea; Werther nu este un amoretat individual, ci este sentimentalitatea amorului. Aceasta constituie partea mai ales etică a artistului.

Dar odată perceperea obiectivă dobândită, manifestarea ei în o anume formă reproduce caracterul personal al poetului, și o asemenea resfrângere în prisma lui proprie exprimă individualitatea lui esențială.—Leiba Zibal din „Făclia de Paște” a d-lui Caragiale nu este nici el un Ovreu isolat, ci este Ovreimea, ca și Shylock, dar ce deosebire în forma exprimării, după deosebita individualitate a scriitorilor! Impersonal sau tipic văzute amëndouă figurele, personal sau individual tratate de amëndoi autorii. Și Luceafărul

lui Eminescu nu este un individ amorezat, ci însăși sentimentalitatea amorului, ca și Werther. Dar aceeași deosebire a manifestării și din aceeași cauză. Aceasta constituie partea mai ales estetică a poetului.

Eacă teoria clară, de mult știută și de mult comentată a ideii Platonice întrebuințată drept fundament de Estetică, și împăcarea ei cu formele foarte diverse de manifestare, în care se revelează diversele personalități ale poetilor.

Se înțelege că sunt și teorii contrare. Zola d. e. definește: opera de artă e un colț al naturii văzut printr'un temperament.

Noi credem din contra, că opera de artă e un colț al naturii văzut cât se poate de impersonal și exprimat printr'un temperament cât se poate de individual.

Dar această luptă între teorii adverse este altă chestie. Chestia noastră era teoria Platonico-estetică, combinată cu varietatea exprimării aceluiaș tip prin felurite forme artistice, teorie atinsă în treacăt de cele două articole ale noastre. Și aici am arătat că contrazicerea inchipuită de d-nu Gherea nu există în acea teorie, ci există în capul d-sale.

Precum se vede, acele câteva frase presărate în articolele noastre, scrise de altminteri în termeni mai populari, erau numai niște semne de recunoaștere pentru o teorie estetică completă și sistematizată; sau, dacă nu ni se ia în nume de rău o comparație militară, niște soldați trimiși înainte — nu ca slaba putere a unor indivizi răsleți, ci ca avant-garda unei întregi armate, cu care stau în legătură bine disciplinată.

De unde putem scoate o altă observare de polemică literară: nu confunda avant-garda unei armate cu niște soldați răsleți, sau mai pe românește: las-o mai domol unde nu te pricepi.

PETRU P. CARP

Fenomenele istorice sunt rezultatul unei lucrări latente ce se ascunde în dosul mișcărilor politice. D'acolo provine că istoricii ce primesc a fi înriuriți de principiile politice fac rea istorie și bărbații politici ce se conduc după doctrina istorică fac rea politică. Cele mai ilustre exemple în această privire sunt Mommsen și Guizot.

Iași, 23 Decembre 1878.

(Extras din Albumul Societății Junimea).

CONSTANTIN NEGRUZZI.

STROFE⁽¹⁾

DEDICATE D-nei SMARANDA DOCAN

Patriotismul, doamnă, e bun câte odată
Precum e bun la foame și borșul cu păsat,
Ear când el vrea să fie bucată neschimbată,
Imi vine să 'mpung fuga flămând și desperat.

Și eu am ajuns, doamnă, în astă tristă stare!
Nu pot s'aud nici vorba cea de patriotismu,
Căci văd că el nu este decât o faimă mare
În vorbe, ear în fapte e chiar șarlatanismu.

Deaceea ori-ce treabă de patrioți cântată
Ori-cât de bună fie, eu n'o pot suferi
Când văd că de ei înșii e și aplaudată
Și când a lor țintire eu n'o pot nimeri.

Imi iau dar îndrăsneală să vă trimet cu bine
Pe Stefan acel Mare și pe Mihaiu cel Brav,

1) Pentru înțelegerea acestei poezii, trebuie să amintim că în Iași, pe la 1856, tineritul progresist își da epitetul de *patrioți*.—Pe lângă aceste versuri poetul alăturase portretele lui Ștefan cel Mare și Mihai Viteazul.—Poesia ne-a fost comunicată de V. Alecsandri.—I. N.

Acei ce pe turci, unguri și litfele străine
A-i bate-in vremea veche, aveau un rău nărav.

La dumneata sunt sigur, mai bine vor petrece
Decât la mine, care cu totul i-am uitat,
Căci, zău! patriotismul imi pare-o dușă rece
Decând de-a lui brașoave atât m'a desgustat!

24 Iulie, 1856.

V. ALECSANDRI.

Mircești, 4 Maiu 1871.

Iubite D-le Negruzzi, ¹⁾

Aflu din jurnale și din scrisori particulare că Bolintineanu se găsește în cea mai tristă stare a sănătății și în cea mai cumplită miserie. Din cauza lipsei, poetul cel mai poet din Valahia este amenințat a-și închide ochii la spital. Ar fi o rușine pentru noi să lăsăm a fi prada miseriei un om care a vărsat pe altarul patriei sale toate comorile sufletului, inteligenței și geniului său.

D-l Iorgu Sion a deschis o loterie în favorul nenorocitului nostru confrate. El mi-a trimis un număr de bilete, cu rugămintă de a le împărți cât mai curând, căci gradul de sărăcie al lui Bolintineanu nu îngăduie întârziere. Inșă cum pot răspunde la apelul său când mă găsesc în singurătate? Am trimis D-lui Zane, care găsduește pe Bolintineanu, 30 galb. pentru înlesnirea celor mai neapărate cheltueli, și cât pentru biletele de loterie am crezut că fac bine trimițându-le Junimii, care mai bine decât oricine va ști să prețuiască datoria ce au toți Românii către Bolintineanu.

Trebue numai decât ca aceste 99 de bilete să fie împărțite cât mai curând și banii adunați, cât mai curând expediați D-lui Zane. Acest ajutor amical va ușura suferințele

¹⁾ Aleg această scrisoare din multe altele ce am de la Alecsandri, părându-mi că ea aruncă o vie lumină asupra frumoaselor sentimente ale regretatului poet.

unui om care prin lucrările sale a meritat o soartă mai bună în lume, și este în drept de a aștepta din partea compatrioților săi adevărate probe de simpatie și de recunoștință.

Al D-tale amic

V. ALECSANDRI.

Eu voi sosi în curând la Iași și voi da tot ajutorul pentru plasarea biletelor.

LA BUCUREȘTI ¹⁾

CĂNTICEL COMIC

(Teatrul înfățișează o piață a Bucureștilor. Un impricinat de la Moldova vine trăgând un geamantan după el).

N.B. (La sfârșitul cupletului, inserează. Un glas dintre culise strigă: *Cine-i acolo?*)

Om bun; Moldovan din țara de sus, de cei cu Unirea!.. (cătră public). Am cântat și jucat hora Unirii, și acum mă indulcesc de rodurile ei. Vă rog să judecați însuș fără părtinire. Pentru o simplă reclamație în contra prefectului nostru, și pentru un proces de nimica la curtea de Casație am cheltuit cu drumul sumedenie de bani, m'am

¹⁾ În 1862 Alecsandri compusese pe lângă multe alte „cântecele comice” publicate de mult și unul, inedit încă și intitulat „*La București*”. În el se descriu greutățile ce întâmpinau pe atunci călătorii care plecau din Moldova spre București, atât în timpul călătoriei cât și după sosirea lor în noua capitală a României. Posed manuscrisul acestui cânticel numai în stare fragmentară dar scris de însăși mâna lui Alecsandri și estrag partea finală.

sprăvălit de trei ori; mi-am frânt o coastă la o costișă, m'am inecat pe jumătate în Buzău, și însfirșit ajungând după șapte zile la București ca să-mi cer dreptate, eatămă-s încă pe pavea, fără adăpost și silit poate de a petrece noaptea pe piață... Ce să fac? Am intrat în horă, trebuie să joc, însă nu mă pot opri de-a zice:

Unirea-i sfântă, nu am ce spune
Dar când e treaba să te pornești
Pentru-o nimică la București?...
Mă'nchin, măi vere, cu plecăciune.

Unirea-i bună, nu am ce spune,
Dar când e drumul greu și glodos
Și te sprăvale de-ți rupe-un os?...
Mă'nchin, măi vere, cu plecăciune.

Unirea-i dulce, nu am ce spune,
Dar când Buzăul trebui să-l treci
Și chiar la malul se te ineci?
Mă'nchin, măi vere, cu plecăciune.

Unirea-i scumpă, nu am ce spune
Dar zece zile pe-un ger cumplit
Când alergi câmpii neodihnit?...
Mă'nchin, măi vere, cu plecăciune.

Cu toate însă câte le-aș spune
Unirea-i sfântă, și o slăvesc
Ca pe un lucru Dumnezeuesc..
Și-i dau adâncă închinăciune!

(Se închină și ese).

G. CREȚEANU.

ÎN O COLIBĂ¹⁾

 ninsoare albă orașu'nvălea,
Ș'ale lunei raze pe ea strălucea.
În fundul caretei, învălită'n șal,
O nobilă damă venea de la bal.
Armăsarii negrii ce ca smeia alerg
Se opresc deodată și din loc nu merg.
La razele lunei eată se zărea
Un copil în fașă ce-abea mai gemea.
Dar nobila damă un semn a făcut
Și pe altă parte careta-a trecut,
Lăsând în ninsoare bietul pruncușor.
Tot peacolo trece și un muncitor,
Învălit în sdrențe, tremurând de frig,
Luându-și dejunul compus de un covrig.
Cum vede copilul, l'ardică pe loc,
Îl șterge, îl freacă, îl pune'n cojoc;
Apoi se întoarce acasă la el :
„Zăcea în ninsoare un biet mititel,
Soției lui spune,—mai mult d'ar fi stat
„De sigur, suflarea din urm'ar fi dat;
„Apoi, de ai suflet de om, de creștin,
„Nu poți să-l lași astfel să moară în chin.
„Avem de la Domnul cinci dragi de copii
„Îl iau și p'acesta, s'avem șase fii.“

1) Nu figurează în volumul: Patrie și Libertate care cuprinde
poesiile complete ale lui Crețeanu —I. N.

— Dar toate sunt scumpe și iarna e grea.“
„Să facem, femei, cum Domnul a vrea ;
„Eu unul de astăzi mai mult voi munci,
„Mă las de beție, ș'aduc tot aci.“
— Un an e aproape de când tot adun
„O rochie nouă să-mi iau de Crăciun ;
„Na, cumpără lemne cu bani adunați,
„Că vezi copilașii sunt mai degerați ;
„Și adă la mine copilul găsit,
„Că vrea căutare, că vrea încălzit.“
Femea și omul sunt veseli și plâng
De buna lor faptă, și'n brațe se string.
Din zioa aceea ei sunt fericiți,
Deși ca'n nainte trăesc chinuiți.
In somnule-adeșea ei cred a vedea
O alb' arătare in frunte c'o stea :
E semnul ce poartă un cuget curat,
De fapta sa bună, prin ea coronat.

M. EMINESCU

Viena 6 Februarie 1871.

Scumpe domnule Negruzi (1).

.....
A supra împrejurării, că din Transilvania căpătați scrieri, a
căror caracteristică e frasa patriotică, aș putea să vă citez
două cauze. Una: că în genere Transilvănenii au foarte pu-
tină aplecare și talent pentru artă și a doua: că într'adevăr
sunt nenorociți cu căpcăunii ceia de Unguri. Dacăți cunoaște
mai deaproape tendințele de desnaționalizare ale Ungurilor,
pe cari ei le reped prin toate vinele, prin toate organele
Statului și esclud din viața publică tot ce nu e maghiar,
atunci ați găsi o lămurire mai deaproape a împrejurării de
mai sus. Nu sunt încercări vage și frase goale cele ungurești,
ci e un sistem de ură, de desnaționalizare și de cotropire,
premeditat până în amănunțimile sale. Nu vă puteți închipui
apoi, ce mare e pericolul Românilor din Transilvania sub in-
fluințele *spiritului* maghiar. Chiar în protestările lor, în ura
lor contra Ungurilor, e ceva unguresc: *modul de a le mani-
festa*. Ei au învățat până și naționalitatea la Unguri, și nu
sunt naționaliști ca românii, ci cu acel exclusivism radical,
care-i caracterizează pe Unguri inșiși. Afară deaceea, lipsa
absolută de prospectul unui viitor în patria lor, simțimentul
neputinței față cu pericolele ce-i amenință, eată ceea ce-i

1) Din această interesantă scrisoare, câteva rânduri care se raportă la lucruri cu totul intime, le-am lăsat la o parte.—Pe la 1871 întrețineam o corespondență regulată și activă cu Eminescu.

face nenorociți înainte de-a o fi chiar, eată ceea ce-i lipsește de liniștea sufletească cerută pentru produceri literare, ceea ce-i face necapabili de alte produse de cât frasa patriotică. E o idee impusă cu putere, care predomină și întunecă pe celelalte, tot așa precum o idee fixă face cu neputință liniștea sufletească, îndată ce se reflectează numai umbra ei pe țesetura celorlalte cugetări. Mie imi pare că nu sunt aspirațiuni momentane, cum le numiți c'o mică dosă de nedreptate, ci o întrebare de moarte sau viață. Apoi noi ne și ocupăm puțin de ei. De o mulțime de ani de când se chinuesc să ridice o facultate de drept și de la noi nu le-a venit nici un ajutor. Ei dau de unde au, dar de unde nu au, nici D-zeu nu poate lua. Cum că în ei simțimentul de naționalitate e de o intensivitate neobicinuită la noi, găsim dovezi unde numai aceste pot fi găsite. Arătați-mi la noi un oraș patriotic ca Brașovul d. e. — și nota bene Brașovul nu-i decât parte romănesc; cei bogați și mulți sunt încă tot Sașii. Și cu toate acestea sunt nesiguri de existența lor națională, îndată ce mașina desnaționalisătoare a Statului maghiar îi va apuca, nu în corporațiuni, ci în indivizi; și i-ar fi apucat de mult, dacă finanțele Austro-Ungariei steteau mai bine. Cu învățământul maghiar în școli comunale întreținute de Stat și cu instituțiunea militară inaugurată, fără o reacțiune puternică din partea Românilor, nici nu știm unde va ajunge această parte a poporului nostru. E destul de strică starea unui popor, când trebuie să se lupte pentru limbă și naționalitate în numele confesiunii religioase, căreia îi aparține.

Cât despre noi — eu nu știu dacă mai e vr'un remediu contra antiteticității de idei și interese, care sfășie viața noastră publică, sau dacă remediu principal nu e timpul, care cristalizează în conștiința comună trebuințele și mijloacele de-a le implini. Imi scrieți că vă urmărește un roman — și pe mine mă urmărește unul și sub influința acestei urmăriri am și scris multe coale dintr'un studiu de cultură, în care ceream a veni cu mine insumi în clar asupra fenomenelor epocelor de tranzițiune în genere și asupra miseriilor generațiunii prezente în parte. Scrierea e complexă ca roman, ce s'atinge

de scenele de sentimente, de descrierile locurilor etc., necomplectă ca studiu, astfel încât cartea mea de notițe e plină de cugetările, cu care cerc a mă clarifica pe mine insumi și căroră le-am destinat de pe acum locul în scheletul romanului. E intitulat: *Naturi catilinare*. Altfel deși el poartă signatura timpului, totuș am cercat a pune în el și un simbure, care să fie mai consistent decât părțile ce se așează împrejurul lui.

Am citit *Electoratele* 1) și mi-a plăcut foarte mult, însă cu toate astea nu știu dacă nu e prea *locală în timp*, dacă nu e prea mult caracteristică picăturii de vreme, în care trăim, și dacă peste o sută de ani vor mai exista oameni de tagma *Lehăescului*. Altfel — pe cât pricep eu să judec — e foarte bine scrisă; și *Junimea* are dreptate dacă vă incurajează să urmați de-a scrie caracteristice de acestea; numai că și eu am dreptate. Tonul de conversațiune, caracterele serii, situațiunile ce le întrebuițați în nuvele sunt bune pentru comedia de salon, dar comedia e un teren foarte apt și pentru dezvoltarea ideilor satirice. Astfel ce risipiți ici în nuvele, colo în caracteristice isolate, le-ați putea împreuna cu succes în comedii, ca într'o monas superior. Poate că să nu fiți de ideea mea, însă eu cred că dacă aveți vre-o scrisoare, în care elementul clasicității să predomină, apoi e: «*Viclenie și Amor*» 2) .

De drama mea n'are să fie nimic, pentrucă nu știu ce formă să-i dau, pentrucă nu e dramă. S'ar potrivi poate mai mult pentru un epos, dar atunci aș prinde viociunea sceneilor și a caracterelor ce-mi trec prin minte. Cum vă spun, n'are să fie nimic din ea; simț cum se desparte întregul ei în părți constitutive, din cari fiecare își pretinde independența sa. De ar fi fost să fie, apoi ar fi fost cam în maniera lui *Faust*, deși nu totuș.

Mă mir de ce mai cereți autorisarea mea întru suprimarea strofelor rele, când eu v'am dat-o de mult cu atăta încredere și, vă asigur, cu atăta bucurie. Stergeți numai, pen-

1) Eminescu face aluzie la o »Copie de pe *Natură*« în versuri cu acest nume, scrisă de mine în anul 1870.—I. N.

2) O comedie în versuri scrisă de mine în 1870.—I.N.

trucă nu sunt inamorat de loc în ceea ce scriu! știu numai prea bine, că chiar ce rămâne neșters nu-i de vre-o seamă deosebită. *Slavici* asemenea vă autorizează pe deplin pentru ori-ce schimbare sau supresiune ați găsi de cuviință.

O împrejurare v'aș ruga să nu mi-o luați în nume de rău; aceea că nu vă răspund imediat la scrisorile d-voastre. V'aș înșira scuze, însă ele nu v'ar putea spune pe deplin cum sunt eu. Eu pentru a scrie o epistolă, trebuie să am o dispozițiune deosebită de ușoară, nepotrivită oare-cum cu caracterul meu, și o asemenea dispozițiune nu mi se întâmplă s'o am decât foarte rar. Prin confesiunea asta nu voi să-mi dau doar un aer de greutate, însă în genere deși nu's lugubru, totuș nu-s comunicativ; și scrisorile înseamnă la mine punctele lucii, în cari sunt de o comunicativitate neobicinuită. Dar e drept că această nerespundere la timp e nepoliticoasă și imputarea asta mi-o fac și eu adesea, fără însă de-a fi încercat ca să mă desvâț de casualitatea dispozițiunilor mele. Vedeți că sunt un om, care-și recunoaște greșelile, și cine și le recunoaște, aceluia aud că i se iartă.

Altfel știu că v'am înșirat multe, care puteau rămâne și neînșirate și cu care v'am răpit numai un timp prețios.

Deaceia incredințându-vă din nou despre stima și iubirea ce vă păstrez, rămân ca totdeauna

al d-voastre supus

M. EMINESCU

POESII POPULARE⁽¹⁾

I.

Mă uitai printre stobori,
Văzui ochii negrișori,

1) Aceste poezii scrise de mână lui Eminescu sunt parte populare, culese din popor, parte compuse de el în formă populară. Versurile aceste au fost scrise târziu, după ce se îndreptase de întâia lovire de boală, întors din casa de sănătate Leidersdorfer din Viena.—I. N.

Fă-i, Marișo, vînzători,
Că și neica-i negustor,
Negustor de ochișori.

2.

Vai, bădică, dor ți-o fi,
N'am prin cine te vesti,
Doar pe lună
Voe bună,
Și pe stele
Multă jele,
Și pe vînt
Căte-un cuvînt.

3.

Pe deasupra casei mele
Trece-un stol de rîndunele,
Dar nu-i stol de rîndunele,
Ci sunt dragostile mele
Cari m'am iubit cu ele
Din tinerețele mele.

4.

Leliță de la pripor,
Ce-mi trimеți atăta dor?
Trimete-mi mai puțințel,
Dar vin dumneata cu el.

5.

Frunză verde baraboi,
Durduleano hăi,
Ș'asear'am fost pe la voi,
Durduleano hăi,
Și te-am găsit între doi.
Doi în pod și doi sub pod,

Doi la vatra focului,
In prijma norocului.
Decât te găseam cu doi,
Mai bine-mi pereau doi boi
Ș'o sută cincizeci de oi.

6.

De-am ajunge pân' la toamnă,
Leliță Ioană,
Să suim din cramă 'n cramă,
Leliță Ioană,
Să bem vin, să mâncăm poamă,
Leliță Ioană,
Și să frigem la pastramă.
Leliță Ioană.

7.

Leleo cu scurteica verde,
Leleo ș'oiu să mor,
Cin' te vede zău se pierde,
Leleo ș'oiu să mor.
Leleo nu te legăna
Căci rochița nu-i a ta,
Nici polcuța, nici rochița,
Numai ochii și gurița.
Leleo roșă la obraz
Floricea de prilaz,
De-ai umbla din scară 'n scară,
Tot nu scapi până deseară,
De-ai umbla din dos in dos,
Tot nu scapi nepusă jos.

8.

Il cunoști pe fluerat,
Brava crăișor,

Că-i voinicul fermecat,
Brava crăişor.
Dar cine l'a fermecat?
Şapte fete dintr'un sat
Ş'o femee cu bărbat.
Dar cu ce l'au fermecat
Minţile de i au luat?
Cu surcele de la lemne,
Cu aschii de la proptele,
Cu sulcină din grădină,
Cu apă de la fântână,
Cu frunză de liliac,
Ca să nu mai aibă leac.

9.

Măi ciobane de la oi,
Măi ciobane măi,
Tu n'ai grijă nici nevoi,
Măi ciobane măi.
Tu cânti noaptea din cimpoi
Cu oiţele 'napoi,
Dragi imi sunt oiţele
Ca şi copiliţele,
Dragi imi sunt mioarele
Ca şi domnişoarele;
Dragă mi-i pădurea verde,
Unde pasul ți se perde,
Prin lăstări de iarbă verde;
Dragi imi sunt isvoarele,
Luna şi cu soarele.

10.

Toate fetele se duc
La umbra de nuc,

Dar pe mine nu mă lasă
Mămuca de-acasă.
Toate fetele se trag
La umbra de fag,
Dar pe mine nu mă lasă,
Că-i pădurea deasă.
Toate fetele s'adun
La umbră de-alun,
Dar pe mine nu mă lasă
Că sunt prea frumoasă:
Toate fetele imi vin
La umbra de pin,
Dar pe mine nu mă lasă
Că mă teme-acasă.

S E R E N A D Ă

DE VICTOR HUGO.

Când tu dormi lină, pură,
Sub ochiul meu umbros,
Suflarea ta murmură
Cuvânt armonios,
Pe corp neacoperită
Lipsindu-ți vëlul tău;
O, dormi, o, dormi iubită,
O, dormi, o, dormi mereu!

Când rizi, pe a ta gură
Amorul a descins,
Ori-ce prepuitură
Deodată s'a și stins;
Zimbirea ta-i ferită
De ori-ce cuget rău;

O, rizi, o, rizi iubită,
O, rizi, o, rizi mereu !

Când tu cânți alintată,
Pe brațele-mi, la sin
Auzi cum căteodată
Gându-mi răspunde lin ;
Cântul tău resuscită,
O zi din traiul meu ;
O, cânt' a mea iubită,
O, cântă dar mereu !

VERONICA MICLE

GALATHEA ¹⁾

Galathea, tu ești ca peatra sură
Ce o calci sub pasul tău,
Fără suflet și căldură,
Fără nici un Dumnezeu.

Galathea in picioare...
Dar și de te-ar pălmuî,
Cred, că tu n'ai fi în stare
Nici atunci a te 'ncălzi.

Prea frumoasă ești... deaceea
Tu n'ai simțuri omenеști,—
Unde-i, unde-i Galathea
Să te 'nvețe să simțești?

București, 24 Ianuarie 1877

1) Poesia Galathea este inedită: nu se găsește în volumul „Poesii” de Veronica Micle din 1877, deși poartă data 27 Ianuarie din acelaș an. Manuscriptul, incredințat mie de autoare spre publicare, a rămas din intimplare printre hărțile mele.

N. G. PRUNCU

FANTASIE

Aș vrea să fiu pe mare ș'o lună argintie
Să svirle pe-a ei valuri fantastice luciri,
Ș'a stelelor multime, lumina lor cea vie
Să se reflecte în apă-i cu mii de străluciri.

Aș vrea să predominescă tăcere mult adâncă
Ș'un vânt dulce s'adie, să murmure ușor,
Să văd a mării valuri lovindu-se de-o stâncă,
Să simț în al meu suflet un farmec răpitor.

Aș vrea ca'ntr'o gondolă, uimit de fericire
Să sbor cu-a mea iubită, plutind din val în val,
Perdut în reverie și beat de-a sa iubire
S'admir al mării umed și limpede cristal.

Aș vrea că'mpînsă tainic a noastră mică navă
Să lunece pe unde, săltând incetișor
Ear vocea dragei mele mult pură și suavă
Să'ngăne lin și dulce mii șoapte de amor. —

Sau nu; aș vrea să fie un vânt plin de turbare,
Să umfle mii de valuri ca munți ingrozitori,
Să fie tot pământul cuprins de 'nfiorare
Și'n cer legiuni negre de turburatici nori.

Să sufle-o vijelie cum n'a fost niciodată,
Și marea furioasă să spumege urlând,
Să tremure-omenirea de groază 'nspăimântată,
Să ploae, să trăsnească, să fulgere tunând!

Și'n mijlocul acestei mâinii ingrozitoare
În mijlocul acestui concert Dumnezeuesc,
Să fiu cu draga 'n brațe, să-i dau o sărutare
Ș'apoi să mor în valuri zicându-i: te iubesc! —

Ori nu; aș vrea mai bine să fiu într'o pustie,
În niște munți selbatici, în peștere adânci,
În codri tăcuți, tainici ca neagra vecinicie,
În căi necunoscute și'ntre gigantici stânci.

Să văd ici munte falnic, dincolo văi profunde
Colea prăpăstii negre și bradul uriaș,
Dincolo isvor rece ce fuge și s'ascunde
Ș'apoi ear se ivește formând un pârăuaș.

Să văd cerbul sburdalnic, ușoara căprioară
Cătând adăpostire sub stânce de granit,
Să văd frunza din codru clătindu-se ușoară,
Sub adierea dulce-a zefirului iubit.

S'aud ecoul văiei ce lung duios răsună
Șoptind dup'a mea șoaptă din zori pân la apus,
S'aud privighetoarea ce lin și dulce 'ngână
O melodie tristă, un ciripit nespus.

Ș'acolo 'ntre pustiuri lipsiți de griji, de ură
Să locuiască numai iubita mea și eu,
S'avem de martor cerul și falnica natură
L'a noastră fericire, l'al nostru himeneu!

(Conv. L/4. 15 Iulie 1868).

ION GHICA.

FRAGMENT

DINTR'O SCRISOARE INEDITA CATRA ALECSANDRI

Seara de 1 Maiu 1855, ofiterii corvetei franceze Le Chaptal o petrecuse la mine și la mezul nopții le făceam și eu politeta de a-i intovărăși la plecare până la barca care-i aștepta la malul mării. Era o noapte ca zioa; portul Vathi reflecta ca o oglindă bolta cerească cu luna plină și cu toate stelele mici și mari. Nu se auzea nici un sgomot altul decât țipetul șacalilor și văjiitul aburului gata a pune helicea în mișcare; incrucisătorul pornea în goanapiraților Greci care băntueau acele mări, urmăreau și jăfuiau transporturile de munițiuni de resboiu ale armatelor franceze și englese din Crimeea.

Ne despărteam urându-ne la revedere; când bătrânul comandant Pouthier, un scăpat ca prin minune din ingrozitorul naufragiu al Medusei, puind piciorul în iolă se întoarce către mine, zicându-mi:

„Adică, Domnia-ta, de ce n'ai veni cu noi? În cinci, șase zile, am colinda cicladele, am visita cricurile Ioniei, dor de-am dibui o bandă de pirăți, și te-am aduce în im-părăția ta sănătos“.

A visita în bună companie ruinele orașelor vechei civilizațiuni era o propunere plină de tentațiune, și într'un minut eram și eu pe bordul batelului.

În revărsatul zorilor ridicam ancora, întorceam babord și intram în strimtoarea care desparte insula Samos

de coastele Asiei mici. Indată ce intri într'acest canal ți se deschide dinaintea ochilor o vedere incântătoare.

Pintre două dealuri care se ridică în amfiteatru ese șerpuiind o apă pe malurile căreia albesc o mulțime de pietre sfărâmate; de departe ai zice un cimitir părăsit sau o turmă de oi în pășune; mai la dreapta se ridică ca două piramide, virfurile muntelui Samsun Dag, vechiul Mycale, centrul celei mai strălucite civilizațiuni a lumii vechi, lume peste care a trecut pustierea barbarilor, arzând și dărâmând. Astăzi soarele ridicându-se peste acel plaiu nu mai luminează flota biruitoare a Grecilor, nici capetele de operă ale lui Praxitele și ale lui Scopas; în văile lui nu mai răsună cuvintele sublime ale lui Bias și ale lui Thales.

Singura rămășiță a acelor mărimi este un zid de piatră în ocolul căruia un păstor își adună seara caprele de frica panterelor.

Acea urmă de zidărie, a fost odinioară vestitul Panionium, templu de unde emanau poveștile la care se supunea lumea civilisată, atunci când între reprezentanții poporului care se adunau acolo, domneau iubirea, virtutea și unirea.

Astăzi acea ruină mărturisește trecătorilor de nenorocirile ce năvălesc asupra popoarelor, când domnește corupția și desbinarea.

Pe albastrul transparent al cerului, muntele pare că se sue mai sus cu cât te apropii de poalele lui, schimbând tabloul la fiecă clipire de ochiu.

Vederea lui are pentru călător ceva solemn și fioros, este prevestitor de mântuire sau de peire. Navigatorii la cincizeci de mile depărtare se îndreptază zioa și noaptea după cum li s'arată pozițiunea virfurilor între dinsele; venind de la meazăzi și puind cărma, drept spre virfurile împreunate, intri în Canal; venind de la apus și alergând între acele virfuri intri la liman sigur. Astfel că acest munte cu două capete este un far de speranță bătuților de tempeste de la Chio și până la Cos. Nu este o familie în Arhipel, care să nu-i datoreze viața unui membru, precum nu este una care să nu plângă un frate sau un fiu înghițit de va-

lurile ridicate, de rafalele ce aruncă pe miile sale de guri, asupra corăbiilor ce se apropie de dinsul. Marinarul experimentat nu trece pe dinaintea lui decât cu mâinile pe frânghii, gata a cobori într-o clipă toate pânzele. Câți nenorociți nu devin prada tigrilor și a piratilor ascunși în nenumăratele lui găvăuni și increțituri!

La poalele lui se află golful Spilia unde am ancorat ca să vizităm anticul Milet și locul unde a perit cea de pe urmă armată a lui Xerxes; chiar în zioa când pe un alt țărm se dedea bătălia de la Platea, zi mare și frumoasă pentru libertate; tot aci viteazul Sahturi a înfipt brelo-tul său în flota lui Kara-Aali și a pus cea dintâi piatră a independenței Greciei.

Riul galben care se arată printre papura verde eșind ca un șarpe din poeticii munți ai Lidiei lasă pe malul sting ruinele unui oraș gigantic, pe poarta căruia se citește încă și astăzi în piatră cuvintele; *ΕΦΕΞΕΙΣΤΑΝ ΚΑΙΣΤΡΟΣ*, ear la dreapta o pădure de ciparoși unde locuia Zeița vânătoriei Artemis Ortigia, împrejurul căreia se întinde o câmpie acoperită de marmure sparte, capiteluri sfărâmate, bucăți de statui mutilate, pedestale, baso-reliefuri și inscripțiuni, pare o câmpie acoperită de oasele înălbite a luptei Uriașilor, cadavrul unui oraș. Pe zidurile unui turn al Cavalerilor de Rhodos se văd bucăți de marmură pe care a trecut dalta lui Phidias și penelul lui Apelles; pe o poartă a aceluia turn se deosebește pe un baso-relief, o obadă de roată, o urechie de cal și un picior de om; negreșit Heclor, tirit de carul lui Achile; un alt baso-relief reprezintă luna între un șarpe și un arc, Hecate triformis, Proserpina în iad, lună pe cer și Diană pe pământ!

Aceste ruine au fost marture a tuturilor evenimentelor care au prefăcut fața lumii celei vechi; pe acolo a trecut unul după altul Mezi și Cyru ca cotropitori; Lisandru și Agesilas ca mântuitori, Scipion și Anibal discutând prieteneste meritele lor de căpitani, în urmă Pavel și Ioan propagând legea lui Christos, și după dinșii, Schiții, Mahomet și Timour Lang arzând și pustiind.

După un virf de movilă se văd pe muchie ca un crater, coloane, cornice, arhitrave căzute grămadă, unele peste altele; acelea au fost odinioară, vestitul Odeon. Ear in vale, a fost teatrul Efesiilor și Stadiul. Pe un alt deal temnița lui Pavel, chiar în locul, unde a fost templul Diane, unde ne-am scoborit pe o scară răzemată de zid în miile de cotituri ale subteranului, strecurându-ne printre bolte, când în picioare când d'abușele, și luptând cu lilieci, care sburau speriați de lumina torții, eșind ca dintr'un roi de prin crăpăturile stincelor.

Acest templu al Diane, una din minunile arhitecturii elene, a fost zidit la început de străbunele noastre Amazoane, dar s'a prefăcut mai în urmă de Cetățenii Ephesului, drept recunoștința pentru protecția ce aveau de la Zeița și a devenit monumentul descris de Pliniu, așăzat pe 127 de coloane de câte 70 de picioare de înălțime cum era când vestitul Erostrate profitând de absența Zeiței, care se dusesese să moșească pe Olympiada, i-a dat foc.

Alecsandru drept recunoștință de ajutorul ce dobândise de la Diana la nașterea sa, a venit să restaureze mai frumos și mai strălucit decât fusese înainte de a arde; dar locuitorii orașului, crezând că cu eroi este mai bine ca libertatea să nu aibă nici în clin nici în mănecă, au refuzat, răspunzând că nu se cuvine ca un zeu ténér să ridice templuri zeiței fecioare.

Nici-o rămășiță de viață nu pătrunde de intristare ca ruinele unui vechiu oraș; pare că vezi sculându-se din catacombe umbrele și faptele eroilor, ale artiștilor și filosofilor care au ilustrat treizeci de secole de mărire.

Deasupra vechiului oraș sus pe-o movilă se ridică gîmăia Aghia Suluk, alterațiunea numelui Aghios Theologos, foastă odinioară biserică creștină, zidită de credincioși în memoria aceluia care scria despre Ephes ca de una din cele șapte lumini ale creștinătății, care precum a prezis-o Apocalipsul s'a stins și întunecul este adânc.

A patra zi ancorasem la Monodendro, în fața ruinelor de la Geronta, templu măreț ridicat de Branchiți în onoarea

Dioscurilor, Castor și Polux. Am vizitat calea sacră care duce acolo; statuele colosale ale Branchiților astăzi se află transportate în Muzeul Britanic. Seara, cum am intrat în golful de Cos, am zărit ancorate două bastimente purtând flamura Engleză. Eram dinaintea orașului Budrum, anticul Hali-carnas; acolo am găsit pe un vechiu amic pe Sir Charles Newton consul britanic de la Mitilena însărcinat de Muzeul Britanic să descopere și să facă escavații la locul unde a fost mormântul lui Mausole. Sir Charles avea cu dînsul o populație de pioneri, fotografi, arhitecți, sculptori și mecanici.

Idea că orașul turcesc Budrum era zidit peste acel monument se întemeia pe o descoperire făcută cu câțiva ani mai înainte de un călător care zăbind într'un turn un fragment de baso-relief, l'a cerut de la mudir și acesta i l'a dat cu condițiunea de a înlocui acea marmoră cu o altă peatră ca să nu se smintească tăria turnului. Acel baso-relief a fost dăruit Muzeului Britanic, unde cercetându-se s'a dovedit că era opera lui Scopas; trimitându-se mai în urmă Newton spre a face excavațiuni serioase în localitățile vecine de turnul Cavalerilor, eată cum proceda, învățatul Newton:

El cumpăra una după alta casele, le dăra și săpa scoțînd toate marmurele care se găseau într'acel loc; după aceea astupa cu pămînt gropile făcute, le nivelea și le vindea la acelaș proprietar sau la alții, până a descoperit toate bucățile și bucătelile care făcuse parte dintr'acel monument. Newton a petrecut la Budrum mai mult de trei ani, și după ce a transportat la Londra toate bucățile de sculptură și de arhitectură, a lucrat în Muzeul Britanic vre-o 15 ani, le-a coordonat bucățică cu bucățică și astăzi s'a zidit în Muzeul Britanic o aripă într'adins unde s'a așăzat, sala paralelă cu aceea în care se păstrează marmurele Parthenonului. Dar acesta nu satisface încă amorul propriu al eruditului archeolog; el ar dori un square în orașul Londrei, unde ar lua asupra-și să ridice acel monument antic, completînd toate bucățile care lipsesc. Ceea ce ar trebui să facem noi cu rămășițele Turnului Castel de la Adam Klisi.

După trei zile de petrecere în societatea învățatului arhiolog am pornit ținând coasta insului Stankeni (Cos), lăsând Rhodos și trecând între Furni și patria lui Icar; a opta zi ancoram în punctul de unde pornisem în noaptea de 1 Maiu.

S. BODNĂRESCU

TREI EPIGRAME

A spră-i azi lumea: îți pare în fer oțelit imbrăcată;
Până și pana de scris gândul îl trece prin fer.
Căi pe uscat și vase pe ape, și piedici, ș'oprele,
Și libertății cătuși... toate și totu-i de fer!
Mă mai întrebi cu durere, că unde-i perdată simțirea?
Uiți, că rugina-i stăpân peste o lume așa!!

*

Zilnic se scaldă Zeida cea mândră, ca doar să arăte
Tot mai frumoasă la chip, tot mai plăcută în nuri.
Uită că apa nu poate să șteargă a timpului urme,
Nici să oprească din curs oarele,—alături ce-i curg.

*

Draga veghează ș'așteaptă, și vremea-i târzie. Pe Amor
Trebile-aiurea îl țin. »Vino!« suspină dorind.
»Unde te-ai dus de nu vii, cum veneai totdeauna de vreme,
Lampa cu drag de-mi stingeai?«—Eată și zeul copil.
El se și fură viclean pe-aproape de patul iubitei;
Tăner și gingaș isteț suflă în lampă zimbînd.

G. I. LAHOVARI 1)

HĂRTII VECHI

O SCRISOARE UITATĂ A LUI C. NEGRUZZI

Încăndu-mi-se onoarea a fi poltit și eu ca să-mi aduc o-bolul pentru numărul jubilar al »Conv. Liter.« am răsfoit prin *hărțile mele vechi*, spre a găsi ceva care să merite a figura într-o așa de aleasă societate, și intimplarea făcând să dau peste o scrisoare a lui C. Negruzzi din anul 1845, scrisoare *uitată*, și care are meritul a fi aproape inedită, de oarece nu se găsește nici în colecția scrierilor complete ale acestui autor.

Ce putea fi mai nemerit. cu ocazia jubileului de 25 ani ale »Conv. Liter.« și prin urmare și a neobositului lor Director, decât a publica o scrisoare a părintelui lui Iacob Negruzzi?

Scrisoarea este interesantă și plină de *humour*. Spre a putea însă pricepe toată *sarea*, și înțelesul ei, câteva cuvinte sunt necesare.

C. Negruzzi, după indemnul prietenului său V. Alecsandri, publicase într-o ediție îngrijită (*pe velin*, zice anunțul) Baladele lui Victor Hugo traduse de dinsul și dedicate Poetilor Români :

»Pleiada ce'nconună a României frunte

»Ca razele Aurorei, sprinceană unui munte.«

1) D. G. I. Lahovari și-a subscris adesea articolele sale, publicate încă de pe la 1868 în »Convorbiri Literare« cu pseudonimul *Gil*.

Până aci nimic de zis și lucrurile mergeau bine, dar eată că editorul, spre a da un mai mare farmec cărții, se pune și ilustrează titlul cu o *vignetă simbolică*. — Ce mai *vignetă!*... cum zice C. Negruzzi în scrisoarea sa — și această nenorocită ilustrație amerință un moment a sdruncina armonia în Parnasul Românesc. — Eacă acum și descripția acestei vignete, pricinuitoare de gâlceavă: »o liră antică, împodobită cu »un bas-relief, plutind în constelația Taurului, este înconjurată »de stele pleiale, înfățișătoare aici prin șapte cununi poetice, »ce incing numele: *Negri, Alecsandrescu, V. Alecsandri, C. Boleac, A. Donici și G. Asaki*; iar d'asupra lirei lucește numele *I. Eliad!*«

Cum vedem Eliad în cap... Asaki la urmă. *Inde irae!* Asaki urmează astfel critica sa asupra Pleiadei lui Negruzzi.

»Să ne fie iertat însă a face o observație. Autorul după »astronomia anticilor și în asemănarea acei întâiu pleiade poetice, urzite de faimosul Ptolomeos Filadelf, Riga Egiptului, »au combinat numărul poezilor Români cu 7 Pleiade, dar mai »în urmă astronomii au aflat că sunt numai șase de acele »stele, încât spre a se conforma cu adevărul, unul din poezii »laureați, s'ar cuveni a da a sa demisie din postul onorific. »Preste cine altul ar cădea soarta, de nu preste cel mai *ant* »tic dintre dinșii? Însă astădată: *Puterea armonii cerești* nu l »va ținea acolo preste complet.«

La supărarea și la critica lui Asaki, C. Negruzzi răspunde prin scrisoarea ce publicăm mai jos, și care după noi, merită a se scoate din noianul uitării.

G. I. L.

MĂRTURISENIE.

Pe când rimam câte un versurel și în deșertăciunea ju-neții mă credeam poet, pe când mă încânta tot ce era frumos, visând o literatură națională, pe când nu cunoșteam încă bine pe Români și nu mă de-nădăjduisem de viitorul lor, am fost tradus Baladele lui Victor Hugo, voind a da — precăt cu puțință — o idee Românilor de originalitatea poetului frances. Acea traducție se tipări în foiletonul »Albinei« unde se și îngropase de câțiva ani.

Intr'o zi D. Alecsandri, la dojana ce-i făceam că nu dă la lumină frumoasele sale *Doine*, imi zise cu sfiala ce caracterizează pe adevăratul poet, că va face dacă mai întâi voi tipări eu poeziile mele.

— Tu știi că n'am poezii, i-am răspuns; abia poate dacă vei răscoli mult, vei găsi niște bucăți de proză rimată — păcate a tinerețelor și a neștiinții! — ce nu seamănă a poezii, cum nu seamănă Doinele tale cu logogribele D-lui V. ¹⁾ și cu-tare fabule alegorice. Și apoi avem o censură, și....

— Așa este, dar Baladele lui Victor Hugo?

— Acele sunt tipărite și moarte.

— Invie-le într'o broșură și-ți dau parola, că îndată voi tipări și eu Doinele mele.

¹⁾ Pe acea vreme, foiletoanele »Albinei Românești« erau pline de *logogriffe* mai mult sau mai puțin bine rimate, și mai mult sau mai puțin inteligente.

Făgăduința aceasta mă indemnă a tipări acele balade, a căror singur merit este că D. Alecsandri, credincios parolei sale, a și pus sub teasc poeziile lui atât de simple și de românești.

Presumpția a fost mare de a le dedica poezilor Români. Ele nu meritau această cinste. Dar vigneta aceea? Ce mai vigneta! O liră într'o constelația! O pleiadă de șapte poeți! Șapte cununi aninate nu știu cum, de vine D. Eliad la început și D. Asaki la sfârșit! Ce litograf mișel, gogoman, șonț!

Traducătorul se văzù publicat în foaia »Albina« că a adaos o stea la pleiadă, un poet la poezii săi, încât pentru a se îndrepta lucru s'ar cuveni ca cel mai antic să-și dea demisia s.c.l. Pe urmă vine D. Eliad și zice că dacă D. Asaki ca cel mai antic și decanul literaților noștri contimpurani și redactor al »Albinei« pentru multa modestie nu se va fi înțeleș pre sine de cel mai antic, atunci soarta de a-și da demisia cade pe D-lui ș. c. l.

Ei Domnilor! pentru numele lui Apolon! Ce vă lepădați astfel de poezie ca Petru de Christos! Sunteți amândoi poeți, dovadă sunt scrierile D-v. și poezii ce s'au format la școala D-voastre. Nu vă osindiți singuri, lăsați să vă judece viitorimea și să vă pue pe fiecare la locul său. Cât pentru mine, nici prin cuget nu mi-au trecut să clasific pe poezii mei, să pun pe D. Eliad întâi și pe D. Asaki pe urmă. Vă cunosc și vă știu pe amândoi; și de-mi e ertat, voi zice că e numai o reavuitoare părere că unul e în frunte și altul în coadă! Ramuri de stejar inconjoară o liră; de ele sunt atirnite șapte cununi, pe care sunt numele poezilor. Aceasta este un cerc ce n'are cap și coadă. Toți alcătuesc o horă ilustră și niciunul nu trage danțul.

Noi știm că avem și alți poeți Români. Rosetti, Mureșanu, Sion, Bolintineanu și alții au toată stima noastră, dar n'am putut să-i cuprindem în pleiada noastră, care (precum vedeți) în neștiința noastră astronomică, am format-o de șapte stele, când ea nu este decât de șase, precum vă veți incre-

dința din foiletonul »Albinei« No. 48, 1) unde veți lua o lecție de astronomie și veți citi și o frumoasă odă.

C. Negruzzi.

(Foaie pentru minte, inimă și literatură, No. 30 din 23 Iulie 1845).

1) Oda de care se face mențiune aci, este cea următoare :

PLEIADĂ CĂTRE POETII ROMĂNI

În a cerului tărie, șase stele scânteiază
Și 'ntre cete fără număr, răspândesc mai viu lucor,
Precum Soarele pământul, Ele mintea luminează
Cu cea rază ce purcede de la'l lumii Urzitor !
Acolo petrec în faimă geniile fericite
Care sunt dea lor Muză nemuririi consfințite.

Nu averea, nici fortuna, nu drit moștenit au nume,
După moarte deschid poarta la mausoleul stelit,
Nici poate să înfrân timerismul, oarba lume
Sborul celui ce 'n virtute fiind în ea au trăit.
Pre Poeta la luceferi duce-a geniei făclie
Entuziasmul l'aripează, cale-i face armonie.

Acolo dintăi Profeta, cântător de imne sfinte,
Au depus antica harfă, mântuind pe Israil,
De-acolo răsună încă infocatele cuvinte
A lui Omer, Oraș, Pindar, lui Ovid, Corneille, Virgil,
Milton, Schiller și Petrarca, deacolo pe oameni chiamă,
La virtute, l'amor nobil și 's a tiranilor teamă.

Voi, ce 'n sin purtați pe-Apolon, patrioți din Românie,
Deși Ursita vă desparte, Armonia v'a uni,
Patria care v'ascultă, tema Muzei voastre fie;
Ca și ea întru lumină să se poată inoi,
Ca prin fapte virtuoaase deo mai dorită soartă
Vrednică să se arate și de numele ce poartă.

Acordați Române versuri, pe-armonioase alăute
Intr'un rost ca și poporul, geamăn cu cel Italian,
Să învețe-amor de patrie, dor de glorie, de virtute
Și Românul depe Istrul ș'al Carpaților muntean.
Cel ce bea 'n Siret, in Nistru și 'n a Mureșului unde,
Cel l'a cărui triste Doine plaiul Pindului răspunde.

Când Românul va cunoaște, prin a cântului putere,
A sa gintă, a ei soartă, ce-i ascunsă 'n viitor,
Versul când din ochi i-a stoarce lacrima cea de plăcere,
Pe Româncă tinerică când va incindi-o d'amor,
A Românului Poeta, atunce are să vadă
Numele 'ncins de cunună strălucind chiar in *Pleiadă!*

G. Asaki.

V. A. URECHIA

OAMENI ȘI FAPTE DIN TRECUT

Când e vorba de a serba jubileul de 25 de ani ai »**Convorbirilor**« cred că este foarte nimerit să povestesc nouelor generațiuni de cititori ai revistei, câteceva despre oameni și lucruri, ori fapte din timpul, care l'aș putea numi *ajunul nașterii*, în Iași, a *nouei Direcțiuni* și a »*Convorbirilor*«.

În vârful munților cărunți sgomotează mai întetjit vântul; pe culmea cu zăpezi a vieței, graiul se întetește și el: bătrânii sunt *guralii*, dacă nu totdeauna și *sfătoși*.

Apoi că sunt bătrân mi-o spune nu numai plăcerea ce simț de a scormoni în teancurile uitate ale amintirilor trecutului, dar și droaia mereu spornică și neezită de tineri, cari — nenorociții! — zoresc a da busta după noi bătrânii, dor vor sosi și ei în virful dealului!

O să ajungeți, băeți, o să ajungeți.... ba încă prea iute...

Când eram ca voi și eu trăgeam cât puteam puful de la bărbie, doar s'o face mai mare și-o semăna a barbă... Acum însă ce *răsboiu* n'a stirnit în sufletul meu, mai dăunăzi, la Roma, un gazetar Italian, care, făcându-mi onoarea să-mi laude o cuvântare a mea pentru *pace*, m'a numit »*il vecchio*« bătrânul!

Dar a mai zis și »*il bel vecchio*«.

Mă jucam, în tinerețe, cu fetele la pensionatul D-nei Joye, în Iași, unde dam, cu multă smerenie, lecțiuni, pe 2 galbeni pe lună, — mă jucam un joc cu gajuri, în care se spunea la urechia fiecărui jucător »*un adevăr și o minciună*«. Jurna-

listul din Roma le-a pus în *vileag* pe amëndouë în »*bel vecchio*«... Frumos?—Minciuna; dar »*vecchio*« vai! cu adevărat!

Apoi, ca de la un »*vecchio*« ascultați câteva povești, și nu de pe vremea matracucai, ci din zilele mai dincoace.

*

O să vă spun mai întâi cum am făcut cunoștință, între anii 1850—1860 cu cei mai mari bărbați ai Moldovei.

Și mai întâi cu Domnitorul Gregorie Ghica.

Un băetan de 16 ani, sărac lipit pământului, să facă cunoștință cu Vodă? Eaca lucru, ce, cu deprinderile și cu etichetele oficiale moderne, nu poți lesne pricepe.

*

Se urcase Domnitorul de puține luni pe tronul țării. Curtea era așăzată în niște case mari, cu două caturi, înșirate drept la stradă, în vale de curtea vechie domnească, în Chiristigie, acolo unde astăzi se află Gimnasiul Alaxandru-cel-Bun.

Eu, după desființarea scoalelor sub Mihai Sturdza, intrasem ca practicant în cancelaria Departamentului din lăuntru. Scriam toată zioa la porunci către *Eforiile* din țară (eram la masa cu acest atribut). Ce bucuros eram când, la fiecare poruncă copiată, ajungeam la vorbele :

»*Ministru din Lăuntru și cavalier.*« Cu aceste vorbe se termina munca mea și după ele avea să semneze *boierul ministru*.

Casă bună nu prea duceam cu *Banul Kirika*, unul din șefii mei, carele nu se împăca de loc cu scrisoarea mea de școală, el care știa să clădească cu măiestrie neintrecută slovele din cuvinte în câte două și trei caturi.

Supăram pe șeful meu, nu numai cu scrisoarea mea, dar și cu obiceiul ce aveam de a citi, în cancelarie, cărți aduse prin buzunare.

— Ori lasă cartea, băete, și te-apucă de slujbă—

»*Slujba-i-slujbă*;

Drujba-i-drujbă,«

ori ține-te de carte și te du la școală...

Mi s'a părut că drept grăise Banul Kirica. Dar unde școală?

Când începî noua domnie a lui Gr. Ghica, într'o bună dimineață imi văcsuesc bine de tot cismele, ung cu cerneală o găurică prin care făcea »*îfii*« călțunul alb; imi perii bine surtucașul... Mi s'a părut, în oglindă privindu-mă, că eram vrednic să dau vizită chiar și la un împărat...

Ajuns în strada Cherestegiei, ori a Podului-Roș, dau multe tircoale pe din fața curții lui Gregorie Ghica, ba în sus, ba în jos... Nu cutezam să intru sub gangul pe unde trăgeau, la scară, minunate carete boerești. De la o vreme mi se urește cu tircoalele, imi fac o sfântă cruce plină de credință, cum mă învățase mama în zilele ei amărite, și mă furizez prin gang...

Cum? Nu știu spune acum, dar, trecînd ca o sîrlează printre soldații de sentinelă și printre mai mulți feciori cu livrele, mă găsii într'o răsufare, sus, în virf, în fața ușei din dreptul scării.

Aci mă oprii. Mă uitam la covorul moale, de pe scări, pe care călcasem și-mi venea să scot basmaoa din buzunar să șterg niște urme de pași, care credeam că le făcuse picioarele mele, când eată se deschide ușa...

Cît doream în acea clipeală să am la îndemână chitia fărmeacă din poveste, s'o pun pe cap ca să nu mă mai vază nime!

— Ce cauți, imi zise cu glas răstit un adiotant domnesc. Ce vrei? Cine te-a adus aici, mă băete?

Eu pun mîna la buzunarul de la pept și scot o hîrtie. Era o jalbă, ce pregătisem, cu multă îngrijire, scriind-o vre-o două zile, pe hîrtie Leon și cu harăg larg...

— Vreau, răspunsei—să merg la Vodă să i dau jalba asta.

Adiotantul se uită lung la mine. Ce o fi cugetat el? E nebun băiatul, ori e de-o naivitate fără seamăn? Auzi, să vrea să vază pe Vodă, el un biet băiat sărac!..

-- Dă-mi mie jaloba, băete; voi da-o eu la Măria Sa Vodă..

Cu o mișcare electrică înlătur jalba din dreptul mânei întinse a adiotantului și o bag în buzunar, cu o *obraznicie* de care nici azi nu-mi dau seamă, după cât eram din fire timid.

— Nu, răspunsei, voi eu s'o dau eu deadreptul lui Vodă!

Atunci adiotantul (păcat că nu-mi mai aduc aminte de numele lui) chiamă pe un servitor ingalonat, un gligan nalt de părea că umblă pe catalici și-i ordonă să-mi *»arăde pe unde să mă pogor pe scară.«*

Adiotantul intră în altă cameră.

Mi s'a înegrit înaintea ochilor... Urechile imi țiuire și crezui că mă sfârșesc...

— Să nu pui mâna pe mine, că dau! strigai.

Să dau?... Cu ce?...

Guleratul ridea...

Deodată risul se slei pe buzele lui... El se înșiră cu respect împreună cu alți feciori dealungul treptelor și-și descoperire capetele; se urca pe scară un personagiu, năltuț, subțire, cu barbișon franțuzesc, negru, destul de stufos, cu mari sprincene negre, umbrind doi ochi adăpostiți după ochelari.

— Ce este? Intrebă dinsul. Ce vreți cu băetul acesta?

Și zisese aceste vorbe cu un glas și blând și hotărit, care și acum resună în auzul meu...

— Ce să fie? cucoane, zic eu iute. Am venit cu o jalbă umilită s'o dau lui Vodă și d. adiotant nu mă lasă, ba au poruncit să mă dea afară.

Și fără a mai aștepta altă întrebare și dau în mână necunoscutului boier jalba mea, ceva mototolită.

El o deschide și citind'o iute, pe sub ochelari, numai ce zice:

— Lăsați băetul în pace!... Al cui ești?

— Al clucerului Alexandru de la Peatra... Tata a murit... Am numai mamă...

— Vino după mine!

Puteți să vă închipuiți ce privire de dispreț am îndreptat la atăția *»stoarce-canafuri«* de la coade de carete, și mai

ales gliganului care cât p'aci era să mă ia pe sus și care acum nici nu crîni la porunca bunului meu protector.

— Am cunoscut pe tatăl d-tale, imi zise el urcând scările și eu urmându-l... Era ispravnic la Peatra...

Ce tare, ce neinvins mă simții, când *boierul* mă duse după el, prin un șir de camere, până ajunserăm în fața adiotantului, care mă dăduse pe mîna slugoiului...

Adiotantul se ridică în picioare cât zări pe boierul meu și băgînd de seamă că eram și eu, par'că se aștepta să fie la rîndul său probuit de *autoritarul* personagiu.

— Vesteste-mă la Măria Sa Vodă, zise acesta adiotantului.

Adiotantul se supuse cu respect.

Eu mă gîndeam: unde Doamne am mai văzut pe acest boier? Fața lui nu-mi era necunoscută... Tot scormonind iute în mica mea grămăjoară de amintiri, până să se întoarcă adiotantul din camera lui Vodă, eu imi și adusesem aminte că-l văzusem într-o, zi când împreună cu mai mulți alți băeți, stăteam, în 1848, călare pe un pârleaz, în curtea otelului Regensburg. Mergeam să privim cum se aduna acolo, zicea lumea, *buntusnicii*, care voiau să restorne pe Mihai Sturdza Vodă... L'am mai văzut apoi, ear împreună cu alți boeri băgați de Ingé tutungiul în căruță de poștă, când au prins Mihai Vodă pe Buntusnici la Podul Verde și i-au trîmis surghiun. Dar numele nu i-l știam....

Peste cinci minute boierul mă luă de mînă și mă introduse, după el, în cabinetul de lucru al lui Gregorie Ghica Vodă.

— Măria Ta, zise boierul, încă de la pragul ușei, ți-am adus un jăluitor, pasere rară... Nu cere slujbă, ci *școală*, unde să învețe.

Și întinse el însuș jalba mea lui Vodă, pe când eu sărutam mîna Domnitorului.

Până ce Vodă citi, eu holbam ochii la podoabele mîndre ale camerei, și la uniforma muiată în aur a lui Vodă, la chipul lui frumos, alb ca zahărul... Nu-i vorbă că de emoțiune

imi clănțeneau dinții în gură, par'că mă prinsese frigurile cele de două zile.

Ei, dar Vodă isprăvi de citit jalba mea, în care eu mă rugam că dacă s'o face ear la loc *Academia* cea desființată de Mihalache Sturdza, să mă primească ear și pe mine în internat, că voiu să învăț mai departe.

— Bine ziseși, spune Vodă rîzînd, cătră boer, când termină de citit... Este întâiul jăluitor care nu-mi cere slujbă ori boerie... Apoi luă un condeiu depe scriitoriu și puse în virful jalbei mele rezoluțiunea: »D-ta *Vornice bisericesc, vei primi pe jăluitor în internat, la deschiderea școalelor.*«

— Ține, băete, să duci asta la Vornicia Bisericească, imi zise Vodă.

Am sărutat ear mîna lui Vodă, care m'a lovit cu desmierdare de două ori pe umăr, zicîndu-mi: *Vezi, să te silești!*...

Am voit apoi să sărut și mîna bunului meu introducător, dar nu mi-a dat'o...

Roșu ca gîlca, de plăcere, de fericire, de emoțiuni diverse, eu mă îndreptai spre ușă. Când să es, mă oprește ear boerul cel bun:

— Băete dragă, de-i vedea că nu-ți ascultă jalba la Vornicie, să vii la mine,... să întrebi de *Cuconul Mihalake Kogălniceanu*...

Era el!

Era *Mihail Kogălniceanu*! Intr'o singură oră cunoscusem, eu, un biet băeat sărac, pe Domnitorul Gregorie Ghica și pe *Mihail Kogălniceanu* de care atâtea auzisem când eram școlar la *Academie*!...

Vă puteți inchipui dacă pogorii cîte trei și cîte patru treptele scăriilor... Sburam, nu altceva... Eram grăbit să duc mamei știre... Ce? mamei? la toți, la tot orașul știre, de isbînda mea...

Am avut dela 1849-50 multe alte isbînde, dar niciuna n'a sguduit ca aceasta adînc sufletul meu.

Și eată cum lui M. Kogălniceanu am datorit primul *luminis* voios din calea, lung timp posomorită, a tinereței mele.

Academia se redeschise. Neuitatul P. Casimir inzestră școalele Moldovei cu acel așăzământ, care le-au asigurat grabnica propășire și sub domnia căruia au rămas până la 1864.

Nu numai am fost primit în internat, dar curând ajunsei chiar și *pedagog*.

Dar eată că în locul profesorilor vechi ce aveam, fură chemați la Academie, unul după altul, mai mulți bărbați din Ardeal. În fruntea școalelor păși, ca *inspector general*, neuitatul *Aug. Tr. Laurian*. La direcțiunea internatului fû chemat alt ardelean, D. Patriciu.

Această schimbare, care din multe privințe era salutară pentru școale, avea însă să dărâme o întreagă direcțiune de cultură a limbei române. Pe toată zioa se introduse mai adânc în liceu mania ardeleană de a scălcia limba, sub pretext de-a o face să semene mai mult a *latină*. Dar încă mania cu finala »*cione* ?«

Această direcțiune nu-mi plăcea de loc. D. Patriciu îmi inapoia raporturile mele de pedagog sub cuvânt că nu știu *românește*.

A scrie *românește* după D. Patriciu însemna nu numai a scrie în o limbă radicală, pocită, imposibilă, dar și a înșira mereu la vorbe fără nici o trebuință.

Deaci *casă rea* între mine și d. director... Până ce veni treaba să fiu dat afară din postul de pedagog, în 1852,

Atunci, ca să mă răsbun, contra d-lui Patriciu, scrisei pentru »*Almanahul Buciumului Român*« un articol umoristic sub titlu »*Un Vis*.« Povesteam că am călătorit la *Cetatea Neamțului*. Acolo mi-a venit și mie gândul să fac o odă adresată la vechia cetate.

»Ia să ved, să-mi fac planul: Mai întâi am să descriu ruinele, cu buhnă, vulpi, cuiburi de ciori!... Ba nu, sunt prea multe jigării!... A! am să încep... *Da, ce trebuie idei? Cuvinte, cuvinte!*... Eaca prostul de mine! uitasem că oamenii învățați fac versuri fără idei, destul su fie cu vorbe sfârșite în *ciune*, cu nequiquand (nici când), cu *inventute*...

Ian se cerc:

»*Inventute Romanesca*

Ce aléle hodie 'ntinđi.

De-a cantare cum me vino,

Veđi reputăciunea...

»La naiba! lung cuvânt!... Pas de-i mai pune și rimă!...«

Mai incolo, arătam că de a merge școala tot în direcțiunea filologică ardeleană, la 1952 vom avea o limbă ca aceasta:

»*Hodie lingua Romana e propinquata de lingua latina. Pauci pot să o scribă. Inventutea studiă duodeci ani numai propter ca scribere se pôtă dopo gramateca. Hodie Populus altra lingua loquit... Ergo-vediti quo lingua cultiora este!...*«

Dece amintesc de aceste? Pentru că publicarea articolului meu mi-a dat ocasiune să revăd adoua oară pe Mihail Kogălniceanu.

— Cine a scris în »*Almanah*« articolul »*Un Vis*«? întrebă marele bărbat pe d. D. Gusti.

— E un băetan de la Academie, răspunse Gusti.

— Să mi-l aduci să-l văd.

Adoa zi ear imi văcsuii ciobotele mai dehai decât oricând, imi tunsei anume pletele, ca să nu mai fie imprăștiete ca cu tirnăcopul, imi prinsei cu ață inegrită cu cerneală, nasturii care nu prea erau siguri, la surtuc, ca să-l pot incheia peste tot în semn de respect și, la ora convenită, cu profesorul meu de literatură, neuitatul d. Gusti, mergeam la d. Mih. Kogălniceanu acasă.

El n'a recunoscut în mine pe băeatul cel cu jalba... Ori n'a voit să-mi pomenească de nimic, din un exces de delicateță.

I-am amintit eu...

Niciodată nu mi-a venit greu să mărturisesc recunoștința mea celor cărora o datoresc...

Kogălniceanu m'a strins de mână și m'a indemnat să lucrez mereu și să persist a scrie contra scălciiitorilor de limbă, așa cum a făcut el mereu în jurnalele ce însuș a publicat.

Din acea zi, din luna Februarie 1852 cultul meu pentru Mihail Kogălniceanu a fost neîntrerupt.

Aș voi să știu câți și care sunt bărbații de stat contemporani care se fac *părghiile* de ridicare acelor mici și fără sprijin?

În sușul greu al vieții mele eu am întâlnit, dupe M. K. alte mâni blânde, cât și puternice : mâna lui V. Alecsandri, a lui C. Negruzzi, D. Ralet...

Dar de aceștia altă dată!

T. ȘERBĂNESCU

DE LA IUBITA...

Ișeam de la iubita... Toate
In jurul meu se învârtteau;
Părea pământul prins în horă
Cu lumile 'n spaț înșirate...
Și pașii mi se 'mpleticeau.

Ear lumea cea răuvoitoare
Cum mă vedea, mă căina :
— »O bietul om, ce beat mai este ,
Abia se ține pe picioare!...«
Și lung în urmă-mi se uita.

Și lumea rea avea cuvinte :
Purtam delirul 'n ochii mei ;
Mă legănam ca și o creangă ;
Eram așa de beat — țin minte —
Dar beat de... sărutatul ei.

Și beat imi căutam de cale
Cu ochii în senin de cer...
Și ce-mi păsa de gura lumii
Când eu purtam în pept ca 'n zale,
Al dragostei adânc mister!...

IOAN SLAVICI

NOROCUL

I.

Remăsese ea singură cu tatăl său, un om bătrân, la vîrstă de 58 ani, care risipise o avere frumoasă și trăia acum, chinuit de un reumatism indărătnic, din o pensiu de-o sută treizeci lei pe lună. Unul dintre frații ei, locotenent, era om cheltuitor și urmărit mereu de creditor, iar celalt, taxator la vama din Galați, se lupta cu o casă plină de copii.

Deși știa însă, că n'are să aștepte niciun ajutor de la alții, bătrînul ținea să-și aibă casinul, cafelele, tutunul de prima calitate, tot tabietul, cu care se deprinsese. Era lucru firesc la un om, care petrecea partea cea mai mare a vieții lui întins pe divan ori svircolindu-se în culcuș; era dreptul lui la zile de bătrînețe.

Fică-sa, Elena?

D-l Tuslea era dintre oamenii, pentru care părintele n'are nici-o datorie față cu copii săi.

A făcut pentru copii săi, ceea ce făcuse, numai din slăbiciune părintească; dator nu s'a simțit niciodată să facă ceva și deaceia nimic nu și-a impus de dragul lor. Numai un smințit ar fi putut cere, ca acum, om bolnav și cu zile numărate, el să se lipsească de dragul ei, de vreuna din puținele mulțumiri ale vieții lui.

Era tînără și sănătoasă, era deșteaptă și voioasă, era naltă, subțirică și frumoasă: toate de la dînsul le avea, și

n'ar fi fost vrednică să le aibă, dacă n'ar fi fost gata să se lipsească de orîșice mulțumire, ca să indulcească viața lui.

Și Elena îi era fiică.

Știa să coase și mai ales să brodeze frumos: după o iarnă grea s'au mutat la București, ca să câștige și ea ceva.

Pleca dimineața și se întorcea seara, lucra mult și căștiga puțin și se simțea foarte nenorocită în societatea în care-și petrecea zilele.

Dar omul se deprinde și la bine și la rău.

Nu înțelegea, la început, multe din cele ce se vorbeau în atelierul magaziei. În urmă, ajungînd să înțeleagă, se roșia și-i venea să plîngă, lucru de care făceau mare haz celelalte. Incetul cu incetul însă a ajuns și ea să le ia toate în lucruri firești, ba chiar să găsească un deosebit farmec în vorbele rostite cu jumătate gură.

Atât de des i se spunea, că are gâtul frumos și talia subțire, piciorul mic și glesnele gingașe, că are brațe și bust, încît nu se mai sfîia să stea și ea, ca celelalte, în cămașă, cînd căldurile erau mari, nu se mai supăra, cînd îi spuneau, că are odată să se plimbe în trăsură fără de număr, și nu mai roșia, cînd domnișoara Mița, o frumuseță vestejită, îi făgăduia în taină, că are să-i găsească un noroc rar.

Și domnișoara Mița nu glumea: voia, în adevăr, să-i găsească noroc.

Serile, cînd se întorcea acasă, pleca totdeauna cu dînsa, ca să vadă ai cui ochi se opresc asupra ei, cine-o așteaptă și cine-o urmărește, s'o părească și să n'o lase orîșicui, căci ea cunoștea multă lume și știa cine ce prețuește.

În timp de câteva săptămîni Elena cunoștea și ea mulți »gură cască,« cum zicea dînsa, un singur om era, pe care-l căuta și dînsa cu ochii.

Era un domn nalt și elegant, cu câteva fire albe în barba lui mare și bine îngrijită, foarte serios, apăsătoare posac.

O singură dată, cînd întîia oară a văzut-o, el s'a oprit ca uimit în loc și s'a uitat lung la dînsa, apoi, lăsîndu-le să treacă amîndouă înaintea lui, a salutat cu multă discrețiune pe domnișoara Mița.

Elena se 'nspăimântă: îi trecuse par'că un fel de săgeată prin inimă și tot sângele îi năvăli spre obraji.

»E bancherul Bărbulescu,—grăi Mița.—Un sgărcit, dar milionar.«

Deaici înainte Elena n'a mai avut liniște. Nu mai putea să scape de spaima, care o cuprinsese în acea clipă de uimire.

Omul acela era atât de serios, atât de matur, atât de sus oarecum, încât era, par'că, peste putință, ca el să-și pearză timpul cu dinsa. Era însă o patimă atât de covârșitoare în privirea, pe care o aruncase asupra ei în acea clipă de uimire, încât ea se speria decâte-ori și-l reamintea și mereu și-l reamintea.

Zilele următoare ear l'a întâlnit. Era par'că n'o mai băga în seamă: ea cu atât mai virtos se temea de dinsel. Tocmai fiindcă era atât da așăzat, atât de matur, atât de stăpân pe sine.

Și în adevăr, câteva zile în urmă domnișoara Mița îi spuse în mare taină, că a vorbit cu Bărbulescu și că el a căzut în mare slăbiciune de dinsa.

Elena era supărată, dar credea și par'că un fel de beție o cuprinsese. Era hotărâtă să nu mai easă cu dinsa, și totuș chiar seara aceea s'a dus la ea acasă și a stat mai mult ca alte dăți, ca să încerce o talie, pe care o făcea pentru o domnișoară ce semăna cu dinsa.

Încercând talia, Mița mereu o mângăia, mereu o imbrățișa, mereu îi săruta brațele și umerii și gâtul și mereu îi aducea aminte, ce-ar zice calicul acela, dacă le-ar vedea toate aceste și ar putea să le sărute ca dinsa.

Elena se supăra, zicea mereu, că are să plece și în cele din urmă a și plecat, dar peste două zile ear a trecut pe la Mița, când s'a întors acasă.

Era par'că la marginea prăpăstiei, vedea adâncimea, dar era amețită, amețeala era grozav de plăcută și îndată ce se depărta, trecându-i amețeala, se simțea tare și ear se întorcea ca să aibă acea plăcută amețeală.

»Nu-mi pasă,—își zicea;—eu sunt tare; eu n'am să cad :
ăncă odată!»

Aceasta o voia și Mița.

»Vrei tu să te întâlnești cu Bărbulescu?—o întrebă în
cele din urmă Mița.—Aici la mine?»

Ea se cutremură.

»Care va să zică deaceea mă tot faci tu să viu pe la
tine?—grăi ea cu glasul înăbușit de mănie, și părăsi casa
tare hotărîtă de a nu mai merge la atelier.

»Eleno — strigă Mița — nu fii nebună! De asta tot n'o
să scapi tu: ți-am găsit norocul; nu te juca cu el!»

Grozav se simțea Elena de umilită,—și totuș ea s'a
dus zioa următoare la atelier și trei zile în urmă ear a tre-
cut pe la Mița, intrând oarecum cu ochii închiși în casa ei.

În zadar erau toate: soarta ei era hotărîtă; ea nu mai
putea să reziste; voința lui covârșea pe-a ei.

»Să-i spun să vie măne?—o întrebă Mița la plecare —
Nu mă face de rușine.—Da ori nu?»

»Nu!» — îi răspunse Elena hotărît,—căci nu mai viu
niciodată la tine.

»Vrei — își zise Mița — dar nu vrei să știu eu, că vrei.»

Acesta și era adevărul: ea voia, nu mai putea să nu
voiască, și zioa următoare, mergând ear la Mița, tremura în
tot trupul, căci vedea din stăruințele Miței, că el are să vie.

A și venit.

Așa!—grăi Mița veselă.—Acum vă las să vă expli-
cați:—și eși apoi răpede din casă.

Rămasă singură cu dinsul, Elena se cutremură: îi venea
să țiepe și să alerge după dinsa.

Deodată însă îi trecu amețeaua. Era, par'că, vorba de
viață și de moarte, și uitându-se drept în ochii lui, ea se in-
senină și rămase liniștită pe scaun, așteptând să vadă, ce va
zice și ce va face el.

Eară el, omul trăit în lume, stetea strimtorat ca un
băiat în fața ei și nu știa ce voiește. Par'că un alt om, pe
care nu-l cunoștia, se ivise într'insul, și-i era rușine, că dinsa
il vede aici.

Ea se ridică tare și mândră de tăria ei.

»Domnule, — îi zise cu glas limpede, — eu vreau să plec a casă«.

»Imi dai voie să te însoțesc?« —

»Nu Domnule!«

El se plecă și-i luă mâna.

»Când ne mai vedem?« — o întrebă stăruitor.

»Aici, — răspunse ea, — niciodată!«

»Nu — aici nu! — zise el. — Unde și când?«

Ea rămase câțva timp nemișcată, apoi ear începù să tremure.

El îi ridică mâna și o sărută, privind în ochii ei.

»Doamne!« — zise ea ridicând umerii. — Eu nu știu nimic. — Numai să nu afle nimeni!

»Nimeni, nimeni în lumea aceasta!« — grăi el lăsând mâna ei.

Era percutată. Nu mai putea să-și dea seamă, cum și în ce fel, simțea însă din nou, că soarta ei e hotărâtă, că voința lui covârșește pe a ei, că n'ar fi putut să plece, dacă el i-ar fi făcut semn să rămăie, și, alergând spre casă, ea era cuprinsă de un nemărginit simțiment de recunoștință către omul, care a lăsat-o să scape.

Abia sosită a casă și rămasă singură, a început să-și dea seamă despre toate cele petrecute și să plângă amar, lacrimi de durere și de rușine. Îi venea să-și curme zilele, când se gândea, cum incetul cu incetul a căzut și cât de departe a ajuns în căderea ei. Și nu din nepricepere ajunsese acolo, unde se afla, ci știindu-le toate, înțelegând cursele ce i se pun și simțindu-se mai tare decât ca să se teamă. Ear acum nu mai putea să se întoarcă, nici să se oprească. Se socotia nemeinică, umilită, nenorocită afară din cale, dar sufletul îi era plin de o nespusă dulceață și ea-și închidea ochii, ca să nu mai vadă nimic din cele ce-ar fi putut s'o ție în loc.

»Nu-mi pasă! — nu-mi pasă! — strigă ea. — Apoi — mă omor!«

Dar a adormit în cele din urmă, și zioa următoare,

când s'a deșteptat din somn, lucrurile i se înfățișau cu totul altfel.

Era par'că numai un vis trecut, în care nimic nu era adevărat.

Da, el a lăsat-o să plece, dar nu ar fi lăsat pe alta, care nu era ca dinsa. Nu, nu pentru că era slabă, ci pentru că se simțea tare s'a dus ea acolo, — s'a dus, ca să le arăte, că nu se teme. Acum abia începuse a se teme și nu se putea hotări să easă. — Vorbele »Numai să nu afle nimeni!« ii sunau mereu în ureche. — Știa, că el le-a înțeles, c'o va aștepta, c'o va urmări și nu mai credea, că va putea să reziste.

Ea rugă pe tatăl-său, ca să vie, așa cum poate, neapărat sa vie să o iee, și nu plecâ decât după ce el îi făgădui, că va veni.

De ce să vie? N'avea nevoie să-i spună: era părinte, fusese și el om în toată puterea odată și din stăruințele, cu care-l rugase, înțelegea el mai mult decât ceea ce dinsa ar fi putut să-i spună.

Lungă și grea de tot a fost zioa aceasta pentru dinsel.

Umbla, se svircolea, se sbuciuma, își înclășta mereu pumnul, își făcea muștrări și nu odată în zioa aceasta l'a cuprins simțimentul, că are să-și încheie zilele vieții în fundul Ocnei. — Căci tare îi era dragă fata lui.

Sbuciumări zadarnice! — Ce ar fi putut, la urma urmelor, el să facă? Să omoare un om? — doi? — câți să omoare? — Nu știe, în lumea aceasta nimeni, unde i se începe norocul și nenorocirea, și dacă inima ei n'o păzea, nimeni nu putea s'o păziască.

Ear inima ei?

Curând după sosirea ei în atelier Elena se căia de a fi rugat pe tatăl ei să vină s'o iee.

Domnișoara Mița era desamăgită și tare supărată.

»O găscă«, e dinsa, — așa zisese el, — »o icoană din perete«, pe care n'ai s'o vezi din apropiere, dacă vrei să-ți placă.

Mița nu știa dar; nu bănuia nimic; nimeni în lume nu bănuia: doria să-l vază, să stee singură cu el, ca nimeni în

lume să nu știe, — și ar fi vrut să fugă, să se ascundă, ca nimeni afară de dinsul, să nu mai știe, că ea tot mai trăește în lume.

Inima era bolnavă, bătea cu neastempăr și o mână înainte, mereu înainte.

II.

Bărbulescu era în grea ceartă cu sine însuși.

Acel om necunoscut, care se ivise într'insul în clipă, când rămăsese singur cu Elena, nu mai voia să-l părăsească.

A fost și el copilandru, a fost om ténér, a avut fel de fel de aventuri, dar rostul nu și l'a pierdut niciodată: acum nu mai făcea ce voește și nu mai știa ce are să facă.

»Femeile toate sunt slabe!« așa zicea el totdeauna; așa a zis și în clipa, când Elena s'a depărtat din casa Miței.

Și totuși ea nu era ca femeile pe care le știa el; și în fața ei se simțea cuprins de un fel de sfială, par'că ea ar fi fost prea mult pentru dinsul. Era ceva cu totul distins în înfățișarea ei, în purtările ei, în tot felul ei de a fi, până chiar și în modul ei de a roști vorbele.

Abia acum a ajuns să se întrebe, cine e femeia aceasta, și seara toată, poate întâia oară în viața lui, a petrecut-o făcându-și fel de fel de ilusiuni.

Ilusiuni despre o cusătoare, care a primit să aibă o intilnire la Mița.

Ii era rușine, oă și le face, dar și le făcea. *

Om care nu ride, când alții rid și zimbește, când alții plâng, el viața lui toată n'a avut slăbiciune pentru nimeni și n'a ținut, ca alții să aibă slăbiciune pentru el. A căutat plăceri în lumea aceasta; mulțumiri niciodată. Acum se întreba mereu, dacă femeia aceea ar putea să aibă o adevărată slăbiciune pentru dinsul, și se simțea nenorocit, că abia acum, la vîrsta de 37 ani, a intilnit-o în calea lui, nu când era mai ténér, nu mai înainte de a fi ajuns ca să aibă intilniri la Mița.

Dar puțin îi păsa!

Deși om cu punga strinsă, o mie, zece mii, chiar zeci de mii de lei nu erau bani pentru dinsul, când vorba era să-și facă vre-o plăcere ori să scape de vre-o supărare. Acum însă se iviseră în el porniri de om risipitor: era gata să dea tot; nu mai avea măsură, nici cumpăt.

Ba — un fel de nebunie!

Avea doi copii, un băiat de vre-o cincisprezece ani, și o fată de șase ani. Băiatul era într-o băcănie, ear fata o ținea la doică. Erau o sarcină supărătoare, de care se scăpa plătind acolo câțiva poli pe lună, odată mai mult, altă dată mai puțin, după cum îi erau dispozițiunile și după cum îi mergeau afacerile. Dator nu era, de oare-ce muma băiatului murise de mult, ear muma fetei își părăsise copilul și se măritase cu un barbier, cu care avea alți copii. — Acum, ca din senin, fără de nici un șir se gândia mereu la copii lui. Îi venise gândul să se răscumpere pentru totdeauna, să depuie o sumă, ca să scape de grija lor. Și în zadar să căznea să alunge gândul acesta, căci, vrând nevrând, se tirguia mereu cu sine, era par'că spre sfârșitul vieții și trebuie să-și reguleze toate socotelile.

Și fără ca să vrea, a și făcut-o aceasta, ca să-i treacă timpul mai iute.

Înspre orele șase a eșit apoi, a chemat un birjar bun, i-a spus să se ție după dinsul și a început să se plimbe prin fața magaziei.

Era hotărît s'o urmăriască pe Elena, s'o iee la șosea și s'o plimbe jumătate de ceas, c'a s'o cunoască mai bine și să l cunoască și ea.

El rămase ca infipt în pământ, când ea se ivi ducând de braț pe un bătrân înalt și cu deosebire respectabil, care părea paralytic și se uita cu ochi scrutători la lumea, prin mijlocul căreia trecea.

Ochii tuturor se opriau asupra acestei părechi frumoase, și Elena, cuprinsă de un simțiment de fiască mândrie, era perdută în purtarea de grijă pentru neputinciosul ei părinte, care venise s'o apere.

Și totuși ochii ei se furișară pe o clipă și se opriră asupra lui Bărbulescu, care stetea atât de respectuos în depărtare.

»Adio! — adio!« par'că îi zicea dinsa prin acea privire furișată. — »Adio și la revedere!«

Nu — »la revedere« nu! — Era prea târziu! Femeia aceasta era dintr'o lume, pe care el n'o cunoștea și 'n care n'a crezut niciodată. Era prea târziu: el nu se mai putea deprinde cu lumea aceasta; era prea greoiu, prea neajutorat, nu știa cum ar trebui să-i vorbească și ce ar trebui să-i facă, pentru ca să nu-i pară ordinar și josnic.

Acum odată și singura dată în viața lui l'a cuprins simțimentul că și-a risipit tinerețele în flecării, că n'a știut să se bucure de averea lui, că viața lui e sarbădă și lipsită de mulțumiri.

Prima lui pornire a fost să-i urmărească pe departe, ca să vadă unde locuiesc și apoi să se informeze, dacă el îi este tată ori bunic, cine este el, cum a ajuns în starea de astăzi, — dar nu! — ar fi fost o prea mare îndrăzneală din partea unui om atât de cunoscut ca dinsul.

El se aruncă în trăsură și eși singur la șosea.

Seara apoi, după masă, s'a dus la soră-sa, doamna Lucescu, pe care rare-ori o vedea. Prea era sfătoasă, prea des îl dăscălia, prea mult voia să se amestece în treburile lui.

Acum tocmai asta-l făcea să meargă la dinsa.

Îi făcuse, ca soră mai mare, în mai multe rânduri muștrări, că n'are destulă purtare de grijă pentru copii săi. Era acum hotărât să facă ceva pentru dinșii și voia s'o întrebe și pe dinsa, cum și în ce fel.

Se simțea singur și slab; se temea și căuta razem; avea slăbiciuni și era insetat de afecțiunile celor mai de aproape ai săi.

Doamna Lucescu era înduioșată: nu-și mai cunoștia fratele, nu-l mai înțelegea, nu putea să-și dea seamă ce s'a întâmplat așa de odată cu el. Gogu se făcuse om ca toți oamenii, nu mai ridea de ceea ce altora li e sfânt, era în stare să plângă și să se bucure cu alții, era gata să depună

o sută mii de lei pentru băiatul său și să-și iee fata la dinsul, să-i ție guvernanta, s'o crească la sinul lui.

Voia să scape.

Avea, ce-i drept, simțimentul, că nu mai poate scăpa, dar voia să scape. Deaceea încă în Mai a plecat cu fiicăsa la băi.

III.

Pe la sfârșitul lunei August, după-ce s'a întors în țară, Bărbulescu nu mai înțelegea lumea.

Elena era cu desăvîrșire schimbată. Slăbise, se făcuse de tot serioasă și se întorcea singură a casă. — Și de câte-ori îl întâlnea, ea se uita cu atăta inimă deschisă în fața lui, încât nu-i rămânea decât s'o salute.

Atât însă. Când îi răspundea, în ochii ei era același »adio!« ca'n zioa, când a văzut-o ducând de braț pe tatăl ei. Era cu toate aceste peste puțină, ca el să nu mai vorbiască cu dinsa. Nu voia, dar era peste puțină, și știa că odată tot o va urmări, tot o va opri în loc.

Tocmai deaceea, eșind, ca de obicei, după ce-și închidea cantorul, la plimbare, el își lua de cele mai multe-ori și fetița cu dinsul.

Elena a rămas uimită, când l'a văzut ducând de mână fetița, un copil foarte drăgălaș. Mai uimit a rămas însă el, când dinsa, trecând, s'a oprit fără de sfială, ca o veche și bună prietenă, și l'a întrebat cu o privire: a cui e copila?

»A mea!« răspunse el.

»Sărăcuța de ea!« grăi Elena induioșată, apoi o sărută și se depărtă.

El rămase ca trăsnet din senin.

Înțelegea acum, de ce oamenii păreau scandalizați, când îl vedeau ducându-și copila la plimbare. Era, în adevăr, o nerușinare, ca el, om necăsătorit, să easă cu copilul său în lume. — Sărmana copilă! sărmana de ea!

El opri o trăsură și se întoarse acasă, apoi, sosit, își

ridică copila în brațe și o sărută cu drag. Ochii lui se umplură de lacrimi. Acum știa și el ce este iubire, ce e durere și ce e mulțumire în viața omului și ar fi dat averea lui toată, dac'ar fi putut spăla pata, cu care s'a născut copilul lui.

»Sărăcuța de ea!« — Grozavă pedeapsă!

Și el nu mai putea decât să-și iubiască copila.

Dar a dormit și el și, zioa următoare, deșteptându-se din somn, lucrurile i se înfățișau cu totul altfel.

Câte sunt femeile fericite, care din păcat au fost născute. Nu-i vorbă, o coardă tristă și duioasă vibrează mereu de-a lungul vieții lor.

Dar ce mai putea el să facă?

Să se ferească de aici înainte, să trăiască numai pentru copila lui, să-i adune bogății, s'o crească ca pe o princesă.

Se și ferea.

Soarta omului însă nu se poate schimba.

Partea a doua a luni Septemvrie fusese ploioasă, ear Octomvrie era neguros și rece, cel mai nesuferit timp pentru oamenii ce sufer de reumatismu.

Intr'una din aceste zile neguroase Bărbulescu lucra, posomorit și el, în odaia din dosul cantorului, când servitorul i vesti, că o damă tânăra a întrebat, dacă e singur, și dorește să-i vorbească.

Sunt în viața omului multe lucruri neînțelese.

Bărbulescu se ridică și porni spre ușă. Știa că tânăra damă e Elena. Par'c'o așteptase, par'că i se mai intimplase odată lucrul acesta, par'că aflase prin vis, că el are să se intimple.

»Domnișoară, — zise el după-ce o cuprinse cu brațul, că s'o treacă în odaie, — trebuia să-mi scrii un bilet!«

»Domnule Bărbulescu, îi răspunse ea mișcată, am voit s'o fac aceasta, dar nu am putut. E atâta timp de când nu te-am văzut, și nu mai îndrăzniam. — Tata, urmă ea mai liniștită, zace de patru săptămâni și eu nu mai pot să umblu la atelier. Ne aflăm în cea mai mare strimtoare, și eu n'am, afară de D-ta, la cine să mă adresez cu toată încrederea.«

»Cu toată încrederea!« — Vorbele aceste fuseseră rosite cu atăta încredere, încât Bărbulescu se simțea rușinat. Nu era vrednic de toată încrederea. Era slabă, nedormită și nemăncată, istovită de dureri și de gânduri grele, se plângea de o grea strimtoare, și el nu se simțea de loc induioșat, ci se bucura par'că de strimtoarea, în care o găsește.

Năravul se face fire și firea nu se schimbă.

»Da, domnișoară, — zise el cu liniștea neguțătorului, care și-a făcut socetelile, — trebuie să-i aducem un medic, să-i dăm toate comoditățile și să scapi și D-ta din miseria, în care trăiești!« —

»Ah, grozavă miserie!« — suspină ea fericită, că a găsit, în sfârșit, pe cine-va, căruia poate să i-o spună aceasta.

»Dar — urmă el. — cu atăta nu ne-am ajutat. Trebuie să scăpați odată pentru totdeauna. — Ai primi D-ta sarcina să faci educațiunea copilei mele? — Nu aici în casa mea: acasă la D-voastre.«

»Nu! — răspunse Elena hotărît și fără de a se mai gândi, ca și când s'ar fi așteptat la întrebarea aceasta.

»Și de ce nu?« — întrebă el.

Elena se uită lung la el.

»Pentru că n'ar crede nimeni, — zise ea, — că sunt numai educătoarea copilei D-tale.«

El se apropia de dinsa, o cuprinse cu brațul drept și i se uită în față.

»Și, — zise, — atât îți pare de grozav lucrul acesta, încât zici nu, fără de a te mai gândi?«

Ea nu se desfăcî din brațul lui, ci se răzemă oare-cum nesimțitoare pe el și-și depărtă capul întorcînd ochii spre ușa, pe care intrase.

Ar fi putut în fie-care clipă să intre cine-va fie din canton, fie din curte.

Sus, în etagiul deasupra cantonului, era locuința lui Bărbulescu, cu intrarea pe sub poarta de la dreapta cantonului.

»Să mergem, — grăi el, — sus la mine: acolo putem să vorbim nesupărați.«

Ea a venit să vorbiască cu dinsul și ținea să nu plece fără de a fi vorbit. La el însă nu putea să meargă: o văzuseră oamenii din canton, când a intrat.

»Nu, — zise dar te rog să stăm cu ușa deschisă.«

»Prostii! — grăi el într'un ton stăruitor, aproape brutal. — Ești pe unde ai intrat și pleci la dreapta, apoi intri sub poartă, și eu te aștept la scară, unde nimeni nu te poate vedea.«

Elena se cutremură. Grozav era de stăruitor, de tare și de nemilos, și ea grozav de umilită se simțea și începuse să tremure cuprinsă de acea amețelă lăncezitoare, pe care de atâta timp n'o mai avuse.

»Doamne! — Dacă vrei D-ta, — zise, — eu nu mai am alege — « Ești apoi buiguită, oarecum cu ochii închiși, prin canton pe stradă, coti la dreapta, intră sub poartă și se lăsă, ca el s'o cuprindă ear cu brațul și s'o ajute a urca scările. — Era ca moartă, — dar de asta nu putea să scape!

Sus, în salonul încăpător, el îi luă pălăria din cap, îi ajută să-și scoată jacheta, apoi o pofti să ia loc pe canapea.

Ea rămase stând în picioare și aruncă ochii împrejurul ei.

Era, nu mult gust, der multă bogăție.

Îmbrăcată în o rochie ușoară, c'o blusă largă, fără corset, așa cum plecase de la căpătâiul tatălui său, ea părea crescută cu o palmă și, cu peptul mișcat de osteneală și de emoțiune și cu obrajii aprinși, frumoasă mai presus de toate.

Tocmai ca atunci, în casa Miței, omul necunoscut ear se ivi, și Bărbulescu ear nu știa ce să facă. Ii părea rău c'a adus-o aici și-i era frică de văpaia din ochii ei.

»Sunt aici! — zise ea disprețuită și potrivindu-și mai întâi părul în cap, apoi blusa pe trup. — Am făcut-o și asta! — Ce mai vrei? — N'ar fi oare o infamie, ca nenorocita aceea de copilă să ne mai fie și paravan?

Bărbulescu rămase strimtorat în fața ei.

Copila lui cea nenorocită!

»De ce mi-o spune mereu în față — își zise el. — Are ea mai multă milă ca mine?

Pornirea, cu care urcase scările, era înăbușită de altele mai duioase.

O clipă însă numai.

Prea era frumoasă, prea tragedă și mlădioasă, prea ademenitoare: ar fi fost o nebunie, ca după atâta timp de stăpânire să-și mai pună frâu și acum când nimic nu-i mai stetea în cale.

El o cuprinse ear cu brațul.

»Nu e vina mea, — zise el — că ai venit aici. — Tu nu știi — urmă apoi cuprinzând-o cu amândouă brațele și privind în ochii ei — cât de mult m'am sbuciumat eu, ca să scap de patima mea, fiindcă mă temeam, că n'ai să mă poți iubi.«

Elena se lăsă moartă în voile lui, rece și disprețuită ca mai înainte, dar împăcată cu gândul, că altfel nu se poate.

»Ce-ți pasă? — zise ea incet.

»Dar grozav imi pasă!« — grăi el și-i sărută gâtul, sub ureche.

Ea-și scutură capul. Ii era par'c'a fost înțepată cu mulțime de ace veninoase și-i venea să se șteargă.

»Nú!« — grăi ea scurt și hotărit.

El o depărtă puțin de la sine ca s'o vadă mai bine, apoi se uită lung în fața ei. Nu știa, cum are să înțeleagă pe acel »nu!« și-i venea s'o ascunză în pământ, ca nimeni să nu poată câștiga iubirea ei.

»Da — urmă ea, — odată, la început, credeam, că mult am să te iubesc și m'aș fi simțit fericită, dac'aș fi putut să-ți sărut mână. Atât imi păreai de bun și de înțelept! Apoi m'a cuprins o spaimă desamăgită, când te-am văzut cu acea nenorocită copilă.»

»Ear copila! — grăi el necăjit și o lăsă din brațe.

»Da, copila, care nu are mamă! — urmă dinsa. — Azi am venit, ce să-ți spun, că tata e bolnav, că ne aflăm în mare strimtorare, ear D-ta, care zici că mă iubești, m'ai adus aici. — Asta e iubirea D-tale!«

»Prostii! — strigă el scos din sărite. — N'ai fi venit, dacă n'ar fi toate aceste.

Elena se simți rănită de moarte.

»Fără indoială că n'aș fi venit! — răspunse ea rizând cu hohot. — Dac'o știi, ce mă întrebi dacă am ori nu să te mai și iubesc?»

Bărbulescu se avântase prea departe, prea își dăduse slăbiciunea pe față: îi venea să frângă, să spargă.

»Bine, domnișoară! — strigă el restit, — eu însă, eu te iubesc pe D-ta!»

»Asta-i norocul meu! — răspunse ea rece și nemiloasă. — Am să mă și folosesc de el!»

Cuprinsă apoi de-o pornire nebunească, ea se simțea mai nenorocită ca sclavele scoase de stăpânii lor la vânzare și-și ridică amândouă brațele.

»Eată-mă! — urmă ea incet, ca prin vis. — Când mi-ai zis să viu aici, nu te-am întrebat ce mi dai, ci am venit: trupul meu e aici, cum îl vezi, dar sufletul meu nu-l căuta, — e stinsă viața lui. Ia ce găsești, dar adu-ți aminte, că ai și D-ta copilă.»

Cuprins de fiori și umilit în sine, Bărbulescu făcù un pas spre dinsa, apoi se opri și rămase o clipă indoit.

El și femeea aceasta și copila lui nu se mai puteau despărți.

»Domnișoară! — grăi el resplicat, — de câți ani ești D-ta?»

În Decembrie voiu implini douăzeci, — răspunse ea mirată de această întrebare venită fără de nici un șir.

»Douăzeci? — urmă el. — Fata mea va implini în Februarie șase: ești D-ta în stare să-i ții loc de mamă?

Elena se dete un pas înapoi.

»Muma ei trăește, — adăugă el, — dar nu se mai îndoeste că copilul ei a murit de mult.»

»Și eu? — zise Elena, — să zic că e a mea copila, c'am născut-o când eram de 14 ani?»

Era ceva atât de excentric, jertfa îi părea atât de mare, încât nu putea par'că să creadă în înțelesul vorbelor ce rostea.

»Te miri, — zise el apucând cu amândouă mâinile mână ei. — M'aș mira și eu, dacă nu te-aș fi auzit vorbindu-mi cum nimeni nu mi-a mai vorbit și nu te-aș vedea în fața

mea. — Eleno — urmă apoi induioşat până la lacrimi — priveşte'n ochii mei! Ori cum aş fi, mă poţi stăpăni. Redă-mi liniştea sufletească! Prin tine am ajuns să cunosc lumea; iubindu-te pe tine am început să-mi iubesc copila, dacă nu pentru mine, care n'am ştiut să preţuesc iubirea ta, din milă către nevinovata mea copilă primeşte să fii muma ei şi soţia mea.»

Elena-i şi retrase mâna.

Îi era par'că o lume frumoasă şi mult visată, se ridică împrejurul ei, dar în clipa, când vrea să intre în ea, ivită abia, şi dispăre.

»Nu, Domnule! — zise ea respectuos. — Nu! — urmă după o mică pauză cuprinsă de o durere nespusă, — e prea târziu! — Eu nu mai pot să-i fiu nimenuia soţie, nici mamă. Prea tare am căzut în gândul meu, prea mi-e strivit sufletul, ca să mai îndrăznesc a primi sarcina grea a dreptei vieţiuri — «

Ochii ei se umplură de lacrimi. Nu mai putea să rămăie în casa aceasta, nici să priviască în ochii lui. Îşi îmbracă dar jacheta şi îşi puse pălăria, în grabă, nervos, muşcându-şi mereu buzele, stăpânindu-şi plânsul.

»Vino-ţi în fire! — îi zise el, când o văzù gata de plecare. — Trăim într'o lume, în care toate se uită, toate să iartă.»

Îi părea lucru de neînţeles, ca ea să nu primiască soarta frumoasă, pe care voia să i-o pregătiască, şi totuşi se temea, c'o perde, că n'are s'o mai găsească.

»Nu! — răspunse ea aşăzată. — O viaţă stricată se poate urma înaintea — ca vai de cel ce-o are! -- dar nu se mai poate drege; ruşinea ce porţi în tine însuşi se poate arăta cu dispreţ, dar nu se poate ascunde. Ai rude, ai prieteni, ai legături în lume: e prea târziu.

Ea plecă cu pas indoit. Ar fi voit par'că să mai stee, să-i deie mâna, să se despartă ca de un prieten. Îl vedea cu totul altfel acum, stăpănit, ca odinioară de un simţiment covârşitor şi nenorocit, şi se simţea înălţată de durerea ei şi cuprinsă de milă.

El plecă după dinsa, acum voind ş'o opriască şi bucu-

rându-se ear, că-i mai rămăne timp de chibzuire, ca să vorbiască cu soră-sa, care era atât de înțeleaptă.

Cuprinși amândoi de simțimentul, că se află in ajunul unei grozave nenorociri, ei inaintau cu frică, tremurând la tot pasul și atât erau de buiguiți încât nu-și deteră seamă, că dinsa nu apucă spre scara ce eșia sub poartă, ci la dreapta, unde el lăsase ușa deschisă, când se urcase din odaia de lângă cantor. Eră, pentru dinsel, drumul cel obicînuit, eară dinsa coboria scările, cum le-a urcat, cu ochii inchiși.

Abia sosiți in fața funcționarilor din cantor, ei își deteră seamă, că s'au dat de gol.

»Hah! — ce prostie!« — zise Bărbulescu inăbușit. Ar fi voit s'o ascunză in pămînt.

Elena privi inspăimîntată imprejurul ei, se făcù albă ca varul și scoase un țipet inăbușit. Ii venea leșin și par'că lumea i se prăbușia in cap.

»A trecut! — S'a sfîrșit! — Atât a mai rămas! — șopti ea inecată, când el ii sări 'ntr'ajutor, — apoi eși răpede in stradă și se depărtă cu pași grăbiți.

Bărbulescu se intoarse in odaia din dosul cantorului, își puse paltonul, își luă pălăria, apoi eși răpede in stradă și se aruncă in o birjă, ca să meargă la soră-sa.

Era la mijloc o grozavă nedreptate: trebuia să meargă, să grăbiască, să alerge, ca să-l scape. Deși hotărit însă a-i spune tot, fără de incungiur, ajuns in fața surorii sale, el simțea, că nu poate să-i spună intregul adevăr. Nu i-a spus, c'a găsit-o in casa Miței, nici c'a adus'o in locuința lui. Tocmai deaceea Doamna Lucescu nu-l înțelegea, bănuia multe, nu era de loc mișcată de stăruințele lui și i-a fîgăduit, ce-i drept, că are să plece fără de întăzriere, ba a și plecat, dar n'a grăbit, n'a alergat.

* * *

Câteva ceasuri in urmă, când trăsura Doamnei Lucescu s'a oprit in fața casei mici, la care o trimisese Bărbulescu pe soră-sa, bătrănul dormia in odăița despre stradă, ear fiica

lui zăcea intinsă pe un divan din cealaltă odăiță, ténără, frumoasă, par'că nu moartă, ci cuprinsă de un somn lin și adănc.

Pe meșcioara din fața divanului sta, lăsată deschisă, scrisoarea făcută de mână ei.

Cătră părintele ficci mele.

E mai bine așa!

Am purtat mult otrava la mine; mult am stat pe gânduri, fiind-că mai credeam, că tot o să ajung în cele din urmă să nu-mi mai pese. Sunt însă prea slabă; nu pot să port rușinea, nu pot să mă impac cu gândul de a fi desprețuită.

E mai bine așa!

Iubește pe copila noastră și crește-o la sinul tău. Ad'o cel puțin acum să-și vădă muma, și spune-i în fieștecare zi, că eu o singură dată am greșit, ca să știe, că e destulă o singură greșeală, ca viața întreagă să fie stricăță.

Nu părăsi pe tata, că ai și tu copilă.

Elena.

OVIDIU LA GURELE DUNĂRII

Tristia, lib. III, eleg. 10.

De-ar fi să-și mai aducă aminte de Nasone
În Roma vr'o ființă, și dacă fără mine
A mai ramas acolo ceva din al meu nume,
Să știe dar că 'n țara, în care-al mării lucru
În veci nu se 'ntilnește cu zodia 'nstelată,
Aici imi'duc eu traiul în sinul barbariei,
Cu fearele sarmate, cu Bessii și cu Geții,
Nedemni a le răspunde un echo 'n versul meu!

Cât mai adie vântul recoritor al verei,
Avem un zid de valuri, prin care ne scutește
De cruda lor năvală curgând la mijloc Istrul;
Vai însă când sosește posomorita iarnă
Rinjind grozava-i buză, și când începe gleba
A cărunți cu 'ncetul sub marmora de ger!

Și crivățul pornește, și neaoa imple nordul,
Și cade, cade, cade: nici soarele, nici ploaia
N'o mai topesc acuma, căci frigul o'mpetrește;
Și până să dispară un strat, s'așterne altul,
Ș'adesea 'n aste cuiburi de ghețuri indese
Privești într'o grămadă zăpezi din două erni!

Ș'atâta-i de cumplită furtuna deslănțată,
Incât răpește case, ducându-le departe,
Și turnuri maiestose în praf le risipește;
Și sguduit atuncea în temelie polul,
De spaimă se 'nfioară selbatecele ginți!

Și barbarul imbracă nădragi și pei informe,
Cât din a lui făptură deabia se ved obrazii,
Dar până și prin blană dă gerul în putere;
Și pulberea de ghiață pe barbă scântează;
Și te cuprinde groaza, când sloiuri cristaline
Se'nchiagă printre plete și se ciocnesc cu freamăt
L'a capului mișcare; și'n vas inghiață vinul
De-l scoți în bolovane păstrând figura oalei,
Și'n loc a soarbe spumă, mănânci bucăți de vin!

Să mai descriu eu oare, cum riurile toate
În poduri le pretace suflarea crudei erne,
Ș'atunci din oboseală c'un strop de apă vie
De vrei să-ți stēmperi setea, spargi întărita ghiață,
Săpând adânc o groapă căscată la un loc!

Chiar uriașul Istru, pe care nu-l întrec
A Nilului lărgime, acumă se sbircește
Sub viscolii de crivăț, ș'albastrele-i talazuri
Se fac o scoarță tare, și pe furiș sub dinsa
Se scurge 'n toiul mării prin cele multe guri!

Și p'unde mai dēunăzi plutea corăbierul
S'alunecă piciorul săltând fără sfială;
Ș'a calului copită isbește cu resunet
În lespezi făurite din colosale valuri;
Și boii fără frică pe-această nouă punte,
Sub care stau închise prăpăstii desfundate,
A-lene trag căruța nomadului Sarmat!

De necrezut, și totuș eu am văzut chiar marea,
Chiar marea 'ncătușată de-un bloc imens de gheață,
Tăcută, neclintită sub țeasta-i lunecoasă;
Și n'o văzusem numai, dar am ămblat eu singur
Pe creștete marine călcând ca pe țărână...
D'aveai și tu a trece asemeni mări, Leandre,
Nu te 'nghițea 'n vâlvoarea-i un mai îngust abis!

Respins de ger, delfinul tot indeșert se 'ncearcă
In aer să trăsălte pe-a mării suprafață;
Și vântul de la crivăț, trăntindu-se cu sgomot,
Turbează fără să poată un val din loc să miște;
Și vasele, ca 'n cercuri de marmoră cuprinse
De gheața ce le 'ncinge, stau țepene : vislașul
Talazurile dure azi nu le mai despică;
Și unda degerată, cu capete afară
Vezi peștii ce se 'ncrustă, și unii mai trăesc!

Atuncea dar când Pontul și Dunărea spumândă
De iarnă 'mbrățișate prind peliță de gheață,
Pe-a Istrului lucioasă și măturată cale
Călări pe cai selbategi vrășmașii vin incoace,
Vestind a lor sosire săgețile ce zboară,
Și rămânând drept urmă pământul despoiat!

Țăranii fug departe, lăsând câmpia pradă,
Și barbarul răpește puțina-i avuție,
Tot ce putu să stringă săteanul prin sudoare:
Și carele și turme și sărăcia toată!
Apoi pe robi îi leagă cu mânele la spate...
Se duc, se duc sërmanii, privind cu desperare
In urma lor ogoare ce n'o să le mai vază
Și focul ce se 'nalță din șubrede colibe,
Căci barbarul aprinde, doboară, mistuește
Tot ce nu poate duce, tot ce nu vrea să lase,

Și stoluri de victime sucumbă sub săgeata-i
În virf încărligată, al cărui fer supse
Din erburi ucigașe un suc inveninat!

Aici și'n timp de pace resboiul te 'ngrozește;
De nu mai vezi pe barbari, e spaima ce ți-o lasă;
Și nimeni nu cutează pe câmp să tragă brazde:
Și țelină uitată rămâne sterp pământul;
Nici desfătutul strugur nu crește 'n umbra viței;
Nici ferbe mustul dulce în naltele basinuri:
Un pom nu se zărește, pe care ca 'n vechime
Să scrie un Aconțiu cuvinte de iubire;
Pustie, tristă, nudă, nici arbore, nici frunză..
Fugi, fugi de-această țară, tu omule fericite!
Și totuș din întreaga nemărginită lume
Aice, ah! aice osinda m'a trimis!

(Conv. Lit. An. VI. 1 Fevr. 1873).

G. BENGESCU

AMINTIRI

DESPRE VIAȚA INTIMĂ A LUI ALECSANDRI
 ÎN TIMPUL MISIUNII SALE DIPLOMATICE LA PARIS

SCRISORI ȘI VERSURI INEDITE

1885—1890.

Vechiului meu amic George I. Duca,

e când eram copil—sunt acum vre-o treizeci și cinci de ani, și mai bine—am fost cuprins de-o vie admirațiune pentru poeziile lui Alecsandri. Pe când mamă-mea mă învăța a citi franțuzește într-o carte a doamnei Amable Tastu—o carte poleită, intitulată, dacă nu me înșăl, *l'Éducation maternelle*, și ilustrată cu stampe colorate ce nu me săturam de a resfoi;—pe când repetam, cu multe greșeli, și cu o ignoranță absolută a prosodiei, însă cu o mare rivnă și cu multă luare aminte, *Rugăciunea unui copil*, de Lamartine :

O Père qu'adore mon père !
 Toi, qu'on ne nomme qu'à genoux,
 Toi, dont le nom terrible et doux
 Fait courber le front de ma mère !

profesorul meu de românește mă puneă să recitez *Dorul Româncei*, *Andrei-Popa*, *Adio Moldovei*, și imi aduc aminte

că încă de atunci — cu toate că gustul meu pentru autorii francesi a crescut cu anii, până într'atâta încât mi s'a reproșat că aș fi părăsit cu desăvîrșire studiul limbei și istoriei noastre naționale pentru a me apleca exclusiv la cultura literelor franceze — imi aduc, zic, aminte că, încă din întâia mea tinerețe, versurile lui Alecsandri au mișcat mai mult inima mea de copil și de Român decât strofele cele mai armonioase ale autorului *Meditațiilor*.

Un alt suvenir depărtat și plăcut al copilăriei mele este prima serată ce am petrecut la Teatrul român, al căruia director general era atunci părintele meu. Se da vestita *Kiritza* a lui Alecsandri, reprezentată la Iași în 1850, și jucată de incomparabilul nostru Millo, pe scena Teatrului național din București (după ce se mută în țara Românească). Plăcerea ce resimții în aceea seară fû cu atât mai vie cu cât me pregăteam tocmai atunci a părăsi România pentru a merge să-mi încep studiile în străinătate, și par'că din fundul lojei o voce misterioasă imi șoptea: „Ride, ride, „băete, căci mulți ani vor trece până să mai auzi încă odată „pe vre o scenă dulcele sunet al limbei românești.“ Am văzut de atunci, de sute și sute de ori, la comedia Francesă, la Odeon, piesele cele mai renumite ale lui Molière, ale lui Regnard, ale lui Marivaux, și fără a cerca a face între acești scriitori iluștri și marele nostru Alecsandri nici un fel de alăturare, trebuie să mărturisesc că suvenirul *Kiritzei* și al lui *Grigore Bărzoiu*, franțuzeasca „*Aristitei*“ și a „*Calipsitei*“, precum și nerozia lui *Guliță* nu s'au șters niciodată din memoria mea, cu toată pompa spectaculelor ce s'au desfășurat mai în urmă înaintea ochilor mei, și cu toată puterea comică a unor personagiuri ca *Mascarille*, *Scapin*, *Monsieur Jourdain*, *Argan*, etc., etc.

Printre cărțile ce adunasem în lădița mea, când plecai din țară — eram atunci în vîrstă de opt ani — se găsea prima edițiune a *Doinelor*, tipărită de de Soye și Bouchet, la Paris, în 1853, și dacă n'am uitat cu totul limba părintească, în zidurile liceului Louis-le-Grand unde am stat închis unsprezece ani, aceasta o datorez poate obiceiului ce luasem de a

scoate, in orele de recreație, scumpa cărticică din fundul pupitrului meu de scolar, și de a citi într'una versurile nemuritorului nostru poet, pe care-l admiram de atunci pe atât pe cât l'am iubit mai târziu.

De la 1857 la 1871 — cât am fost student la Paris — n'am avut fericirea de a cunoaște personal pe Alecsandri, cu toate că el venea adeseori se vază pe fratele său, regretatul colonel Ion Alecsandri, care era așăzât in Fanța și căruia me prezentase scumpul meu camarad de la Louis-le-Grand, George Duca, nepot al fraților Alecsandri. Intorcându-mă însă in România, la 1871, una din cele dintâi persoane cu care avusei onoarea de a intra in relație fû Vasile Alecsandri, pe care-l intilneam adeseori la frații Steriadi, in aceea casă plăcută, a căreia afabilă și voioasă ospitalitate n'a uitat'o nici unul din aceia care au călcat, măcar odată, pragul ei. Acolo se adunau la masă odată sau de mai multe ori pe săptămână, Vasile și Ion Alecsandri, doctorul Marcovici, Ion A. Cantacuzino (Zizin), George Duca, etc., etc.; și nimic nu era mai vesel decât acele prânzuri, din care ceremonialul era cu totul exclus, și in care verva fiecăruia își da liber curs.

Cu ce plăcere ascultam pe colonelul Alecsandri vorbindu-ne de câțiva actori celebri din Paris, ca Lassagne, Grassot, Sainville, etc., pe care noi cei mai tineri, nu-i apucaserem; — sau pe Marcovici, când ne istorisea anecdota ori cancanurile zilei; sau pe Alecsandru Steriadi, al căruia talent de imitație e bine cunoscut de toți, când ne prefăcea pe bietul R*** I***, o victimă nenorocită a ambițiunii politice, și când reproducea, cu esactitatea unui aparat fotografic, și cu fidelitatea unui fonograf, chipul, infățișarea, glasul, „ticurile“, celebrităților din București, ba chiar și ale unora din asistenți, care rideau mai tare de cât oricine de aceste glume nevinovate. Alecsandri, care de firea lui era foarte vesel, făcea mare haz de petrecerile noastre, și fiind că-i plăcea mult tinerimea, el se simțea fericit, și cum zice Francesul, *tout-à-fait à son aise*, in mijlocul nostru, mai cu seamă că o mare parte dintre noi eram de curând

veniți de la Paris, unde poetul locuise multă vreme, și de unde se întorsese în țară cu o prețioasă comoară. Cine n'a auzit pe Alecsandri grăind de anii petrecuți de dinsul în Franța, de nebuniile sale din tinerețe, de acele zile încântătoare ce lasă în inima fiecăruia o lungă și neștersă amintire, și care reveneau câte odată, ca o dulce nălucire, înaintea ochilor prietenului „grațioasei Dridri“, acela nu poate ști ce este farmecul, blândețea și veselia, când aceste daruri se unesc cu un spirit delicat și cu un geniu măreț. Gustul teatrului, pe care-l aveam amândoi, și mai ales gustul repertoriului Comediei Franceze, unde petrecuserem, și unul și altul, la epoce deosebite, un șir îndelungat de ser neuitate (Alecsandri era de altminterlea mare prieten cu Got, actualul decan al casei lui Molière, și eu conserv până astăzi relațiunile cele mai prietenești cu Delaunay, două nume care strălucesc în fruntea teatrului frances contemporan), aceeași aplecare, aceeași pornire comună spre arta dramatică, atraseră curând asupra mea atențiunea lui Alecsandri. Poetul mă puneă, din când în când, să-i declam, cu gesturile lui Delaunay sau lui Bressant, tiradele cele mai vestite din *Paul Forestier*, *les Faux-Ménages* și *le Lion amoureux*:

„Savez-vous muscadins, vous qui fouettez les femmes,
 „Ce qu'ont fait, l'an dernier, ces montagnards infâmes?
 „Etc., etc.“

și el însuși imi vorbea, cu o mare admirație, de Teatrul frances din vremea lui, de Samson, de Provost, de Régnier, de surorile Brohan, și mai ales de Rachel, pe care o văzuse în toată splendoarea tinereții și a talentului. O traducțiune în versuri franceze a *Steluței*, ce încercai pe atunci, și care fû publicată de Marsillac, în *Journal de Bucarest*, me puse în legătură și mai intimă cu Alecsandri, astfel că, în 1885, când el fû numit Ministru al Țării la Legațiunea din Paris, pe lângă care eram atașat de trei ani ca secretar, bucuria mea fû fără mărgini. Depărtat din țară de la 1873, mă reintîlnisem numai odată cu marele poet, în 1882, la Londra, unde autorul *Pastelurilor* venise în gazdă la vechiul

și bunul său amic, prințul Ion Ghica. Și fiindcă numele acestui bărbat de stat eminent, care a ocupat, în timp de zece ani, înaltele funcțiuni de reprezentant al României în Anglita, și care a lăsat în capitala Mării Britanii suvenirile cele mai plăcute și cele mai măgulitoare pentru țara noastră, se prezintă sub condeiul meu, abia am nevoie să amintesc cititorilor *Convorbirilor* cât de mare a fost dragostea ce din copilărie a legat pe Alecsandri și pe Ion Ghica, și ce influență fericită spiritul și talentul unuia au exercitat asupra genului celuilalt. Cea mai mare parte din corespondența lor literară a apărut chiar în *Revista* al cărei jubileu serbăm astăzi; însă ceea ce publicul nu știe, și ceea ce am avut norocul de a cunoaște și de a vedea mai de aproape, este glumeția și verva ce domneau în corespondența lor intimă, precum și în conversațiunea lor familiară. Nu era mai mare bucurie pentru Alecsandri decât a primi adeseori de la Ion Ghica scrisori în care situația politică a țării, calitățile sau cusurile bărbaților de la guvern, toate întâmplările însemnate din România sau din străinătate erau comentate cu acea fineță umoristică ce caracteriză tot ce ese din condeiul autorului *Convorbirilor economice*; ear pe de altă parte, plăcerea cea mai mare a lui Ion Ghica era de a veni să petreacă vreo câteva zile la scumpul său prieten și coleg din Paris. Pentru aceste ocazii solemne, doamna Alecsandri — o gospodină vestită — pregătea *curechiurile* sale cele mai nemerite, atât de felurite și de infricșate, în cât Ion Ghica, doritor de a le cinsti după meritul lor, se ducea să caute prin oraș vreun prieten al casei, și introducându-l în sufrageria din Avenue Montaigne, zicea, cu un zimbet glumeț: „Am adus un ajutor!“ Când Ghica nu mergea seara la teatru, el se așăza într'un jet, lângă Alecsandri, și stam atunci împreună ore întregi, ei vorbind de tinerețea lor, de luptele lor politice, de tot ce realizase generația din care ei făceau parte pentru progresul și binele țării, eu ascultându-i în tăcere, și căutând a mă folosi din aceste convorbiri, din care, bine înțeles, nu perdeam nici un cuvânt.

Ion Ghica era ministru la Londra de aproape cinci ani,

când, în urma retragerii de la Paris a Domnului Ion Bălăceanu, Alecsandri fu desemnat pentru a ocupa postul de Trimis extraordinar al Regelui pe lângă Republica franceză. Deși mândru de a reprezenta în străinătate România independentă, Alecsandri părăsi țara cu mahnire, pare că ar fi presimțit toate supărările ce-l așteptau la sosirea sa în Paris. Legațiunea noastră era atunci instalată într'un hotel particular din strada Penthievre, stradă cam sgomotoasă, din pricina marii mișcări de trăsurile și de căruțe de tot felul ce trec pe acolo mai ales noaptea și în zorii zilei. Deprins de multă vreme cu liniștea și cu tăcerea câmpiilor, obișnuit a privi mereu orizontul nemărginit al Mirceștilor, și, din cabinetul său de lucru, a-și îndrepta vederea spre întinderea cerului albastrui, Alecsandri fu rău impresionat când se văzu închis între zidurile cam întunecoase ale unei case, fără aer și fără soare. Această cestiune a locuinței îl preocupase înainte chiar de a porni la Paris, și încă din 20 Februarie 1885, poetul imi scria din București: „Balaceano, que je viens de voir, m'a fait une description effrayante de l'hôtel de la légation. „Escalier mesquin, salon étroit, chambres petites et obscures, le tout exposé au nord, et d'une tristesse à donner „le spleen..... La rue, presque déserte le jour, est terriblement bruyante pendant la nuit, et surtout vers le point „du jour, à cause des charrettes qui apportent des vivres „dans Paris; quant au soleil, néant! Ce tableau, je vous „avoue, m'a donné le frisson: j'ai tant besoin d'air et de „soleil pour vivre!“

Obligat a respecta contractul ce ne lega cu proprietarul acestui hotel—care oferea de altminterlea toate avantajurile și toate inconvenientele instalațiunilor parisiane, și de care mulți miniștri plenipotențieri, și poate chiar ambasadori, s'ar fi mulțumit—Alecsandri fu câteva săptămâni, omul cel mai nenorocit din lume. Antipatia ce avusese de la început pentru noua sa locuință deveni atât de mare încât, într'o seară, el își puse pe tăcute, într'o lădiță, tot ce-i era trebuincios pentru noapte, și se duse să doarmă la hotel *Mirabeau*. Și pe cât timp fu silit să ocupe localul din strada

Penthièvre, poetul pleca regulat, în fiecare seară, de acasă, și mergea să petreacă noaptea *rue de la Paix*, reintorcându-se a doua zi de dimineață la reședința lui oficială, obosit, necăjit, și declarând, în gura mare, că, într-o cât privește comoditatea și confortul locuințelor, Francesii sunt o nație barbară, Parisul un oraș necivilizat și Parisianii mai înapoiți decât „tărtanii” de la Târgul-Frumos. Trecuse vremea când Alecsandri, mai ténér cu vreo patruzeci de ani, trăia vesel și fericit într-o odăiță din strada Racine, tocmai în casa și în apartamentul în care răposatul archimandrit Iosafat era să înființeze, cu câțva timp mai în urmă, prima Capelă română din Paris.

O altă cauză de măhnire și mai mare pentru noul ministru al României fu starea relațiilor noastre economice cu Franța. Abia Alecsandri își prezentase scrisorile sale de creanță, că se ivi conflictul franco-român, în urma căruia un decret din 20 August 1885, semnat de D-l Jules Grévy, lovea cu o taxă de 50 % produsele de origine sau de fabricațiune română, importate direct sau indirect în Franța. Reprezentantul nostru care avusese, în această privință, mai multe convorbiri cam vii cu D-l de Freycinet, atunci președinte al Consiliului și ministru al afacerilor străine, văzând că nu isbutea a convinge pe guvernul frances de dreptatea cauzei noastre, și tot de odată amărit de campania anti-patriotică întreprinsă de o parte din presa română pentru apărarea intereselor franceze, se arătă hotărât a-și da demisia, și a pune astfel capăt la toate necazurile și la toate neajunsurile cu care se lupta de când sosise la postul său.

După lungi stăruințe, abia obținui de la dînsul ca să renunțe la un asemenea proiect, și ceeace contribuî, mai mult decât slaba mea influență, a-l face să revie asupra soluțiunii sale, fu pe de o parte autorizarea ce-i veni de la guvern de a-și schimba locuința și de a se muta, din strada Penthièvre într-un apartament ales de dînsul în strada Murillo, lângă parcul Monceau; ear, pe de altă parte, îmbunătățirea relațiilor noastre economice cu Franța, în urma nu-

mirii Domnului de Coutouly ca reprezentant al Republicei la București.

Plecat în concediu în primele zile ale lui August, poetul, după o cură la Aix, se îndreptă spre România, și eată ce-mi scria din Mircești la 9 Septembrie 1885 :

„Avant de vous causer d'affaires, je tiens à vous dire „que j'ai rarement éprouvé une si profonde satisfaction de „me retrouver à Mircești comme cette fois-ci. Ma maison- „nette tout ensoleillée, les arbres de mon jardin surchargés „de fruits, mes paysans, mes petits chiens, mes chevaux, „jusqu'à ma basse-cour, jusqu'aux brins d'herbe du gazon, tous „m'ont souhaité la bienvenue avec une expansion de joie „qui m'a touché profondément. Mon premier cri du cœur a „a été : *să cază toate fulgerile pe casa legațiunii !*

„Enfin je respire à mon aise, à pleins poumons, je „grille au soleil, je flâne parmi les groupes des fleurs, et j'y „touche, sans crainte du garde-champêtre. *Mes nuits sont „bonnes !!* Mes regards fouillent des horizons bleus, et déjà „des strophes viennent hanter mon esprit comme des oiseaux „effarouchés qui reviennent à leur nid. Que dirai-je de ma „lounca..... Ce n'est pas tout-à-fait le parc Monceau, non, „mais c'est bien mieux : on y rencontre parfois quelque „loup débonnaire, mais pas de Juifs. Bref, c'est un vrai paradis ! Quel dommage de le quitter pour aller se perdre „dans le grand désert de la foule parisienne ! Croyez moi „bien, cher ami, que vous êtes pour beaucoup dans la décision que j'ai prise de retourner à mon poste ; ma pente „naturelle me porte à m'incruster dans mon cabinet de travail et à rentrer dans la voie si attrayante des travaux „littéraires :

„Dieu veuille que la rue Murillo ne complète pas l'espèce „d'abrutissement qui a commencé à m'envahir rue de Penthièvre !.....“

Nici Parisul, cu toate atracțiunile lui, nici înalta situațiune ce Alecsandri ocupa în capitala Franței, nici considerațiunea și stima de care se bucura pe lângă colegii săi care toți prețuiau într'insul fineța spiritului, blândetea carac-

terului, amenitatea formelor, n'au putut niciodată să aline în sufletul poetului măhnirea intimă ce-i adusese depărtarea sa din țară. Iarna îi era dor de omătul ce acopere, ca un vël nemărginit, întinderea câmpiilor noastre, și el, omul cel mai friguros care a fost poate pe lume, după mult regretatul coleg al nostru doctorul Obedenaru, vorbea cu plăcere de gerul aspru de la noi,

„Ce depune flori de iarnă pe cristalul înghețat,
„Crini și roze de zăpadă ce cu drag le-a sărutat; ¹⁾

—ear vara, când Parisul ardea ca un cuptor infocat, gândul poetului sbura,

„Ca o pasere ușoare
„Către cuibul inverzit“ ²⁾

spre umbra recoritoare a luncei din Mircești.

Mircești și Sinaia! Sinaia și Mircești! Nu trecea zi să nu evoce Alecsandri dulcea amintire a acestor raiuri, unul în care trăise, și unde a voit să moară; altul cătră care-l atrăgeau simțimintele sale de adânc devotament pentru Regele și Regina, a Căror înalta și binevoitoare afecțiune a fost podoaba vieții sale. Dintr'o scrisoare datată din Sinaia (^{4/16} Octombrie 1885) estrag următoarea descripțiune a feericului Castel Peleş :

„Je me trouve depuis quatre jours dans ce merveilleux château royal de Sinaïa que les hautes cîmes des Carpathes semblent regarder avec satisfaction. Un vrai bijou, une création féerique dans la région des ours et des aigles. Le temps est d'une splendeur rare et soutient admirablement l'antique réputation des automnes de Roumanie. Les forêts ont fait toilette, adoptant des teintes variées pour mieux ressortir sur le vert implacable des sapins, et le soleil, pendant le jour, la lune ainsi que la lumière électrique, pendant la nuit, les inondent de flots d'or, d'argent

¹⁾ *Pasteluri*, Gerul.

²⁾ *Lăcrimioare*, Cântec de fericire.

„et d'opale qui portent à la rêverie et font un tort im-
„mense aux beautés poétiques et indiscutables de la rue de
„Penthièvre. J'y jouis délicieusement d'un bien-être parfait,
„auquel la gracieuseté de la Reine et la bonté du Roi don-
„nent un prix inestimable. Comment avoir le courage de
„s'en arracher, alors surtout que Leurs Majestés m'enga-
„gent à prolonger mon séjour dans ces parages si favora-
„bles au jeu des poumons et à l'assainissement de l'esprit.
„Si je m'en croyais, je prendrais volontiers racine au pied
„du Buceciu, et je m'attacherais à effacer de ma mémoire
„toute trace de souvenir de l'hôtel de la Légation, en con-
„templant le délicieux Castel-Peleș, dont l'hospitalité est
„tout affectueuse pour moi. Pourtant il faudra que tôt au
„tard je reprenne mon bâton de voyageur pour aller rejoin-
„dre mon poste..... Je verrai si je puis prolonger mon
„congé jusqu'à la fin de ce mois. Autant de gagné sur le
„bruit infernal et le vaste désert de Paris. A cette époque
„mon nouveau logement sera prêt, et à l'idée de retourner
„auprès de vous, dans de meilleures conditions, je sens di-
„minuer mes répugnances contre le séjour de Paris.....“

Cu toate acestea, nici apartamentul din strada Murillo, in care Ministrul nostru plenipotențiar se așăzase la intoarcerea sa din concediu, nu avu darul să-l satisfacă pe deplin. Ceea ce-l indemnase a alege această locuință fusese vecinătatea ei cu parcul Monceau: din balconul salonului se zărea un colțișor de cer albastru, lat ca o batistă, și doi sau trei copaci care inveseleau privirea poetului, și luau, in via lui imaginație, proporțiile unei păduri adânci și misterioase. El nu știa însă că pemprejurul parcului Monceau sunt stabilite familiile israelite cele mai bogate din Paris. Indată ce făcu această descoperire neplăcută, indată ce se întâlni in plimbările sale prin aleurile parcului, cu copii „jidaniilor“, pe care-i mirosea de departe, recunoscându-i printre sute de alți copii, el se desgustă și de cerul albastru, și de pădurea adâncă, și de grădina in care proiectase să facă lungi preumblări și să caute inspirațiuni voioase: ura „tărtanului“, in care fusese crescut, se întărtă prin acest

contact zilnic, și-i strică toată plăcerea ce el își promisese din noua sa reședință.

Deatunci, Alecsandri se făcù din ce în ce mai casnic. Afară din orele ce petrecea cu noi la cancelaria legațiunii (care rămăsese instalată în strada Penthievre) el nu eșea mai de loc, și aștepta vara cu nerăbdare pentru a putea porni din nou spre România. Musa lui, care în țară îi zimeba cu atâta dragoste, și care îi inspira cu atâta dărnicie ideile și versurile cele mai farmecătoare, pare că în străinătate cerca a-l părăsi. Dealtmintealea, el se obicnuise a lucra în tăcerea liniștită a Mirceștilor, față cu tabloul măreț ce avea înaintea ochilor săi, ascultând crivățul care șueră vijelios, sau vântul de vară care mișcă încetișor florile din grădină, urmând cu ochii sborul cocostircilor, și privind

„In aer ciocărlia, pe casă rândunele,
„Pe crengelile pădurii un roi de păsărele”¹⁾

Agitația sgomotoasă a Parisului, și condițiunile materiale ale unei instalări defectoase, după placul și gusturile sale, îl impiedicau cu desăvârșire de a se apleca la ori-ce lucrare literară. Afară de un poem în limba franceză, extras din piesa *Ovidiu*, poem ce-l citi într-o zi lui Gounod, și pe care marele maestru proiectase de a-l pune în muzică, Alexandri, în cursul anilor 1886—1890, n'a alcătuit nici o producțiune nouă. Vara el își relua câteodată condeiul, și compunea, mai ales pentru ocazii solemne, scrieri ca *Hora de la Grivița* (August 1886) sau ca *Oda la sfîntirea Curții de Argeș* (Octombrie din acelaș an). Poetul se afla în țară, când se făcù, în ziua de 12 Octombrie 1886 și în prezența Regelui și Reginei, sfîntirea bisericii episcopale de la Curtea de Argeș, și eată ce-mi scria din acel oraș, chiar în zioa de 12 Octombrie :

„Je rentre dans mon logement, émerveillé de la beauté
„et de la splendeur du spectacle auquel j'ai assisté à l'oc-

¹⁾ *Pasteluri*. Oaspeții primăverii.

„casion de la consécration de l'église de Neagoe Bassarab,
 „nouvellement restaurée par M. Lecomte du Nouy. Plus de
 „vingt mille personnes, paysans, négociants, propriétaires,
 „hauts dignitaires, représentants des Puissances étrangères
 „etc., avaient fait le voyage de toutes les parties de la
 „Roumanie pour se rendre ici, et s'étaient amassées autour
 „du monument dans un ordre parfait. Un fourmillement
 „étincelant de costumes nationaux ajoutait à l'ensemble un
 „pittoresque des plus attrayants, et ressortait en arabesques
 „brillantes sur le fond bleu du ciel; la musique militaire
 „jouait l'hymne national, les canons tonnaient, les cloches
 „sonnaient, pendant que le service religieux se faisait dans
 „l'intérieur de l'église avec toute la pompe du bon temps
 „de l'ortodoxie. Quand l'office divin fut terminé, le Roi et
 „la Reine sortirent sur le haut du perron de l'église, et ap-
 „parurent en plein soleil aux yeux de la population, qui les
 „acclama par des cris enthousiastes. Le Roi, d'une voix
 „puissante, prononça un magnifique discours, plein de hau-
 „tes pensées et de grands sentiments, auquel le ministre
 „Stourdză répondit. Après quoi Sa Majesté me fit signe de
 „lire l'ode que j'avais composée pour la circonstance.....
 „Ces quatre vers surtout soulevèrent des applaudissements :

„Un singur om de viață tare
 „Poartă'n sin mii de oameni tari,
 „Precum o ghindă 'n coajă-i are
 „Un verde codru de stejari.....“

In iarna anului 1885--1886, incepui a aduna de la in-
 suși Alecsandri o serie de notițe biografice și de suvenire
 personale, in vederea unui studiu asupra vieței și operilor
 sale, studiu din care primele capitole au fost publicate in
Convorbiri ¹⁾. Boala însă de care poetul fû lovit pe la finele
 anului 1888, congediurile ce lua in fiecare vară, ocupațiile
 sale personale și diferite alte împrejurări nu ne-au permis

¹⁾ A se vedea *Convorbirile literare* din 1 Maiu 1886; 1 Ianuarie,
 Februarie, Martie și Aprilie 1888.

de a termina împreună această cercetare retrospectivă a vieții sale; ear pe de altă parte, intru cât mă privește, nu cred că starea cam sdruncinată a sănătății mele îmi va mai lăsa d'aci înainte timpul necesar pentru a duce la un bun sfârșit lucrarea întreprinsă odinioară de mine cu atâta rivnă și plăcere. Voiu păstra însă, cât voiu trăi, amintirea acestor prețioase convorbiri, în cursul cărora poetul a binevoit a-mi deschide sufletul său, luându-mă de confident al gândurilor sale cele mai intime, și inițiându-mă la lucruri și la fapte de un interes capital, nu numai pentru biografia lui personală, dar și pentru istoria noastră națională de la 1848 încoace. Grație acelor conversații, am putut cunoaște mai deaproape pe Alecsandri, și am constatat mai bine poate decât oricine, ce simțiri delicate, ce idei nobile și sănătoase, ce aspirațiuni mărețe însuflețeau inima lui de poet și de Român. Nu voiu uita niciodată emoțiunea cu care el vorbea de scumpii săi părinți, și mai ales de maică-sa, pentru care el avea o dragoste nemărginită :

„Tu porți un nume dulce, și scump inimei mele,
 „Un nume ce-mi inspiră un cult dumnezeesc,
 „Și care mă încântă cu harpele din stele,
 „Și care îmi șoptește de mama ce jălesc....”¹⁾

Cu ce plăcere el mai evoca suvenirul copilăriei și tinereții sale, al camarazilor de școală, al tovarășilor de luptă, chiar al unor rivali ai săi, poeți, literatori, ziariști, autori dramatici, academicieni, etc., etc., de care avusese poate oarecare prilej de a se plânge, dar în contra cărora el n'a arătat niciodată vreun sentiment de invidie, n'a pronunțat o singură vorbă de dispreț sau de ură. Dacă un scriitor putea să-și aplice cu dreptate versul cunoscut al lui Crébillon :

Aucun fiel n'a jamais empoisonné ma plume,²⁾

¹⁾ *O seară la Lido.*

²⁾ Discurs de recepțiune la Academia franceză (în versuri).

acel scriitor era Alecsandri: căci el avea un suflet într'adevăr nobil și mărinimos; el a cântat numai patria, libertatea și amorul, privind din înălțimea geniului său toate patimele omenеști, și lăsând „invidia și ura“¹⁾ acelora care nu erau în stare nici de a-l pricepe, nici de a-l prețui.

În fine, cu ce pasiune ferbinte, cu ce infocare tine-rească Alecsandri își iubea patria! Cât de dragi îi erau Ro-mânii săi, și printre Românii, nu cei mari, cei cu pozițiune, cu avere, cu influență; dar cei mici, cei umili, cei care cu plugul inavuțesc țara, cei care cu pușca și cu sabia au scos-o din robie: țărani, în mijlocul căror el a trăit; ostașii, a căror vitejie a celebrat-o, nou Tirteu, în versuri ce resună falnic în memoria tuturor: „Amice, imi zicea el câteodată, eu pot „să mor fericit, de oarece am văzut realizate toate visurile tinereței mele: unirea, prințul străin, independența, Rega-tul. Un singur lucru mai doresc, deși nu sunt chemat a-l „privi cu ochii: e ca la bătrânețe, generația D-tale să vadă „scumpa noastră Romănie încă și mai mare, încă și mai „puternică, încă și mai considerată decât astăzi. O țară care, „în cincizeci de ani, a făcut progresele de care ne fălim, nu „e destinată nici a se opri, nici a merge îndărăt. Am abso-luta convicțiune că aspirațiunile noastre cele mai ambi-„țioase, cele mai îndrăznețe se vor realiza într'o zi, grație „patriotismului Românilor, grație înțelepciunii și vitejiei „Regelui, care a dus și care va duce încă și mai departe „țara noastră pe calea măririi și a civilizațiunii.“

O particularitate puțin cunoscută a caracterului poetului era dragostea lui pentru tot ce poartă uniforma militară. Epo-letele, penele, galoanele, hainele cusute cu fir, steagurile falfă-ind în voea vântului și în lumina soarelui, aveau darul de a-l atrage și de a-l fărmece. El, omul cel mai pačnic din lume, el, care iarna nu eșea decât învălit în mai multe paltoane, era în stare, pe gerul cel mai mare, îndată ce auzea muzica unui regiment, de a sări de pe jeț, de a-și arunca pe umeri cea dintâi haină ce găsea, și de a umbla ore întregi alături cu

1) *Ostașii noștri* (Poesii, vol. III). Epistolă generalului Florescu.

soldații în marș. Imi aduc aminte că într-o zi, mergând lalegațiune, îl întâlnii amestecat într'un grup de băețandri, și precedând un regiment de linie care eșise din casarma stradei Penthièvre pentru a face o plimbare militară. Aceasta se petrecea tocmai în momentul conflictului nostru economic cu Franța; era de neapărată necesitate ca să redactăm împreună, pentru Ministerul nostru al Afacerilor străine, o depeșă urgentă; Alecsandri electrisat de marșul cântat de muzica regimentului, nu se îndură cu nici un preț să se despartă de un înalt „*tambour-major*“, asupra căruia își potrivise pasul, și mă rugă să mă duc singur la cancelarie, unde el nu se întoarse decât după două ore și mai bine, și după ce petrecuse regimentul până la *Arc de Triomphe*.

După armata română, în onorul căreia poetul a scris strofe care vor trăi tot atât de mult cât și limba română, el admira mai cu deosebire armata franceză. O văzuse pe câmpul de război în Crimeea, în Italia, la Palestro, la Magenta ¹⁾; o cunoscuse mai de aproape, și pare-mi-se chiar că, prin acest contact și prin relațiile de prietenșug ce avusese cu mulți ofițeri superiori franceși, ceva din sinceritatea și din lealitatea militărească pătrunsesse natura și caracterul său.

Pe cât timp Alecsandri fă ministru al țării la Paris, și până în zioa când căzu bolnav, el își îndeplini cu esactitate și cu conștiință îndatoririle sale de reprezentant al României, urmând în mod foarte regulat prânziurile și searele oficiale, și nelipsind mai niciodată de a asista, în fiecare Mercuri, la recepțiunea Ministrului Afacerilor străine. De oarece însă nu putuse să se obicinuească cu delicatetea cam vătămătoare a cuhniei franceze, căreia îi preferea bucatele mai simple de la noi, el se hotărîse, de câte ori era pofțit la vreun prânz oficial, a mânca mai înainte acasă la dînsul, apoi a face act de prezență la masa miniștrilor sau ambasadurilor, prefăcându-se că prânzează, și glumind într'una cu vecinele și cu vecinii săi, căror le lăuda mereu calitatea deosebită a cutăruia sau cutăruia fel de bucate, pe care nici că

¹⁾ *Mărgăritărele*. La Palestro. — La Magenta.

le atinsese. Asemenea el bea la Paris numai vin de la „Socola“ adus din țară, și pe care îl puneă mai presus decât „bordourile“ cele mai renumite din Franța.

Dealtmintrelea, poetul nu se simțea fericit decât în cabinetul său de lucru, când putea sta de vorbă cu vreun prieten, fără etichetă, fără ceremonie, uitând funcțiunile sale de ministru, și găsim scurte orele petrecute în intimitatea unor conversațiuni familiare. Nimeni nu știa să povestească cu dînsul: printre anecdotele ce ni le spunea câteodată, și de care noi făceam mare haz, era istoria unui bal dat la ambasada turcească din Paris, sub domnia lui Napoleon al III-lea. Ambasadorul de pe atunci nu vorbea franțuzește, și pe dealtă parte, ca orice Turc ce se respectă, bea la ciubucuri zi și noapte. Indată ce ușierul îi anunța vreun invitat, ca „*Excelența sa D-l ministru cutare, Domnul comite X***, doamna marchiză Z****“, Turcul, care-și trăgea ciubucul îndărătul unei perdele de catifea, se răpezea dinaintea musafirilor, apostrofându-i astfel: Ah! bonsoir, cher *Collège*, Bonsoir, *Monsiou* Comte! Bonsoir, Madame *Marquëze*! *Comment portez?* Je vous prie, je vous prie; *aide, aide, bre*“; și imbrăncindu-i până în mijlocul saloanelor, el se reîntorcea în pripă după perdea, strigând servitorului său: „Ciubuk, ciubuk, bre!“ Această scenă, Alecsandri o juca tocmai ca actorul cel mai perfect; vedeai, auzai pe ușier, pe invitați, pe ambasador, și te găseai transportat cu patruzeci de ani înapoi, în bogatul hotel din strada Lafitte, unde era atunci aşezată ambasada turcească din Paris.

Deși mare amator de teatru, poetul eșea foarte rar seara pentru a merge la vreun spectacol; plăcerea lui cea mai vie era de a citi, acasă la dînsul, piesele lui Labiche, autorul său de predilecțiune, câteva relațiuni de voiajuri, și *La France juive*, de Drumont, carte pe care nu înceta de a o lăuda. Cu toate acestea, el se ducea bucuros, duminica, după amiază, la Circ sau la Hipodrom, căci esercițiunile equestre, săriturile, posnele și caraghioslicurile „*clownilor*“ îl interesau și-l desfătau peste măsură. Asemenea nu era rar să-l întâlnești, vara, oprit pe „Champs Elysées“ ina-

intea lui „Guignol“ unde ca Charles Nodier, poetul făcea un haz nepomenit, când vedea pe „Polichinelle“ dând cu ciomagul în comisar. O altă distracțiune a lui era de a se aşăza, într'un jet, pe scara monumentală de la „Grand-Hôtel“ din Paris, şi de a asista la sosirea şi la plecarea călătorilor. Am avut ocasiune de a spune aiurea ¹⁾ că Alecsandri a fost cuprins, încă din copilărie, de pasiunea voiajurilor depărtate; ne mai putând însă satisface acest gust din cauza virstei şi ocupaţiunilor sale (de şi, în aceşti din urmă ani, formase proiectul de a cere un congediu pentru a visita Statele-Unite, şi fusese chiar la Havre pentru a reţine o cabină pe vasul *La Normandie* (sau *La Gascogne*) comandat atunci de prietenul său Santelli), îi plăcea cel puţin să privească pe aceia care, mai fericiţi decât dinsul, porneau necontenit din Paris spre toate părţile lumii. Poetul sta acolo ore întregi, pierdut în reflexiuni melancolice, urmând cu ochii şi cu gândul această mişcare necontenită a călătorilor ce veneau şi se duceau, şi părea ca măhnit de a nu-i putea însoţi în ţările depărtate unde le chemau interesele sau capriciul lor.

În anul 1888, Alexandri, pentru a scăpa de vecinătatea prietenilor săi din împrejurimii parcului Monceau, se mută din strada Murillo într'un apartament din „Avenue Montaigne“, de unde vederea se întindea pe deoparte până la Basilica de la Montmartre, eară pe de altă parte, pe malurile Senei, pe întregul Cours-la-Reine, şi pe clădirile Expoziţiunii universale, care se înălţau sub ochii poetului, în toată fala şi în toată strălucirea lor. El admira mai mult decât oricine această operă măreaţă a geniului şi a civilizaţiunii franceze; şi dacă, din punctul de vedere naţional, Expoziţiunea fû pentru dinsul cauza unor neajunsuri şi unor supărări asupra cărora cred inutil de a insista, pot zice că cele din urmă zile ale vieţii sale au fost invesebite prin plăcerea nemărginită ce el găsea a privi necontenit toate minunile adunate din lumea întreagă sub umbra gigantă a turnului Eiffel. Alecsandri ar fi dorit să rămăe în Franţa până la închiderea Expoziţiunii; însă îi era dor de Mirceşti şi de Si-

1) A se vedea *Convorbirele* din 1 Maiu 1886.

naia: ca in toți anii, el plecă in concediu, la August 1889, intristat, pentru întâia oară poate, de a părăsi Parisul, dar, pe de altă parte, nerăbdător de a vedea țara, unde el se reintorcea totdeauna cu cea mai deplină fericire.

Indată ce ajungea in România, poetul imi adresa o lungă și prietenească scrisoare in care imi spunea cu câtă bucurie se mai regăsea încă odată pe pragul casei părintești. Public mai la vale câteva din epistolele primite de la dînsul după fiecare sosire la Mircești, nu numai pentru că ele il arată in toată sinceritatea unor emoțiuni și unor simțiri care fac cea mai mare cinste memoriei sale, dar fiindcă această corespondență *documentară* (cum zic astăzi Francesii) va putea servi aceloră ce vor avea nobila ambițiune de a studia mai de aproape viața și operele lui Alecsandri, cercând a pătrunde și a explica unele prin alta :

Mircești, 15 Aout 1887.

„Deux mots, au débotté, pour vous annoncer notre „arrivée à Mircești. Tons mes ex-vassaux nous attendaient „à la gare, le prêtre et le notaire en tête. Saluts, baises, „mains, etc., comme au temps de la féodalité. Cela fait du „bien au sortir du régime républicain, où sous prétexte d'égalité, on est complètement indifférent pour ses égaux et „non moins hostile à ses supérieurs. A la maison, autre „réception plus intime de la part des petites fillettes et des „petits chiens. Quelle joie, quels cris, quels aboiements affectueux ! La plus grande des satisfactions est celle que „l'on procure autour de soi.

„J'ai retrouvé mon cabinet de travail, mon bureau, „mon fauteuil, comme si je ne les avais pas quittés depuis „neuf mois. Tous ces meubles avaient des voix pour m'engager à reprendre mes chers travaux littéraires: je leur „ai promis de répondre à leur appel mystérieux.

„Ce matin, réveillé à cinq heures, j'ai fait une visite „à tous mes arbres fruitiers, qui semblaient m'offrir des „corbeilles de pommes, de poires etc., pour saluer mon retour: les fleurs, de leur côté, me faisaient des coquetteries

„dans la limpidité de la matinée. C'était charmant, et ma
 „foi je me suis senti heureux, car j'ai pour principe d'être
 „bon enfant avec le bonheur Je respire un air em-
 „baumé, je bois de l'eau pure et fraîche et j'ai re-
 „trouvé les cigognes dans leurs nids. Leur vue m'a réjoui
 „le cœur. Avouez que dans tout poète il y a un côté puéril :
 „je le reconnais moi-même, et je déclare que ce sont les pué-
 „rilités de cette nature qui disposent à écrire parfois de
 „jolies choses“

.

Mircești, 18 Août 1887.

„Ne soyez pas surpris de mon silence. Je nage dans
 „la lumière, je voyage dans le bleu, et me délecte dans cette
 „délicieuse paresse napolitaine qui porte le nom harmonieux
 „de „*dolce far niente*“ et que les Orientaux appellent le *kief*.
 „C'est un état physique et moral plein de jouissances. On
 „rumine du bien-être, et on ne pense à rien de sérieux; on
 „touche agréablement aux confins de la bêtise, qui est la
 „béatitude suprême

„Avez-vous jamais examiné des poissons qui se chauf-
 „fent au soleil, à la surface de l'eau? Quand ils doivent se
 „déplacer pour une cause quelconque, leurs mouvements
 „trahissent un sentiment pénible, mêlé de paresse et de re-
 „gret. Je suis comme eux. Toutes les fois que je ramène ma
 „pensée vers un but déterminé et que je l'arrache à son va-
 „gabondage à travers les flots de lumière qui l'inondent, il
 „me semble que je commets une mauvaise action : c'est
 „comme si j'abattais une hirondelle

„La mort subite de mon pauvre ami G. Cretzeano m'a
 „profondément affecté : car c'était un brave cœur, honnête,
 „loyal, et digne de compter parmi les meilleurs Roumains.
 „Il a commencé par être un charmant poète, et il a fini en
 „remplissant la charge d'un juge intègre. Il laisse derrière
 „lui bien des regrets et des enfants qui feront honneur à
 „sa mémoire. Que la terre lui soit légère ! Son nom ne pé-
 „rira pas“

Mircești, 15 Juillet 1888.

„Le voyage de Paris à Mircești est une longue promenade à travers une interminable succession de paysages variés auxquels le mouvement du train ajoute un charme de plus. Il s'est effectué dans les meilleures conditions de santé, de confort, de bonne humeur et de beau temps. Puisse le retour nous ménager les mêmes agréments et tout ira pour le mieux : je reviendrai à Paris rajeuni de quelques années, et feut être parfaitement dispos pour le travail, ce cher et fidèle compagnon de ma vie.

„Notre arrivée à Mircești a été une véritable fête : j'y ai retrouvé toute ma famille bien portante, y compris mes petits chiens. Evallah ! Le lendemain, à six heures du matin le jardinet qui entoure mon cottage avait l'aspect d'une corbeille de fleurs : les enfants souriaient aux premiers rayons du soleil et attendaient le réveil du grand' papa et de la grand' maman pour leur souhaiter la bienvenue. Toute la poésie de cœur avait entonné un chant matinal dont l'harmonie est d'une originalité incomparable et d'un caractère profondément attendrissant. Ce sont là des moments qui valent une existence tout entière. On se sent heureux dans toute l'acception du mot, car on se dépouille de toutes les misères sociales pour rentrer dans la nature. Il semble qu'on se mette à nu par une chaude journée d'été au bord d'une rivière qui vous attire dans son eau rafraîchissante.

„Les enfants vous euvahissent, la bouche pleine de baisers ; les petits chiens vous sautent aux jambes en manifestant leur joie presque humaine. On est ahuri de bonheur. Pendant ce temps la lumière devient plus intense ; le vert des arbres et des gazons s'accroît sur le fond bleu du ciel, et les cigognes quittent leur nid pour décrire de larges spirales dans l'air attiédi. Cela vous grise, et, grâce au paysage qui vous encadre, vous vous croyez transplanté dans quelque île de l'Océanie, loin de toute civilisation imprégnée d'égoïsme, et infectée de judaïsme.

„Pour qui comprend la poésie de notre pays, tous les souvenirs de l'Occident s'effacent avec une rapidité phénoménale. Pour ma part je n'ai plus la conscience d'avoir quitté Paris, et encore moins d'être un ministre plénipotentiaire quelconque. En un clin d'œil, je suis redevenu l'hôte primitif de la lounka, et franchement je ne suis nullement fâché du changement. . . . Vous n'avez pas d'idée, vous, un Parisien encroûté, du charme qui existe dans le calme absolu de la campagne. . . .”

Pare-mi-se că Alecsandri întreg reînvie în aceste scrieri, astfel cum el a fost în realitate, adică un idealist în toată puterea cuvântului; un liric, cum rar s'a văzut și rar se va mai vedea la noi: un poet farmecător, care a iubit și a cântat numai ce e dulce, ce e frumos, ce e senin: lumina, soarele, munții resonători, și cerul plin de păseri, și pământul plin de flori; un suflet blând, simțitor și delicat; un părinte plin de dragoste pentru ai săi; un prieten pe care-l jălesc toți aceia care au avut fericirea să se bucure de amicitia lui.

În anul 1888, Alecsandri vizită pentru cea de pe urmă oară Regele și pe Regina la Sinaia, unde întâlnește pe Principele de Galles. Moștenitorul tronului Mărei Britanii rugându-l să scrie câte-va rânduri în albumul Său, poetul improvisează următoarele versuri, pe care M. S. Regina le traduse în limba germană, transcriindu-le Ea Însăși pe aceeași pagină a albumului regal:

„Sunt dragi înalții oaspeți ai naltului Carpat.
El Te-a primit, ferice, cu soare 'ncoronat,
Dorind să resădească în sufletu-Ți regesc
O rază neuitată din cerul românesc.

Tot din 1888 sunt următoarele poezii inedite, una compusă la Mircetști, în August, alta fără dată, și ale căror manuscrise originale se află în posesiunea mea:

I. LA UN COCOSTIRC

I.

Tu care 'n fapt de dimineată
Plutești cu sboru-ți larg și lin
Intr'a pământului verdeată
Ș'al cerurilor blând senin;

Pribeag din plaiuri depărtate,
Mult fericit imi pari și ești,
Când fugi de-acestei lumi păcate
Și sbori spre zonele cerești!

Ah! mult aș vrea pe a ta urmă
Să mă înalț la cer senin,
Lăsând a omenirii turmă,
Zăcând în patimi și 'n venin!

Pe-a tale aripi 'nălțătoare
S'adină gândul meu voios,
Se plimbă sufletu-mi în soare
Când lutul meu rămâne jos.

II.

Prin frunzele de verde smalt
A crengilor de portocal
Privesc pe-albastrul cer înalt
Trecând nori limpezi de opal.

Un vânt ușor s'a ridicat
Și frunzele 'n mișcarea lor
Se pare un stol cutremurat
De păserele verzi în sbor.

Ear mai departe-un lanț de ploi
Își pleacă fruntea nencetat,
Umbrind un lan întreg de snopi
Un lan de aur sâcerat

Și mai departe de câmpii
Pădurea 'n toată fala ei,
Resună viu de armonii,
Și 'n poale-adună brebenei.

În luna Decembre 1888, poetul, a cărui sănătate nu lăsase nimic de dorit până atunci, se îmbolnăvi deodată: „Après votre départ, je suis tombé malade“ (îmi scria din Paris, în Decembre 1888, pe când mă aflam în concediu în țară) „et voilà une semaine que je garde la chambre....“ „Cet accident m'a laissé une certaine faiblesse qui m'a empêché de sortir. Si j'étais homme à m'émouvoir des entre-faits de nos journaux, j'aurais attribué ma maladie à l'effet d'une forte émotion⁽¹⁾. Mais finalement, je me sens beaucoup mieux, et j'espère sortir aussi prochainement que possible. Les décorations sont arrivées et ont déjà été distribuées à qui de droit. Autant d'heureux dont les bénédictions contribueront à hâter ma guérison“....

Din nenorocire, însănătoșirea nu veni. Alecsandri suferi mai toată iarna, și pentru a uita durerile fizice ce începuseră a-l supăra, pentru a astămpăra totdeodată neliniștea morală în care se găsea din pricina boalei, el se puse a transcrie într'un album toate poeziile compuse de dinsul cu ocasiunea resboiului din 1877—1878. Acest album, frumos legat de Gruel și Engelmann din Paris, fû oferit de poet M. Sale Regelui, și se află astăzi în biblioteca Suveranului nostru. Tot de odată Alecsandri se gândea a tipări la Paris, în două volume editate cu lux, o alegere din scrierile sale, și mai cu seamă din *Doine*, din *Lăcrămioare*, din *Pasteluri* și din *Legende*. Pentru această lucrare el îmi ceruse concursul meu material, și îmi desemnase chiar toate piesele ce urmau a face parte din edițiunea proiectată. Mă înțelesesem, spre acest sfârșit cu d. Jouaust, vestitul editor din Paris, însărcinându-l chiar cu turnarea unor caractere

1) Ziarele noastre de pe atunci anunțau mereu viitoarea demisiune sau rechemare a lui Alecsandri din postul de ministru la Paris.

tipografice române: însă diferite împrejurări impedicară executarea acestei dorințe din urmă a poetului, ce aş fi fericit de-a putea realiza, cu concursul binevoitor al amicilor săi din țară.

Precum spusei mai sus, Alecsandri, a cărui slăbiciune creștea din zi în zi, nu se găsi în stare de-a face în cursul congediului său din anul 1889, visita obicnuită la Sinaia: „Après avoir été souffrant presque tout l'hiver“ (imi zicea poetul într'o scrisoare din Septembre 1889) „j'avais espéré „me remettre complètement au milieu de l'air natal et „près de la lounca de Mircești. Vaine illusion! J'ai passé „un mois et demi chez moi en constatant une aggravation „dans mon état, et j'ai dû venir à Bucarest pour consulter „les princes de la science.... Je me demande s'il me sera „possible d'aller à Sinaia à l'époque du retour de Sa Majesté la Reine, ou bien si je n'agirai pas plus prudemment „en me dirigeant directement sur Paris, aussitôt que je „sentirai une amélioration quelconque....“

Totuș el nu putea să renunțe lesne la dorința ce avea de-a presenta omagiurile sale M.M. Lor, și în Octobre 1889 imi scria din București: „Le Roi à été mis au courant de „l'état de ma santé par le docteur Kalindéro, et Sa Majesté „a daigné me faire dire de ne pas me déranger pour aller „à Sinaia.... Pourtant je me propose de m'y rendre dans „une dizaine de jours, pour vingt-quatre heures. La Reine „ne sera, dit-on, de retour que vers le 15 Octobre n. s.; „je n'aurai donc pas le bonheur de La revoir, ce qui me „chagrîne.“

Boala însă făcea progrese răpezi și Alecsandri se întoarce în Franța într'o stare foarte îngrijitoare. Nici arta medicilor, nici devotamentul nemărginit al d-nei Alecsandri, nici plăcerea de-a se regăsi cu copii săi, veniți în grabă lângă dînsul, nu putură să oprească mersul gravei afecțiuni de care el era atins. Când poetul plecă din Paris, la 2 Iunie 1890, perdusem cu desăvîrșire speranța de a-l mai revedea.

De atunci scrisorile lui se făcură mai rare: totuș la 26 Iunie 1890, primii de la dînsul știri mai satisfăcătoare:

„Nous avons eu une série de splendides journées que j'ai
„passées au grand air dans la vérandah et qui m'ont fait
„du bien. Malheureusement le temps s'est gâté et m'a re-
„poussé à l'intérieur de la maison. Aujourd'hui il pleut de-
„puis quatre heures du matin, et l'averse semble vouloir
„durer jusqu'au lendemain. Que faire par une tourmente
„pareille? Dormir, et encore dormir. L'appétit revient, mais
„les forces se font attendre. Avant-hier j'ai fait ma pre-
„mière promenade dans la lounca. Elle était ravissante de
„verdure dorée par le soleil, et les oiseaux chantaient à
„tue-tête.“

Cea din urmă scrisoare a poetului e datată din 30 Iu-
lie 1890: „Il fait de telles chaleurs dans nos contrées que
„la plume se refuse au travail: je ne vous écris donc que
„quelques lignes pour affaires. Voici d'abord les deux pre-
„miers exemplaires d'*Ovide*, l'un destiné à S. M. la Reine,
„et l'autre à vous. Ayez la bonté de confier le premier à
„Gruel pour le relier en blanc, avec les initiales de Sa Ma-
„jesté, comme il a déjà fait dernièrement pour le volume
„manuscrit que j'ai présenté au Roi.... On vous a exagéré
„l'état prospère de ma santé. La vérité est que ma faiblesse
„fait des façons pour me quitter définitivement, mais l'ap-
„pétit est revenu, et je compte sur lui. Sa Majesté le Roi
„part demain pour Sigmaringen: Elle m'a envoyé par Dé-
„mètre Stourdza, que j'ai vu hier, mille choses bienveillan-
„tes, avec recommandation expresse de ne pas m'exposer à
„aux fatigues du voyage et du séjour à Sinaia, mais de me
„soigner sérieusement pour que je puisse rejoindre mon
„poste en bon état, dussé-je être obligé de retarder mon dé-
„part pour Paris. Ma plume échappe à mes doigts....“

Aceste de pe urmă rânduri dovedesc că, din fericire,
Alecsandri și-a făcut, până în ultimul moment, iluzii asupra
boalei care-l chinuia de aproape doi ani. E știut de toți că
moartea se arată blândă pentru dînsul, și că poetul *Doinelor*
și *Lăcrămioarelor* se stînsese fără mari suferinți, în zioa de 3
Septembrie (22 August), plîns de țara întreagă și lăsând în
inima tuturor Românilor un amar și dureros suspin. El

muri înconjurat de ai săi, în scumpa lui Moldovă, pe acel plaiu de la Mircești, care, după frumoasa expresiune a d-lui Alexandru Lahovari „numără mai puține flori decât florile „nemuritoare și neprețuite ale geniului său (1).“ Cu Alecsandri s'a stins steaua cea mai vie, cea mai luminoasă a cerului nostru poetic; ear în zioa în care ochii lui s'au închis pentru cea de pe urmă oră, a încetat de a bate una din inimile cele mai blânde, cele mai simțitoare, cele mai nobile ce au însuflețit vreodată un trup omenesc. Nimeni nu l'a uitat, nimeni nu-l va uita, căci, în domeniul literelor, el este incontestabil gloria cea mai pură, cea mai strălucită a patriei românești. Deaceea amicitia nemuritorului poet va rămănea fala vieții mele, și suvenirul zilelor plăcute ce am trăit cu dînsul la Paris, într'o intimitate neîntreruptă de cinci ani, nu se va șterge niciodată din memoria nici din sufletul meu.

Bruxelles, Decembre 1891.

¹⁾ Discurs rostit la înmormîntarea lui Vasile Alecsandri.

A. N A U M

LEGENDA EVEI ¹⁾

Când Adam de-a sa soție, ca tot omul înșălat,
 Din opritul pom să guste nu s'ar fi alunecat,
 El și azi, fără de grijă, fericit și 'n abundență,
 N'ar fi cunoscut pe lume *lupta pentru existență*,
 Oare-așa a fost să fie?... Ce-i lipsea în Paradis?...
 Din locașul acel falnic, azi căzut ca dintr'un vis,
 Viața sa e o tortură, spini și mărăcini în cale!...
 Ia priviți-l cum trăește prin sudoarea frunții sale!...

Spun legendele antice că a lui Adam cădere,
 După mulți ani de osindă, n'a fost făr' de mângăere;
 Că făcându-i-se milă într'o zi lui Dumnezeu
 De întâia lui făptură, chemă pe ângerul său,
 Și luă cu a sa mână din pădurile cerești,
 Un toiag de-acele care, dacă apele lovești,
 Es din ele prin minune mii de viețuitoare,
 Omului pentru viață blânde și mult priitoare.
 Cum luă Adam toiagul, răpede pe țerm sosește,
 Și mai răpede pe marea cu toiagul sfânt lovește,
 O minune!... ese-o oae,... oae gata de-a fêta!...
 Bietul om de bucurie a și'nceput a cânta!...

1) Aceste versuri vor servi de »Prolog« la romanul meu în versuri intitulat »Povestea Vulpei« la care lucrez acum, și pe care gândesc să-l dau gata în cursul anului acesta. El va fi dedicat Directorului »Convorbirilor Literare.«

O să am deacuma brânză, lapte bun și proaspăt unt,
Buturi de berbece grase, lână moale 'n loc de prunt,
Tot ce-i bun pe lângă casă, toate și cu prisosință,
Earăș binecuvăntează Domnul a mea locuință!...
Astfel zice. Eva însă, vecinic cum o știți ținsoasă,
Ii aruncă o privire de dispreț, și mănioasă,
Nu-i răspunde... dar s'aruncă, ia toeagul și... lovește;
Marea limpede se schimbă.... un val negru se ivește....
O minune!... un lup ese de sub valurile sure,
Răpede înșlacă oaia și cu ea fuge 'n pădure!...
Eva se infuriază, omul plânge și suspină
— Dați-mi oaea!... strigă jalnic.... dați-mi oaea mea cea plină!...
Nime-aice nu m'ajută!... dați-mi oaea inapoi!...
Peste-un an cel mult, de sigur turmă-aș fi avut de oi!...
Ce-ați lăsat să-mi iee oaea!... — Ia toeagul și lovește,
Marea se inseninează, unda răpede sosește:
O minune!... un căne ese de sub valurile sure,
Căne sdravăn, mândru, harnic, și aleargă 'n spre pădure,
Căne păzitor de casă, căne păzitor de oi,
Mușcă lupul, scapă oaia ș'o aduce inapoi.
Oaea spre Adam aleargă, el o ia și o sărută,
Doamna Eva lângă ape tot pufnește și strănută,
Ea ar fi umplut pădurea, de jivini, de lupi, de lei,
Lumea toat-ar fi umplut-o, numai *să fie pe a ei!*...
Nu se lasă, ia toiagul, mai lovește mănioasă,
Un stol negru de lăcuste sbor pe marea sgomotoasă!...
Umple câmpul, văi, ... ogorul!... ce natură răbdătoare!...
Altul ar fi rupt nuiăoa de-a doamnei Eve spinare!
Bate apa, o minune!... de sub norii trecători,
Es trimeșii primăverii, cocostircii călători.
Și mai tare întărtată, Eva bate furioasă,
Vin pusderie țințarii, șerpilor, broaștele riioase,
Și bondarii cei cu coarne, viespele băziitoare
Și jivinele de noapte, ce's de sine ploditoare;
Și așa decâte ori, ale Evei mâni loveau,
Toate relele din lume tot mai mult se inmulțeau.
In zadar Adam cu varga lui de Dumnezeu trimeasă,

Indrepta prostia Evei, culpa ei periculoasă.
De atunci avem pe lume, tot ce-i bun și tot ce-i rău.
Insă răul e mai mare — știe numai Dumnezeu! —
Ce-a eșit de sub toiagul lui Adam e bun și blând,
Ce-a eșit de sub a Evei, numai spaimă insufliând,
Bestiile răpitoare cu ochiu aprig, incruntat,
Stau în cale pretutindeni și sunt gata de pradat.
Insfirșit văzând minunea — căci minunea e vădită —
Falnica străbuna noastră, inciudată, umilită,
Blăstămând toiagul sacru, blăstămând atâta muncă,
Rumpe în bucăți toiagul și în mare îl aruncă!...
Atunci se văzù pe ape o imensă rănjitură!...
Ce e bestia aceasta?... este-o nouă creatură!
Ea nu fuge... ci, din contra, sficioasă și spășită,
Ochiul tainic, coada strinsă și spinarea copleșită,
Timidă și nepătrunsă, labele pe piept crucite,
Ea păsește, se închină și cu buze ipocrite:
Dumnezeu a tot puternic să vă binecuvânteze!...
Nobila voastră prăsilă pe pământ să o păstreze!...
Zice ea, în Ceruri pace, ș' între voi bunăvoină!...
— Iadul ride — sunt venită pentru-a voastră fericire...
Deacum ura să lipsească și iubirea dintre frați!...
— Cinc-i bestia aceasta?... — E Hulpoiul salutați-l!...
Adam crede și se pleacă, ca sub pomul cel oprit
Anc'odată pică jertfa spiritului ipocrit.
Eva 'mbrăçoșază Vulpea și... zimbînd cu viclenie,
Zice 'n taină mulțumită: » *Tot pe-amea a fost să fie!* «

T. C. VĂCĂRESCU.

DOUĂ EPISODE DIN VIAȚA MEA.

Împrejurările vieții și activității mele publice m'au pus în situațiune a sta uneori față, a fi alteori părtaș la evenimente cari țin un loc însemnat în istoria contemporană a țării noastre. Ca militar și ofițer de ordonanță permanent atașat statului-major domnesc al lui Vodă Cuza în anii 1863 și 1864, m'am putut, prin serviciul ce indeplineam, apropia mai des de persoana Alesului dela 5 și 24 Ianuarie 1859, și vedea, spre a zice astfel, din chiar palatele domnești din Iași și din București multe din faptele și întâmplările interesante, petrecute între unirea definitivă a Principatelor și lovitura de stat dela 2 Maiu 1864.

Retras apoi din armată și intrat în cariere civile, s'a brodit să fiu însărcinat, ca prefect de Prahova, de guvernul dela 11 Februarie 1866 cu trecerea detronatului Domnitor Cuza peste graniță. Apoi ca mareșal al curții lui Vodă Carol în restimp de zece ani, am urmărit asemenea din apropierea suveranului țării evenimente însemnate ale actualei domnii: Resboiul din Bulgaria, cucerirea neatirnării naționale, proclamarea Regatului.

Luând de timpuriu obiceiul de a consemna înscris, pe măsură ce se petreceau, faptele și întâmplările zilei, împreună cu întipăririle și reflecțiunile la cari dedeau loc, am adunat astfel un material destul de voluminos care, revăzut și coordonat, s'ar putea utiliza pentru memorii și cercetări retro-

spectivă asupra perioadei pline de mișcare a ultimilor treizeci de ani.

Face-voiu, poate, însumi într-o zi asemenea reviziune și coordonare în vederea publicității.

Acum însă direcțiunea »Convorbirilor literare« a voit să adune într'un număr jubilar pe toți oaspeții cari, de un pătrar de veac, au întâmpinat priimitoare găzduire sub acoperământul prețuitei, și prin lunga -i viață venerabilei reviste. Așa am fost chemat și eu, smerit oaspe trecător, să iau parte la sărbătoare, împreună cu oaspeții de baștină.

Dar neavând nimic pregătit în isvod cu ce să mă înfățișez pîntre atătea scriitori frunțași, cărturari învățați și meșteri iscusiți ai condeiului românesc cari, în restimp de 25 de ani, au dat lustru și vază jubilariei publicațiunii, mi-am răsfoit foițele cu note și efemeride adunate din trecut. Am spiciut dintr'insele două episoade cari, ca și amintirea înființării »Convorbirilor«, mută gândul cu mai bine de 25 de ani înapoi.

Aceste episoade *viețuite*, cum se zice acum în acest sfîrșit de veac, vor interesa poate pe unii cititorii apropiind, ca și acel ce povestește aci, priporul de pogorire al vieței, când află induioșată plăcere drumețul să se uite îndărăt în calea străbătută.

Mănești, 19 Decembre 1891.

I.

În 26 Aprilie 1864, la trei ore după amiază, Vodă Cuza, care cu două zile mai înainte plecase din București la Ruginoasa spre a petrece acolo cu Doamna Elena sărbătorile Paștilor, se înapoië în capitală. Seara, un numeros public veni cu muzici și cu facle înaintea Palatului spre a mani-

fešta bucurie pentru fericita întoarcere a Domnitorului. În fața împrejurărilor zilei, această manifestație populară era semnificativă.

Stăpănit, cu toată ardoarea virstei mele de douăzeci și doi de ani de iubirea meseriei armelor, pentru care de mic și în școli militare din Prusia fusesem crescut, eu pe acele vremi nici mă interesam, nici mă ocupam de politică. Mă țineam cu atât mai retras de dînsa că regula de purtare, trasă mie ca fiteș-cărui militar, de onoare și de disciplină, era de a nu cunoaște decît o singură tabără, aceea unde se afla steagul căruia îi jurasem jertfelnică credință, de a nu ști de altă poruncă decît de aceea a mai marilor mei și a Căpeteniei supreme a oștirii pe lângă a cărei persoană eram deadreptul chemat cu serviciul. Dar ori-cît de nepăsător mă lăsau luptele aprige cari urmau atunci între partide și guvern, nu le puteam ignora căci ecoul lor se repercuta, în discuțiuni aprinse și pasionate, de la tribuna parlamentară și din presă, prin saloane, prin locuri publice și până și în întîrîrile intime și de familie.

Situațiunea era, în adevăr, din cele mai încordate la noi în țară în apropiere de 2 Mai 1864. Adunarea deputaților, înainte de a intra în desbaterea legii rurale pusă la ordinea zilei, dedese, în ședința de 13 Aprilie, un vot de blam cabinetului din 12 Octombrie 1863 presidat de D. M. Cogălniceanu, avînd de tovarăși pe DD. Steege, Bălănescu, Bolintineanu, Orbescu și General Savel Manu. Trei zile mai târziu, la 15 Aprilie, se citise Camerei două mesagii domnești. Printr'unul Guvernul supunea deliberării deputaților cari-i exprimaseră neîncrederea lor un proiect de reformă electorală; prin celalalt li se anunța că Domnitorul refusera demisiunea ministerului și că Adunarea era prorogată pînă la 2 Mai viitor, pentru cînd dînsa era convocată în sesiune extraordinară spre a se ocupa cu discutarea și votarea acelui proiect de reformă electorală »menit a da țării o reprezentățiune mai deplină a tuturor claselor sociale.«

Toată lumea se aștepta, deci, la grave evenimente în ziua de reintrînire a Camerei. Era ceva în aer, și se simția

din manifestațiunile din județe, ca și din capitală, că lupta politică se mutase de pe tărîmul ei normal. Nu mai era obicînuitul și vecînicul răsboiu parlamentar între minister și opozițiune — compusă acum din conservatori uniți cu liberalii, unire poreclită de neîntrecută în polemică până a lui Boliac *coalitiunea monstruoasă*, lupta de față semăna mai mult cu un duel între Adunare și Domn. Intoarcerea capului statului în București cu șase zile înainte de fatidica dată de 2 Mai, părea semnalul prevestitor pentru ridicarea perdelii asupra dramaticelor evenimente ce se pregăteau.

La palatul domnesc, de obicei destul de liniștit căci din fire Vodă Cuza n'avea gust de serbări și de primiri oficiale, se vedea în aceste zile o mai mare mișcare ca de ordinar. Miniștrii, înalți funcționari, prefectul poliției M. Marghiloman, directorul telegrafelor și poștelor Liebrecht, *persona gratissima*; apoi cei din intimitatea Domnitorului, A. Cantacuzino Kneazul, I. Docan, bătrînul Cuza, unchiul Domnului, Costache Sillion, secretarul său particular, Lambrino, Sachelarides etc. intrau și eșeau. Dar cine în aceste zile, de cît ori cînd era mai neobosit și mai nepregetat, venea, se suia la Vodă, pleca și ear venea, era președintele și sufletul guvernului, D. M. Cogălniceanu. Din ori-ce punct de vedere se va privi actul de la 2 Mai — rezervînd cu totul judecata morală a acestui act seninei și liniștitei istorii care, mai nepărtinitoare decît noi contimporanii, va da partea dreaptă a fie-căruia de dojene și de laude — un lucru va sta însă întreg și netăgăduit, este suma enormă de energie și de activitate, inteligența limpede și îndrăzneată, într'un cuvînt toate însușirile îndemnaticului și desăvîrșitului om de autoritate și de guvernament dovedite de Mihail Cogălniceanu pe timpul cît exercită puterea înainte și în urma loviturii de stat din 1864.

Și pe lîngă un Cogălniceanu, cîți alți bărbați însemnați, în toată puterea virstei și activității lor, n'au văzut această interesantă și în analele noastre pururea instructivă perioadă dela 1857 încoace? A văzut caractere antice și cavalești ca Costache Negri și Nicolae Golescu; minți cumpă-

nite și filosofice ca Costache Crețulescu și C. Bosianu, și temperamente de credințele lor aprinse ca Barbu Catargiu și Anastasie Panu; inimi cu aventuri de apostolat, cu calde simțiri patriotice ca Costache A. Rosetti și Ioan Brătianu; inteligențe agere și destoinice în afacerile politice și de stat ca Petrache Mavrogheni și Manolache Costache; spirite de o potrivă vii pe catedra jurisconsultului, la basa pretoriului și la tribuna parlamentului ca Costafor și B. Boerescu; suflete ideale, rătăcind câte odată pe spinoasele poteci ale politicei, dar mai plăcut adumbrindu-se sub pururea verdele dafin al poeziei ca Bolintineanu și Alecsandri. Și nu citez decât actorii cari nu mai sunt, spre a ocroti modestia celor încă în viață și a mă scuti insumi de bănueli de lingușire. Dar numele aci amintite ajung spre a dovedi că are drept prezentul să intreacă, dar nici cum să disprețuiască trecutul.

Casa militară, sau cum se zicea atunci ștabul domnesc al lui Vodă Cuza era mare la număr. Dar mulți din ofițerii generali și superiori cari-l compuneau mai aveau alte misiuni și însărcinări, așa încât cu serviciul efectiv nu rămăneau decât cinci, șase adiutanți.

Deaceia și ofițerii de ordonanță domnești, cari îndeplineau serviciul zilnic pe lângă Doamna, alternau, când dinsa lipsea din capitală, cu adiutanții, spre a le rări rândul și făceau atunci serviciu de zi pe lângă Domnitor. Astfel se întâmplă ca în zioa de 2 Maiu să fie rândul meu de serviciu.

Dimineața înainte de zece, ora fixată pentru luarea serviciului, mă aflai la palat, și cu toate că de obicei adiutanții veneau fără cai — căci Vodă Cuza foarte rar și numai la ceremonii și parăzi eșea călare — dar, în fața agitațiunii zilei și pentru ori-ce întâmplare, dispusesem să-mi vie calul, așazănd și un revolver la coburul șelei. În salonul adiutanților găsii pe șeful statului-major domnesc, bătrânul colonel E. Boteanu, un veteran care luase parte la lupta pompierilor cu Turcii în Dealul Spirei la 1848, foarte stimat și iubit de noi toți subordinații săi.

— Văcărescule, imi zise colonelul, imi pare că o să ai

mai multă ocupație astăzi și regret că nu m'am gândit a-ți trimite răspuns să-ți aduci calul.

— L'am adus, răspunsei, și pentru orice intimplare am pus și un revolver la cobure.

— Bravo! exclamă mulțumit vechiul soldat, ești om de prevedere, se vede c'ai fost la școală bună. Cât pentru revolver, nu cred să fie trebuință a te sluji cu dinsul; dar la intimplare ai trage in carne vie? mă întrebă el cu un suris ispititor.

— Domnule colonel, intimpinai, binevoiți să pomeniți de școala in care am fost; apoi acolo am învățat că ostașul n'are altă lege de cât credință Domnului și supunere șefilor săi.

— Bine, bine, nu mă indolesc, urmă colonelul serios. Nu știi ce s'o face la Cameră, dar de sigur toate au să se petreacă in liniște; apoi măsurile sunt luate.

In adevăr observai că garda palatului fusese indoită, și mergând la grajd să ved cum mi s'a așazăt calul, zării postat in ulicioara din dos un escadron de cavalerie. De la zece la douăsprezece in celelalte zile veneau a lucra și a lua ordinele Domnitorului ministrii, prefectul poliției; in această dimineață nu se infățișă nimeni. Ulița, chiar, era mai puțin animată, mișcarea toată era atrasă cătră dealul Mitropoliei. Pe la orele 11 maiorul Pisotski, adiutant și intim al lui Vodă locuind chiar in palat, intră in salonul adiutanților și șopti ceva la urechia colonelului Boteanu.

— Fii pe pace, răspunse acesta liniștit și destul de tare ca să-l aud, cunosc eu pe *tabaci*, nu vor face nimic. Apoi eu nu mă mișc de aicea; am și pe băiatul ăsta care și-a adus și calul cu pistoale la cobure; garda este indoită, mai avem și un escadron la îndemână. Am cu ce să dau pept și Turcilor, dacă ar veni.

Ințelesei că maiorul Pisotski era ingrijat de atitudinea ce vor avea *tabacii*, cari, de pe la 24 Ianuarie 1859, jucau un rol in mișcările populare ale capitalei.

Ceva după douăsprezece mi se aduse de la telegraf o depeșă urgentă adresată Domnitorului. Mă urcai s'o înmănez.

Cabinetul de lucru al lui Vodă Cuza era tot acolo unde este astăzi cabinetul Regelui. Când intrai, Domnul, care sta la fereastră cu vederea în calea Mogoșoaiei spre Pasagiu, se întoarse răpede și înaintă spre mine. Observai că era sarbed la față, cu respirația scurtă și supărată care-l incomoda de pe atunci când era agitat și supărat, începutul de boala astmatică din care i se trase moartea câțiva ani mai târziu.

— *Qu'est-ce qu'il y a ?* imi zise brusc cu perfectul accent cu care vorbea limba franceză, plăcându-i a întrebuița această limbă cu cei dimprejurul său. Ii înmănai telegrama; o deschise și citi; apoi părând mai liniștit, mă întrebă ce am văzut și ce am auzit de dimineață prin oraș. Ii răspunsei că orașul pare liniștit, lumea este atrasă spre Mitropolie unde se așteaptă lucruri interesante și se zice că Adunarea va fi disolvată.

— Și D-ta ce zici? mă întrebă răpede Vodă.

— Eu imi văd de datoria mea militară, Maria Ta, și nu mă ocup de politică, imi fu răspunsul.

Mă privi lung un moment par'că ar fi vrut să-mi mai zică ceva, apoi recomandându-mi ca îndată ce va sosi ministrul de interne să-l invit a se urca fără a-l mai anunța, mă congediă și se întoarse earăș la fereastră.

Mă pogorii dela Vodă și, intrând în camera de așteptare a audiențelor, care era în fața salonului adiutanților și avea vedere spre stradă, găsii acolo, privind la fereastră cu colonelul Boteanu, pe D. Baligot de Beyne, un Frances care indeplinea funcțiunile de secretar privat al domnitorului.

Nu trecu mult și văzurăm sosind în goana cailor, precedată de doi jandarmi, birja prefectului poliției în care se afla acest funcționar având la dreapta pe șeful seu, ministrul de interne. Imediat după această trăsură urma acea a directorului general al telegrafelor, Liebrecht, însoțit de maiorul Pisotski. Invitai pe ministrul Cogălniceanu a se înfățișa îndată Domnitorului, și el urcă scara însoțit de Pisotski. Prefectul Marghiloman trase de o parte în scobitura unei ferestre pe colonelul Boteanu, vorbindu-i confidențial; ear în apropierea mea Baligot întrebă, nerăbdător și curios, pe Liebrecht ce se petrecuse la cameră.

Cu obicinuitu-i aer semeț și trufaș, acesta începù să povestească, că îndată după deschiderea ședinței, președintele consiliului Cogălniceanu — galben și tremurând și el de frică, zicea Liebrecht rizënd — n'a mai lăsat pe deputați să facă, *des façons*, ci s'a răpezit la tribună unde a citit cu grabă decretul de disolvare. Unii deputați voiau să mai vorbească, dar trupa, care era la ușa Adunării, a năvălit imediat în incintă. Deputații, când au vădut oștirea, au înmărmurit și au prins astfel de spaimă, încât unii fugeau cu capul gol, alții săreau pe ferestre și într'o clipă nu mai fù nimeni în sala ședințelor. Narațiunea era făcută în franțuzesce cu glas tare și auzit de cei dimprejur, pe un ton batjocoritor și cu hohote de ris, de acest aventurar despre care se zicea că desertase din armata belgiană și pe care Vodă Cuza făcuse greșala, nu numai de a-l primi în armata română, dar de a-l sări șease grade în cinci ani înaintându-l în acest scurt timp din soldat, maior și adiutant domnesc. Deaceea și foarte anticipatic era în armată acest Liebrecht, urit de toți ofițerii demni și serioși din pricina imodestiei și îngâmfwării cu care abusa de favoarea ce-i acorda domnitorul.

Mărturisesc că simțeam ceva care se sbirlea în mine, vëzënd acești doi străini rizënd și bătëndu-și joc, chiar în palatul domnesc, de Români — fie ei și deputați oposanți — dar în fine Români, compatrioți ai mei și ai însuș acelui domnitor a cărui pâne o mâncau acești străini. Și, pare-se, spre a nu lăsa nici o indoială asupra simțirilor sale disprețuitoare, Liebrecht își conchise narațiunea zicënd cu glas ridicat lui Baligot :

— »Les misérables, j'avais raison de parier que cette engeance valaque était bien trop lâche pour oser faire la moindre résistance.«

Nu mai putui răbda și apropiindu-më de dinsul îi observai că uită locul unde se află când insultă niște Români înaintea unui Român, adăogându-i că dacă nu m'aș afla cu serviciul în palatul domnitorului, aș îndrepta cum se cade necuviința sa.

Liebrecht më privi surprins; apoi imi zise :

— Ce, d-ta ești pentru *coalțiunea monstruoasă*? —

Eu răspunsei că nu fac politică și că nu-l pot urma pe acest tărâm, dar că mă va afla ori când la dispoziția sa pe tărâmul pe care ofițerii obișnuiesc să reguleze diferențele lor.

Baligot luă răpede pe Liebrecht în apartamentul pe care secretarul francez al lui Vodă îl ocupa în palat.

Colonelul Boteanu și prefectul Marghiloman, cari au-ziseră ultimul schimb de cuvinte, imi făcure puțină morală binevoitoare pentru aceea ce numeau ei prea marea mea iuțelă tinerească.

— Eu mă duc, zise bătrânul colonel, să liniștesc acum pe celalalt, căci, deși lui Vodă nu-i displac duelurile între ofițeri, dar nu e acum vreme d'astea, mai ales în ștabul domnesc. Tu, Mihalache, liniștește pe băiatul ăsta.

Cu toată deosebirea de virstă — Mihalache Marghiloman fiind mult mai mare de ani decât mine — dar legături prietenești se stabiliseră de doi, trei ani între noi la partide de vânătoare făcute împreună și organizate de colonelul Mitică Crețulescu, pe când mă aflam ofițer în regimentul său în Ploiești.

— Nu zic, ai dreptate, imi răspunse ca concluziune la întîmpinările mele indignate M. Marghiloman, eu trăgeam cu urechia la voi pe când vorbeam cu Boteanu și am auzit căt de necuviincios a fost Belgianul, căci nu i se cade lui să se amestece în treburile noastre, ale Românilor. Dar a avut cu ce să-i crească creasta, veneticului, când din *kellner* și *marquer* de biliard la casin în Galați, unde resbise fugar din țară de la dinsul, s'a pomenit deodată, din cauza inteligenței lui, — căci altmintrelea e inteligent țîlharul — s'a pomenit luat la mare nazar de Cuza, care era tocmai pe atunci pîrcălab în Galați. Apoi ajuns Domn, l'a făcut pe ăst Liebrecht director de telegraf în Moldova, director general aci peste ambele Principate, căpitan în oștire și adiutant domnesc. Dar de! tu băiete, care ești tînăr, să nu te miri că o să vezi poate în viață, cum am văzut eu, multe pozne; lumea e roată, azi unii jos, mâine sus, și vice-versa. Dar învață din

vreme că în palat și pe lângă Domnie omul trebuie să se roage dimineața și seara: »Pune, Doamne, strează gurei mele!« Mă înveseli mult filosofia psalmistă a agerului și inteligentului prefect de poliție, și nu mă mai ocupai nici de norocosul aventurar cu care avusesem acea sfadă și care plecase de la palat fără să mai dea ochi cu mine, nici de bunul și împăciuitorul meu colonel Boteanu.

Plecaser și ministrul de interne, și prefectul poliției; în palat liniște și tăcere, dar ulițele erau acum animate; lumea se aduna pilcuri-pilcuri, curioasă, dar placidă, se oprea înaintea afișelor mari cari se lipeau pe ziduri de oamenii stăpânirii și citea decretul de dizolvare a Camerei, manifestul Domnitorului către țară, chemând-o la un plebiscit, proclamațiunea ministrului de interne către locuitorii capitalei. Aceste afișuri se lipeau pe ziduri, dar nu se împărțeau, și nu-mi puteam părăsi postul spre a mă duce a le citi. Drept vorbind, nici nu mă interesau mult căci aveam să le văd în ziare și știam esențialul: că Adunarea se dizolvase și că ceea ce se calificase de lovitură de stat se îndeplinise.

La 4 ore toți ministrii se adunară în consiliu la palat sub președinția Domnitorului. Deliberările se prelungeau târziu. Vodă prânzi singur în apartamentele sale și nu se detașase jos, în sala cea mare unde obișnuia să se așeze la masă cu câțiva invitați și cu serviciul său, adiutanții, ofițerii de ordonanță și de gardă. Credeam că în această zi serviciul meu se va prelungi și că Domnitorul mă va libera mai târziu. Dar când la 8 seara, conform regulamentului, îi dusei plicul secret de la comandamentul pieței cu *parola* pe garnisoană, Vodă îmi zise:

— Iti mulțumesc și ești liber. Mi-ai spus azi de dimineață că nu te ocupi, ca militar, de politică, dar cu toate acestea adu-ți pururea aminte că ai fost de serviciu pe lângă mine într-o zi de mare însemnătate.

Apoi făcând un ușor salut din cap mă congedi, ear eu mă închinai militărește.

MATILDA CUGLER-PONI

CÂNTEC DE PĂDURE

In pădurea mare
Amblă pe cărare
Un voinic cântând
Și mereu zicând :

»In pădurea deasă
Cu earbă aleasă
Vin să ne 'ntălnim
Vin să ne iubim;
La colț de cărare
Sub cel paltin mare
Eu te-oiu aștepta
Cu drag te-oiu chema
Vino cât e vreme
Vino, nu te teme
Cine ști' ce-a fi
Daca nu-i veni.«

In pădurea deasă
Cu earbă aleasă
Geme buhna greu
Vestește a reu,
Dar frunza ușoară
Șoptește 'n desară
Și tot spune, spune
Basmе dulci, nebune.

Flăcăul cânta
Codrul resuna :

»Vino cât e vreme
Dragă nu te teme
Mult amar a fi
Dacă nu-i veni«
Luna-a răsărit
Draga-i n'a venit
Și în calea sa
A căzut o stea.

* * *

În pădurea deasă
Nu-i earba aleasă
Frunzele-au căzut
Totul s'a trecut...
Nimic, nu mai spune
Basmelor nebune
Numai vântul rece
Printre arbori trece
Și gemând se duce
Până la o cruce
Ce stă în uitare
Sub un paltin mare....

A. D. XENOPOL.

CONSTANTIN HANGERLI IN MUNTENIA,

1797-1799.

(Un capitol din Vol. V al Istoriei Românilor ce va apărea în curând.)

uțin după ce noul domn ajunge în București, Husein pașa serascherul vine cu o armată de aproape 100,000 de oameni să încunjure Vidinul. Toate provisiile trebuitoare acestor urdii nenumărate urmau să fie procurate de Muntenia, și în vederea acestei nevoi fusese numit omul amiralului în domnia ei.

De îndată ce sosește aproape de Dunărea, căpitan-pașa scrie lui Hangerli, ca să «caute a porunci tuturor ispravnicilor țării de prin județe, să indestuleze oștirile sale cu zaharele, iăină, orz, oi, vaci, unt, sare și ori-ce ar trebui, ca nu cumva să tinjască oștirile»¹⁾. Pe lângă însă că trebuia o cătime prea însemnată de provisii spre indestularea unei armate atât de numeroase, apoi se mai adăuga și o risipă neprecugetată în păstrarea celor adunate, încât în asemenea condiții era greu, cu toată bunavoința domnului, de îndeplinit cu esactitate cererile turcești. Așa bunăoară făina ce se căra de peste Dunăre, în loc de a fi păstrată în saci sau de a fi pusă în hambare, era turnată pe jos în movili imense spulberate de vânt, sau prefăcute în aluat prin căderea ploii. Vitele adunate cu mare greu erau adeseori vândute de ceice le păzeau, și așa mai departe. Ne mai ajungând Muntenia a indestula această păcăduială, Hangerli aduse zaharea și din Moldova. Pentru procurarea nesfârșitelor cătimi trebuitoare era însă nevoie de bani. Se și pune domnul pe lucru pentru

¹⁾ Dionisie Eclesiarcul în Papiu, *Tesaur*, II p. 189.

a-i storce până și din peatră; ia vinăriciul și oeritul indoit, și impune mănăstirilor cea dintâi din aceste dări, de care dinsele fusese totdeauna scutite, mai îndatorindu-le și a contribui în natură cu mai multe din obiectele de aprovizionare. Văzând însă că cu atari mijloace obicinuite nu isbutește a aduna cât îi trebuia pentru întimpinarea trebuințelor, și mai ales cât era nevoie să mai rămână câștig în pungile lui, voește să scoată văcărit pe țară, care de la Constantin Mavrocordat nu mai fusese ridicat. Mitropolitul însă și boerii, găsind darea aceasta legată cu afurisenie, nu îndrăsniré s'o deslege. Hangerli propuse atunci ca să se scoată contribuția sub un alt nume, acel de goștinărit, numele dării ce se lua pe mascuri și nu pe vite. Boerii nu se învoiré nici la acest mijloc iesuitic. Domnul trimise atunci de olac la patriarhul din Țarigrad, rugându-l să desfacă legătura pusă asupra acestei dări, oferind sfinției sale prin capuchihaia al său din Constantinopole 50 de pungi de bani pentru osteneală. Cel mai înalt reprezentant al religiei și moralității pe pământ se grăbi a răspunde dorinței compatriotului său, și deslegă darea văcăritului de afurisenia sub care era înălțuită. Mitropolitul Dositeiu stăruiește însă în refuzul său de a iscăli deslegarea; tot așa fac și mai mulți boeri. Se găsesc însă vre-o câțiva care își vënd iscălitura pentru un număr de pungi de bani, primite de ei sub cuvânt de milă domnească. Iată ce domnul avu iscăliturile neapărate, el incinse țara cu strașnice porunci pentru constatarea numărului vitelor. Fiind tocmai pe atunci iarnă și zăpadă adâncă, oamenii nu putură ascunde nici un cap de vită, de oarece le țineau »în bătătura casei înaintea ușei«. Apucați pe neașteptate, locuitorii nu aveau bani cu ce să răspundă darea, care se scrisese într'o sumă însemnată, anume 2 galbeni de vită dincoace, și 2 lei dincolo de Olt. Mumbașirii (inspectorii) rânduiți peste slujbași, dintre Arnăuți, Turci, Greci și alte neamuri străine, împănare țara de la un capăt la altul, »ca niște lupi flămânzi sau ca niște holtei de câni leșinați«, și apucau pe oameni a implini banii. Aceștia, neavând cui să vëndă vitele în mijlocul ernei, negăsind cui munci pentru a plăti văcăritul din productul muncii lor, nea-

vënd nici bucate de prisos pe la casele lor spre a le desface și a se plăti din prețul acestora, nu aveau nicio putere. Banii însă trebuiau după ordinul strașnic al domnului, să se implinească până în 15 zile. Incepură deci slujbașii a stoarce și a munci pe locuitori, inchizënd bărbați și copii prin coșere și inecându-i cu fumuri de gunoiu și de ardeiu, nedându-le de-măncare, legându-i cu mânilor îndărăt și bătëndu-i cu bicele până la moarte, sau ținëndu-i cu picioarele goale ciasuri întregi în zăpada geroasă. Mai mulți oameni își pierdură viața în asemenea chinuri și poporul desperat, ducënd pe morți în curtea palatului spre a-i arăta domnului, acesta le dădu răspunsul îngrozitor că »să dea bani și nu-i va omori«.

Această prăpădenie se abătuse însă numai asupra poporului de rând. De formă, rănduise domnul să se ia văcărit și de la boerii mari și mici și de la slujbași; dar în realitate ei fură scutiți de asemenea dare; ba mai mult încă, domnul le dete chiar și lor împărtășire din sumele răpitate de la popor, și mai ales boerilor celor mari, »care ar fi putut trimite arzoval (tânguire) la împărăție; precum adaoge Dionisie, »am vëzut cu ochii că li se da milă domnească«¹⁾.

Pe când însă Hangerli hățuia într'un chip atât de crud țara, în care păcatele ei îl adusese la domnie, grăbindu-se din răsputeri a umplea de bani și pe Turci și pe el, mai răpede încă se apropia însuș a lui peire, pe care poporul o privi apoi ca o dreaptă răsplătire a faptelor sale nelegiuite.

Anume căp'tan-pașa nu se putea înțelege cu subalternii săi, din care mai mulți simpatizau în ascuns cu valorosul Pasvanoglu, și după cinci luni de un asediu nefolositor, oștirea lui este spartă și risipită prin o năprasnică eșire făcută de Pasvangii. Se adeverește astfel judecata aspră a lui Zilot

¹⁾ *Zilot*, p. 189. 191—193. confirmat prin mai multe rapoarte diplomatice franceze, din 8 Ian., 27 Febr. și 14 April 1799. Doc. col. *Hurm.*, supl., II, p. 199, 20 și 202. În cel din 8 Ian. se spune: »l'impôt est si exorbitant qu'un grand nombre de paysans ont émigré en Transylvanie et en Turquie. Il consiste en une capitation par cheval et par boeuf. On présume qu'il rapportera environ cinq millions de piastres«.

Românul asupra pașilor »plini de barbă și goi de minte«¹⁾, din lagărul seraschierului, »a căror minte dacă ai aduna o toată la un loc încă nu ai putea face o minte întreagă«²⁾. Și într'adevăr așa trebuia să fie pentru ca o armată de mai puțin de 8,000 de oameni să răspună pe una de 100,000. Căpitan-pașa el însuși o rupe de fugă și se oprește tocmai la Lom. El trece Dunărea și vine către București, spre a se înțelege cu protegitul său asupra mijlocului de a drege cădere suferită. Hangerli când îl vede se răpede și-i sărută mâna »ca unui stăpân« și apoi pentru a mai împrăstia negrele gânduri ce umbreau mintea amiralului, se întrece a-l desfăta în petreceri și ospete. Cu acest prilej se întâmplă o scenă cam greu de povestit unei pene cinstite, dar care aruncă o lumină atât de cumplită asupra nepomenitei stări de degradare și înjosire în care căzuse pe atunci poporul român față cu asupritorii săi, încât trebuie să-i dăm numai decât loc în expunerea trecutului său. Anume, văzând căpitan-pașa că la toate petrecerile sunt numai bărbați, au cerut domnului să ordone boierilor celor mari să vină într'un rând la bal cu soțiile lor. Femeile boierilor înțelegând mișelia turcească refuzare a merge, și bărbații lor se înțeleseseră cu domnul să aducă în locul cucoanelor, femei libere pe care îmbrăcându-le în haine scumpe, să le recomande ca mari boieroaice. Căpitan-pașa și cu agalele fură foarte încântați de această supunere la dorințele lor. După ce stătură la masă se prinse un joc, la care Turcii priveră cu mult gust, mai ales că închipuitele cucoane nu se prea sfiau a face pasuri și mișcări îndrăznețe. Cătră sfârșit căpitan-pașa zise lui Vodă ca să-i oprească pe una, cea mai chipeșă și mai frumoasă din preținsele jupăneșe, ear din celelalte se dee la agalele lui, *ceea ce se făcu*³⁾.

¹⁾ *Zilot Românul*, ed. Hasdeu, p. 20.

²⁾ *Idem*, p. 19.

³⁾ Vezi povestirea plină de haz de și cam — omerică — a faptului în *Dionisie Edesiarcul*, p. 194. *Zilot*, p. 22, arată că visita lui căpitan-pașa avu loc după înfrângerea de la Vidin, ear un raport francez din București 20 Ianuarie 1799, spune că amiralul sosise în acel oraș în 19 a acelei luni. Doc. col. *Hurm*, supl., II, p. 200.

Bine înțeles cucoane și boieri riseră mult de păcăleala Turcilor, și cu toate aceste numai la ris nu trebuia să-i împingă o atare împrejurare. Anume fusese nevoie de a întrebuința meșteșuguri, spre a se înlătura infamia și batjocura cea mai sângeroasă ce poate cădea în sinul familiei. Direct nu putuse nimenea să protesteze, și ceea ce omul cel mai de rând are dreptul să respingă cu cea mai de pe urmă indignare, boierii și domnul țării muntenesti nu îndrăzniră a o face; căci porunca venia de la Turci! Eată de ce ar trebui să ne aducem aminte, de câte ori cărtim asupra prezentului!

Cu toate că amiralul era indestul de sigur la Constantinopole, prin faptul că una din soțiile lui era favorita sultanului, totuș căderea de la Vidin nu lăsă a-i sdruncina creditul. Prietenii lui Hangerli din Constantinopole văzând lucrurile însă mai în negru de cum ele erau în adevăr, scriu acestuia ca să caute a se scutura de-o protejare ce putea să-i devină fatală. Hangerli ascultând de povață, trimite mai multe scrisori la Poartă, în care invinuește pe acela, căruia cu câteva zile mai înainte îi sărutase mâna, pentru pierderea de la Vidin. Aceste scrisori sau turce prinse de amiral când treceau prin Rusciuc, sau — ceea ce este mai probabil — îi fură transmise chiar de soția lui care le dobândise din mâinile sultanului. Amiralul, văzând trădarea lui Hangerli, se hotări să-și resbune cumplit contra lui. Denunță deci dinsul la Poartă pe domn, că din pricina înțelegerilor lui cu Pasvan, perduse el bătălia înaintea Vidinului, și pe cât fără de efect romăsesse pîrile lui Hangerli, pe atât de cumplite urmări avură acele ale lui capitân-pașa asupra fostului seu dragoman.¹⁾

¹⁾ Părerile asupra disgrăției și omorului lui Hangerli se deosebesc mult unele de altele. Hărtia turcească pusă pe capul lui Hangerli, vroid să arăte îngrăjirea sultanului pentru binele Munteniei spunea: «eată cănele cel ce au măn-căt raiaoa împărătească». *Dionisie Edesiarcul*, p. 197. Un raport francez al lui *Gérard c. af. străine*, din 14 Aprilie 1799. Doc. col. *Hurm...* supl., II, p. 202, crede că au fost amestecate și uneltiri rusești, din pricină că Hangerli era prietenul Franței: Părerea susținută în text se întemeiază pe combinarea versiunilor date de *Fotino*, Ist. Daciei, II, p. 188, *Zilot Românul* p. 22 și Cronologia evenimentelor în *Erbiccanu*, I, c., p. 501. Motivul ce ne-au făcut a o admite a fost ponderoasa împrejurare că deși se stricase relațiile între domn și fostul seu protejitor, Hangerli nu cade victima unei resbunări private și este ucis de un *capetiu împărătesc*.

Eșind firmanul de la împărăție, pentru executarea lui Hangerli, de îndată vizirul porni spre București, pe «un capegiu iscusit și măestru a tăia pe cei mari cu cumpătate», însărcinat sub amenințarea de a perde propria lui viață, a aduce la Constantinopole capul domnului mazilit. Capegiul, pe lângă firman a luat cu dînsul «un harap mare și groaznic la chip cu îndrăsneală la ucidere, și viind pe drum pre la hanurile de belicuri nu spunea nimărui unde merge și cu ce treabă este trimis, pentru că domnii țarei au oameni Turci hangii cari pentru bani mulți ce-i primesc de la domni, ispitesc pe cei ce trec de la împărăție la București, înștiințând îndată pe domn despre sosirea vre unui Turc». Sosind capegiul la București, a intrat în curtea domnească și a discălecat la scară, și intrând în logofeție a spus că are să facă beiului arătare de taină de niște cuvinte ale dragomanului împărăției. Postelnicul, văzându-l însoțit de acel ingrozitor harap arată domnului îngrijire și-i spune să nu-l primească, pretextând că e bolnav. Domnul, repetând încă odată nechibzuința lui Grigore Ghica din Moldova, răspunde pestelnicului că așa iau de obicei capegii câte un om groaznic pentru mândrie.

Hangerli primi pe capegiu în iatacul seu unde el intră însoțit de harap, punându-se capegiul alături cu domnul pe divan, ear harapul așazăndu-se pe un scaun dinspre ușă. Domnul ingrozindu-se de la o vreme de chipul harapului ce căuta cam îngrijit în toate părțile, făcî semn postelnicului și-i spuse franțuzește să cheme în odaie câțiva ciohodari. Cum eși postelnicul pe ușă, harapul aruncă lațul în gâtul lui vodă, prinzindu-l cum prind hoherii căinii cei vagabonzi și-l trase cu putere la pămînt de pe pat. Domnul fiind voinic și sbuciumându-se, capegiul slobozi amëndouë pistoalele sale în pîn-tecele lui, infingînd după aceea și hamgerul în coastele lui. Harapul îl trintise la pămînt și punându-se cu ambii genunchi pe el, îi frîngea grumajii, încît bietul domn nu întărzîe a-și da duhul în mînile calăilor săi. La detunarea pistoalelor, săriră în lăuntru mai mulți păzitori însoțiți de postelnicul. Turcul însă rosti numai cuvintele: «dur bre, (stați) firman!» și cu

toții incremenire pe loc ca niște statui inmărmurite¹⁾. Înaintea aceluia cuvânt sfânt ori ce voință trebuia să amortească, și cei doi Turci ar fi putut da morții întregi Bucureștii, fără ca o mână să se fi ridicat în contra lor. Aveau firman împărătesc!

Fiind însă că Turcii vroiau să-și dea aerul că au pedepsit pe Hangerli pentru despoierea țării, ei ordonară ca vacăritul, ce încă nu se strânsese, cu tot ordinul de a se da isprăvit în două săptămâni, să rămână jos. Bucuria stringătorilor: slujbași, mumbașiri și boieri. Cu toții dosiră banii adunați, spunând că nu au apucat încă a-i stringe și așa s'au umplut, boierii de bani car poporul a rămas sărac²⁾.

¹⁾ Moartea lui Hangerli se întâmplă în ziua de 18 Februar 1799. Cronologia evenimentelor, *Erbiceanu*, p. 502. În 16 Mart. 1799 *Gh. Bocarnic* înștiințează pe *af. străine*, despre omorul domnului. Doc. col. *Hurm*, Supl., II, p. 202.

²⁾ *Dionisie Eclesiarcul*, II, p. 193.

MIHAIU GREGORIADI-BONACHI

ȘI TE MIRI...

Si... te miri cum s'a aflat,
Cine-i care ne-a trădat
De știu toți și mic și mare?
Nu, nu-ți fie de mirare!...

De pe cerul instelat
O steluță a picat
Ce, pe când cădea în mare,
Tu c'o lungă sărutare,

Sub a stelelor mister,
Nevăzuți decât de cer,
Colo 'n noaptea instelată
Imi spuseși iubirea-ți toată....

Stéaoa, steaoa a grăit!...
Stea mării ne-a pîrit!...
Ear pescarul de pe mare,
Cu a undelor cîntare,

Fărmecat, cîntînd mereu
Dorul sufletului meu,
L'a cîntat și dragei sale
Că deatunci, pe culmi, pe vale,

Negrăitul nostru dor,
E în gura tuturor,
Că de el o lume-i plină....
Steaoa, steaoa e de vină !

N. VOLENTI.

O IDEE FIXĂ.

Nu era insurat. Flăcău tomnatic. Trecuse peste cincizeci de ani C.C. Niculița Manolache. Și nici că se gândise vreodată să se căsnicească. Incunjurat de nevoi ca de niște câni răi, care neconținut lătrau și se răpeau asupra-i, să aparase cum putuse și scăpase nesfășiat. Însă pentru alte gânduri nu se deschisese loc în capul său.

Vechiu funcționar — de vre-o treizeci de ani — când archivar la poliție, când scriitor la primărie, om liniștit fără păreche, temându-se și de umbra sa, respectuos și supus către cei mari, își făcea slujba regulat, și așa adăuga și cu pricepere, dacă îndatorirea nu i-ar fi fost tocmai de a pricepe foarte puțin și scrie foarte mult.

Din cei 90 ori 100 lei pe lună, cum făcea, cum dregea, trăea cam greu, dar trăea. Nu tocmai sănătos ci slăbănog, uscat la față și sbircit ca o coajă de nucă. Se vedea căt colo că nu se hrănește indeajuns; pune de-oparte din banii pentru mâncare, singura economie cu putință. Așa, adunase un mic capital, după ani de muncă și rânduială, urmând povața înțeleaptă a celor ce zic ca stomahul nu are ferești.

Din această cauză era și cu desăvârșire nervos.

De vre-o câțiva ani juca la loterie.

Un evreu, care făcea toate meșteșugurile, laudându-i foloasele și mai ales ușurințele de câștig a loteriei de Hamburg — *cea mai sigură din lume, garantată de stat* — îl ademenise să cumpere bilete. Se întâmplase de câștigase câte-va *mărți* într'un rând și deatunci câștigul cel mare de

nu știu câte sute de mii de mărci devenise ținta de căpetenie a vieții lui Manolache. De oare-ce câștigase un număr mic, pentru ce n'ar fi câștigat și pe cel mare așa cum auzise — evreul îl asigurase despre aceasta cetindu-i într'o gazetă nemțească — că se întâmplase unui cheľner de la Viena și unui birjar din Lemberg?

Cine știe? Când vrea norocul, ce nu se poate?

De unde Niculiță, sau mai bine C.C. Niculița — așa i ziceau toți cunoscuții fiind-că era om vechiu — nu avusese nici un scop în lume până atunci, trăind de azi pe mâne, fără emoțiuni, în uniformitatea sarbădă a slujbei, acum era ațîțat, îmboldit, amețit chiar de perspectiva câștigului cel mare, ca un poet pe care îl frământă concepțiunea zimbitoare a poemei viitoare. Noaptele sale sunt pline de vedenii luminoase, visează că peste dinsul cade scînteietoare ploaea de aur din poveste, se vede fericit și așăzat nu de-a *dreapta tatălui*, ci printre bogătașii tirgului. Razele dimineții numai, îi amintesc despre realitatea amară.

Dar speranța incolțește și crește în inimă-i ca sămînța în pămînt bun.

Mergea la treabă preocupat, solemn, mai energic decît în alte vremi. La fie-care două, trei zile întilnea pe evreul cu pricina, cerceta, întreba, revenind neîncetat asupra datei tragerii câștigurilor.

Și apoi, mai aflate încă de la un prieten că în cimitirul care se învecinează cu casa dascalului de la Sf. Andrei, s'a descoperit o comoară, un ulcior plin cu tot felul de bucați de aur, care după drept se cuvine dascalului.

— Vezi, tot mai e noroc în lumea asta! gîndea Niculiță.

* * *

Intr'o zi porni la plimbare. Să ducea la grădina publică une-ori. O zi senină de toamnă, și era dispus ca un copil.

Întîlni un cunoscut cu care se puse la vorbă.

După cîteva minute prietenul privi lung la C. C. Niculiță, îl măsura cu ochii în mod ciudat și exclamă:

— Ce ai astăzi? Ești tare palid!

— Eu palid! zise Niculița, afectat; n'am nimica.

În urmă vorbirii de altele și se dispărîră.

Reîntorcându-se spre casă, Niculița Manolache devenise gânditor. El, care plecase vesel la plimbare, acum i se încrețise fruntea, se enervase, par'că l'ar fi cuprins un acces de friguri.

Picioarele-i slăbeau, ducea o greutate pe umeri. Simțea că are ceva dar nu putea să-și dea samă ce este. Oamenii treceau pe lângă el, și nu i mai cunoștea.

Încercând în gându-i să-și stăpânească răul, deodată îi venise în minte vorbele cunoscutului de la grădină.

El palid? N'avea de ce să fie. Fusesse sănătos; nu voinic, dar nu suferise de nici o boală mai îndelungată.

Curios lucru, își zicea în sine. Se vede că fusesse palid de vreme ce i se spusese aceasta. Plimbarea îl cam obosise. Așa, chiar roș la față n'a fost nici când era tînăr.

Dar de ce să fie palid? Totuș i se părea că nu-i este bine.

Ajuns acasă, se aruncă să se liniștească pe o veche canapea acoperită cu bibiluri albe. Însă nu putu sta nemîșcat. Să sculă și ca și cum i-ar fi fost frică să nu descopere vre-o nenorocire, nehotărît, luă de pe masă un ochi de oglindă în care n'avea obicei să se uite.

Își privi chipul și îngheță.

Intr'adevăr era palid.

Aruncă oglinda la o parte, mai s'o sfărâme; par'că primise o veste de acele care sbuciumă și desface viața.

Apoi, mîncă în grabă, fără poftă și se găti să plece la primărie; când să easă, reveni ca un automat, luă earăș oglinda și se privi din nou într'însa. De astă dată i se părură că nu-i așa de palid — se deprinsese ochiul cu reflectul propriei figuri — puse oglinda la loc, și porni.

Dar nu era cu totul împăcat: simțea că-i crește un chin în suflet.

Spre seară veni evreul cu loteria și-i spuse că a doua zi va primi știre despre tragerea totală a loteriei, în care intră și numărul cel mare. Niculița tresări la această știre,

scoase dintr'o ladă de Braşov numerele de loterie şi, luând condeiul, le însemnă pe o hârtie dând-o evreului.

Acesta primi însemnarea şi-i zise mirat:

— Ce ai astăzi, cucoane, că tare eşti palid?

— N'am nimic.

Peste noapte avu somnul tulburat, visuri frământătoare; în zioă se trezi cu capul tulbure şi greoiu.

Fiind-că era Duminică, se îmbracă în haine negre, şi merse la biserică. La sfîrşitul leturghiei, simţi că i se tae picioarele, mai făcu câteva cruci şi eşi. Nu se rugase, nici ar fi putut să se roage, căci era buimăcit.

De la biserică se duse la casa evreului spre a-l întreba de rezultatul tragerii loteriei. — Ei? zise Niculiţă încet, abia resuflând. — Nimic! răspunse zaraful... Poate data viitoare! Niculiţă plecă cu paşi inceţi spre locuinţa sa.

Stăpăna casei, văzând în acea dimineaţă pe Niculiţă, se cobori din cerdac, voioasă şi rizend, ca să-i ureze zioa bună. Stăteau într'o ogradă. Niculiţă era un chiriaş cinstit şi pacinic, foarte apreţiat.

Apropiindu-se, ea privi cu spaimă în faţa lui, şi frământându-şi mâinile, strigă:

— Vai de mine, C.C. Niculiţă, ce ai, că tare eşti galben!

El inlemnî, borborosî câteva cuvinte incurcate vorbind de altele, se tângui că n'a dormit bine noaptea trecută şi cu o mişcare spasmodică, se îndreptă spre odaia sa, îngrozit.

N'apucă să treacă bine pragul şi căzû jos ca lovit de trăsnet.

Murise de o ruptură de anevrismu.

1891 Noemvrie, Iaşi.

A. C. C U Z A

V I A Ț A....

Viața-i lupta cea neindurată
In care unii pe-alții se impilă,
Și traiul nu-i o gingașă idilă,
De răutăți în veci neturburată.

Aceasta-i legea care ne-a fost dată :
Tot ce privim în fața noastră-i silă,
Cel slab strivit se vede fără milă,
Dreptate, pentru dinsul — niciodată !

De poți, prin lume tainic te strecoară,
De chaosul acesta te ferește,
Și rău, că stai de-o parte, să nu-ți pară.

Ear de te prinzi în luptă, socotește
Că cei învinși sunt osindiți să peară,
Și nu cruța pe nimeni, biruește !

A PHILIPPIDE.

I D E A L U R I

Cât de mare este rolul idealurilor sociale înalte în literatură — zice D-l Gherea, *Studii critice*, II, 93 — ne dă dovadă convingătoare toată activitatea grupului junimist. Rugăm pe cititori să caute tabloul fotografic al cercului junimist. Ce mai pleiadă de oameni tineri, talentați, poeți, critici, oameni de știință, oameni tineri, energici... Cât de mult făgăduia acest mare, strălucit cerc literar!... Înriurirea lui a fost însă neînsemnată. De unde urmează această dcosebire între ce trebuia să fie și ce este? După noi... luminătorii erau săraci în idealuri mărețe...

Acest scriitor confundă idealurile înalte sociale, adecă în limba d-sale socialiste, cu întreaga dezvoltare intelectuală a omului, ca și cum faptul că ar avea cineva idealuri înalte ar fi un talisman, care ar face din el în mod necesar un mare artist, scriitor, dispensându-l de altă muncă și putere. Eu cred atât, că într'un anumit loc și timp o operă de valoare este posibilă numai cu condiția ca cel care se încearcă să o producă să se împărtășească mai întâi din cultura deja existentă, că adecă un om care, fără să cunoască ceea ce se știe deja până acum în matematică, s'ar încerca așa deodată și de capul lui să studieze numerele, liniile și suprafețele, ar ajunge până la tabla lui Pitagora ori poate, dacă ar avea inteligența lui Pascal, până la câteva teoreme din geometria lui Euclid, dar și-ar pierde vremea de geaba și, dacă ar vrea cumva să și anunțe cu sgomot descoperirile, ar deveni ridicul;

cultura o cred trebuitoare pentru progresul unei literaturi și de la Horațiu incoace toată lumea tot așa a crezut-o; cât despre idealurile înalte, creștine ori socialiste ori cum vor mai fi ele altele, nu le cred indispensabile decât doar numai pentru tendința către lucrări moralizatoare. De altfel, ce pot idealurile înalte lipsite de alte elemente, ne-o probează istoria literaturii creștine din veacul de mijloc, și apoi căți socialiști, quakeri, mormoni, etc., s'ar putea număra printre corifeii literaturii moderne? Este curios însă cum D-l Gherea, în loc să-și ia probele din experiența de până astăzi, și le ia din propria sa judecată: *după noi, αὐτὸς ἔγα!* D-sa ar fi trebuit să-și aducă aminte că popoarele au ajuns la idealuri sociale treptat fără să se gândească mai dinainte la dinsele și că tocmai în această muncă intermediară au produs, în toate ramurile activității, lucrurile cele mai bune. Când au ajuns Grecii la idealurile din republica lui Platon (un fel de republică socialisto comunistă: femeile în comun, averea în comun, statul, administrat de filosofi, crește copii și distribue pe fiecare zi, ca tain, tot, muncă, femei, etc., după aptitudinile fie căruia) scosese din mintea lor toate frumusețile și toate adevărurile pe care au fost ei vreodată în stare să le facă și să le înțeleagă, scosese între altele pe Homer, unde tot idealul stă în mâncare multă și în bătae, apoi teatrul lui Eschil-Sofocle cu fatalitatea— ce mai ideal!— și teatrul lui Euripide cu des-nădejduirea și scepticismul, scosese însfrișit statul grecesc cel dezvoltat treptat, fără ajutorul filosofilor (căci Licurg este un mit, ear Solon a codificat numai obiceiurile existente), stat foarte deosebit de acel al lui Platon și al socialiștilor dar în care totuș au trăit Fidias, Sofocle și Aristotel! Un ideal a fost creștinismul și cu el împreună a venit cu toate aceste tîmpirea puterilor intelectuale ale Europei; în sinul epicureismului au înflorit însă poezii și istoricii de pe vremea lui Ciceron și August și din sinul destrăbălării morale din veacul XVI au re-sărit florile literaturii italienești cu Ariost și Machiavel în frunte. Până la revoluția cea mare au produs Franței sub înădușeala despotismului și indiferentismului pe Corneille și pe Molière; ear la 1772 un foc de patriotism, de moralitate și

de prietenie aprinsese pe Nemți dela Zürich până la Hamburg, studenții din Göttingen, interpreți inflăcărați ai acestei mișcări, cântau Rinului «sângele cailor tiranilor, sângele slugilor tiranilor, sângele tiranilor, sângele tiranilor, sângele tiranilor a inroșit valurile tale albastre», Klopstock, profetul acestui avânt mistico-patriotic, saluta cu lacrimi în poesia sa Wingolf, ca pe niște glorie fără seamăn ale patriei, pe Ebert, Cramer, Gieseke, Rabener, Gellert, Kühnert, Schmidt, Rothe, Gärtner, Hagedorn, și totuș despre acești membri importanți ai unei asociații pline de idealuri s'au pierdut astăzi — exceptând pe Gellert și pe Hagedorn, două mediocre apariții — până și aducerea aminte: literatura germană a avut noroc, pentru a putea figura cu onoare printre celelalte literaturi europene, de cercul aristocratic, conservativ, pios, înapoiat, *burghez* de la curtea ducelui de Weimar, din care au eșit Goethe și Schiller, niște oameni ca toată lumea din punct de vedere al idealurilor (dacă nu poate ceva mai pe jos: Goethe striga pe la 1800: «degeaba mai scuturați lanțurile, Nemților, nu veți deveni niciodată o nație»), afară numai doar că erau francmasoni. Căci — pentru ca să ne înțelegem asupra cuvântului — tot omul și tot scriitorul are un ideal: unul și-l pune în bani, altul în glorie, altul în niskaiva fericiri pe ceea lume, mai puțin în patriotismu, mulți în vreo chimeră de egalitate și pace, foarte mulți în răsturnare, foc și omor cu orice preț, diferența stă numai acolo că momentele din viața popoarelor în care au eșit la iveală cele mai răspândite ori cele mai folositoare ori cele mai stricătoare ori cele mai curioase, într'un cuvânt cele mai ideale idealuri, momentele în care oamenii au fost mai plini de visuri, de dorinți, de planuri, de speranțe, n'au fost tocmai acele în care au eșit la iveală și cele mai puternice produse ale inteligenței. De la idealul scriitorului atărnă numai direcția în care lucrează, un om adecă patriot va produce scrieri patriotice, un om religios va scrie lucruri evlavioase, și tot așa mai departe, dar cât de durabile, adică adevărate și înțelese și frumoase, vor fi scrierile, aceasta atărnă de atâte împrejurări altele independente de idealul scriitorului (cultură, inteligență, bani, sănătate, gust de a scrie,

etc.), încă, cu tot focul lor de iubire pentru D-zeu n'au putut face părinții bisericii imnuri care să poată susține comparația cu poeziile lui Catul, cele inspirate de pasiuni trecătoare pentru Lydia, Livia, ori cum se mai chemau ele altfel amorozele poetului, și că, cu tot patriotismul lui Eliade Rădulescu, n'au putut eși din pana lui lucruri tot atât de samă ca cele eșite din pana, nu zic a lui Eminescu, care în iubirea sa pentru simplitatea unor timpuri trecute n'a avut idealuri mai puțin mărețe decât acele ale autorilor care visează la un fel de amestecătură viitoare, ci din pana lui Conachi; ear Pietro Aretino, părintele meseriei pe care Franțezii o numesc *chantage*, cu toată imoralitatea lui, a produs singurele comedii de valoare în secolul XVI, secolul de aur al literaturii italienești, a introdus cel dintâi, în excelențele sale observații asupra scriitorilor contemporani, metafore din lumea colorilor, a vorbit cel dintâi de conturul, coloritul, relieful unei idei, a unei scrieri, producând astfel limba criticii literare, de care se servesc chiar cei mai neprihăniți autori astăzi fără să se gândească că vorbesc limba unui — cum să-i zic? — noi n'avem, Români, cuvânt potrivit pentru a exprima valoarea morală a lui Pietro Aretino! Și din acest punct de vedere a avut și Junimea un ideal. Tendinții anume fără frâu — provocată de idealuri — a Românilor pe la mijlocul veacului acestuia de a sbura cu orice preț până la culmile culturii occidentului, tendință din care ne-am ales cu crâmpree de lucrări grele nesfârșite, cu gustul de a face paradă, de a *parea* mai bine decât a *fi* cu adevărat, cu un fel de vorbă într'aiuri, poreclita poezie, plină de trăsnete, fulgere, vrăjitorii, scrășniri din dinți și alte grozăvenii, cu acele genii, care de pe atunci au început a se naște și se nasc încă și până astăzi ca ciupercile, pentru nenorocirea școalelor noastre, caselor noastre, teatrului nostru, clădirilor noastre publice, ziarelor noastre, criticii noastre, s'a opus cu bună chibzuință Junimea și din cercul acestei societăți a eșit o școală nouă poetică — negreșit niciuna istorică ori științifică — dar cel puțin în locul unei poezii beată de vorbe au inaugurat Eminescu, Caragiali și Creangă pe aceea a entuziasmului și a naturalului, în care imaginile fanta-

siei se îngrămădesc într'o limbă precisă, unde nicio vorbă nu este de prisos. Ori n'avem idealuri pentrucă ne spălăm, sin-tem politicoși, ne tundem părul și barba, nu cetim și nu măn-căm ămblând pe stradă, și nu stăm la vreo teighea cu cartea în mână pentruca cine va trece și ne va vedea să zică: bre, da ce învățat! N'avem idealuri pentrucă am îndrăsnit să spu-nem omului adevărul verde în față, am numit prostul un prost, chiar de-ar fi fost el un Român, și am început cei dinții să rupem masca de laude, de imflări pseudopatriotice — toate pornite din idealuri — sub care se ascundeau golițiunea min-ții și putregiunea sufletului, mască sub care și-au perdut bo-erii noștri moșiile, negustorii noștri dughenile, țăranul hârnicia și sub care am început să descoperim cu toții de o bucată de vreme, chiar cei din afară de Junimea, că avem școli fără profesori, buget pe datorie, titluri goale, țărani tot așa de să-raci ca și înainte, dar mai bețivi și mai leneși, că ne-am ales din grația lui D-zeu cu o țară plină de jidani, de agenți e-lectorali, de fumuroși calici, de sēcături care cred că au apu-cat pe D-zeu de un picior, de clase sociale care ne indușmă-nim, ne injurăm și ne batem pe la toate rēspintiile par'că am fi zămisliți din alt sänge? N'avem idealuri pentrucă n'am vrut să imităm cu orice preț, ca momița, și n'am crezut că am ferici Țara Românească dacă am împodobi-o cu toate da-rurile țărilor apusului deodată, dacă i am da datoriile ei, bo-lile ei, socialiștii ei? Pentrucă, din această dorință de-a imita cu orice preț, n'am împins răul desfrēului și al formeii goale până la culme, n'am indemnăt pe copii să lase școala și să sară în capul părinților, nu le-am dat în mână, în loc de re-gula de trei, cărți unde să învețe cum să arunce boambele de dinamită, să fie leneși și obrasnici, împodobindu-se cu nume false, unde să învețe că D-zeu a făcut lumea rău și că noi oamenii o putem cărpă mai bine? Junimea, după cât știu, a căutat să vadă mai întâi lumea cum este și bunul și răul nu l'a luat din capul ei, când a avut gust să facă vreo compa-rație, ci din lucrul însuș, vreau să zic n'a hotărit mai din înainte, în virtutea vreunor idealuri, că cutare lucru este fru-mos, chiar cu prețul de a dormi ascultându-l: ea, când poe-

siile lui Eminescu i-au plăcut, a zis curat că's frumoase, fără să înăduşe acest adevăr din cauza vre unor antipatii între convingerile sale şi acele ale poetului, a admirat pe Caragiali şi pe Creangă, măcarcă scrierile lor n'au bătut poate la toţi în strună, de pildă nu în struna delicatului Alecsandri, şi prin această incurajare pe care prin aprobările ei a dat-o talentului, fără să-i impună de mai înainte legi, limite şi subiecte ideale, a ajutat numai natura, ca medicul cel cu minte, şi a făcut posibilă acea poezie cu care ne mândrim cu toţii astăzi; şi în aceeaşi năzuinţă de a studia mai întâi lucrul cum este a manifestat aprobările ori desaprobarile sale Junimea faţă cu tot felul de lucrări altele intelectuale şi din această nepărtinitoare judecată au eşit la iveală începuturi istorice şi ştiinţifice, o ortografie—care cât era de treptată, conformă cu natura, se probează prin aceea că şi astăzi, cu toate greşelile ei, stăpâneşte gramatica românească, — nişte critice ale unui Maiorescu, nişte visuri filosofice ale unui Conta, nişte studii gramaticale ale unui Lambrior, nişte studii istorice ale unui Xenopol, etc. Multe din acele încercări au rămas în faşă, altele s'au desvoltat puţin mai departe; drept vorbind, negreşit, n'avem încă o serioasă activitate ştiinţifică, dar vina nu este a vreunor visuri pe care nu le-am fi avut— ah, unii din noi au visat poate prea mult— ci din cauza neputinţei noastre, din cauza aceea că împrejurările în care am trăit nu se potriveau cu acele ale popoarelor apusene, ale căror produse intelectuale servesc D-lui Gherea ca termin de comparaţie, că n'am avut şcoli ca cele nemţeşti, nici profesori ca cei nemţi, nici cărţi didactice ca cele nemţeşti, că nici măcar nu ne-a fost aşa lesne ca Nemţilor de a merge la şcoală, pentru că înotăm în glod şi degeream iarna prin nişte şoproane poreclite clase, că n'am avut o literatură de tot soiul gata în limba românească, după cum au Nemţii una gata în limba nemţescă, astfel că numai cu limba lor părintească ajutându-se, ar pute ceti toate înţelepciunile, — noi am trebuit să învăţăm limbi străine, nemţeşte şi franţuzeşte, şi cum? Eu am învăţat la Bêrlad 7 ani italieneşte şi după 7 ani nu ştiam să declin italieneşte cum se cade—; că am înţeles prin urmare lucru-

rile mai târziu și mai greu, ca unele pe care nu le-am cetit în limba noastră; că însfirșit și publicul cult și cinstit la care un scriitor se adresează în Țara Nemțească ori în vreo altă țară civilizată—căci va fi înțelegând lectorul că zic nemțească, Neamț, numai pentruca să scurtez vorba, el va pute pune și pe cea *rusească* în loc, dacă va găsi cumva de cuviință—lipsea și în locul lui, din cauza năzuinței grozave că trăi ideal, se formase cercuri curioase, din care ne-au mai rămas urme până astăzi, unde studiul serios și modest nu prețuia nimic, omul cu adevărat cult era luat în bătae de joc, ținta, oricât ar fi fost ea de grea și de îndepărtată, părea lesne și aproape (căci cine este mai curajos decât ignorantul?) și știința era redusă la un plagiat ori la o compilație din table de materii, din dicționare enciclopedice, din recensii, care te dispensează de a ceti cărțile singur, și la un nămol de nume proprii, adesa stilcitate, îngrămădite prin note de o jumătate de pagină. Din toate aceste împrejurări nefavorabile a trebuit să ne facem loc cu greu; încă și astăzi înotăm atât de cu anevoie într'insele, încât acel care urmărește la noi, în Țara Românească, știința pentru ea însăși, fără gust de șarlatanie, de a svirlu colb în ochii oamenilor și de a-și agonisi astfel lesne vreo catedră, vreun jilț de academie, vreo slujbă grasă, ori de a-și vedea numele trimbițat prin jurnalele prietenilor cu titluri ca „celebrul nostru doctor, strălucitul nostru profesor, renumitul învățat”—tot celebrități care nu sunt de nicio treabă,—un asemenea om trebuie să aibă o răbdare mai presus de cea omenească. *Natura non facit saltus*, cultura, pe care trebuie să o aibă scriitorul numai decât atunci când se aventurează în lucrări intelectuale, această cultură am câștigat-o numai cu greu, noi Românii, și încă și până acum ne lup-tăm asudând cu dinsa, eată cauza pentru care din cercul Junimii n'a eșit încă atâta lumină câtă să poată orbi pe un om ca D-l Gherea. Junimea a fost însă atât de cuminte că nu s'a imflat ca broasca din fabulă, ea a înțeles că în împrejurările în care trăim dela 1848 încoace, incunjurați și compleșiți de produsele inteligenței apusului, nu putem nădejdui la o literatură națională decât atunci când ne vom fi dat mai

intăi socoteală de valoarea acelor produse, a înțeles că a-decă trebuie să învățăm mai întâi noi singuri, că visuri bazate numai pe o întunecată cunoștință de un oarecare împărat Traian, de un oarecare Ștefan cel mare, și lipsite de o cunoștință exactă a lumii în care trăim, nu pot să ne conducă decât la speculațiile unui Tales ori la tabla lui Pitagora, ceea ce ne-ar face ridiculi, și că pe' de altă parte o muncă pripită, ca aceea a unui om cuprins de friguri, o muncă imboldită de dorința de a ajunge răpede și cu orice preț, nu poate duce decât la o șarlatanie literară, la o podoabă cu pene străine, la acea semicultură, care, după părerea tuturor oamenilor, este mai rea decât prostia. Și am avut în adevăr durerea să vedem, în afară de Junimea, multe salturi mortale, toate isvorite din idealuri, sfârșite cu scrintituri, multe istorii critice avortate, studii *lingvistice* răsuflăte, reviste științifice nainte de vreme răposate, am văzut o revistă între altele, *Contemporanul*, și un cerc plin de chipuri cel puțin tot atât de frumoase ca cele din tabloul Junimii, și, vai, n'am observat, cu toate idealurile lui înalte, nicio pricopseală eșind dintr'insul!

Zău, de visat nu-i greu și idealuri plănuiesc și eu atâte, când n'am nicio treabă, încât mă minunez cum, după teoria D-lui Gherea, nu m'am ales până acum măcar un ânger. Greu este să muncești cum se cuvine și dintre toate muncile aceea care prinde mai cu anevoie rădăcini în țara noastră este tocmai munca intelectuală: pe lângă obstaculele ce se opun culturei, despre care am vorbit mai sus, am avut, se vede, până acum și atât de multe treburi altele, mai ales nevoi politice și electorale, încât n'am găsit vreme să ne frământăm mintea mult și cu asemenea lucruri. Junimea, cu începuturile de activitate literară, eșite din sinul ei, a fost o lumină modestă și ademenitoare: păcat că pe calea hotărîtă de dinsa, pe calea adevărată a muncii serioase, n'am putut noi ceilalți mai tineri să ducem toți lucrul mai departe. Dorința nu mi-a lipsit mie unuia, dar, oricât de adânc cercetez în conștiința mea nu văd aiurea cauza sterilității spiritului meu, decât în lupta

grozavă pentru a înfrânge defectele creşterii mele, în ruşinea care mă împedică de a specula credulitatea altora mai proşti de cât mine, improşcându-i cu articole şi cu cărticele, şi poate —mă doare inima să o mărturisesc, pentrucă şi eu am avut ilusii multe— în slăbiciunea acestui spirit însuş.

D. C. OLLĂNESCU

Q. HORATIUS FLACCUS

SATIRA VI ¹⁾

Tot ce puteam dori era : un petec de moșie
 Cu o grădină ș'un isvor de casă 'nvecinat
 Ș'o pădurice. Bunii Zei cu mult mai mult mi-au dat,
 Le mulțumesc ; ș'acum o ! fiu al Majei ²⁾, nu-ți cer ție
 Decât puterea de stăpân pe darurile lor !
 Și dacă nu prin viclenii ajuns'am să fac stare,
 Nici n'am s'o risipesc deacum prin proasta mea purtare,
 Nici ca nebunii n'am să zic : » Oh ! dacă cel ogor
 » Ce mă știrbește, l'aș uni cu al meu într'o bucată !
 » Oh ! de-aș avea noroc să dau de-un sac cu bani și eu,
 » Ca cel țaran ce protejat de Hercul, ³⁾ bunul zeu,
 » Găsind comoara-și cumpără pământul ce cu plată
 » Muncea la altul ! « ..., cu al meu ferice, mulțumit,
 Te rog ingrașă-mi turma doar și tot ce am, afară
 De minte și sub paza ta cea bună ia-mă eară,
 Când de oraș scăpând, la munți in cuiibu-mi am fugit,
 Spre ce să 'nalțe Musa mea a satirei cântare ?

¹⁾ Scrisă la a. A. U. C. 721, ante I. Ch. 30.—Horațiu avea 35 de ani.

²⁾ *Mercur*, Zeul protector al poezilor și purtătorul lor de noroc.

³⁾ *Hercul* era Zeul comorilor. Lui obiceiuișau Romanii a-i lăsa a 10-a parte din avere in testamentele lor.

Aici ambiții nu's, nici griji, nici Austrul ¹⁾ plumbos,
 Nici toamna crâncenă ²⁾ nu dă rod Morții mai mănos!
 — Părinte-al gingașelor zori oh! Janus ³⁾ tu, pe care
 Voința Zeilor te-a dat lucrărilor lumești
 Protector și incepător, cântarea-mi de la tine
 Purcede! — Tu mă scoți chezaș în Roma la oricine;
 »Hai! iute! nu 'nainte ta pe-un altul să găsești!«
 Și sufle crivățul geros ori zioa micșorată
 De neguri fie și zăpezi, eu trebuie să es.
 Apoi când m'am legat deplin, în păguba-mi ades,
 Ghiontesc pe cei ce-mi stau în drum, și lupt să trec prin gloată!
 »Nebunule! ce vrei! ce faci?« răcnește 'n urma mea
 Vre-un bătaios, »ai răsturna tot ce-ai găsi în cale,
 »Grăbind s'ajungi la Maecenas prea scumpul D-tale!«
 Mărturisesc c'aceasta-mi e plăcerea!... Dar deabia
 La negrele—Esquillii ⁴⁾ sosesc și mii de treburi, toate
 Străine, mă și iau de cap: »Măni după ceasu 'ntăiu
 »Te-așteaptă martur Roscius la Puteal ⁵⁾ să-i fii!«
 »Te roagă scribii ⁶⁾ să te 'ntorci azi Quinte, fără poate,
 »Căci treburi mari ce vă privesc deodată s'au ivit.«
 »Fii bun de dă lui Maecenas tăblița ⁷⁾ să-mi subscrie,
 De-i zic: »să 'ncerc,« el stăruie: »de-ai vrea tu, o să fie!«
 — Opt ani aproape sunt acum, de când am fost primit
 De Maecenas în numărul amicilor sei, doară

¹⁾ Vântul African, *Sirocco*.

²⁾ La Roma atunci ca acum toamna era epoca frigurilor.

³⁾ *Janus* era portarul suprem în cer și pe pământ. El dădea drumul zilei în lume și toate ușile Romane erau puse sub paza lui. El era protectorul tuturor începuturilor și oamenii pe dinsul îl invocau când voiau a săvârși ceva. La Roma avea un templu vestit pe Janiculum, clădit de Numa Pompiliu, care sta deschis în vreme de războiu, închis în timp de pace.

⁴⁾ *Esquillile*, un vechiu cimitir al sclavilor, al săracilor și al condamnaților, pe care mai târziu Maecenas își clădi palatul său.

⁵⁾ *Putealus* era locul unde se afla contoarele bancherilor și tribunalul pretorului.

⁶⁾ Horații făcea parte din corporațiunea Scribilor Questurei.

⁷⁾ Reclamațiile se făceau pe mici tăblițe de lemn având un strat de ceară.

Să aibă lângă el în car pe cineva la drum
 Cui să-i tot spună sęcături ca: »Ce oră-i acum?»
 »Au crezi că Thracul Gallina cu Syrus ¹⁾ se măsoră?»
 »Acopere-te bine azi, căci frigul pișcă rău!»
 Mistere bune de urechi oricât de desfundate!
 Deatunci pe zi, pe cîs au fost asupră-mi îndreptate
 Invidiile! De jucam la cîmp ²⁾ cu dînsul eu,
 Ori stam la teatru lângă el, ziceau: Ce norocire!
 Cînd de la rostre, ³⁾ prin oraș vre-o veste rea trecea
 Eram oprit și întrebat: Tîbute, imi zicea,
 »Tu trebuie să știi, fiind pe lângă zei, ce știre,
 »Ce se mai spune despre Daci ⁴⁾?—Nu știu nici un cuvânt.
 Ia lasă gluma!—Zei toți să mă prăpăstuiască
 De știu ceva.« Dar holdele ce-o să le dăruiască
 »Oștimii Cesar, de la noi ori din Triquetra ⁵⁾ sunt?»
 Ear cînd juram că n'am ce ști, mirați cătau la mine
 Ca la un om cu totul rar, adînc tînuitor.
 Și astfel zilele-mi perdeam, deși strigînd cu dor:
 Oh! cîmp cînd am să te mai vîd? ah! cînd în visuri line,
 În scriptele străvechi și 'n somn ear traiu-mi răsfațînd
 Gusta-voiu bunul de-a uita o viață-așa haină?
 Pe masa-mi cînd, legume voi gătite cu slînină,
 Tu bob al lui Pythagora strămoș ⁶⁾, luați ear rînd?
 Oh! mese, nopți Dumnezezești, în casa-mi cînd s'adună
 Prietenii de ospătăm ș'un roi de sclavi hrănesc
 Cu ce rămăne-abia atîns! Cum nu ne îngrădesc

¹⁾ Doi Gladiatori care se luptau unul dupe moda Thraciană, altul dupe cea Syriacă.

²⁾ Cîmpul lui Marte.

³⁾ *Rostrele* erau un fel de platformă cu un scaun pe care se urcau în For cei ce voiau să vorbească poporului.

⁴⁾ Dacii erau pe atunci dușmanii care supărau mult fruntariile Imperiului de partea Dunării.

⁵⁾ *Sicilia*, astfel numită din cauza formei ei triunghiulare.

⁶⁾ Alușiune glumeață la teoria metempsychosei. Pythagora pretindea că omul și bobul erau făcuți din aceeași materie și că un fir de bob închis într'un vas se prefăcea în carne.

Neroade legi, cu toții bem în vocea noastră bună
Paharele și mari și mici, ori pic cu pic sorbind
Ori deșertând pe cele largi de dușcă, voinicește!
Ș'apoi vorbim, de case nu, nici de moșii, firește,
Nici despre Lepos ¹⁾ ș'al său joc, ci-asupra-ne privind
Desbatem ce-ar fi rușinos de-a nu avea știință:
Averea sau virtutea fac pe oameni fericiți?
Prin stimă sau prin interes, amici's prilejiți?
În ce stă binele suprem, din ce își ia ființă?...
Și Cervius ²⁾ ne spune ear vre-un basmu pilduit
Prilejului: așa pe când se lăuda odată
Averea lui Avellius, de griji impresurată,
El începù: »Un șoarece de câmp a găzduit
Cândva pe-un șoarece de tirg, în gaura-i săracă,
Fiind amici și oaspeți vechi. Deși trăind din greu
Și de avutu-i econom, cu musafirul său
Își mai deschise inima. Deci pentru ca să-i placă
Nohutul strâns nu și-l cruță, nici orzul lungăreț,
Stafide-i duse 'n bot, șoricu bucăți abia pișcate,
Dorind a 'nvinge prin schimbări a feluri de bucate
Desgustul celui ce mușca din toate cu dispreț;
Pe când stăpânul casei el, întins pe fân mănâncă
Neghină și grâu prost, lăsând tot bunul oaspei!
Atunci cel din oraș grăi: Amice ia să-mi spui
Ce gust găsești a vieții sărac pe-un virf de stincă!
N'ai preferi tu oamenii și tirgul, codrilor?
Vino cu mine, să mă crezi în lume fiecare
Menit fiind de a perî și nimeni mic ori mare
De moarte neputând scăpa, te dă plăcerilor,
Sleește-le pe cât ai chip, trăește 'n fericire
Scurtimea vieții neuitând! — Câmpeanu-ademenit
De-așa cuvinte, ușurel din borta-i a sbucnit,
Si amândoi s'au pus pe drum, ca noaptea cu 'nlesnire

¹⁾ *Lepos* era un actor mim foarte apreciat de August pentru jocul său distins și grația danșurilor sale.

²⁾ *Cervius* vecin de moșie al poetului.

Sub ziduri fur'şându-se să intre 'n tirg. Era
La jumătatea nopţii când pătrunseră 'ntr'o casă
Bogată, unde purpurii covoare de mătasă
Pe paturi albe străluceau şi unde se păstra
Mulţime încă de mâncări în coşuri grămădite
De la o masă din ajun. De cum dar într'un pat
Ţăranul fû pe un covor de purpură culcat,
Tovarăşu-i din sus, din jos, cu pasuri mult grăbite
Merindele îi tot căra şi vrednic servitor
Urma orânduelile gustând întâi din toate;
Ea celălalt pe moale 'ntins şi vesel peste poate
Benchetuind se fericia de-al soartei lui favor;
Când uşile lovindu-se cu sgomot de odată
Îi fac să sară jos din pat, cu spaimă alergând
Prin cameră aproape morţi, ca varga tremurând
De lătrătura unor câni prin casă detunată!
Atunci cămpeanul zise trist: Ah! lipsă de-aşa traiu,
Nu-i pentru de-al de mine bun. Rămăi cu sănătate!
Pădurea şi culcuşul meu de curse apărute
M'or consola şi cu prisos de prostul meu mălaiu!

DUILIU ZAMFIRESCU.

DIN VIAȚA ROMANILOR MODERNI.

O VENATOARE DE VULPE, IN CAMPANIA ROMANA.

Iubite prietene!

Deși nu cred să te fi stăpănit vreodată patima vânătorului, decât doar când se infățișa cu fuste, eu vreau să-ți scriu tocmai în predmetul acesta. La noi, Nemrozii din parlament se dau de ciasul morții, ca să garanteze libertatea individuală de a cloci, turor dihanilor, sburătoare sau nu. E, prin urmare, un subiect de actualitate.

Dar te rog să nu te mănnești prea mult, gândindu-te poate că m'am făcut un varvar la inimă, că ucid sărmane ființe nevinovate. Nu. Când din intimplare mă duc la vânat, e semn de pace: pădure, iazuri, câmpii, sunt atâtea tainice chemări ale firii, încât pușca rămâne cu țevile plecate. În țara asta mai ales, câte lucruri nu sunt mai frumoase decât vânatul! Unde mai pui apoi, că o asemenea teorie scutește de a da alături. — Dar poate o să mă 'ntrebi de ce atunci es cu pușca. Ei, asta-i! Par'că dumneata întrebuințezi toate instrumentele ce le porți asupra-ți! Așa e firea omenească făcută: mai incaleci un cal, mai iai o pușcă de-a spinare, ia așa, ca să-ți mai treacă de dorul strămoșilor.

În împrejurarea de față, chiar să nu mai porți de loc grija dihanilor: vânătorul e fără arme.

Și să-ți spui cum.

Intr'o dimineață de Februarie, pe la 9 ciasuri, eșeam pe poarta San-Sebastiano și mă 'ndreptam spre Via Appia,

împreună cu alte patru persoane. Eram prin urmare cu toții cinci la număr, dintre cari trei doamne și doi bărbați. Frigul pișca ușurel de virful nasului, ca un craiu bătrân, și par'că de atâta îndrăzneală chiar doamna cea în vîrstă se roșea. Trecurem pe dinaintea catacombelor Sântului Calist, fără cea mai mică smerenie față cu acele mărețe rămășițe ale celor dintăi creștini; ne coborîrăm într'o vâlcea, în care, la stînga, dormitau de-atîta vreme zidurile cercului lui Maxențiu, și apoi ridicarăm la deal, spre Caecilia Metella, un strălucit monument înălțat «ficei lui Metellus Creticus, femeia triumvirului Crassus», peste care familia Primarului de astăzi al Romei, duca Gaetano di Sermoneta, zidise în veacul al 13-lea un castel întărit (se înțelege, peste monument).

De aci intram în Campania romană. — Soarele se ridicase drept la 'ndemăna noastră. Razele de lumină pătrunseseră în fie-care picătură de rouă, de părea tot câmpul stropit cu diamante. Totul era verde și sănătos. O suflare de viață tîneră ne învăluia pe toți ca într'o haină moale de mătăasă. Bucuria de a trăi era lăuntrică. Mormintele din dreapta și din stînga drumului dau acestui fel de fericire o formă oare-cum clasică. Nimeni nu vorbea. În noi înșine era o mlădiare armonică de impresiuni, care se împărțeau celuilalt prin vecinătatea trupurilor noastre. Strinși în cuprinderea unui landou, eram fără voie lipiți unii de alții. Ne simțeam calzi și nu îndrăzneam să ne privim. Dar se pricepea lesne că fie-care din noi dorea, în taina firii sale, prelungirea acestui fel de a se înțelege. Una din doamne se uita în vîzduhul senin, cu genele pe jumătate închise, par'că s'ar fi rătăcit cu mintea în amurgul unei amintiri de fericire. «Altă dată, altă dată» păreau a-i zice mormintele; însă glasul lor închipuit nu putea rupe nimic din mreaja farmecului present. Plăcerea păgănească de a trăi, acum, nemijlocit, ce cuprinsese pe Goethe la Napoli, într'un chip atît de neînțeles, străbătuse în noi cu o mai mare putere. Mintea fugară mi se anină de forma subțiratică a prințesei X, pe care cu o sută dn ani înainte o mângăiasă ochiul lui Goethe în casa bunului său prieten Filangieri și o umbră de nesiguranță se

resfiră, din trecutul acesta apropiat, peste vibrațiile mele de fericire, și mă sdruncină intru cătva, — ceea ce nu mi se intimplase cu trecutul cel depărtat. Lumea romană, cu toate pietrele ce o înfățișează în mod plastic inchipuirii noastre, s'a răcit; pe câtă vreme lumea deacum o, sută de ani încă e caldă, și par'că tocmai deaceea inriurește cu mai mare putere asupra icoanei morții din conștiința noastră. — Doamna care se uita în văzduhul senin mă atinse peste mână: — »La ce te gândești?« Imi veni până în gură să răspund: »La dumneata«. Dar, cu o răpede înfrângere a propriei porniri, răspunsei cu îndelung răbdătorul »La nimic«, scăpând astfel de o groaznică banalitate.

Cu noi înainte se deschideau treptat, din pânza unui zid, mărețele arcuri ale apeducurilor claudiane. Pe fundul limpede al orizontului, munții Albani își încrustau marginile lor străvezii, purtând pe văi orașele albe, ce din depărtare semănau cu turme de oi la pășune: Frascati, Grotta Ferrata, Marino, Albano, peste cari Rocca di Papa străjuia din înălțime, părând a chema asupra-le mântuirea lui Jupiter Latiaris. — Niciodată o câmpie semănată, din zilele noastre, o grădină tănără, n'a fost mai candidă decât bătrâna această Campanie romană. Ca o fecioară nemuritoare, ea stă în pământul clasic, mută, neclintită, păzind mormântul în care:

»Cu capul odihnind pe Palatinul August,
: Cu brațele deschise între Aventin și Celiu
»Roma își întinde puternicii umeri
»Spre Via Appia«. —

* * *

Dar ce-i faci vieții! Ea este, în raport cu trecutul, cum e o ramură de ederă către o ruină: se viră printre cărămizi, crapă lespezile, se anină de turnuri, acoperind toată melancolia pustietății cu o țesătură de foi grase. —

Ajunși cam la a șasea peatră miliară, deterăm peste un cort din zilele noastre, elegant, luxos, sub care se întindea o masă bogată, cu chelneri în frac și un *maitre d'hôtel* în haine de vânătoare, care, ca pe vremea romanilor clasici,

ingrijea ca acest *ientaculum* să fie nu numai bun, ci să aibă și culoare locală. — Capete de vulpe atirnau de ușorii cor-tului; un vulpoi bătrân, împăiat, în mijlocul mesei; vulpe pe pahare; vulpe pe cuțite, — bre, șireată societate trebuie să mai fie asta!

Între acestea, membrii clubului numit »Circolo della Caccia alla volpe« soseau unul câte unul. O mulțime de ofițeri de artilerie și cavalerie; civili de toate virstele, apar-tinând societății romane; femei, unele mai frumoase decât altele; străini de prin toate țările; un ambasador; atașați militari; până și un popă anglican, — veneau pe lungul căii Appia, în trăsurele ușoare cu două roate, în landouri, în cabriolete, în așa zisele *bote* sau birji romane. —

Ce privește ciudată! — Pe drumul mormintelor, se des-fășura viața în toată strălucirea sa. Cai neastâmpărați, oameni veseli, îmbrăcăminți bătătoare la ochi, soldați, sgomot, ne-răbdare, — eată ce înlocuise pacea țințirimului. Cortul și fur-gonul clubului se răzemaseră de un morman de peatră, zis astăzi *Casale-Rotondo*, vechiu mormânt al lui Messala Cor-vinus, împrejurul căruia vistavoi strângeau chingele la cai, ear stăpânii lor turnau marsala dulcilor stăpâne, siguri că în-tr'o înghițitură de vin se ineacă un car de necazuri.

Stând între ei și privindu-i, simțeau o nespusă fericire că-i cunoști numai pe partea lor cea bună, că nu le știi me-tehelele, nemulțumirile. Fracurile roșii pe pantalonii albi; a-mazonele strinse de șolduri; curtenia oamenilor bine crescuți; un nu știu ce plin de elegantă intimitate ce-l dă mișcărilor unei societăți deprinderea de-a călări împreună, — produceau ilusia unui moment din viața medievală. — Duca Grazioli-Lante, Masterul clubului, subțirătec dar cu o fibră de oțel, sta în mijlocul drumului, uitându-se nerăbdător în zare spre a vedea căinii, care nu soseau; Lord Dufferin, ambasadorul englez, fudul tare de-o ureche dar de o rară politeță, corect, blând la vorbă ca o tată mare, însoțea pe fiică-sa și pe donna Giulia Lavaggi, cătră care își pleca adesea urechea în acti-vitate; Conteul Loulou Primoli Bonaparte, cunoscut prin ra-rul privilegiu ce are în societatea romană de-a primi la sine

domni, doamne și domnișoare, cu toate că e holteiu; fratele său Gegè Primoli, bătuit de mania fotografiei; don Baldasare Odescalchi și cumnatul său contele Rucellai, florentin de rasă dar venețian prin barbă; don Prospero Colonna; Marchisul Marignoli; Principele Chigi și alți căți în Christos s'au botezat, perduți într'un stol de ofițeri de toate gradele. Eată o trăsurică cu un cal, ușoară ca o libelulă, care poartă pe bălaia prințesă Santaflori, cu fiică-sa. Oh! fiică-sa!... cine a văzut-o și nu și-a pocnit buzele în gând, sărutând vântul. Donna Nicoletta Grazioli, o sabină nehrăpită, pare a aștepta pe Titu Tițiu... care nu vine. Vară-sa, donna Elena Rospigliosi, dulcea stăpână a Aurorii lui Guido Reni, care trebuie să se fi visând adesea pe carul zorilor. Infine, donna Bianca del Grillo. Eată donna Bianca. Căți nu sar, căți nu lasă malvasia în pahare, ca să vie, ca s'o vadă, ca s'o ia de subsoară, pe bălaia donna Bianca. — Ea se coboară, sprintenă, din trăsură, uitându-se cu firească dragoste la mama ei, illustra Ristori. Pare o ușoară inchipuire a lui Sandro Botticelli, desprinzându-se din cadrul *Orelor* și lăsându-se, plutitoare, pe borangicul hainelor sale de zină. Mănile i le-a cântat Gabrielle d'Annunzio, când a cântat pe Blanchesmano; ochii, rândunelele din zarea albastră; mijlocul, izvoarele cu trestii. Donna Bianca ride, și mărgăritele își scot capul dintre flori s'o vadă: s'a întors primăvara, au inviat fluturii.

Dar deodată, toată lumea asta elegantă se întoarce către drum.

— Eată-i! eată-i! se aude din toate părțile. Fiecare își caută ochiana, ochelarii ori monoculul. Unul soarbe din fugă ultima înghițitură; altul aprinde o țigară din treacăt; un al treilea își ridică carimbii răsfrânți ai cismelor. O mișcare generală se face în roiul de oameni, care trec la jockey, la vistavoi, până și la cai. Aceștia cu țirloaiele subțiratece legate în sfori și îmbrăcați în lungi valtrapuri senatoriale, ca altădată calul lui Heliogabal, bat pământul cu nerăbdare, rinchezând cu nările sângerate în vânt.

Pe lungul viei Appia se vede rostogolindu-se un nor ușurel de praf, prins în pervazul a doi călăreți îmbrăcați în

roșu. El vine domol și cu cât vine, cu atât norul se pierde, ear formele vii es la iveală. O liotă de câini târcați, cu cozile ca niște proțapi, inaintează până la o dsitanță respectoasă, unde se opresc un moment spre a lua la dreapta din drum, trecând bariera de lațuri ce mărginește strada și venind să se așeze in fața cortului, pe earbă. Duca Grazzioli se duce la unul din cei doi picheri, care își scoate cascheta și-i face cuvenitul raport asupra stării sufletești a dobitoacelor sale, dacă sunt in vervă, de nu cumva vântul imprăștie urma, etc. Celalt picher, cu un harapnic in mână, aduce la calea adevărului pe unii cotei nedisciplinați, strigând printre dinți »Au! Fiction, what have you done? Jamie, Rattlin, Roarin! Davie, Davie, come here!...« Și biciul pac! mângăe pe Davie, care, umblă, intră schelăcând in rândul celor cuminiți.

In fine duca Grazzioli incalecă...

Un freamăt de interes trece prin rândurile cailor și călăreților. Se string chingele, se indeasă pălăriile. Fiecare vede pe vecin fără să-i vorbească. Câte un »Ciau!« scurt de la unu la altu, și nimic mai mult. Se înțelege că preocuparea de sine a luat locul nepăsării de până aci. Când ai de sărit bariere de 1 metru 20, ziduri, șanțuri, vâgăune, pripoare, tot ce sare și străbate o vulpe, poți să fii foarte deprins cu călăria, te gândești că-ți poți rupe gâtul. Ceeace dealtminteri, se intimplă câte unuia la fiecare vânătoare.

Masterul cu picherii și câinii au pornit-o in cap. Ei merg incet să caute bariera prin care se intră pe câmp. După dinșii grupuri de călăreți se desfășură pe lungul viei Appia, pe când trăsurica fraților Primoli ii așteaptă, cu respectivul aparat de fotografie.

Deabia au intrat in câmp și au coborit o mică vâlcea, că deodată turma de câini se așterne pe goană. Un sunet de corn, grav, prelung, se repercutează pe văi și pare a deștepta vietățile toate. Caii sar deodată in galop, rândurile se rup, mișcarea devine fantastică, fiindcă acum pare un vortej ce mătură canpania romană, fără a lăsa altă urmă decât earbă bătăturită. Eată-i urcând un deal, pe creasta căruia se zărește o barieră de lațuri. Priveliștea e minunată și emoțiu-

nea spectatorilor crește din cauza obstaculului ce se vede. Vulpea a trecut printre stîngii ca o nălucă; căinii trec cît-colea în urma ei; cei doi picheri sar pe deasupra fără măcar să bage de seamă; aproape în același timp, Duca Grazzoli pare că sboară, calul său plutește ca o ciocărlie în vînt; un maior de cavalerie sare aproape de mână cu femeea lui; Marignoli, Colonna, Chigi, par'că au aripi. Cornul sună pe valea cealaltă, la stînga. Întărziată se precipită către barieră în goană. Dar unii din cai se opresc pe loc, par'că ar fi țințiți. Pîteni, biciușcă sunt zadarnice. Se ridică drept în două picioare, mușcă zabalele, sforăe, — dar nu sar, stăpînii lor, furioși, îi întorc înapoi, îi bat și ear îi aduc către barieră. Unii o sar, cei mai mulți se opresc din nou. Un căpitan de artilerie, care nu putuse sări la prima trecere, vine ca o vijelie. Calul său, de cea mai fină rasă, și-a întins capul delicat pe lungul picioarelor și ai crede că vrea să se desprindă de pămînt, atîta e de ușurel. Cu toate astea, cavalerul îl poartă greșit asupra obstaculului, — el ia bariera în picioare și 'ntr'o secundă se rostogolesc amînduoi de cealaltă parte. Alături de dînsul donna Bianca, Lord Dufferin și alți doi, trei trec ca vîntul.

Cornul sună pe dealul de-al treilea. Au dispărut mai toți. Rari curioși rămîn pe virful muchei, urmărind cu binocluri mersul vîntătorii. Cu incetul văile reintră în clasică lor pace. Cucoșii de la Villa Quintiliana, speriați un moment, își piaptănă bărbia cu ghiara pîntenată. Tăcerea revine; privitorii se întorc spre drum.

— Haidem!...

Și deabia se mai aude cornul în fundul văilor.

A. VLAHUȚĂ.

NU ȘTIU . . . E MELANCOLIA.

Nu știu, . . . e melancolia secolului care moare,
Umbra care ne ineacă la un asfințit de soare, . . .
Sau decepția, durerea luptelor de mai 'nainte,
Doliul ce se exală de pe-atâtea mari morminte,
Respândindu-se 'n viață ca o tristă moștenire,
Umplesu sufletele noastre de 'ntuneric și măhnire
Și imprăștiie în lume o misterioasă jale,
Parc'ar sta să bată oara stingerii universale! . . .

Căci mă 'ntreb, ce sunt aceste vaețe nemângăiate,
Ce-i acest popor de spectri, cu priviri intunecate,
Chipuri palide de tineri osteniți pe nemuncite,
Trști poeți ce plâng și cântă suferinți inchipuite,
Inimi lașe, abătute, fără a fi luptat vreodată,
Și străine de-o simțire mai înaltă, mai curată?
Ce sunt brațele acestea slabe și tremurătoare? . . .
Ce's acești copii de ceară — fructe istovite 'n floare!

Și în piroteala asta de ființi degenerate,
Când bolnavi, suspină barzii pe-a lor lire discordate,
Și când toți, în cor funebru, înșirați la pragul muzii,
Își ard mintea pe mormântul peritoarelor iluzii,
Blăstemând deșertul lumii ș'al vieții, în neștire, —
Când își scaldă toți în lacrimi visul lor de nemurire,
Tu, artist, stăpânitorul unei limbi așa divine,
Ce-ai putea să ne descoperi, ca un făcător de bine,

Orizonturi largi ș'atâtea frumuseți necunoscute,
Te mai simți atras s'aluneci pe aceleași căi bătute,
Să-ți adormi și tu talentul cu-al disgustului narcotic,
Ca în propria ta zonă să te-arăți străin, exotic?

Cum, când ești așa de ténér, e o glorie a spune
C'ai îmbătrănit și sila de viață te răpune,
Că nimic pe lumea asta să te miște nu mai poate,
Că te-ai sbuciumat zadarnic și te-ai săturat de toate?

Știi tu încă ce-i viața? Ș'ai avut tu când pătrunde,
Nu problemele ei vaste, încălcite și profunde,
Dar un tremurat de suflet, licărirea ta de-o clipă,
Când atâtea-ți schimbă vremea, c'o bătaie de aripă,
În vertiginosul haos de priveliști, ce te 'nșală,
Sub imensa și eterna armonie generală!

Ești deabia în pragul lumii. Ți-i așa de ager gândul, —
Câte n'ar ști el să prindă, în viață aruncându-l!
Câte frumuseți ascunse vi s'arată numai vouă,
Ferițiți poeți! — Natura, lumea pururea e nouă,
Pe sub ochii tăi tablouri lunecă strălucitoare,
Glasuri și colori și forme, tu le lași să se strecoare
Legănând a tale gânduri adormite, ca pe-o apă,
Când atâtea adevăruri nerostite încă-ți scapă!

Știu, am fost și eu ca tine amăgit să cred că 'n artă,
Pot să trec la nemurire cu revolta mea deșartă; —
Și cu lacrimi stoarse 'n silă — nu mi-aș mai aduce aminte —
Am bocit și eu în cripta visurilor mele sfinte.

Dar, când m'am uitat în juru-mi ș'am văzut că e o boală,
Și că toți începătorii, de abia scăpați din școală,

Vestejiți fără de vreme de-un disgust molipsitor,
Iși zădărnicesc puterea, focul tinereții lor,
Ca să legene 'n silabe, pe tiparele găsite,
Desperări de porunceală și dureri inchipuite, —

Când am înțeles c'aceasta e o modă care soarbe
Seva tinereții noastre, am zis gândurilor oarbe,
Ce-și rotiau peste morminte sborul lor de lilieci,
Să s'abată, lăsând morții in odihna lor de veci,
Și din florile vieții să aleagă și s'adune,
In neperitorul fagur, adevăr și 'nțelepciune!

Câte nu's de scris pe lume, câte drame mișcătoare
Nu se pierd nepovestite in năprasnica văltoare
A torentelor vieții! Câți eroi — lipsiți de slavă —
Nu dispar in lupta asta nesfârșită și grozavă!
Și, sub vijelia soartei, câte inimi asuprite,
Câți martiri, pe cari vremea și uitarea îi inghite!

Și când lumea asta toată e o vecinică mișcare,
Unde cea mai mică forță împlinește o chemare,
Și când vezi pe-ai tei cum sufăr, cum se sbuciumă și luptă
In campania aceasta mare și neîntreruptă, —
Tu, departe de primejdii, razna ca un dezertor,
Să arunci celor ce-așteaptă de la tine-un ajutor
Jalea și descurajarea cântecului tău amar,
Și să-ți cheltuești puterea celui mai de seamă dar,
Ca să-i faci mai răi pe oameni și mai sceptici și mai triști!
Asta vi-i menirea sfântă de apostoli, de artiști?...

Unde ni-s entusiaștii, visătorii, trubadurii,
Să ne cante rostul lumii și splendorile naturii? —
Unde ni's sămănătorii generoaselor cuvinte,
Magii cărmuiți de stele, mergătorii înainte,

Sub credințele sfărmate și sub pravilele șterse
Ingropând vechia durere, cu-al lor cântec să reverse
Peste inimile noastre mângăere și iubire, —
Și cuvântul lor profetic, inspirata lor privire,
Valurile de 'ntuneric despicându-le în două,
Splendidă 'naintea noastră să ne-arate-o lume nouă!

N. PETRAȘCU

MIHAIL EMINESCU
STUDIU CRITIC

Viața lui.

— (Urmare) —

Ceea ce ne interesează mai întâi la un poet este opera lui, adică ceea ce rămâne de la el și slujește omenirii. Viața lui, prin care se aseamănă cu noi toți, are o importanță secundară, înlesnind numai la înțelegerea și explicarea operii sale. Cu toate acestea, unii critici contemporani socot că mai toată lucrarea unui scriitor e rezultatul felului său de viață, a mediului social, sau împrejurărilor exterioare prin care a trecut. Această părere ni se pare exagerată. Între viața și firea unui scriitor, ca de altminteri în a oricărui om, există o înrîurire reciprocă, în care firea însă rămâne ca notă fundamentală și prin urmare covârșitoare, modificându-se numai în fisionomia ei de dinafară. Viața cu dramele ori comediile ei, cu împrejurările simple sau complicate prin care trecem, va putea prili sau contraria natura fără a ne-o schimba, cum lumina va putea prili sau contraria o plantă fără a-i schimba natura ei intimă.

Poetul de care ne ocupăm e poate unul din cele mai puternice exemple care ilustrează acest adevăr.

Mihail Eminescu s'a născut în Botoșani, la 20 Decembrie 1849 ¹⁾. După unii, el s'ar fi trăgând dintr'un strămoș oriental, Emin Efendi, negustor turc, reslejit prin Moldova în una din călătoriile sale de afaceri și căsătorit c'o româncă. După această versiune, budhismul poetului s'ar putea explica prin atavismu. După alții, poetul nostru s'ar cobori dintr'un strămoș militar, suedez, rămas în țară de pe timpul trecerii lui Carol XII-lea. Tatăl lui Eminescu, Gheorghe Eminovici, era un bătrân viu și hazliu, ocupându-se cu cultivarea pământului, iar mama lui, — de la care se pare că s'ar fi transmis germeul boalei, ce era să sbucnească mai târziu în poet, ca și în mai toți copiii săi, — era o femeie simplă și blândă, și e singura rudă către care se întoarce simțirea poetului în frumoasa sa poezie, *O, mamă, dulce mamă..*

Prima copilărie a lui s'a petrecut la țară, la Ipotești, în Moldova de sus, adică la aer liber, la soare, sau mai des în poene de pădure, în singurătate, unde firea lui visătoare se dedea la ascultarea luptei tăcute a sufletului, în umbra căruia se desfășurau atâtea drame.

Inchipuirea lui tânăra se deschidea în fața naturii cămpenești, în fața orizonturilor ei nemărginite, a peisajelor ei întins liniștite, a cerului transparent ca sticla, a stelelor prietene, a miriștii pe care rătăceau umbrele mute ale norilor.

Inima lui găsea în această natură un confident intim care răscălea, cu emoții nouă, comoara misterioasă a poeziei din el. Într-o zi această natură va apărea ca un fond statornic în lucrarea lui, și cu caracterul blând și proaspăt ce și-l va aminti din copilărie.

Școala primară și-o făcù la Cernăuți, și la 1860 se în-

¹⁾ Această dată a nașterii poetului e scrisă de însăși mâna lui într'un registru al Direcției *Conversărilor Literare*. În matriculele gimnasiului din Cernăuți, unde a învățat Eminescu, se află data de 14 Decembrie 1849, în loc de 20 Decembrie. Pe mormântul lui s'a pus din greșală anul 1850.

Cele mai multe din știrile ce dăm aci relative la viața lui Eminescu le avem de la D. Iacob Negruzzi. În volumul inedit al acestui autor »*Amin-tiri din Junimea*« este un capitol întreg intitulat »Eminescu,« în care se gă-sesc multe detalieri despre viața poetului.

N. P.

scrise în gimnasiul de acolo, unde profesa pe atunci Arune Pumnul, care îi propuse schimbarea numelui din Eminovici în Eminescu. El trecu de un elev mijlociu în școală și se distinse mai mult prin vederi originale și cu deosebire prin iubirea și înțelegerea limbei române. Caracterul îi era bun și blând, deși câteodată nemlădios, cum era cu cerința umblării la biserică, duminică. În clasa II gimnasială rămase repetent și o continuă până spre primăvara anului 1863, când în Aprilie încetă de-a mai cerceta școala și trăi retras, încercând să se prepare ca »privatist«, cum se zicea atunci, dar neputându-se la nici-un examen.

În anul 1864, veni pentru întâia dată în Cernăuți, prin stăruința fraților Costinești, trupa de actori români de sub direcția Doamnei Fani Tardini ș'a fraților Vlădicești. Scopul aducerii ei, fiind reinvierea sentimentului național prin auzul limbei române pe-o scenă bucovineană, Eminescu, care pentru moment se afla dus în Botoșani, de unde pleca trupa, se entusiasmă și porni cu ea și dinsul. Efectul actorilor asupra publicului român din Cernăuți fu nespus de mare; era o însuflețire generală națională și patriotică. Episcopul însuși cu tot clerul său asistă la multe reprezentațiuni, și piesele cu subiecte istorice, cu cântece și aluțiuni patriotice entusiasmă într-atâta capitala Bucovinei, că mulți dintre tineri fură luați de curent și părăsiră studiile numai ca să se facă actori. Părinții și profesorii avură mare nevoie ca să-i întoarcă de la această cale greșită. Printre acești tineri, fu și Eminescu. Succesele strălucite ale trupei române au hotărât de cariera lui. El a plecat cu trupa în primăvara anului 1864, ne mai ascultând nici de părinți, și nici de amici. Câtva timp mai înainte, la moartea lui Arune Pumnul, Eminescu se distinsese compunând poate prima sa poezie, poezie de jale și de tănguire, publicată atunci într-o broșurică, sub titlul *Lăcrămiarele învățăceilor gimnasiaști din Cernăuți, la mormântul prea iubitului lor profesor Arune Pumnul*. Această poezie pără atât de potrivită după cuprins și formă, încât atrase atențiunea tutora asupra autorului, care n'avea atunci decât 15 ani. După plecarea lui, profesorii își aminteau încă de sentimentele lui

calde românești și de figura lui inteligentă și blând visătoare ¹⁾.

I.

Imbracă-te în doliu, Frumoasă Bucovină
Cu cipru verde 'ncinge antică fruntea ta,
C'acuma din pleiada-ți auroasă și senină
Se stinse un luceafăr, se stinse o lumină
Se stinse o dalbă stea !

II.

Metalica, vibrândă a clopotelor jale
Vuește în cadență și sună intristat,
Căci ah ! geniul mare al deșteptării tale
Pășl, se duse acuma pe-a nemuririi cale
Și 'n urmă-i ne-a lăsat.

III.

Te-ai dus, te-ai dus din lume, o geniu nalt și mare
Colo, unde te-așteaptă toți ângerii în cor
Ce 'ntoană tainic, dulce a sferelor cântare
Și-ți impletesc ghirlande, cununi mirositoare
Cununi de dalbe flori !

IV.

Te plânge Bucovina, te plânge 'n voce tare,
Te plânge 'n tănguire și locul tău natal,
Căci umbra ta măreață în falnica-i sburare
O urma 'ncet cu ochiul în tristă lăcrămare
Ce-i simț național !

V.

Urmeze-ți încă în cale-ți și lacrima duioasă
Ce junii toți o varsă pe trist mormântul tău
Urmeze-ți ea prin sboru-ți în cânturi tănguioase
În cânturi răsunânde, suspine-armonioase
Colo, în Eliseu !

M. Eminovici, privatist.

¹⁾ Eată și această poezie asupra lui Arune Pumnul.

Cu trupa Doamnei Tardini, Eminescu se întoarse în Botoșani, unde rămase câțva în familia sa.

Dar viața de actor cu caracterul ei boem, și în deosebi succesele ei de reinviere națională, se pare că-l urmări. El se luă prin România după actori de a doua mână, suferi nevoile unei astfel de vieți mai bine de vr'un an, și în cele din urmă, ajunsese în București ca scriitor de piese la Pascali, trăind cu fratele acestuia într-o mansardă întunecoasă și fără paturi. Ceva mai târziu, delăsat de toți, fu aflat de Carageali, autorul comediilor cunoscute, într'un grajd, în esle.

Ceeace numim noi mizerie a fost, se pare, un mediu cu care Eminescu s'a acomodat de copil încă. Indiferența lui față de ea era mai tare de cât disprețul ce i ar fi putut arăta. În vreme ce un altul ar fi gemut sub stringerile ei, Eminescu își răzema capul de un geamantan vechiu, ce-i alcătuia averea întreagă, — fiind plin de cărți nemțești — se întindea bineșor în fân și »recita pe Schiller în gura mare« cu ochii plini de lacrimi de mulțumire, și zimbând cu blândeță ca un geniu senin din altă lume, »ca un sfânt tînăr coborît dintr-o icoană.« Din aceste zile însă, n'a rămas nici-o urmă precisă.

Mai târziu, ajutat din nou de tatăl său, plecă prin Blaj și mai în urmă la Viena, spre a-și termina studiile umanitare. Aci, orizontul vederilor sale se lărgi și capitala Austriei cu caracterul ei particular îl îniri. Viața de familie cu munca liniștită a zilelor ei împărțite regulat în ciasuri, cu petrecerile și sărbătorile ei cuminți, cu atmosfera sănătoasă, blândă, și sentimentală a Eleonorelor și Margaretelor rasei, încântă și învîlul sufletul poetului. Pe de altă parte, ascultarea cursurilor clasice și filosofice, și mai cu seamă citirea sa fără preget, îl familiariză cu anticitatea și-i rafină gustul. Cunoștințele lui, care crescure neconținut, închegau acum o sinteză, își dădeau oarecum mână cu mână, încât el se încerca a privi deasupra vieții, deasupra lumii, ca avînd aripi. Autorii greci, pe care i-a stimat ca de drept în primul loc, îl fărmecau. Dintre latini citea mai mult pe cei-ce sunt clasați ca decadenti, alături de înțeleptul Horațiu și elegantul Ovidiu. În urmă mișcarea filosofică, mișcarea socială, îi deschideau

ochii minții, ear cronicarii și poeții noștri, îi avea cu forma limbii lor învățați pe dinafară. Te naști poet, credea dinsul, cum zice un scriitor francez, dar nu devii și nu rămăi poet decât învățând și nutrind talentul tău prin studiu. Toate acestea, acumulate pe o fire meditativă, și sub impulsunea celor dintâi dorinți de la 18 ani, dorinți ce la el îi violau zilele și-i aprindeau nopțile cu imagini de brațe goale, i-au inaripat inchipuirea care spintecă nemărginirea și-și deschise o lume cu adevărat ideală.

După cele câteva încercări, publicate în Familia din Pesta, ca »*Dulce Bucovină*,« etc. și care sunt ca un fel de bijelii în găsirea drumului, se prinse în versuri poesia *Venere și Madona*, care avea să-i fixeze un loc în literatura noastră, și într-o seară, din anul 1870, Domnul Negruzzi, Directorul *Convorbirilor Literare*, o citi cel întâiu, pe slova măruntă și regulată a poetului. — De pe la strofa a treia, *Rafael pierdut în visuri ca 'ntr-o noapte 'nstelată*, i se deșteptă interesul care crescù din ce în ce mai mult, până când spre sfârșitul bucății simți originalitatea unui talent. A doua zi, o citi Domnului Maiorescu care văzù că în aceste strofe se anunță un nume. *Venere și Madona* se publică în *Convorbirile Literare* din 15 Aprilie 1870. Câteva scrisori se urmare între Directorul Revistei și Eminescu; dar poetul ori decâte-ori era vorba de persoana lui, în aceste scrisori, alunece alături. Nepersonalitatea, sau mai drept indiferența de persoana lui, a fost sădită în el din capul locului. Pentru Eminescu de atunci, idealul era lumea gândurilor lui. Așa, într-o scrisoare a sa, în care răspundea Direcției *Convorbirilor* la niște observații drepte ce i se făcuse cu privire la partea I din poesia Epigonii, unde după cum se știe, seridică prea sus meritele contestate ale Cichindealilor și altora, Eminescu zice că nu trebuie luate în ele ineseși meritele acestor poeți, ci mobilul care i-a călăuzit, entuziasmul și patriotismul cald, credința lor candidă într'un ideal, lucruri care veneau după o epocă de străinismu, de abatere și de ignoranță, — epoca fanariotă; — în vreme ce, adaugă dinsul, noi nu facem decât cuvinte goale, căci chiar când cântăm, conștiința noastră ne

compătimentește și ne crede rătăciți spre năluciri de copilărie. Părinții noștri erau sinceri și credeau în idealul lor, — notă pe care Eminescu o stima ca sublimă. Din toate scrisorile lui, reese în urmă o modestie extremă față de lucrările sale. Mai pretutindeni, fraza finală a sa e că dacă se va găsi de cuviință a se îndrepta ceva în versurile lui, sau a fi chiar șterse unele, el se va crede și va rămănea îndatorit. Între acestea talentul poetului se afirma din ce în ce mai mult, figura lui creștea și devenea interesantă. Mulți voiau acum să-l cunoască de aproape. —

Directorul Convorbirilor, într'o călătorie a sa, se opri la Viena a nume în scopul acesta. El intră în casinul unde se adunau studenții români și așteptă să recunoască după fisionomie, printre cei ce intrau, pe poet; dar nu întîlni nici o figură c'o lumină particulară. După câteva momente, intră un ténér palid cu pletele negre și lungi până la umeri, cu privirea calmă, îmbrăcat în haine negre — haine pe care le-a purtat totdeauna, poate ca un semn inconștient al unui suflet în doliu: era Eminescu, în faza romantică a poeziilor de la 18 ani. Cam în timpul acesta urma să se facă o serbare la Monăstirea Putna, la mormântul lui Ștefan cel mare și Eminescu, împreună cu D. Slavici și alții, încălziți de ideea românismului voiau să ridice cât se va putea mai mulți români ispre a lua parte la această serbătoare. După serbătoare se țină un congres de studenți în care se vorbi de multe cestiuni mari, și din divergența părerilor se născu între ei o majoritate și o minoritate. În minoritate era și Eminescu, care vorbise și crezuse a se face în această împrejurare numai lucruri cuminți și realizabile; dar majoritatea făcu ce crezû ea. Eminescu, întovărășit de D. Slavici, Resu și alți doi — adică minoritatea — luăre câte un braț de earbă cosită proaspătă din preajma mănăstirii și se suiră în clopotnița bisericei unde se culcară și dormiră până a doua zi, căci nu mai era loc de dormit prin chilii. În timpul nopții el se deșteptă și punea vecinic camarazilor săi de noapte întrebarea: »cum se poate ca atâtea sute de capete la un loc să nu poată gândi cât un sigur cap întreg?»

După aceasta Eminescu se întoarse în țară, la Iași, unde fu numit director al Bibliotecii de acolo, sarcină care convenea atât de bine firii lui studioase. Aci, întâlni pe poeta Veronica M., cunoscută ceva mai târziu, dar de pe atunci încă, ea însăși cu ochii în stele, și de o frumuseță luminoasă de tineretă. Se crede că Eminescu ar fi văzut-o pentru întâia oară la o fereastră, unde sta cu tēplele ei de aur plecate pe numărul *Convorbirilor*, în care tocmai erau publicate câteva din primele poezii ale poetului și pe care ea le citia transfigurată de admirare. Obrazul i se încălzise sub puterea versurilor ce i îmbăta sufletul. La sfârșit, întlni numele melodios al poetului, nume obscur pe atunci pentru lume, dar deasupra căruia poetul avea să arunce mai târziu atăta lumină. — Cine să fie Eminescu? Câte-va zile în urmă-l cunoscū. Acest episod poetic prin el însuș se pare că l'ar fi poetisat încă și mai mult Eminescu în începutul *Luceafărului*. Ea era atunci în floarea virstei, poate de 17, 18 ani. Obrazul îi era rotund și frumos, fruntea albă, netedă și inteligentă, părul galbēn — idealul poetului, — ochii de un albastru deschis, nasul delicat, gura mică, umedă și sensuală. Deși copilă încă, ea era măritată, dar măritată atât de puțin, cu un om mai în virstă decât ea cu vr'o 30 de ani. În astfel de condiții legătura din fața altarului nu poate înlănțui inima, ea rămâne liberă spre a vorbi cui va înțelege bătăile ei fragede. În casa ei, Eminescu i se așăza în față și citea seara, ca un vechiu trubadur, versurile ce făurise zioa, în tăcerea bibliotecii. Ea îl asculta cu sufletul inecat în glasul lui cântător. Bătrânul M. însuș lua parte la incântarea lor cu zîmbetul unui părinte ce-și privește copiii veseli. Altădată eșeau împreună în grădină *per amica silentia lunae*. Arborii se scuturau de floare pe capetele lor și ei ca doi poeți credeau că-i încorona firea cu mână ei însăși. Căzutul acesta al florilor a făcut imagini suave în atâtea bucăți ale lui Eminescu. Dar visitele poetului, lectura sau recitarea stihurilor sale, privirile lui învăpăiate, capul undos al poetului turburărē adânc inima tinerii femei...

Își promiseră unul altuia ca după moartea bătrânului M. să se căsătorească împreună; și atât era de învățat Eminescu, că hotărîse să se facă catolic spre a nu se mai putea despărți niciodată. Era însă, o iluzie a sințirii lui; căci mai târziu, amărit de împrejurările ce l-au îndepărtat de această femeie, nu va mai voi s'o vadă. Cu toate acestea în timpul amorului lor, Eminescu scrise din poeziile lui cele mai calde și mai cu tinereță. Ea, la rîndul ei, publică tot ce a făcut mai frumos ca versuri, și care poate erau pe ici pe colea în dreptate după sfatul poetului. La cîntecul lui Eminescu de sub titlul *Dorința*,

Vino 'n codru la isvorul
Care tremură pe prund,
Unde prispa cea de brazde
Crengi plecate o ascund.

Și în brațele-mi întinse
Să alergi, pe piept să mi cazi,
Să-ți deprind din creștet vîlul,
Să-l ridic de pe obraz.

Pe genunchii mei ședă-vei,
Vom fi singuri-singurei,
Ear în păr înfiorate
O să-ți cază flori de tei.

Fruntea albă 'n părul galben
Pe-al meu braț încet s'o culci,
Lăsând pradă gurei mele
Ale tale buze dulci

Vom visa un vis ferice,
Îngăna-ne-vor c'un cînt
Singuratece isvoare,
Blînda batere de vînt;

Adormind de armonia
Codrului bătut de gânduri,
Flori de tei deasupra noastră
Or să cadă rânduri-rânduri,

poeta răspundea cu delicateța sexului și condiției ei :

«Fugi» îți zic, căci a mea minte
Prevestește numai rău ;
«Nu te du», șoptește 'n taină
Sufletul și dorul meu.

Tu cunoști câtă iubire
Pentru tine eu păstrez,
Ș'apoi cu cuvinte rele
Cum mereu te depărtez ;

Și nu știi cui a te 'ncrede :
Vorbilor ce ți-am rostit
Sau iubirii fără de margini
Ce tu 'n ochi-mi ai citit.

Vai ! și eu nedumerită
Mă muncesc cu mult mai mult,
Căci nu știu ce e mai bine :
Mintea, inima s'ascult ?

Dar, amicii lui Eminescu crezură de bine să-l îndepărteze de lângă ea și-l trimiseră la Berlin spre a aprofunda filosofia și a lua o diplomă. Plecă, respiră la baștină atmosfera filosofică pesimistă, dar nu trecu mult, și se pomeni lumea cu el întors la Iași, căci poeta plânge în urma lui.

In zadar privesc la lună
Și in jalea mea nebună
Tot suspin gândind la el;
El s'a dus — luna se duce
Și cu raza-i lină, dulce
Au apus după muncel.

Au apus ș'a lui iubire
S'a sfârșit a ei venire
Viața mea de-a lumina.
— Dar pe cer au ramas stele:
Mie, lacrimile mele
Ce pe lume le-oiu vărsa.

Pentru Eminescu, inima era atunci unica lui călăuză. Bătăile ei sunt fixate într-o sumă de poezii din această epocă, poezii a căror lectură erau o sărbătoare in cercul *junimci*. Pentru publicul mare, ele însă se nășteau și trăiau in tăcere, căci având o structură particulară, nouă, nu erau gustate de cei mai bătrâni. Până și Domnul Hajdeu, condemnând direcția *junimii* in bloc, punea de la o laltă și numele lui Eminescu ca o cantitate neglijabilă. Tinerii care incepeau a-l citi cu dragoste, n'aveau încă parte de cuvânt, fiind mai toți pe băncile școalei.

Intre acestea căzù guvernul de atunci, și cu el fù scos și Eminescu din postul de bibliotecar. El veni in București, unde fù numit redactor la *Timpul*, organul partidului conservator, pe atunci sub direcția D-lui Gregorie Păcurescu.

Cam in vremea asta, l'am văzut, pentru întâia oară pe Eminescu. In una din frasele inaripate ale lui Lamartine, se zice că omul nu e încă mort, cât timp trăesc cei ce l'au văzut și-și aduc aminte de el: e oarecum numai crepusculul de seară al vieții, după ce s'a stins scurtul nostru soare de pe pământ. Când însă, se duc toți acei ce l'au cunoscut, atunci se intinde noaptea adâncă a morții. Negreșit Lamartine se gândea

la individualitatea văzută a omului. De câte ori, în adevăr, figura originală a lui Eminescu nu mi se arată așa cum l'am văzut întâia seară, cu vorba lui înceată și gândită, cu mișcările lui stingaci, cu risul plin și naiv! Era într'un restaurant, atunci în toată frumuseța bărbăției lui; poate avea 30 de ani, și se găsea în unul din momentele lui de bună dispoziție. Se știe de toată lumea cum în inchipuirea tinerilor, a studenților mai cu seamă, crește figura unui poet și ia interes în fața lor tot ce se atinge și are vr'un raport cu el. Eu care de pe la vîrsta de 14 ani îl citeam zi și noapte împreună cu colegul meu, astăzi poetul Vlahuță, și care ne înbătam recitând versurile lui, printre lecțiile celor întâi ani de bancă gimnasială, m'am simțit încântat nespus de mult, în zioa în care am putut să-l privesc în față. Vorbele lui, trăsăturile lui, toate mi se arătau altfel, transfigurate prin faptul că erau ale poetului iubit. Dar apoi dacă în adevăr natura nu se îngrijește să dea poezilor, acestor preoți ai frumosului, totdeauna un exterior frumos, apoi cu Eminescu se pare că ea a făcut o excepție dându-i-l. De statură, deasupra mijlociei, cu trupul bine legat, c'o figură regulată și distinsă; părul negru, strălucitor, și rățezat, împărțit de cărare; fruntea — fruntea lui pe care se coborise o lumină ce n'avea să se mai stingă, — era frumoasă naltă și boltită ca o cupolă, susținută de arcurile regulate a două sprincene fine; dar în ochii săi, — neuitați pentru cine i-a văzut odată, era partea divină din el: umbriți, strălucitori și adânci ca niște »adevărate porți ale sufletului său.« Prea arareori ți-i dedea să-i vezi drept, căci vorbea mai mult cu ei plecați, voind par'că să nu vezi în fundul lor clădirile ideale — în clipa însă, în care ți-i trecea pe dinainte, lucea flacăra unei lumini nouă; era o viață necunoscută în ei, misterioasă. Figura lui, deși plină, bătea însă puțin în palid—culoarea poezilor—, cum s'a zis, și apărea ca un vîl melancolic al unei suferinți profunde. Pe față, purta numai musteață, neagră ca și părul; barba rasă contrastând într'un albastru alături de albul obrazului. O ușoară adăncitură-i impedează nasul de a fi drept. Gura formată din două buze pline și armonioase ca două rime,

cum ar zice Heine. Gâtul larg și rotund eșa plin din gulerul resfrânt al cămeșei. O cravată neagră, inodată de el singur și haine închise și simple. Capul întreg amintea capul poetului american Edgard Poe. Glasul i era armonios, citirea cântătoare, atitudinea pătrunsă de o inspirație supremă. Din fisicul lui robust, din ochiul lui pătrunzător, din vigoarea oaselor lui — vigoare ce rezista la nopți întregi de nesomn și nemăncare — par a se trage versurile lui puternice și largi, din paloarea lui derivă oarecum melancolia din ele. Eminescu era apoi timid, rezervat, trăind mult în interiorul său ca mai toți cugetătorii, căci acolo era o lume întreagă de cunoștinți. În de obște tăcea și asculta. Era însă, cum zice italianul: un bel silenzio chinon fu mai scritto; o tăcere voită, chiar când ar fi avut ceva de spus. Respecta convingerile fie-căruia, ear de laudele necumpănite ce i se făcea părea tot așa de rănit ca și de o insultă barbară. Între oamenii de lume, era jenat, și nu știa cum să se strecoare, lăsându-se poate mai curând umilit decât să umilească pe alții. Față cu femeile, în saloane, asemenea. Se zice că Hume, filosoful englez, așezat între două domnișoare nu le spuse nimic alt decât: »ei bine, d-șoarelor, ei bine, eată-vă prin urmare, iată-vă lângă mine«... Eminescu nu ajungea până aici, dar ocolea cât mai mult prilejurile de felul acesta. De locuit, locuia invederat, în case modeste, fie într-o cameră din fundul curții clubului Conservator, fie în câte o chilie de biserică. Pretutindeni însă, indiferența sa, neingrijirea de incunjurul său treceau peste toate marginile; în camera sa era deapururi desordine, nelumină și lipsă de aer, care făceau să fie îngrijiți pe cei ce-i deveniseră amici. — Și cu toate acestea mai toată viața și-o petrecea în astfel de camere, și ore lungi și nopți întregi, singur, nemăncat, neîncălzit, numai citind și meditând. După astfel de sforțări sufletești și trupești, singurătatea i se părea că-l strivia. Ș'atunci plecă de acasă, cu deosebire sara, și se infunda în câte un birt cu lume necunoscută lui. Aci se afla bine, găsindu-se de formă numai în mijlocul lumii, dar fiind tot singur. În fundul sălii, banda de lăutari zicea câte un cântec lung și deșirat ca un pustiu, în

care sufletul poetului iubitor de tot ce era popular părea a se complăce îndelung. Sgomotul dimprejurul lui, cu lumea veselă, în fața lăutarilor care gemeau, îi dădea așa imaginea absurdității vieții. Cerea și el o sticlă cu vin roș, »căci albul are plumb«, zicea Eminescu, lua un ziar oare-care și începea să citiască, sau mai curând nu citia, fiind-că pe figura lui, se vedea oprit un zimbet uniform ca pe figura unei statui. Era un fel de vis cu ochii deschiși, un fel de beție a inimii în care realitatea se ineacă în profusiile fantasiei. Pe vremea aceea, vedeam în poet un fel de Rola, un nou »Copil al secolului« în altă cărciumă.

Intr'un târziu, după ce trăia astfel în lumea, în caldul visurilor lui, departe, cine știe unde, după ce întrevăzuse imagini poetice neașteptate, și întâlnise cuvinte fericite și luminoase din »pulbere de diamante«, se întorcea acasă și fără să vadă nimic din cele ce-l încunjurau, se așăza la masa lui de brad, pe care aprindea mașina cu cafea, muia condeiul în cerneală și sau își făcea articolul de gazetă sau începea să aprindă paginile albe cu ferbințeala, cu flăcările atât de dulci ale geniului său poetic.

Așa era viața lui. De onoruri, de tericirile de din afară, de avere, nici că se gândea; acestea i se păreau chiar triste, în sufletul lui. Astfel într'o dimineață, în urma citirii la Palat a uneia din satirele lui, fu vestit că Regina dorește să-l cunoască. Această înaltă atenție îl amări peste măsură, gândindu-se la urmările ei. Încercă de a se eschiva, dar nu putu. Când eși din Palat era și remase multă vreme supărat pe D. Maiorescu, »care, cum zicea el, îl prezentase în spectacol«. Tot atât de contrariat a fost când i s'a propus medalia Bene-merenti, pe care nu numai că o refușă de la început, dar se rugă chiar să nu se facă încercarea, care ar trebui să dea naștere la sgomotul refuzului lui, sgomot tot atât de nesuportabil ca și însași medalia.

În 1883, 5 Iunie avu loc, la Iași, inaugurarea statuei lui Ștefan cel mare, unde fu trimis și el ca corespondent al ziarului *Timpu* și pentru care eventualitate făcu frumoasa poezie, *Doina*. Dar el, în loc de-a asista la serbă

toare, unde se îngrămădea toată lumea, unii cu discursuri, alții cu versuri, — se retrăsese în una din cărciumele vechii capitale și sta singur, nevăzut și necunoscut de nimeni, cu un pahar de vin dinainte. Acest moment, fu poate cel întâi, în care se arătă manifest o adevărată eclipsă de sănătate în creerul poetului. Între acestea, Veronica M., amica dulce de altă dată, devenise văduvă prin moartea bătrânului M., și aducându-și aminte de făgăduința lui Eminescu de a o lua de nevastă, veni în București, după el. Era însă prea târziu, Eminescu nu mai avea nimic pentru ea. Dimpotrivă, el cunoscuse în București pe o altă femeie, de »pe lângă plopii fără soț«, Doamna ** persoană plăcută mai mult decât frumoasă, și distinsă cu deosebire prin glasul ei argintos și prin o limbă românească elegantă. Această femeie fusese iubită, se crede, și de poetul Nicoleanu. Decât, și acest sentiment al lui Eminescu, fu ca și întâiul, ca și al doilea, trecător. Tot cam prin epoca aceasta, el avu un fel de sentiment depărtat pentru Doamna K., ea însăși asemenea poetă și un tip blond și fraged «ca floarea albă de cireș»...

Toate aceste femei s'au apropiat de prototipul mistic al lui Eminescu, și la vederea lor simțurile lui au fost agitate.

Spre începutul lui Iulie 1883 însă, poetul nostru simți oarecare anomalii în fisicul lui robust, un număr de nopți de insomnie care-l neliniștiră și-l obosiră. La 8 Iulie, un vânt puternic se abătui asupra acestui creere-lume, desrădăcinând orice vegetație și astri, și lăsând în urmă-i pustiul și umbra în care nu mai incolți decât semănța morții.

Se înarmă des-de-dimineață cu un revolver și plecă să ia o baie. Când voi să se coboare, descărcă revolverul în unul din vechii și cei mai buni prietini ai sei, D. Chibici-Răvneanu. Atunci fu condus și instalat în ospiciul Caritatea din București, unde stătui mai bine de două luni într'un delir liniștit, neîntrerupt decât de rare momente lucide și în care momente reminiscențele literare, politice, științifice i se incurcau fără nici o legătură. În cele dintâi zile ale lunii a treia părui că se arată un început de reînșănătoșire, care dădu oare-care spe-

ranțe. Amicii poetului crezură să-l trimită în Viena, în cura Doctorului L., unde și plecă intovărit de D. Chibici Răvneanu, un fel de Ranieri al lui Leopardi. Aci convalescența se accentuă în bine. În timpul acesta D. Maiorescu i publică volumul de poezii și când, în o călătorie a sa la Viena, i-l presentă, Eminescu se uită puțin deasupra lui și-l puse deoparte fără a zice nimic. Deși încă nerestabilit deplin, cu toate acestea i se propuse să meargă să călătorească în Italia, unde se credea că clima îi va fi poate priincioasă și-i va grăbi reînălțarea. Plecă și el dar, spre țara poeziei și a emoțiilor artistice, în care atâtea talente au găsit inspirații, țara unde se cântă, se admiră și se iubește la razele soarelui, -- dar sufletul lui Eminescu era bolnav, închis, și nimic nu se mai restrângea artistic în el: sunete, colori, mișcări, tipuri, i se arătau toate sub o culoare ștearsă, fără vr'un interes. Ajungând noaptea în Veneția — Veneția atât de scumpă lui Byron, cântata cetate a patricianilor, a curtezanelor și gondolierilor, — i se făcu frică. Strigătele lopătarilor, care-l aduceau la otel, valurile apei, umbra palatelor proectată pe canal, poate și oboseala drumului, îi făcură o impresie penibilă. El ceru decusară chiar, să plece dis-de-dimineață spre Florența, ceea ce și făcu. În Florența, se găsi mai bine. Aci, o engleză tip romanesc de al lui Shakespeare, care auzise de cine era el și care-l privea cu interesul ce inspira poetul în starea lui bolnavă, îi deșteptă vechile lui sentimente. În zioa în care plecă Engleza, el umblă rătăcit și nu se întoarse acasă până spre miezul nopții hotărit să plece și el adouazi, după ea. În adevăr, peste câteva zile, sosi în țară, neștiind în ce parte se îndreptase engleza.

Când l'am văzut atunci nu mai recunoscui pe poetul de odinioară. El era micșurat, scăzut sufletește. Figura i sta extatică, vrednică de milă și capul i părea părăsit de gânduri. Paloarea i se accentuase ca un vël cernit; numai fruntea și ochii mai aveau ceva din flacăra lor divină. Intra și stetea în mijlocul cunoșcuților săi într'un mutismu complet, într'o absență totală de inteligență și voință. Din cătare i se restrângea o dureroasă tristeță, a unei îmbătrâniri fără vreme, a

unei stingeri fără veste, ear ca dorinți niște lucruri comune, mici, de simplu traiu, lucruri ce nu mai puteau avea ca odinioară, nici natura, nici puterea de a se înălța în iluzii de poet. Zi cu zi însă, părea a degenera mai mult și se arăta obosit la întrebările ce i se făceau. Foarte arare-ori, și după străduinți de tot felul, puteam smulge câteva cuvinte din gură-i, care nu însemnau mai mult decât tăcerea : câte un *da*, sau câte un *nu*, care păreau a veni de la distanțe enorme. Când îi aduceam aminte de tablouri din versurile lui, de episoade din copilărie, de momentele dulci ce-l inspiraseră și-i dăduseră cele dintâi emoțiuni... el, cu privirea plecată în jos, primea vorbele acestea ca niște greutăți ce-i apăsau sufletul, nevoind parcă a-și întoarce gândul spre timpuri și emoții, stinse pentru totdeauna. După o pauză de tăcere, când socoteam că poate va ridica puțin vëlul tainelor sale, vedeai o singură clătinare din cap, rece exterioară, și generală, întovărășită de o mișcare de mână inecată care însemna: «Să le lăsăm uitate, pe toate», ear pe figura lui devenită mai palidă, o contracție de suferință ce te obliga să schimbi vorba. În intervalul acesta se duse în Iași. Aci fu vorba să se facă profesor la o școală secundară, dar el refușă, simțind că nu poate să-și încordeze puterile pentru preocupări intelectuale. Din faza aceasta a boalei, adică din faza oare-cum negativă a ființei sale, intră în o a doua fază, când sensualitatea și vițiul se manifestară în el în plină lumină, fără grijă de nimeni și fără rușine. Se ținea după femeii ordinare, înșăla lumea, fura mici lucruri ca un copil, cerea bani, și, în rare momente lucide, se simțea umilit de ceea ce făcuse mai înainte.

Această stare tristă dură câteva luni, când începă să revie la prima fază a boalei sale, adică i se îmbunătăți starea și rămase numai într'un fel de apatie.

Intr'o dimineață, din August 1888, intră la mine zimbând și c'o lumină în fisionomie de om întreg. Vorbele lui, mai dese de astădată, erau nu numai la locul lor, dar eșeau până la un punct cu putere de gândire în ele, ca împinse de un resort nou. A doua zi, acelaș om cu minte; ba chiar părea

a și sublinia voințele și credințele. Imi amintesc, între altele, că la critica ce făcui un domn M. cărții de logică a D-lui Maiorescu, cum că n'ar fi decât o compilație pur și simplu, Eminescu, care era necunoscut de D. M. se mișcă pe scaunul său și respunse cu privirea în aer: «O compilație... neapărat.... cum trebuie să fie ori-ce carte didactică.....» Când pronunțai numele lui Eminescu persoanei cu critica, aceasta se turbură și tăcui. În urmă fiind singuri, Eminescu, imi vorbi de proiecte literare și politice și spera că în primăvară, «când va fi deplin reînsănătoșit», să și reia activitatea de altă dată. În așteptarea primăverii, i propusei să începă a lucra câte puțin, fie proză, fie versuri spre a putea fi pregătit fisește la ceea ce-și propunea pentru mai târziu. El imi promise, și în adevăr după vr'o săptămână veni cu un monolog, dintr'un act de teatru, ce compunea, și care era cu drept cuvânt prea frumos. Puțin după aceasta, veni cu actul întreg, în versuri, un subiect antic intitulat *Lais*. Eminescu ne părea sănătos. Ziarele anunțau vestea c'o legitimă bucurie. Amicii îl întâlneau, îl luau la câte un prânz împreună, îl duceau în lume, era cu un cuvânt un adevărat eveniment literar. Fixarăm zioa ca să citim piesa, la D. Maiorescu.

Mi-aduc aminte că era o dimineață frumoasă de toamnă. Prin ferestrele deschise și plantele lor, soarele pătrundea cu un fel de dragoste induișată. Eminescu, îmbrăcat curat se așază la masă și începui să citească piesa cu vocea sa caldă și limpede, ridicată cu un ton mai sus decât în vorba ordinară versul și rima simțite în întâiul loc, ear punctuația în al doilea. La auzul glasului său melodios, la cadențarea stihurilor, la atitudinea lui inspirată și la cuvintele ce sosiau limpezi și schimbând fețe-fețe, cei ce ne găsim împrejurul lui remaserăm încântați; în ochii Doamnei și Domnului Maiorescu văzui o lacrimă: ne părea că asistăm la reînvierea unui mort scump tuturor și ne priveam unii pe alții ca într'o zi făcătoare de minuni. Cu toate acestea eram într'o iluzie. Eminescu fusese în adevăr, câteva zile în punctul cel mai înalt de reînsănătoșire ce l'a atins după izbirea boalei, dar confruntându-se cu el însuși din trecut, se simți că este altul și că nu mai are

puterea de a gândi original în versuri. Se mulțumii de a mână numai limba, acest instrument atât de perfecționat în mână-i; deaceea lucrarea ce ne citea nu era decât o traducere — frumoasă în adevăr — a piesei *le joueur de flûte*. a lui Emile Augier. Cățava vreme după aceasta, el avu din nou recăderi în apatia sa. Intr'o sară, pe la începutul anului 1889, l'am revăzut în o stare mai acută a boalei. Era în restaurantul Hugues. Intră surizând, se așază la masă spuse c'a terminat un articol politic pe care-l arăta în servieta de subsuoară, ceru o cafea cu rum, și, fără nici o jегătură aparentă de idei începù să istorisească un prim sentiment al lui pentru o cântăreață, vieneză «cu pèrul galben ca de aur și cu glasul ca clopotul», zicea dinsul. Iși aminti de o arie germană ce ea cânta pe atunci pe scenă, și porni să cânte din ce în ce mai tare. Se opri, eși afară, unde i veni rău, apoi plecâ uitându și servieta. Se întoarse trist și posomorit, luâ servieta și zise: «uitasem tirtașii». Imi strinse mâna din nou, privi cياșca de cafea din care băuse, clătină din cap și porni.

Peste câteva zile recăzù în furia boalei și fù internat din nou în spitalul Caritatea, ear în 15 Iunie 1889, în urma unui mic accident și după o noapte de insomnie avu o sincopă din care nu se mai deșteptă. Astfel, sfinși poetul Eminescu. Simpla și tragica lui viață sacrificată tristei și splendidei sale gândiri, caldei și sincerei lui inimi i incunjură figura c'o aureală de raze și-i da aspectul unui sfânt ce ne privește încă de sus.

A doua zi i se făcù autopsyia. Greutatea creierului, în stare ramolită deja, trase 1490 grame, adică mai-mai de-o potrivă cu greutatea creierului lui Schiller. Emisferul sting, organul cugetării propriu-zis, avea 25 de grame mai mult decât celălalt. Circonvoluțiunile frontale ocupau singure mai mult de jumătate din volumul emisferelor indicând până la un punct desvoltarea anormală a regiunilor psihice, în defavoarea celor sensoriale, motore și vegetative. Cugetările care i-au brăzdat mintea în toate sensurile ca niște astri de lumină aveau oarecum trebuință de acest orizont larg. Între

cămașa creierului și substanța corticală, erau câteva puncte aderente, lipite, care explică până la un punct neșirul de cugtare al poetului în timpul boalei și poate și unele neregularități din viața sa.

O lună după moartea lui, se stinse și poeta Veronica M., femeia arzătoare ce i a încălzit primele vise de adolescent; muri tânăra și ea și cu poezia pe buze ca și cum ar fi voit să-l urmeze și să realizeze aiurea idealul poetului, reluând amândoi primul lor cântec de nemărginit amor.

(SFIRȘIT)

Constantinopoli, 1890.

S. G. VĂRGOLICI

CE AI FOST, Ș'ACUM CE EȘTI

Să fii tu ființa dragă,
Cu ochi vii, scânteitori,
Ce-a trezit întâi în peptu-mi
Ale dragostei fiori?

Unde-i părul cel de aur?
Unde-i fața de bujor?
Unde-i talia subțire?
Unde-i sinul rotunjour?

Eu și azi mă uit la tine
Tot cu ochi prietenești,
Dar o jale mă cuprinde...
Ce ai fost ș'acum ce ești!

I. C E R C H E Z

București, Noemvre 1891.

Domnule Director !

Si subsemnatul ca și mulți alții, a fost isbit de o oarecare lipsă de măsură, ce se observă une-ori la noi; lipsă de măsură provocată poate, de epoca transitorie in care ne aflăm.

Că suntem in progres, nu rămâne indoială; dar intre patriarcalul trecut și intre definitiva civilisare, ne aflăm, cum s'ar zice, cam in doi peri: echilibrul de ieri s'a rupt, cel de mâine nu s'a stabilit încă; de aci o perioadă de confusiune, de pipăiri, de nedomiriri, care explică multe neajunsuri și care, poate, e cauza acelei porniri sus arătate către *prea mult*, către un exces, dacă nu in toate, dar negreșit in multe. V'aș readuce aminte două, trei exemple, pentru ilustrarea acestei mici tese.

Prima manifestare a numitei tendințe, a fost, mi se pare, când cu ocazia reformării limbei. Știți cum de la legitima dorință de a ne curăța vorbirea de multe petece străine, superpuse in timpul din urmă, ne-am deșteptat intr'o bună dimineată, cu pretenția cătorva frați de dincolo și profesori, de-a ne învăța o altă limbă la bătrânețe. Și cum după o muncă enormă dar vană, perdută prin urmare pentru adevăratul progres am ajuns la *culmea* aceea a *glossariului* limbei române, alcătuit de repotații intru fericire Maxim și Laurian;

și ca rezultat practic la faimosul *menu*, pe care un glumeț l'a compus cu ocazia unui prânz academic.

Pe acele timpuri puternic se chema *puteric*; singurătatea se transformase în *isolament* și bieții de noi, învățați de secole se zicem: muncitor, dregător, mântuitor, eram siliți să ne lățim gura ca se pronunțăm după moda italiană: *laboratore*, *directore*, *salvatore*, *Monitore*, *oficiale* și altele mai frumoase.

Incontra acestei nefirești apucături a venit, bine înțeles, reacția bunului simț. Puristii alungaseră, peste nouă țări, tot ce nu avea pasport latin și puseseră în loc niște manechini cu mașinerie. Ceștilalți, chemare înapoi pe toți prescrișii, care fuseseră stabiliți în țară de sute de ani, naturalizați în regulă, cu familii numeroase; care nu se puteau isgoni fără a lăsa un gol neimplinit, căci serveau a exprima nu numai felul de a cugeta al românului, dar întreagă gamă a nuanțelor simțirii sale.

Sub această nouă direcție inaugurată de *Convorbiri*, de ilustrul Alecsandri, de Domnul Maiorescu și alții, efectele salutare s'au ivit pe dată; sângele și culoarea au revenit bieteii limbi pe care doctorii Sangrado ai literaturii o lăsa-seră aproape fără viață, tot tratând-o cu purgative; și o pleiadă de tineri de talent i-au pus din nou în lumină toate agrestelei frumuseți.

Dar școlarul adeseori merge mai departe ca profesorul; de la un extrem suntem amenințați să cădem într'altul: în mania archaismelor. O mulțime de cuvinte aspre și urite, care, grație cerului, începuseră a eși din circulație, ca mone-dele șterse, precum: *istovit*, *zămislit*, *isbăvit*, *hărăzire*, *pri hană*, *blagoslovenie* etc. ne amenință cu reaparițiunea lor, spre dauna gustului frumos și a urechei. De vină pentru aceasta nu e atât prosa cât rima și poesia. Îți trebuie cuvânt să consune cu *pod* d. e., cauți, cauți, infine în vre-un colț al memoriei dai peste uitatul *norod*, și-l scoți cu fală din intunericul din care nu mai trebuia să easă. În afară de chestia etimologică, limba este o armonie; tot ce e greu de pronunțat trebuie gonit; și mulți, cari cred original a desgropa

toate vechiturile slavone sau turcești, ar face mult mai bine de ar urma limba atât de cumpătată din scrierile Domnului Maiorescu, atât de ferită de ori-ce exces fie într'un sens, fie într'altul.

Dar purismul in limbă n'a fost singura manifestare a patriotismului exagerat. Când a venit renașterea, când am cunoscut trecutul, vechile cronici, scrierile lui Bălcescu și altora, ne-a apucat o altă boală: boala reminiscentelor istorice. Din vozi și voivozi nu mai eșim. Toate stradele se termină in Vodă: Petrașcu-Vodă, Cuza-Vodă, Stirbei-Vodă; la C.-Lung Negru-Vodă, la Pitești Cutare-Vodă, la Gaești cine știe ce Vodă. Până chiar bietul cimitir de la Bellu s'a decorat cu formidabilul nume de Șerban-Vodă. La Iași asemenea strada principală s'a botezat cu numele teribilului Lăpușneanu, de-și nu vedem intru ce poate orna orașul.

Dar pe scenă! au defilat jumătate Bassarabii; pe afișe numai *vozi*. Nu se încearcă nici o dramă originală decât in acest gen istoric așa de desmodat in alte țări.

In flotilă avem deja pe *Mircea*, pe *Rareș*, pe inevitabilul Stefan; chiar pacânicile remorqueur-uri au început a se boteza istoricește. Avem o Despină; sosește, zice-se, un *Constantin Brancoveanu* și așa mai la deal.

Insă cu suvenirele istorice nu ne oprim numai la Cronicele noastre ci făcând un pas mare peste timpuri ne agățăm și de sărmanii strămoșii noștri și, ca să stabilim perfect rudenția, avem o stradă *Numa Pompiliu*. Bietul Numa! Nici Egeria lui nu i-ar fi putut prezice că într'o zi o să stea in capul unei ulicioare din Suburbia Popa-Tatu!

Avem o altă stradă *Marcu-Aureliu* care a adăogat o notă comică la o veselă comedie.

Ear o a treia se chiamă nu numai *Trajan* dar și *Nerva* ca să ne afirmăm deplin!

Dacă de trecut se abuzează astfel, ce să mai zicem de present! Grivitză, Smărdan; Smărdan, Grivitză! Un onorabil senator, mi-aduc aminte s'a ridicat odată într'o ședință contra mulțimii de sate nouă care se botezau cu aceste numiri, zicând că n'o să mai știe călătorii in ce țară voiagiază.

Regimentele poartă numele de Dorobanți, istoric, dar cam lung. Gusturile nu se potrivesc; dar infine o părere: n'ar fi sunat poate mai bine numele de panduri sau de plaieși? Dumnea-voastră înși-vă, Domnule Director, ați ris altă dată într'un articol plin de vervă de mania cu Michaiu Viteazu și Stefan cel Mare; ear Alecsandri de aceea a *românismului*. Tot era român: *Cismar român, ștrengar român, rahat român, vacs român!*

Dacă acum de la literatură, de la patriotismu ne-am întoarce privirea spre alte mai mici înfățișări ale vieții sociale, am observa pretutindeni aceeași tendință la *prea mult*. Lista ar fi lungă. O face fie-care. Un specimen, două, v'aș ruga numai să amintesc pentru a incheia.

Mergi, spre ex. în vilegiatură la vre-o stațiune balneară din țară te frapează întâi excesul prafului și al doilea excesul muzicii; te scoli cu muzica, te culci cu muzica, mesteci cu muzica. Unii sbiară »*la Donna e mobile*,« alții, »*Frunzuliță nucă seacă*«; alții »*Bîr oiță*.« Toate se combină din nenorocire în urechea dumată.

Dacă ostenit de atăta melomanie, te închizi în casă cu vre-un jurnal, te miri de excesul grațiosităților ce-și adresează adversarii.

Cam enervat de asemenea cetire, eși pe stradă; te isbește excesul galoanelor. Mergi la vre-o paradă, excesul decorațiilor.

Ești din lumea oficială, excesul serbătorilor naționale cu acompaniament de foc bengal.

Ce să mai pomenim de cunoscutul exces de zel al subalternilor, de care nu se feresc indeajuns Tailleranzii noștri!

Dar excesul de vorbă al oratorilor! La noi proverbul trebuie întors, și cuvântul e de aur, căci costă pe stat milioane în zile perdute.

Numai în două lucruri nu am găsit până acum acel *prea mult*: în curățenie și în ordine!

Se sperăm însă, că numai aici va mai rămănea cu timpul și că noua carieră care se deschide *Convorbirilor*, se va termina cu o epocă mai cumpănită; căci măsura e bună nu

numai la valsuri, dar chiar la recompense naționale și mai cu seamă la scrisorile adresate numărului jubilar.

Deaceea, primiți vă rog, domnule director, salutările plecatului dumneavoastră

I. Cerchez.

I. SCIPIONE BĂDESCU

IERI ȘI AZI

„Ce 'ncântătoare-i lumea!“
Adesea îți ziceam,
Când numai eu cu tine
Iubirea ne-o 'mpărțeam.

„Ce sugubeață-i lumea!“
Pe urmă imi ziceai,
Când numai tu c'un altul,
Iubirea ți-o 'mpărțai.

„Ce ticăloasă-i lumea!“
Ne zicem amânduei,
Când, vai! iubirea toată
Azi stinsă-i pentru noi!...

M. D. KORNE

UN VEAC

Un veac ! sunt multe zile și ciasuri și mai multe ;
Când vezi cum el începe, nu vezi cum a sfârșit !
Te-am așteptat dăunăzi cinci, șase, opt minute :
Frumoaso și mult crud !... Un veac am suferit !

CIRU OECONOMU

LINDA

În seara de 7 Noemvrie, ajunul sfinților Mihail și Gavril, cucoana Zinca Bogdan, enoriașă din mahalaoa Visarion, se dusesse la biserica Sfinților Voevozi, din ulița Tirgoviștei, — unde e hramul Arhangelilor, — ca să facă un acatist, fiind un vechiu obicei la dinsa de a pune, la zile mari, să i se zică o rugăciune și să i se citească un pomelnic.

După ce se isprăvi slujba artoselor, pe care o ascultă în genuchi, ea ceru părțica sa din pâinele cu care Mântuitorul a săturat, odinioară, atâta mulțime de lume; apoi, puind un leu în mână preotului, eși din biserică și se 'ndreptă spre casă.

Vremea apuca să se strice.

Încă de dimineață, un vânt rece, cu miros de zăpadă, bătea despre răsărit; ear acum începuse să ningă.

Cucoana Zinca își grăbea pașii, gândindu-se la tingirea cu grâu ce lăsase pe vatră pentru coliva de a douazi, când, în colțul ulicioarei Tunsului, pe un maidan, niște chelălăituri desperate o opriră în loc. Trei ștregari de băeți prinseseră un câțel și-l chinuiau lângă un zid. Unul îl ținea de urechi, ear ceilalți îi legau o tinichea de coadă. Câțelul, spăimântat, țipa cât îi lua gura în mâinele lor.

Cucoana Zinca era cunoscută pentru inima ei cea bună.

Ea iubea dobitoacele, pe câini mai cu deosebire, pentru care avea o adevărată slăbiciune.

— »Ce faceți acolo, blăstemaților! — strigă, răpezindu-se la copii, care-și lăsară îndată prada ș'o tuliră d'afuga. — Ia stați că pun eu mână pe voi, să vă scot măselile!... Nebunilor ce sunteți, măncav'ar coțofenele!...«

Pe urmă, apropiindu-se de cățel, care, neștiind cu ce cuget vine, se văeta într'una, îl luă de jos, îi deslegă sfoara de la coadă și începù să-l mângăe.

Era o cățelușă, ténără încă, căci nu-și schimbase dinții de lapte, mică și plăpândă de ți se făcea milă de dinsa. Părui, alb și stufos, lung și mătăsos ca de vulpe, avea o pată portocalie pe spinare. Urechile-i stau drepte și coada-i covrig, ca la veverițe, cu care, de-altmintrelea, înfățișa multă asemănare. Pe lângă acestea, doi ochi mari, negri și rotunzi, blânzi și vioi, ca de om, un bot scurt și bine croit, niște lăbuțe subțiri și delicate, o făceau cățelușa cea mai nostimă ce se putea intilni.

Cucoana Zinca, urmând de povețile inimei sale compătimitoare, n'avusese aminte, la început, decât s'o scape din mâinile acelor reutăcioși. Dar, când o văzù așa de gingașă, hotări s'o crească.

— »Ce-o să se facă ea, sërmana! la noapte, pe frig și pe zăpadă! — își zise miloasa cucoană. — De sigur, c'o să se prăpădească! Ea pare gonită sau perdută de stăpân: nimeni, prin urmare, n'o să-i dea adăpost. S'o iau la mine, căci poate Dumnezeu a scos-o în drumul meu!«

Și, fără să mai stea la indoială, înfășurând-o într'o broboadă de lână, ce purta pe umeri, o luă la subțioară și porni înainte spre casă.

Cățelușa, astfel adoptată, ajunsese, în scurt timp, să se facă iubită de toți câți veneau pe la cucoana Zinca; și cu drept cuvânt, căci nu se văzuse câine mai înțelept și mai apropiat. Buna îngrijire, afară de aceasta, și dragostea de care era înconjurată măriseră gingășia ei firească, astfel că stăpână-sa se 'nebunea după dinsa.

Ea o numise *Linda*, nu doară fiindcă avea vre-o idee despre opera lui Donizetti, ci fiindcă acest nume, ajuns nu se știe cum la urechile ei, îi suna așa de dulce la auz, încât voise să simbolizeze printr'insul iubirea ce simțea pentru cățelușă. Linda, din parte-i, era nedeslipită de dinsa și se silea în toate chipurile să-i arate recunoștința sa.

Când cucoana Zinca avea de lucru,—de se puneă să coase sau să facă la ciorap,—ca se culca alături și sta ciasuri nemișcată până o vedea că se ridică. De se intimpla s'o simțā nemulțumită de ceva, măhnită, n'o perdea o clipă din ochi, vărsa adevărate lacrimi, dimpreună cu dinsa, și nu avea astempăr până n'o vedea liniștită.

În momentele de veselie, dimpotrivă, jocurile și nebulniile ei făceau să zimbească pe cel mai posac. Ce sărituri pe dinsa atunci! ce alergături prin casă și pe sub-paturi! ce dibăcie ca să găsească batista, ascunsă în colțul cel mai întunecos al odăiei!

Nu mai vorbesc de *sluj*, de *aport* și de alte mici tale lente căinești de felul acesta, căci erau lucruri neînsemnate la dinsa.

Ea născocise un joc care consista în a-și prinde coada în gură și a se invirti după dinsa până ce cădea amețită, ceea ce făcea pe cucoana Zinca să riză cu hohote. Știa asemenea să umble în două picioare, să valseze în trei pași, dându-se, din când în când, peste cap, să intinză laba făcând un compliment, ca pentru a zice bună-zioa la mosafiri.

La masă, era așa de cuminte, nu cerea niciodată, aștepta să-i vie rândul, și, când i se intindea porția, o lua așa de delicat, cu virful dinților, șio mănca așa de frumos pe taler, fără să umple pe jos, încât era o adevărată plăcere să te uiți la ea.

Niciodată nu i se intimplase cea mai mică neorânduială, căci avea pentru trupu-i îngrijirea unui om bine deprins, nu se suferea murdară, se ruga s'o curețe când se mănjea cu câte-ceva și nu s'arăta mulțumită decât când se simțea carăș albă și spălată.

Cucoana Zinca, care murea după curățenie, vedea cu

părere de bine și incuraja aceste apucături. De două ori pe săptămână, Mercuria și Sămbăta, căldarea se punea regulat pe foc pentru baia Lindei. Și dinsa, în acele zile, cu ce cuminenție aștepta momentul să intre în lighianul cu apă caldă! Cu căta supunere primea frecăturile periei cu săpun, care o făceau un clăbuc toată! Deaceea, blana-i era vecinic ca un fulg, și pielea-i, neatinsă de cioc de purice, mirosea totdeauna bine.

Cu drept cuvânt, prin urmare, stăpână-sa îi da voce să-și facă vacul în pat, între perne; — iar seara, când se culca, o băga în așternut, unde se făcea colac și-i se așeza la picioare, pe care i le ținea calde toată noaptea.

Cățiva ani trecură la mijloc.

Cucoana Zinca, care se ținea cu venitul unui modest capital dat cu imprumut, se lăcomi, într'un rând, la dobândă, avu nenorocirea să cază peste un datornic putred și-și perdă toată averea.

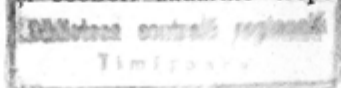
A descrie desnădăjduirea bieteii femei când se văzu, — ea deprinsă să trăiască bine, — lipsită de mijloace, la vreme, de bătrânețe, este peste putință. Și, dacă nu-și perdă atunci mințile de inimă rea e fiindă avu două mari sprijine care o întăriră: credința în Dumnezeu și dragostea Lindei!

Cățelușă, în adevăr, îi fu, în acele împrejurări, mai folositoare decât ființa omenească cea mai apropiată. S'o fi văzut cum gemea, sărmana! când o simțea că plânge, cum îi lingea mânele și obrazul, cum se silea, prin tot felul de ademeniri, s'o mângăe, ca și când i-ar fi priceput păsul și cauza care-l provoca! Cucoana Zinca își ștergea ochii ca s'o liniștească, și, stringând-o în brațe;

— »Da, da, fetița maichi! — îi zicea cu iubire, — o să treacă și aceasta cum au trecut multe altele! să avem încredere în Cel de Sus, căci el nu lasă pe nimeni în suferință!«

Apoi, aproape împăcată, se apuca de treabă.

După ce urcă și scobori zadarnic treptele tuturilor în-

stanțelor judecătorești din capitală, cheltuind cu advocații puținul ce-i mai rămăsese, ea se hotărî să se apuce de ceva ca să nu moară de foame.

Din căsătoria-i cu răposatul Mihai Bogdan, îi rămăsese un băiat, Costică, — acum în vîrstă de om, — care locuia cu dînsa și pe care-l iubea și îngrijea ca p'un copil. Acest băiat îi dase mare bătaie de cap, cînd era mic, căci îi plăcea mai mult smeul și arșicele decît gramatica, și nu voise, cu niciun chip, să meargă mai departe de clasa a patra primară. Cu toate acestea, cucoana Zinca, cu inima-i de mamă bună, în loc să-l ție de rău, trecea cu vederea toate neorînduelile lui și-i puneă parte în fața rudelor, cînd ele îi prevesteau că n'o să easă nimic dintr'însul.

— »Ci ca mai tacă-vă gura cu atîta învățătură! — răspundea ea la dojenile lor. — Par'că toată lumea e burduf de carte! O să 'nvețe și el cît i-o ține pielea, și d'aci 'ncolo, pace bună! că doară nici tată-său n'a fost vr'un cărturar, și totuș a trăit destul de bine și și-a păstrat rîndul cu cînte printre oameni!«

În timpul răsboiului, băiatul era sergent și trebuî să plece în Bulgaria. Această împrejurare îi slujî, mai tîrziu, — la întoarcere, — ca recomandăție pentru a dobîndi un post de copist la tribunal, cu leafa de o sută de lei pe lună. Însă, deși sta cu mîsa, el niciodată nu o ajutase cu un ban. Ceea ce câștiga abia îi ajungea pentru buzunar, năzuind, pentru îmbrăcăminte, tot la economiile *măicuși-sei*, cum o numea, care se stringea din altele ca să aibă cu ce să-i facă plăcerile.

Cînd se văzî săracă, cucoana Zinca nu se mîhni atît pentru dînsa, cît pentru fiu-său, deprins să le aibă toate d'agata, și ale cărui obiceiuri nu voea să le strice.

Ea se mută din casele unde locuise pînă atunci, la mahala, dincolo de Tunari, pe strada Romană în sus, în niște dependințe din fundul unei curți, păstrînd odăile de la pod slobode ca să le sub-inchirieze și să-și facă astfel un venit.

De aci începî pentru dînsa o luptă fără preget împotriva neaverii, și din care adesea-ori eși învingătoare.

Prin mijlocirea unui protector cu trecere, ea isbutî să

dobăndească, din cutia milelor, de la ministerul de culte, o pensioară de patruzeci de lei pe lună, pe care o sporea prin tot felul de mici industrii casnice, ce nevoea o povăţul să încerce. Astfel, nimeni, mai bine ca dinsa, nu se pricepea să lege dulceleţurile şi să potrivească şerbeturile, ceea ce-i dote de lucru tot anul, pe la casele mari boereşti mai cu seamă, unde i se plătea un leu de oca, afară de lemne, de zahăr şi de fructe. Apoi, în serile de iarnă, lungi şi plicticoase, pe când fu-său, Costică, umbla prin cafenele sau prin alte locuri de petrecere, rămasă singură acasă, cu Linda, care născocea mii de năstrăvănii şi de marafeturi ca să-i ţie de urit, ea sta în fundul patului şi făcea scamă. Aceasta îi producea încă vr'o cincisprezece lei pe lună, căci spiţerul de lângă Episcopie cumpăra asemenea marfă cu opt lei ocaoa.

Un lucru totuşi îi amărea viaţa: ura ce, de câţva timp, Costică prinsese asupra Lindei.

La început, în cei dintâi ani, el avusese pentru dinsa aceeaşi slăbiciune ca şi mumă-sa. Îi plăcea, pe atunci, isteţimea şi deşteptăciunea căţeluşei, perdeea ciasuri ca să se joace cu dinsa, făcea haz de nebuniile ei pline de nostimadă, o ţinea într-una în braţe sau pe genuchi, însfirşit o îngrijea ca pe un lucru preţios, la care cineva ţine cu deosebire.

Cucoana Zinca se bucura de această bună înţelegere şi adesea repeta, rîzînd şi giugiulindu-i pe amîndoi, ca pe nişte copii scumpi mai presus de orice în lume:

— »Da! are mama o fetiţă şi un flăcăiaş!... şi şi-a pus mama în gând să-i căsătorească!... pe fetiţă o s'o dea după un fecior de împărat, ear pe flăcăiaş după o prinţesă!... şi o să facă, mama, nuntă mare să se ducă pomina!... şi o să joace până şi-o băşica tălpile, ca să plesnească dracul de necaz, nu-i așa, porumbeilor?...«

Şi aceste copilării, eşite din fundul inimei, o făceau fericită.

De la o vreme încoace însă, ea simţi că Costică se schimbă.

Când se întorcea acasă, nu mai era vesel, ca altă dată, nu-i mai plăcea să spue și să riză, sta închis și posac, ba, de câteva ori, i se păru că-l vede chiar amețit și cu graiul incurcat, ceea ce-i băgă un fier roșu în ficiți, căci de nimio nu-i era mai multă groază ca de beție.

În cele din urmă, nenorocita femeie trebui să cunoască adevărul: Costică bea.

El prinsese acest nărav, de mult, de pe când era în ostire; dar răul, pe atunci, n'avea multă putere și trecuse nevăgătat în seamă. Acum însă nu se mai putea ascunde. Cucoana Zinca află, astfel, cu durere, unde se duce leafa, pe ce se cheltuesc bănișorii ce, dînsa stringea eu atîta rivnă. Cu toate acestea, inima-i de mamă îngăduitoare o opri d'a-i face vr'o dojeană, temîndu-se să nu-l supere și să-i dea, cu chipul acesta, prilej să se mute, după cum se lăuda une-ori, cînd, se necăjea de vr'un lucru de nimic. Se mulțumi deci să plîngă pe sub ascuns și să lucreze cu mai multă hărnicie, ca să aibă de unde să-i dea, fericită d'a-l ști încă alături de dînsa, sub același acoperemînt.

Linda sîrmana! suferi mai d'a dreptul din schimbarea firii iubitului ei stîpîn.

El n'o mai lua, ca altădată, în brațe, se uita la jocurile ei cu receală, o gonea cînd se apropia de dînsul. Mai tîrziu, nepăsarea lui se schimbă în antipatie și apoi într'o adevărată ură. Cîte pedepse nemeritate nu primi astfel nenorocita cățelușă! cîte bătăi, cîte lovituri cu piciorul, cari o aruncau în partea cealaltă a camerei, aproape fără simțire! Odată, infuriat că, atîngîndu-se de dînsul, ea țipase, o luă de coadă și o asvirli, ca cu praștia, peste uluci, unde remase multă vreme ca și moartă. Din această pricină, ea prinsese o ne-spusă groază de dînsul. Cînd îi auzea pasul sau glasul, se ascundea în fundul subpatului și nu vocea să easă d'acolo cu nici un chip, ceea ce-l întărita și mai mult și-l făcea să o scoată cu sila pentru a b bate cumplit. Cucoana Zinca nu mai îndrăsnea să-i iea apărarea pe față, căci aceasta-l băga în furii spăimîntătoare, cari se descărcau tot în capul Lindei.

— «Las'o la păcatele, măicuță! — ii repeta ea, când il vedea inverșunat; — o să-i fac de petrecanie, ca să ne scăpăm odată de dinsa! Potolește-te! . . .»

Apoi, după ce smulgea din mânilor lui cățelușă, pe jumătate moartă de spaimă și de durere și rămânea singură cu dinsa, începea s'o mângăie, s'o sărute ca p'un copil iubit, să-i zică cuvintele cele mai dulci, pe cari dinsa părea că le pricepe, căci își pironia asupra-i ochii cu recunoștință, îi lingea mânilor și obrazul, văitându-se duos, ca pentru a o lua drept martoră de nevinovăția ei și a protesta împotriva nedreptății ce i se făcuse.

Intr'o seară, în urma uneia din acele furii alcoolice, cari il apucau acum așa de des, Costică intră în odaia mamei, cu fața încă aprinsă de mânie.

— «Ascultă, mamă! — îi zise cu ton, împotriva obiceiului ce păstrase din copilărie d'a-i vorbi totdeauna cu blândețe; — mi-ai făgăduit de atâtea ori să mă scapi de potaia dumitale de cățea, și văz că nu te ții de cuvânt. Să știi că nu mai pot răbda, și că trebuie să-ți alegi odată între mine și ea! Dacă, până mâine seară, oiu mai vedea-o prin casă, mă jur pe ce am mai scump că plec eu d' aici, ca să nu mai dau cu ochii de dinsa! . . .»

Apoi eși, trântind ușa cu putere.

Biata femeie plânse și se gândi toată noaptea la ce trebuia să facă.

Ea își trecu prin minte toate deprinderile, toate trebuințele, toate nimicurile chiar ale vieții sale din toate zilele, și, pretutindeni, la fiecare pas, văzu icoana Lindei strins legată de existența ei.

— »Cum o să trăiesc fără ea!« — își repeta sormană femeie, neputându-se împăca cu această idee și privind ca o mare nenorocire pentru dinsa de a se despărți de cățelușă.

Pe dealtă parte, gândul i se întorcea spre fiu-său. Cum o să-l lase să se ducă aiurea! cine o să-l îngrijească! pe ce mâini o să cază! și, afară de aceasta, era oare cu puțință

ca, pentru un câine, să se deslipească ea de Costică, de copilul ei! Ce-o să zică lumea! Cum o să judece Dumnezeu o asemenea faptă! Nu! lucrul nu se putea închii: ar fi fost o nelegiuire! Mai bine să sufere ea, ticăloasă! să-și strivească inima! să se lipsească de acea cățelușă, sămînță a atâtor neînțelegeri! Și apoi, cine știe? poate chiar norocul Lindei să se tragă din aceasta! Ea o să fie mai fericită la alții, o să găsească stăpâni care s'o iubească, o să scape de acele bătăi care îi făceau traiul nesuferit!

Cucoana Zinca nu închise ochii toată noaptea, cântărind aceste gânduri, ce-i veneau din toate părțile, cătând să se mângăie singură, luptând, nehotărită, împotriva dragostei ce-și simțea pentru cățelușă, chinuită și nenorocită cum nu se poate spune.

A doua zi, pe la zece dimineața, se găti să easă.

Mai nainte, fusese în odaia de alături; însă o găsisse goală, cu patul nestricat, ceea ce îi dovedea că Costică nu dormise acasă în noaptea aceea. Aceasta îi băgase un cuțit în inimă. Ce? el își pusese, chiar de acum, amenințarea la cale, fără să aștepte măcar să treacă termenul ce-i dase ca să se scape de Linda! Doamne! reii mai sunt copii! și puțină milă mai au ei de părinții lor!

Muncită de aceste idei, ea se îmbracă răpede ca să plece.

Afară ploa cu găleata.

Era una din acele zile de pe la jumătatea lui Septembrie, posomorită și umedă, care îți strică orice chef, când îl ai, necum când ești cu mintea trudită ca cucoana Zinca.

Ea chemă pe Linda, o mângăie și o sărută de mai multe ori, ca pentru o lungă despărțire, legă de gâtul ei, într'o panglică, o hărtiuță, pe care îi era scris numele, cu rugăciune pentru cine-o va găsi s'o îngrijească bine, o înfășură într'un colț al șalului ce-și puse pe umeri și plecă cu ochii inecați în lacrimi. Sărmana femeie! pentru dragostea fiului său, se hotărîse să facă supremul sacrificiu d'ă se despărți de iubita

sa cățelușă! Totuș, nevoind s'o dea sau s'o gonească, de teamă d'a nu se intilni earăș cu dinsa, socotise mai nemerit s'o rătăcească prin oraș, increzătoare in bunătatea lui Dumnezeu și sperând că, gingașă cum era, Linda va intilni un stăpân bun și milostiv, precum fusese ea pentru dinsa.

Când sosi in Podul-Mogoșoai, la biserica Albă, cucoana Zinca găsi casele și prăvăliile toate impodobite cu steaguri, poliția in picioare, ear ulița înțesată de oștire. Mirată, întrebă ce se intimplase, și află de la un trecător că se făcea mare paradă militară.

Cucoana Zinca se viri in lume, cu Linda in brațe, și, prin inghesuială, dusă de valul mulțimii, care se impingea fără stavilă inainte, isbuti să sosească până la Palat.

Aci imbulzeala era nespusă.

Biata femeie, ducându-se acolo, nu era imboldită de nici-o curiozitate, căci ii ardea, in acele momente, cu totul de altele decât de alaiu. Ea găsisese, in acea ingrămădeală, un mijloc prielnic pentru a se scăpa de cățelușă și căuta să profite de dinsul. Și apoi, afară de aceasta, se simțea așa de strinsă și de strivită, încât, fără voe, se silea să inainteze, crezând că, resbind gloata, va putea eși dintr'insa. Un sergent de oraș, care o cunoștea, ii veni la vreme in ajutor, suind-o pe scările corpului de gardă, unde inghesuiala era mai mică.

Aci, ea fu nevoită să stea până la sfârșit și privi parada, ca prin vis, printre miile de capete ce-i stau impotrivă, amețită, asurzită, cu ochii intunecați de atâtea străluciri, uimită de luxul și de scumpetea, de fireturile bogate și de uniforme muiate in aur ce vedea tirindu-se din toate părțile prin noroiu, stropite de sus până jos, in bătaia continuă a ploaii și defilarea regulată a regimentelor, care se urmau intr'una, fără intrerupere, de păreau că n'au să se mai sfârșească. Apoi, când lumea apucă să se mai rărească și când putu să-și facă nițel loc, ea puse binișor pe Linda jos și se perdù prin mulțime.

După mii de cotituri, apucând pe stradele cele mai incurcate, ca să-și pearză urma, uitându-se mereu îndărăt, de teamă de-a n'o vedea venind după dinsa, cucoana Zinca sosi insfirșit acasă, străpunsă de măhnire, sdrobită de osteneală.

Acum numai, ea își da bine seamă de ce făcuse, și, apucată de căință, măsurând intinderea perderii ce încercase, ar fi dat orice ca să-și recapete cățelușă.

Insă, unde s'o mai găsească! in acea imbulzeală, unde o lăsase, sërmana! mititică cum era, trebuia să fi fost strivită, călcată in picioare! afară numai dacă Dumnezeu nu s'o fi indurat cu ea să-i scoată inainte vr'un creștin omenos, că ruia să-i fie milă și s'o ia acasă!

Ea plângea, gândindu-se la acestea, cu patru șiroae și nu se putea împăca cu nici un chip. Seara, la masă, îi fu peste puțință să bage ceva in gură, deși fiu-său, vesel și glumeț, cum de mult nu-l văzuse, se silea in toate felurile s'o mângăe și s'o facă să mănânce.

— »Mă mir de dumneata cum nu-ți e silă, mamă, să te trudești atât pentru o javră ca Linda! Lasă că, dacă e vorba de câine, îți găsesc eu altul, care să-ți ajute și la bucătărie. Cunosoc unul care face dulceață, ba chiar și scamă! O să ți-l aduc negreșit, numai nu te mai boci astfel.«

Cucoana Zinca căta să zimbească, insă lacrimile își făceau loc fără voe-i și curgeau nencetat pe obrazu-i. Ele isbucniră cu mai multă furie când, culcându-se, ea nu mai simți, la picioarele-i inghețate, blana moale și dulce a Lindei, care le încălzea așa de bine! In zadar se 'ncercă să doarmă: somnul nu se lipea de genele ei, și mintea-i, incordată într'o cugetare unică, stăruitoare: »unde-o fi și ce-o fi făcând ea acum«, nu se putea lua de la iubita sa cățelușă.

Pe la mezul nopții, i se părù că aude, afară — la ușă, — niște gemete cari o făcură să sară 'n sus.

Era Linda; dar in ce hal, sërăcuța! udă, intinată, schimbată de n'ai fi putut-o cunoaște!

Pe unde umblase, cât rătăcise, ce drum făcuse până să nemerească earăș la casa stăpânei sale, părul ei murdar și piciorușele-i rupte de osteneală o spuneau indetul. Cucoana

Zinca o luă în brațe, o acoperi de sărutări, ca pe o ființă dorită și de mult așteptată, și o băgă, — așa noroioasă, — în așternutu-i, alb ca fulgul, ca s'o usuce. Apoi, toată noaptea, nu încetă d'a o mângăea și d'a o giugiuli, fericită par că ar fi regăsit o comoară pierdută fără speranță d'a se mai întîlni vreodată cu dinsa.

Cît-va timp lucrurile meraseră mai bine; însă, după ce se mai șterse impresia acestor împrejurări, bătaile și relele tratamente reîncepură ca mai înainte.

Cucoana Zinca, ca să-și apere cățelușa, care, de la întoarcerea ei neașteptată, îi devenise și mai dragă, fiindcă vedea un semn bun în acest eveniment, hotări s'o încredințeze unei prietene, până s'o mai potoli ura lui Costică. Cu chipul acesta, era sigură că Linda va fi bine îngrijită și avea mângăerea să se ducă din cînd în cînd s'o vază. Pentru a-și perde și mai bine urma, o luă, într'o dimineață, în birje și o duse în partea cealaltă a Bucureștilor, pe calea Văcărești, lângă Tăiere, unde locuia prietina care se însărcinase să i-o ție. Două zile în urmă însă, se pomeni cu cățelușa acasă. Ea profitase d'o ocazie favorabilă pentru a fugi, și instinctu-i, foarte dezvoltat, o făcuse să-și regăsească drumul și să nemerească la locuința iubitei sale stăpâne.

Cucoana Zinca o primî, ca totdeauna, cu mângăeri, propuindu-și, astă dată, să nu se mai despartă de dinsa, căci, își zicea ea, se încercase indeajuns s'o înlătore, și, dacă Linda se întorcea mereu, e fiindcă, poate, Dumnezeu i-o trimitea înapoi.

Trecuse Noemvrie, trecuse și jumătate din Decemvrie. Era în puterea ernei.

Un timp rece și senin, cu soare și cu ger uscat, de scărțea locul unde puneai piciorul, urmasă unor viscole grozave, cari aduseseră multă zăpadă în oraș.

Cucoana Zinca sta tristă și plînsă, în odăița-i de la Tunari, cu Linda alături. Ea se sculase de curînd din pat,

căci zăcuse o săptămână întreagă, — de răceală, spunea ea cui o întreba; în realitate, de inimă rea, viața devenindu-i de nesuferit. Purtarea lui Costică, în adevăr, de la o vreme încoace, covârșise ori ce răbdare, și nenorocita mamă nu mai știa ce să mai zică. El se întorcea acum regulat în stare de beție, făcea gură pentru cel mai mic lucru, trîntea tot de prin casă, găsea supa proastă și bucatele rău gătite; apoi, fiindcă, în urma urmelor, îi trebuia cineva pe care să-și descarce furia, se năpustea asupra Lindei și o schilodea de bătaie, fără cea mai mică vină, sîrăcuța! Nici rugămintele, nici lacrimile mamei nu mai puteau să-l reție.

— »Fiind că nu vrei s'o gonești, lasă c'o fac eu să se ducă! O s'o satur de trînteală!« — repeta el, nebun de turbare, lovind cu inverșunare în biata cățelușă, care slăbise și se prostise de n'o mai puteai cunoaște.

Cucoana Zinca, la rîndul ei, ajunsese cu totul alta. Nu mai era aceea femeie energică și sănătoasă, totdeauna sprîntenă și bine dispusă. Îmbătrânise, se sbircise, își perduse toată veselia! Și cum să nu se schimbe, vai de ea! după atîtea necazuri, ce veneau, unul după altul, tocmai la vîrsta aceea cînd omul are mai multă trebuință de liniște! Patima fiului său le pusese virf la toate și-o făcea să moară cu zile. El perduse, acum în urmă, orice rușine și-și da năravul pe față, fără nici-o sfială. De două ori, grefierul tribunalului, care zicea că le voește binele, fiindcă cucoana Zinca îl ținea din dulceturi, trimisese răspuns printr'un aprod că Costică a venit beat la cancelarie și a făcut scandal, indemnînd-o, pentru cea din urmă oară, să-l povățuească să se îndrepteze, căci, de unde nu, va fi nevoit să raporteze presidentului spre a-l da afară. Sîrmana mamă, speriată, plînsese, se rugase, dar fără folos. Costică răspundea neschimbat:

— »Las' să mă dea! Ce? par'că fără slujba lor, o să mor de foame! Și, apoi, să-ți spui dreptul: beau de ciuda cățelei dumitale. Dacă o goneai, după cum te-am rugat d'atîtea ori d'a surda, ai fi văzut de mai puneam pic de vin în gură!...«

Ea sta nedomirită în fața acestor răspunsuri, neștiind ce

să facă. Pe de-o parte, inima-i de mamă o indemna să mai încerce odată pentru dragostea lui fiu-său; pe de-alta însă, un glas ascuns îi spunea că totul e de prisos și că Costică găsisse acest pretext numai pentru a se desvinovăți în ochii ei și în același timp pentru a se curăți de cățelușă. În cele din urmă, ea căzu bolnavă. După șapte zile de zăcere, în timpul cărora lupta ce se urma în sufletul ei nu încetă un moment, se sculă, în zioa aceea, mai sdrobotită, mai măhnită, mai nenorocită decât oricând.

Ea plânse și se gândi multă vreme; apoi, hotărându-se deodată, se îmbracă răpede, băgă pe Linda în manșonu-i de singeap și plecă.

Era după amiază, și soarele de Decembrie, mare, dar fără putere, lumina o zi de iarnă din cele mai frumoase.

Cucoana Zinca își grăbea pasul, indemnată la mers de drumul cel lung ce avea să facă și de aerul cel iute și curat, care îi ciupea obrazii și-i schimba suflarea în chicioră împrejurul nasului.

Ea urmă strada Romană până în Podul-Mogoșoarei, trecu prin strada Verde și a Occidentului, apucă strada Polizu, care o scoase în Calea Târgoviști, lângă gară; apoi, se îndreptă, afară din oraș, spre Cotroceni.

Când ajunse în fața Regiei, stătut un moment, ca pentru a-și alege drumul.

Dinainte-i, se desfășura lunca Dimboviței, tăiată, în linie dreaptă, de șosea a cărei ferate care urcă spre Cotroceni. La dreapta și la stînga, printre construcțiile, rare în această parte de loc și risipite, un șir neîntrerupt de maidane, peste care iarna așternuse vîlul ei de zăpadă, ocupau tot orizontul.

Cucoana Zinca trecu bariera și urmă linia drumului de fer până la podul de peste Dimboviță, în dreptul Cărmidărilor, unde se opri. De-acî, ea domina toată lunca, căci șosea a pe care se afla se 'nalță, în acest punct, la aproape zece metri deasupra apei.

Soarele scăpăta spre amurg.

Priveliştea era minunată.

La sud, Cotrocenii, ascunşi după ridicătura ce le stă în drept, arătau, de departe, desişurile lor, schimbate de frig într-o vegetaţie fantastică de sticlă şi de promoroacă; ear, în partea cealaltă, trecând pe d'asupra Regiei ş'a clădirilor ei greoaie, ochiul imbrăţişa reţeaua liniilor ferate şi pătrundea până la marginea zării, colo în fund, spre Chitila, Băneasa şi Afumaţi. La răsărit, perduţi în aburii liliachii ai serii, printre care răsbeau abia câteva turle şi clopotniţe, Bucureştii se simţeau în apropiere, clocotind de sgomot şi de mişcare; pe când, dimpotrivă, liniştea şi singurătatea cea mai adâncă păreau că suflă, de la apus, despre Goleasca şi despre Grozăveşti.

Cucoana Zinca îşi aruncă privirile în jos, măsurând din ochi, de la înălţimea unde se afla, prăpastia ce se deschidea sub picioarele ei.

Inchisă în canalu-i strimt şi profund, Dâmboviţa se sco-boară, în povirniş repede, de spre Cărmidari, un moment oprită, în fugă-i de stăvilarele de fer aşazate în josul podului, — ceeace îi dă mai multă putere de scurgere; — apoi, după o cădere, în formă de cascadă, pe cinci trepte de ciment garnisite cu bolduri, îşi reia drumul, şi se perde în direcţia Malmezonului şi a Spirei.

Adâncimea ei, sub pod, e de trei metri; dar ceeace face primejdia şi-ţi dă, în adevăr, ameţală, e înălţimea de la care o vezi şi obstacolele ridicate la picioarele podului.

O altă cauză mărea încă, în acea zi, spaima ce te cuprinde când te uiţi în riu: sloeţii de gheaţă grămădiţi împrejurul stăvilărilor, ridicând muchile lor tăioase şi părând că aşteaptă, ca atâtea guri deschise, o pradă spre a o sdrobi înainte d'a o lăsa să cază în abis!

Cucoana Zinca se simţi cuprinsă de fiori.

Ea îşi deslipi un minut ochii de pe prăpastie pentru a şi-i arunca primprejur, ca un om care plănueşte o faptă rea şi caută să vadă, înainte d'a-o comite, dacă vine cineva ca să l surprinză.

Şoseaoa era pustie.

Numai niște copii, la o mare depărtare, în luncă, se jucau cu sania prin zăpadă, abia zărindu-se din acel loc.

Cucoana Zinca scoase pe Linda din manșon, și apucată, d'odată, ca de furie, fără să tremure sau să stea la indoială, cu îndărijirea unei inime împietrite de răutate, o aruncă, pe d'asupra parapetului, în gărlă.

Cățelușă se invirti de două ori în aer, se lovi, căzând, de un sloete, alunecă în apă, se încercă să inoate, fu luată de curent și tirată în direcția scurgerii, se isbi încă odată cu capul de stăvilă, apoi fu asvirlită pe treptele cascadei și se afundă în bolboaca de sub ele pentru a nu mai apare.

Toate aceste se petrecură cu repeziciunea fulgerului.

Cucoana Zinca își puse mâinile la ochi să nu mai vadă, și, îngrozită, o luă la fugă, ca o smintită, plângând și acusându-se în gura mare.

Cum își nimeri drumul, în starea în care se afla, nu se știe; dar era așa de desperată că lumea de pe strade în torcea capul s'o privească, luând-o drept nebună, și un sergent de oraș voi s'o ducă la secție, crezând că a săvârșit vre-o crimă.

Ajunsă acasă, se închise în odaie, de unde nu eși toată seara, nevoind nici să mănânce, nici să mai vadă pe cineva.

A doazi, 18 Decemvrie, zioa mucenicilor Sevastian și Zoe, era zioa cucoanei Zincai, prăsnuită de dinsă cu marc cinste în toți anii.

Pe la nouă dimineața, Costică, care îi cumpărase un buchet, după obicei, văzând că nu mai ese din odaie, cu toate că o strigase de mai multe ori, sparse ușa ca să afle ce are mumă-sa.

El o găsi moartă.

Nenorocita, se spânzurase, cu un șiret, de cărligul lampei din tavan!

IOAN NENIȚESCU

IN ZORI

Pe cer toți norii rumenesc,
Căci zorile voioase,
La răsărit mi se ivesc
Cu chipuri drăgăstoase.

Cum tinerele gânduri sboară
Spre dorul tăinuit,
Ei răsăritul inconjoară,
Pășind cu pas grăbit

Să easă soarelui nainte
Să i se 'nchine 'n cale
Și par'că i-ar șopti cuvinte
Ce umbră n'au de jale.

Ear jos, pe somnoroasa baltă
Lin undele se mână,
Din partea asta și cealaltă
Nagății se îngână;

Din câmp pornește ca un val
Al florilor miros,
O luntre priponită 'n mal
Se mișcă 'n sus și 'n jos.

Colea, în salcia pletoasă
Privighetoarea dragă
Naturei, mamei cei duioase,
Ii 'nalță-o odă 'ntreagă.

Mai ici un grier stă și cântă
Pe cea tulpină 'ngustă;
Spre lan în salturi se avântă
O lacomă lăcustă.

Bland mândra fire se trezește
În gingașe oftări
Și tainic toată povestește
A nopții dulci visări.

Și ca o binecuvântare
Pe luncă se coboară
A tristei ciocărliei cântare,
Ce tot spre soare sboară.

Ear eu în lumea deșteptată
Ce cântă și suspină
Simt fruntea mea inseninată
Și'n inimă lumină;

Imi simt privirea mai întinsă
Și'n suflet alinare,

Ființa-mi toată e cuprinsă
De-o dulce fărmeceare,

Ce insumi mie mă arată
Mai vrednic, mai cu vrere,
Și cu rivnirea mai curată,
Și mult mai cu putere.

Natură, mamă sfântă, mare,
Altar de curățire,
A patimilor cumpătare,
Fântână de iubire,

Cel care simte 'n sinul tău
Că naște și trăește,
Acela are-un Dumnezeu,
Și iartă... și iubește!

PETRU TH. MISSIR

O PAGINĂ

DIN

ISTORIA „ROMÂNIEI JUNE”

Societatea studenților români din Viena

Singur, fără prieteni, sfucios și neștiind bine nemțește, astfel m'am găsit rătăcit în toamna anului 1874 între miile de studenți ai Universității din Viena. Eram foarte deprimat într'atâta străinătate.

Intr'o zi însă mi s'au luminat vederile. Pe tabla neagră a anunțurilor între multe limbi străine, am dat de un anunț românesc: *România Jună* își deschidea ședințele. M'am grăbit să mă înscriu, am devenit unul din cei mai asidui membri și așa am scăpat de uritul străinătății. Imi indeplinesc astăzi o datorie de recunoștință povestind un episod din viața societății România Jună de atunci.

*

Cea dintâi ședință la care am asistat mi-a făcut o impresie curioasă. De unde m'așteptam să găsesc unire și armonie între toți membrii societății, am asistat la discuții foarte pasionate.

După puțin timp am observat că adunarea era împărțită într'o majoritate și minoritate constantă, că studenții din Ardeal făceau opoziție sistematică comitetului, ce era compus în majoritate de Bucovineni și sprijinit de ei. Am mai aflat că minoritatea era iritată din următoarea împrejurare:

În vara anului 1874 președintele comitetului D-l Drd. Pamfil Dan publicase statutele societății și un raport anual cu o ortografie fonetică. Camarazii noștri ardeleni deprinși a vedea publicațiile societății tipărite cu ortografie etimologică au considerat aceasta ca o trădare și s'au hotărât a deschide o campanie de resturnare încontra comitetului întreg.

Venisem deci în mijlocul unei lupte parlamentare în toată regula. Resultatul a și fost căderea comitetului la alegerile următoare din Mai 1875. Atunci confrății noștri din Bucovina în semn de protestare s'au retras din societate.

Astfel ortografia fonetică a resturnat un comitet, ear cea etimologică care a ajuns la putere în Mai 1875, a alungat din sinul societății pe camarazii noștri bucovineni.

Fie-mi permis să adaug că am intrat și eu în noua combinație etimologică însă cu condiția expresă ca să rămân fonetic.

Condiția a fost primită dar n'a fost respectată—la fiecare pas simțeam că mă urmărește la spate un „etimologic”—din Missir devenisem Missiru.

*

Cum a putut ortografia să deștepte atâta pasiune?

Ne-am înșăla dacă am pune lucrul numai în sama unei apucături de pedantismu. Entusiasmul juvenil al camarazilor noștri din România Jună lupta în 1874 în chestia ortografiei cu totul din alt punct de vedere.

Discuția aceasta sta în legătură cu niște cauze foarte îndepărtate, pe care nici nu le putem înțelege dacă nu ne întoarcem privirile îndărăt până la deosebiri esențiale dintre elementul ardelean și cel bucovinean, deosebiri datorite înruirilor diferite la care au fost expuși Românii în cele două țări ale imperiului vecin.

Este știut în adevăr, că guvernul austriac n'a căutat niciodată să extermineze poporul român din Bucovina, ci din contra să facă din el un popor al coroanei imperiale. Pentru acest scop l'a tratat blând și omenos, i-a dat o administrație

relativ bună, i-a înființat școli și a respectat cultul ortodox precum și averea bisericelor și a reușit să obțină rezultatele așteptate.

Deacea toate aspirațiile societății române din Bucovina au crescut numai în ordinea statului austriac și s'au conciliat cu ea. Boerimea a acceptat cu grațitudine titlurile și onorurile, clerul s'a simțit mulțumit, precum deasemenea și poporul de jos sub regimul de ordine al guvernului imperial.

Tineritul eșit din școalele austriace neapărat că trebuia să-și aibă idealul său național țărmurit de influența acestei stări de lucruri, la care colaborau Polonii și Rutenii relativ mulțumiți și mai ales Evreii foarte fericiți.

Toate aceste împrejurări au imprimat Românilor bucovineni caracterele tradiționale ale culturai germane. Ei sunt în genere oameni foarte cumpătați, domoli și supuși comandamentelor rațiunii și autorității. În valurile civilizației și a regimelor ce au trecut deasupra lor ei au pierdut energia unei acțiuni pasionate dar și-au deschis sufletul și au devenit mai accesibili culturai. Cu totul alta a fost soarta Românilor din Ardeal. Aceștia se găsesc de veacuri în contact cu un popor asupritor care a căutat să-i stingă de pe fața pământului prin toate mijloacele. Nobilimea română din Ardeal, nevoind însă neputând să reziste urgiei maghiare, a dispărut cu totul în rândurile celei ungurești, iar poporul de jos s'a strins în jurul altarului, conservându-și astfel sub conducerea clerului legea și limba, până când școalele ce au apărut în jurul acelor altare au luat în mână apărarea naționalității române.

Care puteau fi însă aspirațiile tinerimii ce eșea din acele școli, decât de a respăli Ungurilor cu aceeași măsură dușmănia lor tradițională. Tot elementul cult din Ardeal s'a inspirat de idealul național deșteptat tocmai prin prigonirile maghiare. Acelaș ideal predomină cu precădere tot modul de-a fi, de a cugeta și de a se agita a fraților noștri ardeleni.

Cum se leagă acum aceste deosebiri cu pasiunile pe care le-a deșteptat sistemele ortografice în sinul României June în anul 1874?

Răspunsul este foarte scurt : prin D-l Maiorescu și societatea literară *Junimea* din Iași.

Să ne amintim în adevăr că pe acele vremuri *Junimea* din Iași era pe planul dintâi al luptelor politice din România prin faptul că D-l Maiorescu era ministru și era combătut cu tot felul de invinuiți derivate din convingerile sale literare și științifice.

Controlul critic pe care l'a inaugurat această societate cu D-l Maiorescu în frunte încontra tot ce era falsificat și artificial în viața culturală română, era exploatat ca o dovadă că junimiștii sunt cosmopoliți, lipsiți de sentimentul național și inclinați către cultura germană pe care ar voi să o introducă la Români.

«Direcția nouă» titlul unui articol critic al D-lui Maiorescu era întrebuințat în presă și în parlament ca să desemneze aceste tendințe periculoase ale *Junimii*.

Vor fi fost desigur pe atunci mulți oameni care împărțeau de bună credință asemenea opinii asupra Junimiștilor, chiar dintre acei ce se aflau în mijlocul luptelor politice și care prin urmare puteau ști cu câtă înlesnire se suspectează la noi intențiile adversarilor. Cu cât mai mult trebuiau să facă impresie aceste imputări aduse încontra Junimii asupra lumii române care judeca lucrurile din depărtare și numai după cât apar ele în public, fără ca să-și poată da samă de pasiunile ce fierb pe dedesubt.

În special Români din Ardeal trebuiau să fie în genere înviersunați încontra unor oameni care se fac pasibili de asemenea păcate încontra naționalității române.

Dincontra era natural ca frații bucovineni să se simță atrași către *Junimea* chiar din cauza acușățiunilor ce i se făceau. Era natural ca ei să nu dorească a rămănea singuri sub înriurirea culturei germane și să fie mulțumiți auzind că mai sunt și alții care le-ar veni într'ajutor.

Și dacă D-l Maiorescu combătuse ortografia etimologică a școalei Cipariene și adoptase un sistem fonetic în principiu, nu puteau fi Români din Bucovina aceia, care să incline către sistemul etimologic numai pentru motivul că dădeau o oglindă

mai clară a originii limbei românești, când acelaș sistem are atâtea inconveniente teoretice și practice.

Aflându-se deci în majoritate în comitetul României june în 1874, ei au crezut că fac bine tipărind statutele și raportul anual cu ortografia »Convorbirilor Literare«.

Atât a fost deajuns pentru ca toți camarazii noștri ardeleni să aibă a se tănguî aproape de-o trădare națională.

»Cum? — ne ziceau ei — « pentru aceasta se jertfesc părinții și învățătorii noștri, care ne trimet aci, pentru ca să primească chiar de la noi o batjocură pentru limba și nația română? — să primească de la noi dovada că umilim naționalitatea română într'o ortografie care ne injosește și că am suferit influența școalei cosmopolite?

De aci episodul istorisit mai sus.

Bucoveninii potrivit temperamentului lor cumpătat n'au mai susținut lupta. Ei s'au retras, cel puțin vremelnic, din societate încontra tuturor indemnurilor cu care se interpuneau puținele spirite împăciuitoare ce rămăseseră între noi.

Cine ar fi crezut în 1874 că în mai puțin de zece ani se va efectua o schimbare fundamentală în opinia publică a Românilor din Ardeal în ceea ce privește societatea *Junimea* din Iași?

Cine ar fi crezut că ortografia fonetică va dobândi dreptul de cetățenie în Ardeal? că tinerii noștri camarazi Neagoe Făgărașanu, Octavian Blajan și alții, stabilindu-se în România, se vor convinge atât de degrabă de nedreptatea ce se făcea lui Maiorescu și se vor grupa în jurul său?

Cine ar fi putut presupune că nu mai departe decât în 1882 societatea România Jună din Viena va aprinde tămăce pe altarul literaturii române pentru meritele Junimii, prin organele tinerilor ardeleni I. T. Mera, S. Halița, I. C. Panțu, S. S. Albini, N. Popovici și alții cu ocazia unei aniversări a »Convorbirilor Literare«?

Revirementul de idei ce s'a produs este atât de mare,

incât stau și mă indoesc câteodată de însăș faptele ce le-am văzut și vorbele ce le-am auzit în anul 1874.

Ca să mă incredințez că nu greșesc citesc din nou o corespondență trimisă din Viena în Februarie 1874 ziarului »Orientul latin« din Brașov, în care se vede lămurit ce gândeau Ardelenii din România Jună despre Junimea din Iași.

Pe atunci era, la ordinea zilei centenarul anexării Bucovinei și inaugurarea Universității din Cernăuți. »Convorbirile Literare« au publicat atunci prin pana D-lui Iacob Negruzzi un apel călduros către toți Românii să-și întoarcă privirile de la festivitățile ce vor urma în Bucovina la trista serbare ce va avea loc la Iași în memoria lui Ghica-Vodă, ca contra-manifestare.

Eată ce scrie corespondentul Vienei al »Orientului latin«, un membru al României June despre acel articol :

»La Viena a făcut o impresiune foarte bună că și cei de »la »Convorbirile Literare« s'au deșteptat și s'au convins, că »cultura nemțească se lățește spre răsărit pe contul culturii »naționale române și că Universitatea din Cernăuți este o »nouă »direcție« în contra Românilor. Ne-am bucurat văzând că cu »această ocaziune se deschiseră ochii chiar și acelor, care ori »și ce manifestațiune națională ori și ce simț specific românesc »il derideau și-l taxau de-o exaltațiune, de-o frasă etc.«

Resultă din toate aceste fapte o puternică învățătură pentru noi toți :

Aparține prin natura lucrurilor spiritelor alese și caracterelor deschise să conducă și să dea o directivă culturii noastre naționale.

Când ne aflăm în fața lor, nu trebuie să ne grăbim a-i aprecia sau judeca cu pasiune.

Trebuie să tindem a concilia persistența și energia fraților din Ardeal cu cumpătarea celor din Bucovina.

I. N. ROMAN

NĂLUCE

Din Reggio pân la Messina,
Sub razele ferbinți de soare,
Plutesc castelurile 'nalte
Pe valurile mișcătoare.
Din adâncimile strimtoarei
Es colonadele mărețe
Și turnurile uriașe
Se 'naltă in fel de fel de fețe, —
Ear printre ele, ca fantome,
Se urcă 'n sus câte-un pilastru,
Pân ce se pierde cu-a lui frunte
In zarea cerului albastru.

Dar e deajuns un nor să treacă
De-a curmezișul peste mare:
Clădirile Fata Morgana, —
Reflex al razelor de soare, —
Se prăbușesc in fundul apei
Din înălțimile albastre,
De unde-o clipă-au răsărit
In lumea 'nchipuirii noastre.
Ear peste 'ntinderea strimtoarei,

La vântul sărei răcoroase,
Trec valurile rânduri-rânduri,
Neastămpărate, sgomotoase.

*

Viața sufletului nostru
De cum răsare pânze-apune
Are și ea întotdeauna
Visări fantastice, nebune.
Trudiți de-atât amar de proză,
Însătoșați de idealuri,
Întruchipăm câte-o nălucă,
Îi dăm resfrângeri de cristaluri,
Pe frunte-o diademă-i punem,
O îmbrăcăm în raze albastre,—
Ș'apoi iubim copilărește
Copilu 'nchipuirii noastre.

Dar precum turnuri și casteluri,
Edificate de lumina
Ce se răsfrânge 'n mii de valuri
Din Reggio pân la Messina,
Dispar, se șterg, în timp ce marea
De vântul sărei se prăvale,—
Așa iluziile noastre
Se duc în lumi mai ideale,
Pe când țărina 'nveștmântată
De noi cu raze de lumină
Rămâne ca și mai 'nainte:
O biată mână de țărină.

STEFAN VELOVAN

SCOALA LUI HERBART

și

PEDAGOGIA LA ROMĂNI

estiuena metodică a *treptelor formale*, născută în lăuntrul sistemului Herbart-Ziller-Stoy, a început a produce o mișcare oarecare și între pedagogii români. Stăruința de-a motiva în mod științific procedurile instrucției educatoare e în punctul de a nu admite metoda, care nu înfățișează o clară și necesară aplicație a legilor psihologice fundamentale ce stăpănesc fenomenele conștiinței.

Ni se impune dintru început întrebarea, dacă *teoria pedagogică*, precum o găsim expusă în scrierile discipulilor Herbartiani, străini și români, *este sau nu formulată în amănunturile ei cu claritatea reclamată de o aplicație destul de înțeleasă?* Întrebarea aceasta o credem de importanță, căci răspunsul ce-l dăm, e menit să desemne, cel puțin la Români, direcția, în care ar avea să se miște de aci înainte gândirea noastră în materie de pedagogie. Ea e și urgentă, în vederea potopului de metode ce se ivesc și dispar indeosebi în literatura pedagogică germană și care amenință în timpul mai nou a ineca discuția în propriile ei produse literare.

Relevând cestiunea fondului psihologic al teoriilor pedagogice moderne, nu o facem pentru ca răspunsul ce ar urma, fie și nefavorabil pentru caracterul de știință al pedagogiei, să contribuie a închide ușile școalelor române dinaintea

unei sisteme, până aci neintrecute in ceea ce privește roadele aplicațiunii practice. O facem însă imboldiți de dorința de a ne păstra gândirea trează într'un timp, când o sentimentalitate explicabilă prin primele isbânzi ale pedagogiei Herbartiane, tinde a împământenii și la Români o teorie pedagogică adeseori repugnantă din pricina conținutului vag și prin urmare străin felului de gândire românească.

Se părea odinioară, că n'are dreptul de încetățenire literară limba, care nu poartă în frunte cartea de botez a originii sale din Lațiu. Era o rușinoasă desfințire a leagănului nostru să te impotrivești a jertfi prostul tău graiu iubitei și vecinicei Rome. Stăm astăzi pe acelaș punct în cestiunile de pedagogie. Nu departe de Blaj ni se strigă cu voce autoritară: Nu acceptăm gândire pedagogică, care nu e chip tăiat din frasa Zilleriană. Aici Leipzigul e vecinica Romă. Acest glas e mai puțin pătrunzător, fiindcă nu atinge decât auzul unui număr restrîns de oameni. Dar înlăuntrul acestei societăți este o încercare cutezătoare a îndrăsnii să ferești gândirea românească de jertfirea ce i-o cere autoritarismul Zillerian. Cine dintre doritorii de-a se iniția în secretele metodei marelui discipul Herbartian n'a simțit vreodată amețeaua frasei nălucoase, nămolul de rețete pedagogice, purcese în aparență din o adâncă taină psihologică, în faptă însă suferind de-o lipsă de motivare științifică ce se resimte la fiecare pas? Timizi și desprețuind noi înșine valoarea propriei noastre gândiri, ne înrolăm în cortegiul oricărui metodic strică-minte, care vine din străinătate să denatureze cu învățături adeseori neconsumate firea zdравană a înțelegerii noastre. Acestui cortegiu îi dedic următoarele exemple:

Propagatorii Zillerianismului pedagogic ne spun relativ la *fenomenul apercepției*, că „întreaga operațiune a cugetării se întimplă în domeniul apercepțiunii.”¹⁾ Ne vine a înțelege că nu există operație de cugetare, care să nu fie îmbrățișată în sfera noțiunii ce trebuie să ne formăm despre apercepție. Dar ce să vezi: Această operație atât de cuprinzătoare Zil-

¹⁾ «Transilvania» No. 9—10. Anul XXI, pag. 79.

ler o săvârșește numai la treapta adoua, la sinteză. Suntem incercați a crede, că ceea ce lucrează mintea școlarului la celelalte patru trepte, nu e aperccepție, că există patru trepte de cugetare care nu sunt cugetare. Eacă o incurcătură ce poartă numele de știință. Explicarea o găsim în faptul, că atât definiția aperccepției cât și treptele formale ale lui Ziller sunt o construire aeriană, care planează deasupra unui abis psihologic încă neaprofundat.

Alt exemplu. Pentru *procesul abstracțiunii* Ziller găsește un rol însemnat la treapta atreia, a asociației. E fără indoială grav motivul psihologic care a determinat pe autorul german a scoate abstracțiunea din odihna formală a Logicei și a-i da un loc de onoare în aplicațiunea didactică. Nu înțelegem, cum de n'a găsit o treaptă și pentru *determinațiune*, nedespărțita soră logică și psihologică a abstracțiunii? În zadar alergăm pe trepte în sus și în jos, mănâți de elementarea noastră educație științifică, căci marele discipul Herbartian o osindise să putrezească ca o vechitură aristotelică. Ne întrebăm, ce necesitate psihologică era, să se dea abstracțiunii importanța ce i-o atribue Ziller în treptele sale? Și dacă era, cum se face, de formalismul lui nu crede de lipsă a numi treapta, la care conștiința băiatului să fie trecută măcar odată și prin procesul determinațiunii? Răspundem și aici: Clara fixare a formelor evolutive ale conștiinței, precum ne-o înfățișează grupul Zillerian, e numai pretinsă. Ea n'a isbutit încă să lumineze practica pedagogică cu lumina trebuitoare unei aplicații înțelese.

Bazele psihologice ale pedagogiei lui Herbart sunt legile sale despre mecanica ideilor. Până când formele intelectului, ale sentimentului și voinței nu vor fi analizate cu claritate suficientă mănecând de la aceste baze, ele vor rămănea chipuri de activare ale conștiinței psihologicește neînțelese, căci nu ne vom putea lămurii asupra condițiilor de implinit la învățământ, ori decăteori dorim, ca anumite forme să se ivească sau să dispară. E desemnată, ce e drept, în liniamente mari sistema de iniuriri pedagogice, precum geniul unui mare filosof și pedagog a putut-o prevedea în întreaga ei întindere.

Rămâne ca scheletul să dobândească mușchii motori, adaptați scheletului, care să-i dea puțină mișcării libere în aplicația zilnică. În scopul de a-l mișca, învățăceii herbartiani îi aplică fel de fel de propte și nu sfîrșesc a înlocui pe cele căzute prin altele, ori decâte ori mișcarea amenință a apuca într'oparte. Vom înțelege, fie și numai prin asemănare, proveniența sumedeniei de metoade-propte ce confundă gândirea practicei pedagogice.

A iniuri în mod educător asupra conștiinței elevului, înseamnă a trece experiențele sale prin toate formele de intelect, care îi pot asigura cea mai bine încheată, prin urmare și mai puternică organizație etică, trebuincioasă în viață. E măreață această problemă. Așa ni se zice. Răspundem, că e și înfricoșătoare, când ne vedem nevoiți a o măsura cu măsura mijloacelor teoriei de astăzi. Întrebăm, care dintre formele fie și cele mai elementare ale intelectului au dobândit până acum explicația clară a condițiilor lor de ivire în conștiință? Există măcar un singur proces logic, pe care experiența îl pornește zilnic în conștiința școlarului și care să fi fost cândva redus în chip destul de înțeles la cauzele psihologice ale mecanicii ideilor? În scurt, unde e partea aceea a Logicei, care să-și aibă pe cea corespunzătoare psihologică? Eacă întrebări, pentru care nu avem răspunsuri. Pentru educătorul practic nu e de ajuns cunoștința simplă a formelor gândirii, simțirii și voinții. În lucrarea sa ele constituiesc numai scopurile mărunte ce și le fixează din cas în cas, pentru a le putea uni la timp în cel mare final. De ce are mai virtos nevoie, este a înțelege, din care chip să usăm de mecanica ideilor, ca să se producă formele dorite. Cunoaștem oxigenul și hidrogenul, e dată și valența atomelor lor, dar nu știm cum se face apă. Vorbim și de apă, dar n'am încercat să arătăm practicei, în ce condițiuni se constituie din elementele ei. Cunoaștem abstracțiunea ca proces logic, dar nu stim, câte și care acțiuni mecanice trebuie să se petreacă într'un grup de idei date, ca înăuntrul lui abstracțiunea să dobândească ființă. A cere, ca la cutare treaptă formală să se săvîrșească abstracțiunea, fără a fi explicat mecanica de idei

care o condiționează, este a face pedagogie herbartiană fără Herbart.

Câte combinațiuni de proceduri nu agită teoria pedagogică modernă! Ele nu isbutesc cu toate acestea a oferi practicei orientarea cuvenită. Sufere mai ales din lipsa de claritate și precisiune a doctrinelor lor, urmare firească a fondului psihologic intunecat, care în disprețul valenței date de Herbart, a rămas un domeniu neatins. Eacă pentru ce voci de greutate dispută și astăzi pedagogiei caracterul de știință; eacă pentru ce teoria ei ține practica într'o stare de completă amortire. În această recunoaștere e indicată însă în acelaș timp și direcția cercetării ce va avea menirea să-i asigure prosperarea în viitor.

Caransebeș, 7 Ianuarie 1892.

RONNETI ROMAN

RESBUNARE

(Fragment)

§
Să-mi satur răsbunarea, mai bine-aş fi dorit
Să-l țin o noapte 'ntreagă sub virful de cuțit;
Să-l văd de spaimă vênăt și svircolit de fiori,
În fiecare clipă murind de zece ori;
Să-i dau apoi prin vorbe nădejde de scăpare,
Să-l fac ca să mai creadă că pot să-i dau ertare,
Să-i mai arunc în suflet o rază de viață, —
Ear când cu fericire de dinsa se agață,
Să rid cu hohot mare de 'ncrederea sa proastă,
Să 'ncep încet să-i număr pe fiecare coastă
Și inima-i găsind-o, când crede că sîrșesc,
Să-l las din mână earăș, să 'ncep să-i zugrăvesc
Și viața care-o lasă, frumoasă de minune,
Și groapa ce-l așteaptă cu viermi și putrejune —
Încât nebun de groază, cu vocea răgușită,
Cu gura spumegândă, privirea rătăcită,
Să ceară singur moartea, să fiu îndurător,
Să isprăvesc odată, să dau și să-l omor! —
Să-l fac să bea atuncea o groaznică otravă,
Arzënd să simtă moartea în inima-i mărșavă,
Cu gândul treaz să vadă că viața i se curmă,
Să sufere tot iadul în ciasul său din urmă! —

—E crunt, urit, sëlbatec—numește-o cum îți place—
Ca să-ți rës'buni, omoară! dar fă o mai in pace! —
O da, in lumea asta cel rëu și trădătorul
Au dreptul să-ți răpească și casa și ogorul,
Să-ți otrăvească mintea, să-și bată joc de tine
Și pic cu pic să-ți sugă tot sângele din vine,
Făcëndu-te, hainul, cu cugetul sumet
Ca viața pentru tine să nu mai aibă preț—
Ear când il ții in mână, hirav, fricos și frânt,
Rugându-se de tine cu fața la pământ,
Atuncea fle-ți milă, fii om de omenie...
E generos romantic— dar e o nebunie!
Și Dumnezeu să-l erte pe-acel ce-mi face-un rëu,
Eu n'am să-l ert cât lumea, că nu sunt Dumnezeu
Ce vrënd nevrënd trăește întreaga vecînicie
Și, nesupus durerii, din sfânta lui tărie
Privește mișelia acestei lumi de o zi
Și iartă'ntotdeauna și uită-a pedepsil...
Sunt om cu zile scurte; pe-un arbor in pădure
Mai multă vreme-l cruță a sorții grea secure.
Ș'acel ce-mi amărește un cîas din scumpa viață
Să se păzească bine, cât timp a morții ghiață
Nu a rëcit cu totul in inima 'nfocată
Cu jarul suferinței și setea de rësplată!
Și dacă nu ne'nșală poveștile credinței,
Și dacă pragul gropii nu-i marginea ființei
Și dacă este-o lume dincolo de morminte,
L'oiu urmări ș'acolo cu ura mea ferbinte!

T. STEFANELLI

RĂBDAREA-I DIN RAIU

SCHIȚĂ DIN VIAȚA CĂLUGĂREASCĂ

Mănăstirea era departe și căldura nesuferită. Numai cu greu își trăgea părintele Glicherie picioarele după sine. El venea din tirg și fiindcă cumpărase mai multe lucruri pentru frații săi călugări, era încărcat cu dinsele, de se gărborea sub sarcina sa. Cumpărase fratele Glicherie și pentru sine o păreche de ciubote, le legase de urechi frumușel la olaltă și le aninase pe spate, pășind incetșor înainte și ștergându-și sudoarea, ce-i picura de pe frunte. Din când în când își ridica potcapul, ca să se mai recorească, dar razele soarelui îl ardeau mai cumplit, încât era silit să-și acopere răpede pleșuvul său cap, dogorit de cumplita arsură. Obosit și cu capul plecat inaintase el o bucată de drum, când îl intilnește un țăran cunoscut.

— »Sărut dreapta, sfințite părinte: da incotro? spre mănăstire, ha? Cam depărcior și apoi ești cam încărcat; ți-a părea drumul cam lungșor părințele?»

»Lung, lung de tot, fiule!»

— Dar uite ce frumoase ciubote ți-ai cumpărat; scumpe's? Cu cât le-ai plătit?

»Opt lei fiule!»

— »Să le porți sănătos, că's bune, nu-i vorbă!» Și începù

badea Părvu să le întoarcă, și să le pipăe și să le tot laude, de-ți părea, că nu mai văzuse astfel de marfă. Călugărul nu-mai cu greu se opri se în cale, și fiindcă-l ardea soarele drept în față, dorea din toată inima, să-l ia naiba pe Părvu cu laudele sale; se depărtă deci zicând:

— »Rămăi sănătos fiule, trebuie să merg, căci calea-i lungă, arșița mă topește și înainte de apusul soarelui trebuie să fiu în mănăstire, căci altfel mă canonisește părintele egumen.«

Merse fratele Glicherie o bucată de cale, când colo aude earăș pe un trecător zicând:

— »Halal de ciubote, sfințite părinte! cu bună samă le-ai cumpărat la Cozmuță a Talpăriului; are marfă bună; și ce-ai dat pe dinsele?«

»Opt lei, fiule,« răspunse călugărul năcăjit, și căută să plece înainte, dar trecătorul prinsese o ciubotă în mână, și apoi alta, și le sucea în toate părțile, privindu-le cu băgare de samă.

— »Piele bună și bine dubită; sunt meșteri buni cei din Țîrg; eu cumpăr la Georgi a Tasluței, că-i bun și eștin. Sfinția-ta ai putea....«

»Sănătate bună« zise călugărul gâfuind de căldură; »n'am vreme să sfătuesc cu dumneata despre dubitul pielei, căci mai rău mă dubește soarele,« și cu aceste grăbi să scape de vorbă și se depărtă așăzând ciubotele earăș pe spate.

Razele soarelui erau în toiul lor; niciun nouaș pe cer, și nici cea mai mică urmă de umbră, încotro își arunca Glicherie ochii.

— »Își face de cap soarele cu atăta arsură« — își gândi el — »și tocmai atunci, când e rândul meu să merg la Țîrg să cumpăr pentru mănăstire. Uf! când m'aș vedea în chilia mea recoroasă, m'aș crede egumen!

Cu gândul la chilia sa, Glicherie își grăbi pașii spre mănăstire.

— »Aterim ciubote« — strigă atunci un drumeț ridicându-se de pe o movilă de prund, unde se odihnise; »ce-ai

dat pe ele, că am pus și eu de gând să-mi cumpăr la iarnă o păreche?

»Piei drace« zise călugărul, căutând să scape de vorbele drumețului, dar acesta era acuma lângă dinsul și prinsese ciubotele în mână.

— »Cum ai zis, părințele?—Scumpe? Dă, vorba țiganului: scump dar bun. Ce-i drept nu-i păcat, sunt tălpuite pe un veac, și au și creți la turească ca la dascălul nostru din sat...

»Să te ia dracu cu dascăl cu tot,« zise călugărul mănios, și smucind ciubotele din mână drumețului, se depărtă răpede.

— »Ce-o fi având popa? uite cum a strechiat« zise drumețul, uitându-se mirat după călugăr.

Glicherie mergea mai răpede, căci tăcuse până acum trei părți de drum, și într'un ciascuț avea să atingă pădurea, în mijlocul căreia se ridica mănăstirea. El se desfăta — în gândul său, că în scurt va putea să scape de cumplita arsură, și se va odihni în pădure sub umbra unor molizi tufosi pe mușciu moale și iarbă verde.

Însfîrșit eată că pădurea nu mai este departe, numai vre-o sută de pași....

— »Noroc părinte« strigă atuncea un vânător, ce-i eșise înainte, »pull! da amarnică căldură! Și te ved încărcat ca un hamal!«

Ce să fac, fiule, suntem săraci și trebuie singuri să cărăm cele de trebuință din tirg; azi e rândul meu. Sănătate bună« și Glicherie pași răpede înainte.

— »Aghidi ciubote! uite colea, nici nu le văzusem; încalte te'noești cu ceva și ești bun de aldămaș; am să vin câtva la mănăstire să-l cinstim împreună; da cât ai dat pe dinsele?«

»Opt lei, opt lei!« zise călugărul mănios și apucând ciubotele din mână vânătorului, le trânti așa de tare în spate și se depărtă așa de răpede, încât acesta stăt uimit locului uitându-se după dinsul.

— »Ce are bietul om? hm! par'că nu-i cu toate doagele.«

Fratele Glicherie însă mergea mereu înainte și deși apucase de mult pe drumul din pădure, de necăjit și supărat ce era, nu i se mai făcea să se mai odihnească undeva.

— »Afurisite de ciubote, și trăsni-v'ar toți sfinții! Am fost muncit azi pentru voi ca Hristos pe cruce; nu v'am putut eu viri în fundul desagilor să nu dea nici dracul cu ochii de voi;« astfel borbosind și găfuind de osteneală ajunse înfirșit la mănăstire. Dă să intre, poarta închisă. Ia ciocanul și bate în poartă. Nu vine nime.

— »Trândavul de portar se va fi culcat undeva la re-coare și a uitat să lase poarta deschisă!« Mai bate, mai strigă, nu se urnește nimeni să-i deschiză. Atuncea fratele Glicherie pune desagii jos, și începe a toca cu ciocanul în poartă, de se cutremura în țițini și resuna pădurea și văile.

»Ho țară, că doar nu dau Turcii, strigă atunci portarul, deschizând poarta— »A! fratele Glicherie! uitasem, că ești la tirg. Da ce pustia te-au apucat, de-ai tocat așa de amarnic? erai să năruiești poarta; par'că ți-ai eșit din sărite— dar ce vîd? Ți-ai cumpărat și ciubote; minunată, minunată marfă, spune-mi....«

Dar fratele Glicherie își perdă toată răbdarea și nu se mai putu stăpîni. Suferințele de pe drum și vorbele portarului făcuse să-i isbucnească toată mânia și să se reverse asupra portarului. El apucă ciubotele din spate și începă să lovească atât de amarnic în portar, de nu știa bietul om să se ție de cap ori de spate ori de alte părți ale trupului.

— »Na! na-ți dugleşule! Mulți m'au muncit pe drum cu vorbele: frumoase ciubote.... halal ciubote.... aferim ciubote... aghidi ciubote... și tu pe urma lor! Na! na! na-ți: frumoase, halal, aferim, aghidi și minunate ciubote, ca să le pomenești, și altă dată nu mă lăsa să aștept la poartă ca un nemernic! Na! ți-am dat frate Ermolai — sări-ți-ar ochii, să pomenești pe fratele Glicherie!«

Fratele portar țipa și se văeta, de resuna mănăstirea. Călugării eșiră din chiliile lor și-i despărțiră. Chiar părintele egumen se deșteptase năprasnic dintr'un somn dulce și ui-

tându-se pe fereastră, întrebă ce tărăboiu, ce prăpădenie de lume e afară?—Li duse pe amândoi înaintea egumenului.

— »Da! preosfințite părinte egumene,« încheie fratele Ermolai plângerea lui »da! au pisat în mine de m'au corojit; am avut noroc că nu era potcovite, că altfel imi spărgea capul și mă făcea neom, păcatele mele!«

Părintele egumen, om sdravăn și bine hrănit, ședea într'un jilț moale și indemănat, și numai a lene mișca din degete, făcând să treacă prin ele niște metanii mari și frumoase de chihlimbar. El privi aspru la călugăr și zise:

— »Te-ai potrivit duhului celui necurat, frate Glicherie, de l'ai imblătit așa de cumplit pe fratele portar și ai păngărit stănta mănăstire cu pornirea ta lumească și nechibzuită! Am să adun soborul și pedeapsa nu-ți va fi mică; nu se cuvine călugărului să aibă porniri rele, ci îndurare și răbdare în toate, căci *răbdarea-i din raiu*. Spune-mi ce te-a îndemnat să faci acest păcat?«

— »Să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămăia înaintea ta—ridicarea mânilor mele—auzimă Doamne!« răspunse fratele Glicherie cu fața smerită.

— »Bine te aud, dar care ți-i rugăciunea ce se îndreptază ca tămăia înaintea mea? Vina ta e mare și numai o mărturisire deplină poate să-ți micșoreze pedeapsa; lasă acum psalmul de-oparte și vorbește omeneste!«

— »Să se îndrepteze rugăciunea mea, ca tămăia înaintea ta; ridicarea mânilor mele ca jertfa de sară, auzi-mă Doamne!«

Fața părintelui egumen se posomori, metanele se mișcau mai răpede în mâinile sale și sprincenele începură a se încreți.

— »Ți-am spus să încetezi cu psalmii; în biserică-i locul lor; acu ai să-ți mărturisești păcatele, nemernicule și păcătoșule!«

— »Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămăia înaintea ta, ridicarea mânilor mele, ca jertfa de sară, auzi-mă Doamne!«

— »Nelegiuitule, nu te întreb de psalmi, te sfătuiesc

cea de pe urmă oară să dai ascultare cuvintelor mele» zise egumenul răstit și tremurând de mânie.

— »Să se îndrepteze rugăciunea mea ca tămăia înaintea ta, ridicarea mânilor mele, ca jertfă de sară, auzi-mă Doamne! zise călugărul cu fața mai smerită decât înainte.

— »A! fire-ai al dracului cu psalm cu tot!« izbucni atunci părintele egumen plin de furie, și metanele din mână sa sburară cu atăta putere în capul lui Glicherie, de-i sări potcapul din cap și se rostogoli pe podele; ah! nelegiuitule, îți bați joc de mine... unde mi-i cărja?... să se adune soborul... Ah! Arie ereticule!... afurisit să fii de 335 de sfinți părinți din Nichea; buricul pământului inghiță-te și focul Gheenei să te ardă!... Ah! Ah! Ah! ce fărădelege; ce prihană și nepomenită hulă... soborul! să se adune soborul!«

— »Rog umilit să ai puțină răbdare, preosfințite părinte egumene» zise atunci fratele Glicherie, »ai spus, că *răbdarea-i din raiu*, și cu toate acestea, Preosfinția ta, cap luminat și înțelept și proistos plin de evlavie, ai pierdut răbdarea numai pentru câteva cuvinte, ce le-am rostit fără locul lor; dar eu bietul păcătos, să nu o pierd față cu portarul, când viu cale de-o poștă pe jos, încărcat, — să fie cu ertare sfinte părinte — încărcat ca un măgar, și soarele mă arde de mă istovește, și o mulțime de drumeți mă opresc în drum și mă chinuesc cu vorbele lor, și însfirșit când nu mă mai pot ținea pe picioare și când cred că am hălăduit de atăta suferință, portarul, nu destul, că nu deschide poarta, și mă lasă să aștept un cias întreg, dar încă colac peste pupăză — începe să mă chinuiască cu vorbele. Am pierdut și eu răbdarea, și l'am buchisat puțin, nu-i vorbă. Dar fiindcă răbdarea-i din raiu, și sfinția-ta ca egumen și proistos, ești mai aproape de raiu decât mine păcătosul, rog umilit să mă înveți și pe mine răbdarea. Auzi-mă Doamne!«

— »Afară, nerușinatule! Dați-l afară!«

Și fratele Glicherie eși smerit afară, și îndreptându-se spre chilie, își netezea barba și clipia șiret din ochi.

ANDREIU BĂRSEANU

ASCUNS E ADEVĚRU...

A scuns e adevĚru 'n noi
Intocmai ca isvoru 'n stġncă;
Il cată mulți, dar căți ajung
S'aline setea lor adġncă?...

Cu peptul ars zadarnic mii
Muncesc viața lor întreagă;
S'aud șoptind, însă la el
Prielnic drum nu știu s'aleagă.

Dar intr'un cias menit de veci
Un Moise, cată, se ivește.
Lovește stġnca... stropi lucesc,
Poporu 'ntreg intinerește.

Brașov, Ianuarie 1892.

NECULAE IORGA

GITSEMANI

Dormiau toți ucenicii pe dealul dus în noapte.
Era târziu : din ceruri o liniște adâncă
Plutea pe lumi tăcute. Doar jalnicele șoaapte
De vânt ori glas de buhne, plângând pe virf de stâncă

Sfârmau tăcerea tristă, ș'atât de fioroasă,
Că fiul lui Iehovah ca marmura de tare,
Ne'nfrântul de durere, plecâ fața-i frumoasă,
Și prins fără de veste de-a morții 'nfiorare

Simțind cum plânge 'ntr'insul durerea omenească,
Plecâ genuchiu 'n ȣernă și ruga lui fierbinte
Sună duios în lacrimi: »De-i voea ta cerească,
De mine depărtează paharul tău, părinte!»

Și fii rigid ca piatra, de fier pentru durere,
Tăcută fie-ți buza, când inima-ți se strânge,
Călca-vei o clipeală superba ta tăcere
În ȣarină căde-vei, și ca Hristos vei plânge!

D. G. IAMANDI

LACRIMELOR MELE

Lacrimelor de durere,
Cătră oameni nu vă plâng,
Căci ei nu-mi dau mângăere
Focul vostru ca să-l sting.

Ci să curgeți pe hârtie,
Când din ochii mei eșiți,
Jalei mele 'n poezie
Voi de litere-i slujiți.

Ca să știe ori și cine,
Cântul meu când va ceti,
Ce cumplită e durerea
Când n'ai cui te tăngui!

I. T. MERA

GÂNDURI DE TOAMNĂ

Pădurea și-a pierdut podoaba, câmpia și-a pierdut verdeța, florile au vestejit și păsările au amuțit; în toate părțile se întinde nimicirea și pustiu, umplând peptul omenească de groază și durere. Ear soarele palid, veșted, obosit privește cu o față searbădă la acest tablou de ceară, apoi somnoroș își culcă capul pe norul ce-l înghite și în urma lui se respăndește un întuneric hidos groaznic și înfiorător, în care se pierde tot, ce mă înconjoară, ca într'un haos fără de hotar.

Astfel se pierd în inima omenească fericire, iluzii și dorințe, când durerea a copleșit-o și cu suflarea ei de gheață a vestejit toate florile nutrite de o scurtă și trecătoare fericire.

Căci nimic nu este statornic în această lume; o putere nemărginită și neastâmpărată mișcă fără îndurare universul și nici atunci, când viața este stinsă și mormântul s'a închis pentru vecie ea nu lasă să se odihnească în pace moleculele obosite de un drum lung, greu și fără țință. Dar nici durerea nu este vecinică și ea se sfirșește, și ea lasă loc pentru o clipă măcar unei raze senine de o dulce fericire. Dacă din nimic și pustia ernii, care stinge orice viață, orice frumuseță, și mărire, se poate naște fecioara bălăe, care umple văzduhul de-o lumină vie, care smălțuește în mii de fețe câmpii troeniți fără de milă și îmbracă codrul în haina sa verde, de ce să nu existe o primăvară pentru mintea omenească, amorțită de durere și de ce să nu se mai poată sălășlui mulțumirea în peptul pustit de viscolul durerii?

O tăcere de mormânt domnește pretutindenea, numai vântul țiolește prin crângul despoiat, cioarele țiță a frig și frunza galbenă, uscată, zdrențuită zurăe sub picioarele trecătorilor. Înainte cu câteva zile numai această frunză făcea de-coarea pădurilor, ea înveselea inimele oamenilor, răspândea în arșița soarelui umbra binecuvântată și dădea adăpost cântăreților inaripați, și astăzi ea este călcată în picioare, este gunoiul cel mai netrebnic și nebăgat în samă.

De ce este natura atât de crudă cu ființele sale? De ce la fiecare pas și în fie-care clipă ea ne aduce aminte de slăbiciunea noastră, de schimbarea și nestatornicia tuturor lucrurilor din lume? Nu ar fi mai bine, dacă în extasul fericirii nu am ști, că acel extas e de-o durată scurtă și că probabil, hotărit chiar, după acele zile senine va urma viscol și ploaie?

Poate că ar fi bine! Dar atunci durerea, când s'ar încuibă în inimele noastre, ne-ar strivi fără cruțare, și ce-ar fi din viața omenească, atât de bogată în dureri și suferințe, dacă nu am putea nădăjdui măcar, că precum toate cele așa și durerea va avea sfârșit și că un moment de fericire va putea șterge chinurile anilor trecuți?

Ah, ce-ar fi viața omenească fără mângăierea nădăjduirii și ce-ar fi din acest pământ troenit de greul iernii, dacă în sinul său cald nu ar exista colțul, din care răsare o lume nouă, veselă și luminoasă?

Da! A trebuit să existe o iarnă ghețoasă, urită și fără plăcere, pentruca primăvara să apară în toată mărirea și splendoarea ei și a trebuit să ne muncească durerea sufletului, pentruca să simțim divinitatea unui moment de fericire omenească.

Și durerea își are prin urmare importanța sa în viața noastră; ea ne oțelește puterile în lupta grea, ce o purtăm, ea ne face capabili de a gusta mângăierea plăcută a nădăjduirii. Și acela care nu a legat o strinsă și îndelungată prietenie cu grijile, cu durerea și amarul, acela nu cunoaște taina vieții și nu poate măsura mărirea acelui sentiment inchipuit, pe care îl numim fericire pământească.

Pentru că la urma urmelor inchipuirea este totul în a-

ceastă viață. Fericirea, durerea, suferințele și disperarea nu sunt ele toate niște inchipuiri, pe care încă nime nu le-a văzut, nici nu le-a pipăit? Viața însăși nu este și ea un vis, o nălucire, care trece nelăsând în urma ei, decât o amintire slabă, palidă și trecătoare.

Nimic de valoare absolută nu ne oferă viața în fuga ei și totuș cât de tare se alipește omul de dinsa, cât de mare este durerea, când zăpada bătrânețelor începe a albi creștetul capului și greutatea anilor gârbovește șira obosită a spinării, ear mormântul umed, rece și întunecos își deschide porțile sale.

Așa e; pentru că fiecărei toamne îi urmează o primăvară tânăra și frumoasă, fiecare iarnă adună puteri pentru o viață nouă, numai toamna vieții omenești nu aduce în urma ei nici-o primăvară, nici-o reintinerire.

Și totuș așa spun învățații, că nici în gospodăria vieții omenești nu se pierde nimica: Materialul corpului omenească obosit și slăbit se dospește în umezeala mormântului, adună puteri nouă, pentru ca reintinerit, puternic să reapară în o formă nouă pe scena vieții.

Nemernică mângăiere, urită și scârboasă transformare!..

Incetul cu incetul se răspândește ceața rece și uricioasă din fundul celei văi, până ce acopere cu vëlul său neștrăbătut întregul orizon. Și pe când noi zgriburim în această umezeală, poate că deasupra și razele de soare joacă vesele în vîșduhul cald și plin de zare.

Astfel este și viața. În vreme ce pe unul soarta îl năpădește cu darurile sale și-l desmeardă cu dragostea sa, pe altul îl strivește sub greutatea și mulțimea suferințelor.

Multă deosebire este între om și om în cursul acestei vieți. Din acelaș material, în acelaș chip sunt alcătuiți calicii și împărații, acelaș suflet și poate aceeași inimă o au cu toții și totuș pe întreg rotogolul pămîntului nu se găsesc nici măcar doi, care să fie asemenea nici la formă, dar nici la simțiri și porniri. Și cât de rar se găsesc două suflete, care să

se înțelegea în toate dorințele, sentimentele și întregul lor chip de gândire—până la cea din urmă mișcare de viață.

Fiecare om este o lume întreagă, mică în întindere, dar nemărginită și nepricepută în cuprinsul ei.

Cât de puternic isbește crivățul în față, și cum părjolește el toată frumusețea celor plaiuri, cum nimicește viețile slabe și nevinovate lăsând în urma lui pustiu și nimicire.

Pustie și nimicită este și inima omului, când iubirea dulce, gîngășă și mîngăitoare a perit dintr'însa. Toamnă ursorită și întunecoasă, iarnă grea și amortită se lasă pe inima omenească, când dorul crud și fără milă sburdă într'însa în dragă voce.

Gräfenberg, Octombrie 1891.

ARTUR STAVRI

MEREU PE LUME....

Mereu pe lume o să cearnă
Inceata steriță de vânt
Flori de cireș, ba flori de iarnă,
Flori de mormânt :

I

Că singur de te-abați cu dinsa
Și dintre-ai tîi de 'ncerci să eși
In cale-ți ramul alb nu 'ntins a
Flori de cireș....

Și 'n sărutări te-omoar'acuma ;
Din lumea ta nici vrei să eși ;
Pe-obraji drăguți își lasă bruma
Flori de cireș....

Haide 'n umbrar să fim aproape —
Luceafăr tu, de ce nu-mi eși
Să ne-alintăm și să ne 'ngroape
Flori de cireș ? —

II

Incet amorul tău se stinge
 i 'n p r prind albe flori să cearnă;
Pe lumea ta uitarea ninge
 Cu flori de iarnă;

Prind visuri moarte să te cheme
 i 'n raclă lumea să- i a tearn , —
 i ninge, ninge trist din vreme
 Cu flori de iarnă....

C t anii dulci nu ni s'or stinge
 i 'n p r n'or prinde omăt să cearnă
Să ne fim dragi...; cur nd va ninge
 Cu flori de iarnă.

III

Ai fost... Ce liniște-i acum!
Salc mii doar tresar de v nt;
Pe lumea ta i i lasă bruma
 Flori de mormânt;

Ce-a fost in fund de ani se duce;
R m i uitat in locul sfânt, —
 i ninge, ninge trist pe cruce
 Flori de mormânt...

Luceafăr tu, vin mai aproape:
In lume două vie i nu sunt, —
Să ne fim dragi  'apoi... ne'ngroape
 Flori de mormânt!

I. CREANGĂ

DOUE SCRISORI

Iași, 1881 Iunie 11.

Stimabile Domnule Maiorescu,¹⁾

Ca să vă descriu biserica Buna Vestire din Iași, nu am nevoie căci Domnia-voastră, care din porunca lui Dumnezeu ați lăsat aci un *odor scump*, o cunoașteți.

La această biserică, diaconului servitor, anume *Vasile Vasilescu*, nu i-a fost destulă sărăcia de care se bucură în genere clerul nostru de mir, și nici grozava boală de care suferă de vre-o zece luni de zile, (așa că astăzi se află în spitalul Sântului Spiridon, cu candelă în gât și numai cu o mână de suflet, încât n'are să se mai poată hrăni cu merseria sa chiar în cazul cel mai norocos, măcar că este om ténér, inteligent și cu cele mai bune purtări) a trebuit să mai aibă femei și patru copii mici, care mor în casă de foame. Asupra căroră respectuos chem îndurarea Domniei-voastre.

Vă salut cu adânc respect.

I. Creangă.

Iași, 1881 Decembrie 16.

Stimabile Domnule Maiorescu,

Am auzit că ați avea bunătate a traduce câteva din poveștile scrise de mine.

¹⁾ Aceste scrisori ne-au fost comunicate de D. T. Maiorescu.

Doresc a se face câteva îndreptări : unele scăpate din vedere la tipar, altele tipărite fără şir.

La »Soacra cu trei nurori« :

»Soacră, soacră poamă acră
»De te-ai coace cât te-ai coace,
»Dulce tot nu te-i mai face ;
»De te-ai coace toată toamna,
»Eşti mai acră decât coarna ;
»De te-ai coace-un an ş'o vară,
»Tot eşti acră şi amară ;
»Eşi afară, ca o pară ;
«Intri 'n casă, ca o coasă ;
»Şezi în unghiu ca un junghiu,«

La »Harap Alb« :

»Lumea asta e pe dos,
Toate merg cu capu 'n jos ;
Puşini sue, mulţi coboară,
Unul macină la moară ;
Ş'apoi acel unul,«....

Vă salut cu adânc respect.

I. Creangă

A. G. SUTU

ULTIMUL CUVÎNT

ASUPRA DRAMEI DE LA QUERETARO

Moartea nefericitului Maximilian a intrat deja de un pătrar de secol în domeniul istoriei.

Toată lumea știe că, de la 1863 până la 1867, mulțumită armatelor franceze, se întemeiase în Mexic un guvern monarhic în folosul unui principe austriac, arhiducele Maximilian, fratele împăratului Francisc-Iosif; toată lumea cunoaște înfricoșatul sfârșit al acestui principe. Europa întreagă, în mijlocul desfătărilor unei Expozițiuni Universale, a aflat, ca un trăsnet, cu uimirea cea mai dureroasă, cum în dimineața de 19 Iunie 1867, acela ce fusese împăratul Maximilian, a murit pe platoul de la Queretaro, executat de câtră un foc de pluton.

Acest vremelnic guvern imperial, ajutat până atunci de armatele franceze își juca ultima partidă în contra republicei lui Juarez; Maximilian perdù și plăti cu viața.

În zadar cu o lună de zile mai înainte, generalul Bazaine care fusese creat mareșal, și rechemat pe neașteptate de guvernul său, atât din cauza gravelor evenimente din Europa, cât și din cauza intervențiunii diplomatice a Statelor-Unite, indemnă pe Maximilian și pe împărăteasa Carlota să părăsească Mexicul odată cu dînsul și sub ocrotirea aceluiași armate franceze ce-i așezase pe scaunul împărătesc, carele acum a începea a se clătina și a căruia prăbușire era neînlăturată.

Nu numai că înțeleptele sfaturi ale mareșalului nu fură ascultate, dar încă drept respuns, împărăteasa Carlota, care era o femeie de-o ambițiune nemărginită și cu iluziunile cele mai oarbe, apostrofă atunci pe mareșal cu o violență neobicinuită și făcu pe Maximilian să-i jure la moment că va rămănea la postul său până la sfârșit, oricare ar fi acel sfârșit.

Biata femeie desfidea soarta! Și eată cum au rămas amândoi, el, pentru a fi împușcat și ea, pentru a inebuni după moartea tragică a nenorocitului ei soț.

Dacă în acea nebunie trebuie mai ales văzută teribila muștrare de cuget de a fi condus ea însăși la moarte pe soțul ei, conștiința ei singură o fi judecat-o.

Atăta spunea istoria până acuma, însă nimene pe cât știm, nu a vorbit încă de un episod carele aruncă o lumină stranie și nouă asupra acestei lugubre pagine de istorie contemporană și pe care l'am aflat din intimplare de la un fost adiutant al nefericitului împărat.

Eată-l :

Era în noaptea de 18 Iunie, în ajunul execuțiunii. Maximilian, căruia i se citise deja sentința de moarte, se afla singur în inchiisoarea sa, un pavilion separat al cetății de la Queretaro, mobilat cu un lux relativ. Ciasornicul inchiisorii bătuse bătuse jumătate după miezul nopții. Afară se stirnise o furtună și intunericul era deplin. Vântul gemea pretutindene și în lăuntru temniței, singur pasul cadențat al patrulelor mai adăuga slabul său vuet la acel al furtunei.

Dealtmintrelea totul tăcea și dormea de mult în cetățue.

Singur, la lumina unei lămpi vechi, Maximilian cu spațele întoarse către ușă și stând pe marginea patului său, veghea; preotul inchiisorii și credinciosul său servitor se retrăsese deja de mai bine de două ore, după indemnul împăratului. Catolic infocat și soț exemplar, el petrecuse aceste ore solemne în rugăciuni ferbinți și meditațiuni adânci, ținând mereu în mână dreaptă un medalion care cuprindea o miniatură a soției sale și pe care adeseori îl aducea la buze.

Temnicerul își făcuse de mai bine de jumătate de oră încă o rondă, când de-o dată o chee geme în broască, ușa celei se deschide și lasă să intre un om străin.

În orice împrejurări, un alt osindit ar fi tresărit la un asemenea vuet neobiceiuit și s'ar fi mirat cum poate să se furișeze așa de ușor un străin într-o închisoare de stat atât de bine păzită. Maximilian însă carele era absorbit în ultimele gândiri ce numai cu câteva ore îl despărțeau de moarte nici nu se mișcă: nu auzise nimica.

Dacă însă ar fi aruncat ochii asupra noului venit, s'ar fi uimit de strania asemănare a celui om cu propria sa persoană, asemănare cu atât mai caracteristică cu cât acel care intrase, purta aceleași favorite neobiceiuit de lungi pe care le purta însuș împăratul.

Dar Maximilian nimic nu auzise, nimic nu văzuse și deci rămănea neclintit cu ochii sufletului ațintiți cătră cer și cătră amintirea soției sale.

Atunci străinul după o lungă privire duioasă aruncată cătră nefericitul monarc și cu un suris tainic, îl atinse încet și respectuos pe umăr și îi zise:

— »Sire, momentele sunt solemne; uite-te la mine, privește cât îți seamăn. Iau locul D-tale, ia pe al meu. Imbracă hainele mele și eși în liniște, precum am venit și eu. *Nu vei fi supărat de nimeni.* Atăta pot să spun. Însă la poarta închisorii vei găsi un cal, care te va duce la țărmaș mării, adică la libertate! Nu-i nici un moment de pierdut, du-te!»

Atunci Maximilian se uită pentru întâia dată la acel ce-i vorbea și nu putu să-și stăpânească o mișcare de surprindere față cu atăta asemănare. Însă spre marea mirare a necunoscutului, ascultat-a el atunci de jurământul său, adușu-și-a aminte că era soldat și că era un principe imperial al vechei familii Habsburg, că lumea întreagă avea ochii ațintiți asupra sa? Totul este că în acel moment solemn, după o clipă de dureroasă indoială, el ridică deodată falnic ochii cătră cer și cu focul sacru al martirului, al datoriei împlinite, al jurământului ținut și acel al soldatului ce

moare la postul său, întinse încet mâna străinului, și cu un glas bărbătesc îi zise blând dar hotărîtor:

— »Oricine vei fi, îți mulțumesc... dar voința mea este să rămân aici.«

Ș'apoi îi făcù încet un semn de congediu.

Cu această mișcare a brațului, era sentința sa irevocabilă de moarte pe care și-o subsemna.

Străinul nu se înșală, înțelese că împăratul era neclintit în fatala sa hotărîre, se închină adânc, făcù un semn de desperare și dispărù cu aceeași stranie impunitate.

Noaptea fù îngrozitoare și afară și înlăuntru. Ear a douăzi de dimineață, printr'o amară deriziune a naturei, sub un frumos soare de Iunie ce se ridica în liniște, pe la orele patru, sentința fatală se execută.

»Biata Carlota!« fură ultimele cuvinte ale împăratului.

Maximilian muri ca un viteaz.

Cu toate că lovit de șapte gloanțe, sergentul fù nevoit să-l săvîrșească cu un ultim foc tras la ureche și bietul său servitor să stingă cu apă focul ce se aprinsese la haine, pe când mâna sa înșepenită stringea încă medalionul iubit.

În paralel cu acest straniu episod, cine nu-și aduce aminte de evasiunea aceluiăș mareșal Bazaine din insula S-te Marguerite de sub paza *oarbă* a funcționarilor administrativi ai președintelui de pe atunci al republicii franceze, mareșalul Mac-Mahon, fostul coleg de arme al lui Bazaine.

Ceeace a făcut Mac-Mahon pentru Bazaine a putut-o face Juarez pentru Maximilian. Juarez era Indian și ca atare avea mărînimia fiului pustiului. Juarez, a căruia singură călăuză a fost un patriotism înflăcărat, se lupta încontra unui principiu și nu voia poate moartea unui principe just și blând ca Maximilian ci resturnarea unui imperiu străin.

Dar acel imperiu îl și spulberase acuma, așa încât credința ce ar reeși din aceste fapte ar fi atât mai cu puțință, cu cît a douăzi chiar, nu numai că el nu osindî pe niciunul din ofițerii austriaci ai lui Maximilian, ci din contra printr'un

ordin de zi, care face onoare atât lui Juarez cât și ofițerilor austriaci, îi lăsă pe toți liberi să aleagă sau de-a sluji cu acelaș grad în armata mexicană, sau de-a fi întorși în patria lor pe spesele sale proprii. Căci Juarez, carele nu desperase niciodată de cauza națională, se simțea acum stăpân pe situație, de vreme ce redevenise conducătorul țării sale ale căreia destine știu să le dirigă neturburat până la 1872, anul morții sale.

Februarie, 1892.

A. LAMBRIOR

DOUE SCRISORI¹⁾

1874. Octomvrie 1.

Domnule Maiorescu!

Trimit o parte din materialul cărții de citire pe care-l am gata, anume descrierea obiceiurilor sub titlurile: îmbrăcăminte, jocuri, nunți, înmormântări și obiceiuri de peste an, apoi proverbe și puține cimilituri. De aceste două din urmă feluri voi mai trimite. Din descrieri geografice încă trimit vre-o 12 bucăți, adevărat puține; dar la aceste intimpin două greutăți, întâi găsirea materialului și al doilea stoarcerea lui din locurile unde se află, pentru aceea merg mai încet. Pentru România călătorii străini au făcut numai descrieri generale, cel puțin așa sunt mai toate câte le cunosc până acum. Românii, deși au călătorit prin munți, au rătăcit pe câmpuri și pe malurile apelor din țară; cei mai mulți care ne-au lăsat ceva descrieri, adeseori în loc să-ți vorbească despre lucru în sine, fac reflecții politice pe culmile cele mai frumoase ale munților; pe la mănăstiri satirează pe călugări și pretutindenea batjocoresc guvernul de pe vremea lor.

Trebue să citești o carte întreagă a lui Pelimon ca să storci două sau trei descrieri de câte-o filă, cu toate că el avu mai bun prilej decât oricine să descrie unele părți însemnate ale țării fiindcă le-au văzut cu deamănuntul călătorind pe jos. Unii sau indeletnicit și cu lucrul în sine, precum ră-

¹⁾ Aceste scrisori ne-au fost comunicate de D. T. Maiorescu.

posatul G. Asaki in o călătorie la *Ciahldu*; însă nu s'au putut stăpâni, după cum bine m'am incredințat de la fața locului, până ce nu au amestecat mari neadevăruri, crezând că prin aceste face un mare bine neamului românesc. Întâi au schimonosit numele muntelui din *Păun* au făcut *Pion*, numire ce nu se leagă nici cu noima limbei românești nici cu povestirile de *Păunașul Codrilor* cum se leagă vechea și adevărata numire. Apoi au mai adaus legenda *Dokiei* care nu se află in gura poporului așa cum o pune el. Am o deplină neîncredere când imi vorbește un român despre predaniile vre unui loc, mai ales dacă le dă ca un resunet din viața română; căci era un sistem intreg de falsificare a predaniilor și de schimonosire a numelor ca să arate că totul din viața noastră este roman. Și cu toate aceste predaniile la descrierea localităților sunt neapărate, pentru ca să facă citirea mai atrăgătoare. Acum mă ocup numai cu descrieri, peste puțin timp voi mai trimite un rând; și tot așa până la Decembrie. Am căpătat o mare dragoste de-a urmări astfel de lucruri, pentru care vă mulțumesc că mi-ați dat prilej; păcat numai că nu prea am multă vreme.

Al D-voastră plecat servitor
A. Lambrior

1874, Noembrie 10.

Domule Maioreșcu,

Trimit încă 15 descrieri geografice dintre care cele mai multe sunt asupra României libere. Pe aceste le-am numerotat, voind să arăt că aș fi de părere să se înșire in cartea de citire in această ordine. Din România Moldovenească puține mi-au mai rămas de făcut, între aceste și descrierea Ocnelor, despre care însă n'am de unde căpăta informații, căci acele pe care le dă Domnul Ștefan Ștefănescu in Revista Contim-

porană din Octomvrie 1874 sunt foarte slabe mai ales in privirea Ocnelor Moldovenești, de vreme ce D-sa nici nu știe despre noul chip de exploatare a sărei urmat de D-l Căndescu. La vreme, necăpătând informații mai noue, voiu căuta să mă slujesc numai de-ale D-lui Stefan Ștefănescu și atunci voiu descrie numai procedura veche a scoaterii sării. Data viitoare voiu trimite mai mult descrieri din România muntească și Basarabia.

Rog să mi se trimită îndărăt bucățile ce nu se vor întrebuința in Cartea de Citire, fiindcă Societatea Junimea s'a hotărit a face o carte de citire pentru licee și le-aș putea utiliza acolo.

Al D-voastre supus servitor

A. Lambrior.

TEODOR T. BURADA

CÂNTECU LUI MIHAI VIȚEAZU

LA

ROMÂNII DIN MACEDONIA

În călătoria ce am făcut la Românii din peninsula Balcanică, am cules în Crușova, orașel pe deplin românesc, nu departe de Bitolia, capitala Macedoniei, *Cântecul lui Mihai Vițazu*. Acest cântec răspândit la Românii de acolo, și pe care îl dau mai la vale l'am auzit de la *Enache Giasco* și de la *Andrei Bagav*. În el se celebrează vitejia lui Mihai, în o luptă ce-au avut cu Turcii și se cântă în limba greacă, pe care este știut, că Românii Macedoneni o vorbesc alături cu cea română.

Deși Mihai nu a pătruns așa de adânc în peninsula Balcanică, totuși se vede ce resunet întins dobândise numele eroului român, mai ales în privirea energice sale împotriviri în contra Turcilor, care interesa atât de mult pe toate popoarele creștine ale împărăției Otomane, și cu deosebire pe Români.

Eată acel cântec :

Μιχάλ-μπέης μας κίνησε νὰ πάη νὰ πολεμήσῃ
Πέρονει 'βαγγέλια 'π' τὴν Βλαχιά καὶ τὸν Σιανρό ἀπ' τὴν Πόλι.
Μπροστὰ παίνει ὁ Σιανρός κατόπι τὰ 'βαγγέλια.
Μιχάλ-μπέης ἀνάμεσα 'σὰν ἥλιος 'σὰν γεγάρι.
'Ετε 'ποῦ πᾶν καὶ 'κόνεψαν, 'ς τὰ πράσινα λιβάδια,
Ρίχνουν μπαϊράκια κόκκινα 'ς τὰ γράσινα τσαντίρια.

*Ἐὰν ἐφθιασαν τὸν πόλεμο, τὸ ἔρημο τὸ τσέγκι,
 Ὁ καρραούλης ὀφώνῃεν, ὁ καρραούλης λέει.
 Πάψε, Μιχάλ, τὸν πόλεμο, τὸ ἔρημο τὸ τσέγκι
 Νὰ μετροῦμεν τ' ἀσκέρι μας νὰ μετροῦμεν τὸ σεφέρι
 Μετροῦν οἱ τοῦρκοι τρεῖς ψορὲς τοὺς χεῖπουν τρεῖς χιλιάδες.
 Μετροῦν καὶ τὰ Βλαχόπουλα τοὺς λείπουν τρεῖς νομάιοι.
 Κρίμα ὅς τέτια παιδιὰ, ὅς τέτια παλλικάρια.*

Mihai-Bei ni s'a pornit să se ducă să se bată,
 Ia Evanghelii din Valahia și Crucea din Constantinopole,
 Înainte merge crucea, în urmă Evangheliile,
 Ear Mihai Bei, între ele, ca soarele ca luna,
 Acolo unde se duse și poposi în livezile cele verzi,
 Așăzâ steaguri roșii pe corturile cele verzi.
 Și cum s'a apucat de luptă, de pustia de zinghineală,
 Caraula a strigat, caraula zice:
 Încetează Mihai bătlia, pustia de zinghineală,
 Să numărăm oștirea noastră, să numărăm ostea.
 Numără Turcii de trei ori, le lipsesc trei mii,
 Numără și puii de Români, le lipsesc trei inși,
 Păcat de niște astfel de copii, păcat de niște astfel de voinici!

I. BRĂTESCU

COPILĂRIE

I.

Copilăria ce s'a dus
Și farmecu-i de mult apus,
Încearcă-a ți le aduce aminte;
Cât pentru mine de-aș trăi
Un veac întreg sau cât ar fi,
Mi-ar sta 'nainte.

Când să smătur de-aș fi vrut
De dragul tău, n'aș fi putut,
Nici tu de mine să te sături;
Când după certuri cu plânsori
Am fost găsiți adesea-ori
Dormind alături;

Copilă mică — copil mic,
Noi nici n'am bănuț nimic;
Dar alții ce puteau să știe,
Privind cu dragoste la noi,
Au zis, vorbind despre-amândoi:
»Copilărie«.

II.

Dar într'o zi — n'ar mai fi fost —
S'a spart al jocurilor rost:
Ne-au dus în școli deosebite;
Și ne-am uitat tot învățând
Și tot cu grija cărții, — când,
Pe negândite,

Ne-am întâlnit pe-acelaș drum —
Tu, domnișoară mare-acum,
Eai eu om mare 'n toată firea.
Și 'n fața ta stângaci am stat,
Și nefiind fost învățat
Ce e iubirea,

Am stat așa nedomirît,
Cu mîna 'ntinsă n'am venit
Ca dorul să mi-l spui tu mie,
Căci insumi nu știam să spui
De este-așa, ori dacă nu-i
Copilărie.

III.

Și mi te-ai dus, — și ani pe rînd
Făcut-au zilele trecînd....
Azi viața ta este legată,
Trei ăngerăși cu ochi de-azur
Ți-alerg sburdalnic împrejur
Ca noi altădată.

Ș'acum, cînd timpul nemilos
În pîru-ți negru și frumos

Cu rare fire albe ninge;
Când tinereța trece 'n sbor,
Când simt cum pierе 'ncetișor
 Și cum se stinge:

Daca și azi la al tău glas
Stângaciu și mut încă'm rămas,
Cu 'ncredințare prea târzie
Și cu durere știu să-mi spui
Că dorul meu n'a fost și nu-i
 Copilărie !

Noemvrie, 1891.

THEOCHAR ALEXI

O AMINTIRE

Ta 1863 eram practicant în o casă de bancă din București, capitala »Principatelor-Unite Române« de pe atunci.

Intr'una din zile șeful casei veni la biuroul meu cu două hârtii în mână.

»Vezi acest borderou« imi zise el »este pentru suma de 50,000 de franci, ear aici este un mandat telegrafic către Königswarter la Paris pentru aceeași sumă.«

»Da, Domnule.«

»Ia-ți pălăria căci ai să mergi cu un domn, care-ți va număra 50,000 de franci în aur. După ce vei fi primit banii, îi vei preda acest borderou, care este achitat, ear mandatul îl vei duce la telegraf, însă bine înțeles, numai după ce vei fi primit banii până la o para pentru dînsul.

»Da, Domnule.«

»Sub nici-o condițiune să nu dai însă depeșa din mâini până nu vei avea toți banii în buzunar. Auzit-ai? Orice-ar zice domnul cu care vei merge, și de orice pretext s'ar folosi dînsul pentru a te indemna să faci altfel, D-ta să nu te abați de la ordinul meu, fie orice-ar fi!

»Am înțeles, Domnule« răspunsei eu cu un straniu amestec de bucurie și de spaimă.

Mă bucuram de increderea cea mare ce-mi arăta șeful meu prin această însărcinare și totodată imi era frică să nu dau de vr'o potcă.

Bancherul se depărtă pentru a reveni peste puțin cu

clientul în cestiune, care mă luă cu sine în biirja ce-l așteptase la ușa biurourilor noastre.

Era un om destul de cum se cade, dar nu avea nimic impunător.

Față cu mine se arăta foarte afabil, ba glumeț chiar, căci aflând că sunt ungurean mă întrebă: »Tuț maghiaruț?»

Nu-mi era nicidecum a șagă deci îi răspunsei cu fața cea mai serioasă de care puteam dispune: »tudok» și tăcui.

Din' strada Colței, unde erau biurourile noastre apucasem prin strada Doamnei, ear deacolo cotisem pe podul Moșoșoaci în jos.

O seamă de lume ne saluta în drumul nostru.

Această particularitate imi bătù la ochi, căci până atunci nu mi se întâmplase încă să văd la București asemenea protestațiune de curtenie aș putea zice generală.

După o cursă de vre-o zece, cincisprezece minute, străinul făcù semn birjarului să tragă în o curte, care se resălța cu niște cărări de tot curățele și cu niște straturi de flori și de earbă verde, dispuse în manieră englezească înaintea unui edificiu cochet, nu prea mare, dar frumos. Era o casă de boer din lumea nouă.

Servitori îmbrăcați în livrea elegantă alergară întru întâmpinarea noastră.

Domnul străin pareă a fi stăpânul caselor. Frica ce mă cuprinsese chiar din momentul ce mi se dase această însemnată însărcinare, crescuse din ce în ce tot mai mult, ear acum când îl urmam pe scara cea splendidă care din un peristil somptuos ducea în un vestibul măreț din etajul de sus, deabia mai știam de mine.

Șeful nostru ne povestise de un boer, care în loc de a plăti o poliță, ce-i prezentase un băeat de contuar, îl dusesse pe acesta din odae în odae și, după ce ajunsese în cea mai din fund, îi luase polița din mână și — o înghițișe.... dar, o mănecase cu subscrierea sa cu tot! Apoi la văităturile băeatului chemase pe argații săi și-l aruncase afară.

»Dacă îți va smulge și ție depeșa din mână, și te va

arunca pe această scară în jos!...« mă gândeam în mine și fiori reci îmi petrecură tot trupul.

Nici nu mai știu cum am sosit. Deodată mă pomenii în un salon cam deșert și auster, dar de-o eleganță netăgăduită.

Clientul nostru scoase din o casă de fer un grop mare și-l puse pe masă.

»Eată banii,« imi zisei eu cu inima mai ușurată.

Pentru a putea desface gropul aveam trebuință de un briceag de care nu dispuneam nici eu nici stăpânul casei.

Se duse deci să aducă unul din odăea alăturată.

»Acum e acum! de bună seamă a mers să cheme pe servitori, ca să mă bată și să-mi ia depeșă, dar cel puțin să văd cu cine am de-aface!« și zicând asta, întorsei gropul pe cealaltă parte, pentru ca să-i pot ceti adresa.

»Domniei-sale, Domnului ministru, secretar de stat la departamentul finanțelor« imi văzură ochii cu mirare.

În adevăr era ministrul de finanțe al Principatelor-Unite Române, care reintră în acel moment și, după ce desfăcuserăm gropul, imi numără în galbeni »ferecați« suma cuvenită pentru depeșă...

A fost dară un timp, și zău nu este mult deatunci, când în Țara Românească bancherii aveau mai mare încredere în practicanții lor decât în ministrul de finanțe.

Brașov, Noemvrie 1891.

S M A R A

TREC ILUZII

Trec iluzii, viață, totul?

Chiar și dragostea se stinge?

Cunoscutu ne am sub teiul înflorit ș'acuma ninge;

Ne cânta privighetoarea sub salcâmi și liliaci

Ș'azi peacolo țipă buha...

Negre's nopțile și reci!

Reci întocmai ca surisul ce pe buza-mi se zărește,

Ca și inima-mi stingheră ce nimic nu mai dorește...

Ne-am iubit atunci când fluturi se jucau prin trandafiri

Când își mângăea cosița nebunaticii zefiri....

Cine mai gândea peatuncea la furtuni și la ninsoare

Că și dragostea se stinge, că și ea cu timpul moare?

Trist e totul.... troenite sunt acum orice poteci;

Prin salcâmi s'aude buha... lungi's nopțile și reci!

București, 26 Noemvrie 1891.

V. FORESCU

O CIRCULARĂ DIN ANUL 1848

Domnule Director,

Printre hărțile răposatului meu tată am găsit un ordin confidențial din 1848 al ministrului de interne *i cavalier al mai multor ordine* Teodor Balș adresat se vede cătră toți ispravnicii și deci și cătră tatăl meu care atunci era ispravnic al ținutului Sucevei.

Interesant mi s'a părut cum ministrul de interne din anul revoluției se ferește de-a numi lucrurile pe nume. Mișcărilor revoluționare se numesc : *niscaiva, ceva, cumva, i altele de asemenea*, etc. Mai băgați seama cum *inaltul guvern* face deosebire între *evgheniști* și *popor* și cum insfirșit pentru orice gălăgie face răspunzător pe ispravnic și-l amenință cu un *aspru vigor*.

Dacă credeți că acest hazliu document merită să fie scos la lumină, vă rog să-l publicați în viitorul număr al revistei D-voastre.

Primiți, etc.

V. Foreseu.

Fălticeni, Demvrie 1891.

Arhon Vornice !

Vre-o câțiva inși, fără căpătēiu, fără frica lui Dumnezeu, nețîind samă de părinteasca îngrijire, cu care inaltul guvern ocrotește pe fiecare din lăcuitori, fie din evgheniști fie din popor, au plecat prin țarguri și sate și caută prin fel-defel,

a tulbura liniștea obștiei, și a băga, în capul celui slab, idei resvrătitoare, i altele de asemenea.

D-v. pe care înaltul guvern v'a pus în capul ținutului, veți băga de samă ca liniștea să nu fie tulburată și dacă veți simți niscava, ceva, cumva, din partea cuiva, îndată, prin inadinsă ștafetă să-mi docladarisiți, puindu-vă totodată în vedere, ca pentru orice neajuns, tulburare, gălăgie, D-v. veți pica sub grea răspundere și veți atrage asupra-vă aspru vigavor.

Ministru din Lăuntru i *cavaler* a mai multor ordine

T. BALȘ

1848 Aprilie 10 zile (Eși)

Cătră Cinstita Isprăvnicie a ținutului Sucevei.

TH. D. SPERANȚA

F O S T

— ANECDOTĂ POPULARĂ —

— **V**rea să zică, fată hăi,
Tu te prinzi și zici c'ai vrea
Ca să intri 'n slujba mea?
Eu te iau ca fată 'n casă,
Dar să-mi spui, de când slujești,
Ai măcar vr'o doi trei ani
Și, de neam, de ce neam ești,
Cine ești, de unde vii?
— Apoi dragă cuconiță,
Noi, de neam, suntem țigani;
Dar în slujbă-am fost într'una
Tot Nemțoaică la copii.

15 Noemvrie 1891.

A. C O N T A

PE CEA GĂRLĂ

Pe cea gărlă 'n unde răpezi
Ce desmiardă mlădioasă
Chipul soarelui, se pleacă
Salcea 'n frunze de mătasă.

Doar să scape de a ei umbră
Gărla 'n veci, în veci aleargă!

.....
Astfel vremea vieții fuge
Urma jelei ca s'o șteargă.

Dar zadarnic! Vara-i frunza,
Iarna, creanga umbră dă;
Gărlă, vremi, fugiți într'una...
Unda trece, umbra stă!..

IOAN URBAN IARNIK

UN EPISOD DIN CĂLĂTORIA MEA PRIN ARDEAL

Mare-mi fu bucuria, când în vara anului 1879, am văzut earăș locurile, prin care umblasem cu 3 ani înainte, dând raita de astă dată și pe la câteva orașe, pe care în cea dintâi călătorie a mea din 1876 nu le cunoscusem. Până a nu visita Ardealul, am stat mai mult de două luni de zile în capitala României, lucrând în biblioteca centrală și făcând cunoștințe personale prețioase cu niște bărbați ca Alecsandri, Eminescu, Hasdeu, Ispirescu, Slavici și alții, în mare parte în casa ospitalieră a D-lui Titu Maiorescu. Aflându-mă, din fericire, la București tocmai în vremea când fosta Societate Academică română s'a schimbat în *Academia Română* de acum, am luat parte și la escursiunea, ce s'a întocmit din partea membrilor societății la minunata biserică din Curtea de Argeș și de acolo m'am dus, parte pe jos, parte în trăsură, în Ardeal.

Ajuns acolo, dau într'o zi de un sat în care trăeau părinții unui fost membru al României June din Viena, pe care în vremea petrecerii mele în capitala Austriei, l'am cunoscut foarte bine. Domnul acesta părăsise atunci Viena de un an de zile și așa se întâmplase, terminându-și studiile, că nu el, ci un prieten intim al său, care îi cunoștea bine și rudele, imi dăduse o scrisoare de recomandare, pentru cazul când din întâmplare aş veni în satul acela. Lesne am aflat casa amicului meu, ce se găsea tocmai la capătul satului prin care intrasem, și cătră sară eată-mă la fața locului cu scrisoarea

mea în mână. Din nefericire mă pomenesc cu stăpâna casei singură, căci toți ai săi, bărbat feciori și fete, se duseseră în munți la fânețe și numai a treia zi sara aveau să se întoarcă acasă. Fără a arunca ochii pe scrisoare, femeia mă întreabă dacă într'adevăr îi cunosc feciorul. Însfîșit tot auzind-o plângându-se că bărbatul nu-i acasă, mi s'a părut că pricep ce scop aveau tingerile ei și am rugat-o să-mi spue, dacă în sat, este un birt cum se cade, în care aş putea petrece noaptea.

La început femeia nu voia de loc să-mi spue, căci nu-i venea ca un cunoscut bun al fiului ei să rămăie aiurea decât în casa ei. Însfîșit îmi arată o casă cu degetul sus pe uliță, sfătuindu-mă să intru în birtul cel din dreapta, căci ar fi mai bine acolo decât în cel de peste drum. Sosit acolo, am aflat o mulțime de bărbați din popor și-mi părură foarte bine de aceasta, căci pentru scopul ce-l urmăream tocmai convorbirile cu astfel de oameni, puteau să-mi fie de folos. Nu mult după aceea vine birtașul, imbiindu-mă să trec într'o odaie mai mică un fel de cabinet separat, unde voiu afla o societate mai aleasă, adică pe primarul și pe judele satului. La început nu voiam, zicând că tocmai între poporeni mă simt mai bine, dară văzând că insistă, nu putui să nu urmez invitarea sa. Îndată după sosirea mea se începuse o convorbire între domnii aceștia și mine. M'au întrebat despre scopul călătoriei mele și auzind, că numai de dragul limbii române mă duc așa prin lume, lăsându-mi nevasta și copiii acasă, în țara Cehului, nu prea le venea să creadă, măgulindu-mă prin afirmarea cumcă aş vorbi mai bine românește decât ei. O vorbă da altă și nu puteam a nu băga de seamă, cum la câte-un răspuns al meu, dat cu inima deschisă, acei doi domni se uitau unul la altul clipind din ochi, ca și cum ar fi vrut a se înțelege despre ceva.

Cu toate că-mi plăcea mult să stau la vorbă cu ei, începusem a simți osteneala călătoriei, ce o făcusem mai mult pe jos în zioa aceea și văzând că și ei se gătesc să plece, mă rugai de birtaș să-mi spue, unde am să mă culc, căci nu mai puteam de somn. Mi s'a răspuns, că altceva nu mi se poate oferi, decât să mă culc pe cuptor și să mă acoper cu o șubă. Judele satului auzind aceste, i s'a făcut milă de mine și mă

invită să mă duc la el acasă, căci are loc destul, unde aş putea măna peste noapte. Cu toate că propunerea era foarte seducătoare, n'am putut s'o primesc, nevrând să stric liniştea unei case străine tocmai la miezul nopţii. Deci am mulţumit frumos şi abia culcat, am şi adormit, de ostenit ce eram. A doua zi dimineţa mă dusei încă odată la casa unde fusesem în ajun, să-mi iau zioa bună de la stăpâna casei. Acolo mă întâlui cu o nevastă tânăra, sora feciorului, pe care l'am cunoscut la Viena; de bună samă citise scrisoarea, căci amândouă s'au arătat foarte prietenoase faţă cu mine, ospetându-mă ca pe un prieten al lor. Înşirînd mi-am luat zioa bună, minunându-mă de deosebirea ce era între primirea, ce mi se făcuse câteva ciasuri înainte şi între cea de acum. Într'aceiaşi zi ajunsei la un bun cunoscut al meu, căruia istorisindu-i păţania mea, nu s'a putut mira indestul, căci pe familia aceea o cunoştea ca una dintre cele mai primitoare şi nu putea să priceapă, cum stăpâna casei a putut lăsa să se ducă la birt unul, care îi cunoscuse băiatul la Viena şi îi adusese o scrisoare de recomandare de la prietenul intim al lui. A fost pentru el o enigmă şi deocamdată aşa rămase; numai câteva săptămâni mai târziu, eată că primesc din parte-i o scrisoare, prin care enigma s'a deslegat în mod cu totul neaşteptat.

Cred că mai bine ar fi să transcriu din cuvânt în cuvânt pasagiul din scrisoare »... între alte locuri am fost şi la N. N.; aici am avut ocaziune a afla istoria primirii D-tre acolo: lucrul îşi are o parte foarte comică, care mi-a făcut mult haz! D-stre aţi trecut acolo nici mai mult nici mai puţin decît drept un hoţ! şi adecă cum? În noaptea precedentă sosirii D-stre se întimplase acolo spargerea unei bolte; toată comuna se afla chiar în agitaţie şi nelinişte, să afle pe hoţ; femeea lui N. cătră care aţi fost D-stră recomandat, a crezut, că a aflat hoţul în D-stră şi îndată v'a denunţat la jude. Acesta a pus oameni să vă spioneze să vază, ce faceţi, pe unde petreceţi; poate că veţi fi observat şi D-stră aceste? Vedeţi în ce ispite şi necazuri poate ajunge biata filologie! Acestea mi le spuse judele însuşi, spunându-i că cine sunteţi D-stră şi întrebându-l, care a fost cauza de n'aţi aflat

Va să zică, distrugerea proprietății se urmărește nu numai sub cuvântul că pământul n'ar fi al nimănui, după cum susținuse precursorii revoluțiunii franceze,¹⁾ dar mai cu seamă sub cuvânt de egalitate! Cine nu vede însă că inegalitatea bunurilor este consecința fatală a inegalității facultăților omenești? Eată doi oameni, din care unul este muncitor și econom, ear celalt trăndav și risipitor; se înțelege că cel dintâi va ști să agonisească un capital, ear cel de-al doilea va fi sărac. Și cu ce drept oare veni-va risipitorul să împartă cu muncitorul?... Sub cuvânt de egalitate? Dar, pe lângă că aceasta ar fi o despoere, apoi egalitatea va exista numai pentru un timp foarte scurt, căci muncitorul va aduna earăș ceea ce risipitorul va imprăștia fără nici-o socotință. Egalitatea astfel înțeleasă este deci cu neputință. Care este necesitatea unei revoluțiuni sociale, când deabia eșim din una? Transportându-ne în adevăr, nu cu mult, ci numai cu vre-o 40 de ani inapoi, vedem că o clasă privilegiată, avea singură toate drepturile și toate onorurile, fără a suferi nici-o sarcină, pe când poporul, pentru a întrebuința cuvintele unui scriitor modern,²⁾ se perdea în umbră, în părăsire, în ignoranță... »poporul șerbit boerescului, poporul pe capul căruia toți erau stăpâni, toți: vatavi, arendași, proprietari, slujitori, cenușeri, țircovnici, revisori, sameși, ispravnici, judecători, directori, miniștri, domn, sultan și împărat!... poporul supus la beilicuri, supus la biruri, supus la darea de flăcăi la oaste, supus la bătae cu biciul, supus la supliciul fumului prin țevi, expus la toate capriciile crude ale soartei, la toate mi-

¹⁾ Vezi discursul lui Rousseau asupra originii inegalității între oameni, partea II. Vezi și Montesquieu. *Esprit des lois*, Lib. 26, cap. 15. Mably (*de la législation*), Mirabeau, Babeuf, Brissot, etc.—Ideile socialiste și comuniste care au luat o mare desvoltare în Franța, mai ales în urma revoluției de la 1830 și 1848, își trag originea lor din scrierile lui Platon și Aristotele. Părinții bisericii grece și latine au propagat și ei idei comuniste, însă teoria lor asupra proprietății se explică prin disprețul lucrurilor lumești, caritatea și abnegațiunea lor. Vezi Laurent. VI. 89, 90.

²⁾ Vezi admirabila introducere a lui *Vasile Alecsandri* la scrierile lui *Constantin Negruzzi*. p. 11 (Socec, București, 1872).

seriile morale și fizice, plecat la toți, fie indigeni sau străini, sărăcit, înjosit, cuprins de groază din copilărie până la moarte, și neapărat de lege nici măcar în contra crimelor !...»

În această societate tiranică, în care unii erau asupritorii, iar cea mai mare parte asupriții, nici nu putea să fie vorbă de egalitate înaintea legii, căci alta era pedeapsa ce se cuvenea *evghenistului* sau *omului mai de ispravă*, și alta aceea a omului din popor ¹⁾.

Ei bine, o revoluțiune socială s'a desăvârșit, și această tristă stare de lucruri s'a desființat; am dobândit și noi ceea ce alte popoare dobândise cu o jumătate de secol mai înainte, căci, astăzi, mici și mari, suntem cu toții egali înaintea legii. (Art. 10 Constit.) Să fim mândri de acest progres, și să ne silim a pune în practică această egalitate, fără de care societatea n'ar mai fi de cât o tiranie; dar să ne mulțumim cu dinsa, și să nu urmărim egalitatea condițiunilor sociale, care este nu numai negațiunea muncii, dar și a libertății omului.

Oricât s'ar zice deci, și oricât s'ar face, oricare ar fi dorințele și poftele pretenșilor reformatori, proprietatea va rămănea vecinic în picioare, pentru a protesta în contra teoriilor străine și vătămătoare, căci ea, având legături strinse cu familia, distrugerea ei ar avea de consecință pierderea familiei și desființarea celor mai nobile sentimente ale sufletului omenesc.

Iași, Ianuarie 1892.

¹⁾ Eată în adevăr, ce găsim în Art. 253 § 7 și 9 din vechiul Cod penal al Moldovei: »Cel ce va jura strimb, să se bată la trei locuri pe uliță, și să se globească la cutia milelor; iar dacă vinovatul va fi *evghenist* (!) se va spăsi cu închidere la mănăstire pe 6 luni.—Cel ce va muta petre de hotar, de va fi *din cei proști*, să se bată la fața locului, iar de va fi *din cei mai de ispravă* să se globească la cutia milelor.«

J. BONIFACE-HÉTRAT

DECE?

— (Sonet) —

Dece nu pot să uit eu lumea 'ntreagă,
Ce ca o peatră sufletu-mi apasă
Și nici-o clipă de răgaz nu-mi lasă,
Incât lumina-adesa nu-mi e dragă?

Dece tot mintea-mi cată să 'nțeleagă
Pe om... pe-ast lup în rivna-i păcătoasă?
Dece nu pot și eu să zic: ce-mi pasă!
Luând 'n acelaș timp pe toate 'n șagă...

Dece... dece alături cu iubire
Trăește 'n sfișiatu-mi sin și ura?
Dece dorind la unii fericire

Imi blăstemă selbatic pe-alții gura?...
Ah! de-aș putea să cad în amorțire,
Nepăsător și rece ca natura!

Marsilia, Decemvrie 1891.

AFORISME, MAXIME, FĂRMĂTURI

Ingratitudinea apare ca o lege constantă a istoriei; individul e totdeauna jertfit de câte ori scopurile colective, permanente sau chiar trecătoare nu mai au nevoie de concursul lui. Conștiința acestei legi constituie meritul adevărat al acelor care își consacră viața trebilor publice.

* * *

Ceeace *voim* ne ridică în ochii noștri proprii, ceeace *putem* în ochii altora.

Teodor Rosetti.

Lealitatea și buna credință în politică sunt câteodată arme minunate; eată singura dibăcie la care cei dibaci nu se gândesc.

Alexandru Lahovari.

Bunătatea și inteligența sunt însușiri divine. Inșă fără energia voinței nu pot reuși în lupta vieții. Singure, ele pot conduce pe om la pesimismu și la desperare.

Mih. Strajan.

»Adeseori auzim pe unii spunend că Comedia nu e în stare să îndrepteze vițiile. Aceasta e adevărat în ceeace privește vițiile individului, care sunt vecnice ca și inima omească. Inșă vițiile societății sunt schimbăcioase, ca și moda,

și prin urmare, se pot îndrepta. Tartuffe n'a nimicît fățarnicia individuală, ci complicitatea morală a societății. E deja ceva. Mai mult încă, îngrămădită în limitele sale, acțiunea morală a Comediei, produce efectul dorit și devine folositoare.»

Xenophon C. Gheorghiu.

Critica este o făclie care trebuie să lumineze ear nu să ardă !

Sava N. Șoimescu.

Este o mare greșală a măsură meritele oamenilor după sgomotul ce fac în lume ; pentru că este știut că lucrurile goale sună tare și pentru că numai norii liniștiți aduc ploaia rodnică ; — cei sgomotoși, grindina.

* * *

Intr'o societate înapoiată, artiștii singuri trec drept nepricepuți în ale artei, — deaceia isbănda lor nu vine, când vine, decât sau mai târziu, sau deaiurea.

S. Mincu.

În comerțul intelectual devine manifest locul ce-l ocupă cineva în ierarhia spirituală ; cine posedă regalitate bate însuș monetă și o pune în curs.

George Popovici.

Ceeace compromite o școală literară, nu este exagerațiunea inițiatorilor ei, ci nedibăcia ucenicilor.

În literatură imitatorii sunt ca flașnetele pentru muzică și chromolitografiile pentru pictură ; ei corump simțul estetic și dau o notă comună celei mai originale lucrări.

Gr. Maniu.

Adeseaori suntem puși în așa împrejurări că, în fața

oamenilor, jucăm valsul, pe când în sufletul nostru se cântă marșuri funebre.

Smara.

Nu mă îndoesc, că fiecare român *adevărat* cultivă virtutea conservării naționale. Aceasta e cea mai înaltă virtute, ce-o avem scumpă moștenire de la fericirii noștri străbuni. Ea este o virtute dumnezească, și acel care nu o cultivă, păcătuiește.

De un lucru însă ar trebui să ținem noi românii seamă : În zelul cultivării acestei virtuți nu facem deosebire între noțiunile : *emulare* și *rivalizare* ; ear aceasta e pricina, că a-parem pismătăreți !

Sibiu, Ianuarie 1892.

Ioan Broju.

Pe omul nenorocit o singură bătae l'ar mai bucura : să-l bată norocul.

Mihail Poliso-Micșunești.

Nu te 'ndoi
Nu șovăi
Vei isbuti.

N. Gr. Racoviță.

A¹⁾

DIN SCRISORILE LUI BISMARCK

CĂTRĂ SOȚIA SA

Vendresse, 3 Septembrie 1870.

Iubita mea,

Alaltăieri mi-am părăsit cvartirul de aici, înainte de a se crăpa de zi; azi m'am întors înapoi, și în acest restimp s'a întâmplat marea bătălie de la Sedan, la întâi Septembrie, în care am făcut ca la 30,000 prizonieri, ear restul armatei franceze, pe care o urmăream de la Bar-le-Duc, l'am virit în fortăreță și a fost silit să se predea dimpreună cu Impăratul.

Eri dimineată la 5 ore, după ce discutasem cu Moltke și cu generalii francesi până la unul din noapte asupra capitulațiilor de încheiat, mă deșteptă generalul Reille, pe care-l cunoșteam, pentru a-mi spune că Napoleon vrea să-mi vorbească. Am pornit călare spre Sedan, nespălat și nemăncat, și am găsit pe Impărat așteptând în mijlocul șoselei de lângă Sedan în trăsură deschisă cu trei adiutanți, ear alți trei călări pe lângă trăsură. Mă coborii de pe cal, îl salutai ca și la Tuileries și-l întrebai care-i era porunca. Dorea să vadă pe

¹⁾ A. este autorul care a tradus scrierile filoromânului Wilhelm de Kotzebue: *Lascar Viorescu și Schife din Moldova*, publicate în «Conv. Lit.» an. XVI, XVII, XXI, XXII.

Rege; ii spusei, după cum și era, că Majestatea Sa își are cvartirul la 21 de kilometri, locul de unde îți scriu acum. La întrebarea lui Napoleon unde să meargă, îi oferii necunosced localitatea, cvartirul meu la Donchery, un sat neînsemnat în apropiere de Sedan; el primi și porni în tăcerea dimineții spre armata noastră, însoțit de cei 6 francesi ai sei, de mine și de Karl care venise după mine. Înainte de-a ajunge îi părură rău de hotărîrea luată, se temea de mulțimea lumii, și mă întrebă dacă se putea coborî la marginea drumului, în casa pustie a unui muncitor; trimisei pe Karl să se uite la casă, el ne spuse că e sărăcăcioasă și murdară; »N'importe« răspunse Napoleon, și mă urcai cu dînsul pe o scărișică strîmtă și putredă. Șezurăm un cîas într'o cămăruță de 10 picioare pătrate, cu o masă de brad și dou scaune de rogoz; ceilalți rămaseră jos. Ce grozavă deosebire cu ultima noastră întîlnire la Tuileries în 1867! Convorbirea era greu de condus, dacă nu vroiam să vorbesc de lucruri care ar fi atins dureros pe un om așa umilit de puternica mână a lui Dumnezeu. Trimisesem pe Karl să-mi aducă ofițeri din oraș și să roage pe Moltke să vie. Unul din ofițeri se duse în recunoaștere, și descoperi la cîtiva kilometri, la Fresnois, un mic castel într'un parc. Însoții pe Napoleon la acest castel dimpreună cu o escortă din Regimentul cuirasierilor de gardă, care sosise în vremea asta, și acolo am încheiat cu generalul de brigadă frances Wimpffen capitulațiunea, prin care cam la 40 pînă la 60 mii de francesi, (cifra exactă nu o știu încă), sunt făcuți prizonieri cu toate armele lor. Zioa de ieri și de alaltăieri ține pe Franța la 100,000 de oameni și un împărat.

Azi dimineată a plecat Napoleon cu curtea sa cu trăsuri și cai la Wilhelmshöhe lângă Cassel.

E un mare eveniment în istoria omenirii, o isbîndă pentru care trebuie să mulțumim cu smerenie lui Dumnezeu, și care hotărîște despre soarta războiului chiar de ar trebui să-l ducem mai departe cu Franța, lipsită de împărat.

Trebuie să închei. M'am bucurat, vîzînd în scrisoarea ta de azi și în a Mariei, că Herbert e la voi. Pe Bill l'am

văzut eri, precum ți-am telegrafiat, l'am îmbrățișat dinaintea
Maestății sale după ce descălecaser și sta smirna; e sănătos
și cu voce bună.

Adio, dragă. Sărută pe copii.

Al tău

B.

(Tradus din limba germană de A).

O SCRISOARE

Iubite prietene,

Regret că sănătatea mea sdruncinată nu mi-a permis să-ți trimit, după cum mi-ai cerut, un articol pentru numărul jubilar al *Convorbirilor Literare*. Primește însă în schimb urările mele cele mai călduroase pentru prosperitatea ziarului ce conduci cu atâta stăruință și merit de douzeci și cinci de ani. Capitalul de lucru ce am pus și eu, în măsura puterilor mele, la susținerea *Convorbirilor* în acest pătrar de secul este scump inimei mele, căci el reprezintă munca cea neinteresată și senină a unei întregi tinerețe și mă leagă pentru totdeauna cu amintirea de vechea noastră colegialitate literară.

Dorind ca Dumnezeu să-ți dăruiască sănătatea și puterea de lucru, ca să poți după alți douzeci și cinci de ani sărbători nunta de aur a *Convorbirilor Literare*, te rog să primești îmbrățișările mele frățesti.

N. GANE.

2 Martie 1892.

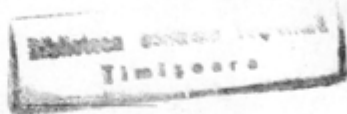

TABLA DE MATERII

	Pagina
<i>Iacob Negruzzi</i> . Înființarea Societății Junimea	1
<i>Teodor Rosetti</i> . Scepticismul la noi	11
<i>Vasile Pogor</i> . Magnitudo parvi (poesie)	18
<i>Titu Maiorescu</i> . Asupra personalității și impersonalității poetului . . .	21
<i>Petru Carp</i> . O maximă	31
<i>Constantin Negruzzi</i> . Strofe dedicate D-nei Smaranda Docan . . .	32
<i>V. Alecsandri</i> . O scrisoare către I. Negruzzi	34
La București (fragment)	35
<i>G. Crețeanu</i> . În o colibă (poesie)	37
<i>M. Eminescu</i> . Scrisoare către I. Negruzzi	39
Poesii	42
<i>Veronica Mide</i> . Galathea (poesie).	48
<i>N. G. Pruneu</i> . Fantasia (poesie).	49
<i>Ion Ghica</i> . Fragment dintr-o scrisoare inedită către Alecsandri . . .	51
<i>S. Bodnărescu</i> . Trei epigrame	57
<i>G. I. Lahovari</i> . Hărții vechi: O scrisoare uitată a lui Const. Negruzzi.	58
<i>V. A. Urechia</i> . Oameni și fapte din trecut	64
<i>Teodor Șerbănescu</i> . De la iubita (poesie)	73
<i>Ioan Slavici</i> . Norocul (nuvelă)	74
<i>B. P. Hasdeu</i> . Ovidiu la gurile Dunării	92
<i>G. Bengescu</i> . Amintiri despre viața intimă a lui Alexandri	96
<i>A. Naum</i> . Legenda Evei (poesie)	122
<i>T. C. Văcărescu</i> . Doue episoade din viața mea	125
<i>Matilda Cugler-Poni</i> . Cântec de pădure	135
<i>A. D. Xenopol</i> . Constantin Hangerli în Muntenia	137
<i>Mihail Gregoriadi Bonacchi</i> . Și te miri	144
<i>N. Volenti</i> . O idee fixă	146
<i>A. C. Cuza</i> . Viața (poesie)	150

~~7. 1439~~

	Pagina
<i>A. Philippide</i> . Idealuri	151
<i>D. C. Ollănescu</i> . Satira VI (trad. din Horațiu)	160
<i>Duiliu Zamfirescu</i> . O vânătoare de vulpe în campania Romană	165
<i>A. Vlahuță</i> . Nu știu... e melancolia (poesie)	172
<i>N. Petrașcu</i> . Mihail Eminescu. Viața lui	176
<i>S. G. Vărgolici</i> . Ce ai fost și acum ce ești (poesie)	196
<i>I. Cerchez</i> . Scrisoare către Direct. »Conv. Liter.»	197
<i>I. Scipione Bădescu</i> . Ieri și azi (poesie)	202
<i>M. D. Korne</i> . Un veac	203
<i>Ciru Oeconomu</i> . Linda (nuvelă)	204
<i>Ioan Nenifescu</i> . În zori (poesie)	220
<i>Petru Th. Missir</i> . O pagină din Istoria »României June«	223
<i>I. N. Roman</i> . Năluce (poesie)	229
<i>Stefan Velovan</i> . Școala lui Herbart și pedagogia la Români	231
<i>Ronetti Roman</i> . Resbunare (poesie, fragment)	236
<i>T. Stefanelli</i> . Răbdarea-i din raiu	238
<i>Andrieu Bărseanu</i> . Ascuns e adevărul (poesie)	244
<i>Neculae Iorga</i> . Gîtsemani (poesie)	245
<i>D. G. Iamandi</i> . Lacrimelor mele (poesie)	246
<i>I. T. Mera</i> . Gînduri de toamnă	247
<i>Arthur Stavri</i> . Mereu pe lume (poesie)	251
<i>I. Creangă</i> . Doue scrisori	253
<i>A. G. Sufu</i> . Ultimul cuvînt asupra dramei de la Queretaro	255
<i>A. Lambrior</i> . Doue scrisori	260
<i>Teodor T. Burada</i> . Cîntecul lui Mihai Viteazu la Români din Macedonia	263
<i>I. Brătescu</i> . Copilărie (poesie)	265
<i>Theochar Alexi</i> . O amintire	268
<i>Smara</i> . Trec ilusii	271
<i>V. Florescu</i> . O circulară din anul 1848	172
<i>Th. D. Speranță</i> . Fost (anecdote populară)	274
<i>A. Conta</i> . Pe cea gărlă (poesie)	275
<i>Ioan Urban Iarnic</i> . Un episod din călătoria mea prin Ardeal	276
<i>Alexandru Obedenaru</i> . Resvrătire (rondel)	280
<i>Z. Miron</i> . În Keramikos (poesie)	281
<i>Dim. Alexandrescu</i> . Cîteva considerațiuni generale asupra dreptului de proprietate	282
<i>Ț. Boniface-Hétrat</i> . De ce (sonet)	285
Aforisme, maxime, fărmături	286
<i>A. Din scrisorile lui Bismarck</i> (traducere)	289
<i>N. Gane</i> . O scrisoare	292

4.95